

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

AHMET RASİM

Bir Sefilenin Evraak-ı Metrukesi

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0168
Edebiyat: 040

BİR SEFİLENİN EVRAK-I METRUKESİ
AHMET RASİM

Proje Editörü
Dr. Hazal Bozyer

Dizi Editörü
Prof. Dr. Yılmaz Daşcıoğlu

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Yayına Hazırlayanlar
Prof. Dr. Gülsemin Hazer
Dr. Hülya Ürkmez
Dr. Erdem Dönmez
Dr. Serhat Demirel
Dr. Samet Çakmak
Dr. Birol Bulut

Son Okuma
Ergin Ali

VakıfBank Kùltür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© VakıfPazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2022

ISBN 978-625-7447-82-9

Baskı
Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi
Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1
Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Ekim 2022

BİR SEFİLENİN EVRAK-I METRUKESİ

AHMET RASİM

AHMET RASİM

1865'te İstanbul'un Sangüzel Mahallesinde doğdu. İlköğretime Sofular Tekkesi'ne bağlı Mahalle Mektebi'nde başladı. Çeşitli sebeplerle okula devam edemeyip eniştesi Miralay Laz Mehmet Bey tarafından himaye gördü ve hususi hocalarla eğitim hayatına devam etti. 12 Haziran 1875 tarihinde Darüşşafaka'ya kaydolun Ahmet Rasim, edebiyat ve tarih zevkini Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ahmet Midhat gibi yazarları tanıdığı bu okulda edindi; ilk edebî ve ilmi yazı denemelerine de buradayken girişti. 1883'te okulu birincilikle bitirdi ve birkaç ay sonra Posta ve Telgraf Nezareti'nde memur olarak işe girdi. "Yolcu" ismini taşıyan ilk tercümesinin Tercüman-ı Hakikat'te yayımlanmasının ardından işinden istifa ederek muharrirlikte karar kıldı. Burada birçok makalesi yayımlanan yazar, *Berk*, *Gülşen*, *Envâr-ı Zekâ*, *İmdâdü'l-Midâd* gibi dönemin diğer dergi ve gazetelerinde de çalıştı, yanı sıra çeviriler yaptı. 1927-1932 yılları arasında İstanbul milletvekili oldu. 1932'den vefatına kadar aralıksız bir şekilde yazı hayatına devam eden Ahmet Rasim'in, *Akşam*, *İkdam*, *Malumat*, *Sabah*, *Servet-i Fünun* ve *Türk Yurdu* başta olmak üzere pek çok süreli yayında imzasına rastlanmaktadır. En çok İstanbul'un gündelik yaşantısı, kendi çocukluk anıları ve matbuat hayatını yazı konusu ettiği görülür. Yazarın kitap olarak neşredilmiş eserlerinin sayısı yaklaşık 156 tanedir. Bu eserlerden bir kısmı yazarın hayatta bulunduğu süre zarfında yayımlanmışken, bir kısmı da vefatından sonra başkaları tarafından neşredilmiştir.

"İlk Fıkra Yazarımız" olarak da tanınan Ahmet Rasim fıkra ve denemelerinde (*Şehir Mektupları*, *Cidd ü Mizah*, *Eşkâl-i Zaman*...) çoğunlukla şehir hayatını, kendi çevresinin yaşayışını, zamanın adet ve geleneklerini yansıttı. Hatırat türündeki kitapları (*Gecelerim*, *Fuhs-ı Atik*, *Falaka*..) ile de çok sayıda okura ulaştı. Yüksek gözlem gücü ile çağının tanıdığı eserler ortaya koymanın dışında hayret uyandıracak bir çalışma azmi sergileyerek çeviri, monografi ve ders kitapları da hazırlamıştır. Ahmet Rasim 21 Eylül 1932'de Heybeliada'daki evinde vefat etti ve Heybeliada Kabristanı'na defnedildi. M. Nihat Özön, Agâh Sırrı Levend, Muzaffer Gökman ve Hikmet Altınkaynak'ın yazarla ilgili inceleme ve araştırma kitapları bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Mehâlik-i Hayat	13
Tecârib-i Hayat	49
Afife	95
Numune-i Hayal	125
Mihnet-i Kalp 1	129
Mihnet-i Kalp 2	136
Bir Gece 1	140
Bir Gece 2	143
Para!	145
İki Damla Gözyaşı 1	152
İki Damla Gözyaşı 2	161
Bir Sefilenin Evrak-ı Metrukesi	175
Hanım	235
Hanım Ninem ile <i>Figaro</i> Gazetesi	241
Ev Kadını	261
Evde Çamaşır	301
Seda-yı Ninni	318
Mini Mini Yaramaz	323
Analık	329
Anaların Enzâr-ı Dikkat ve Şefkatine	332
Tebdir-i Ömür	337

Ahmet Rasim'in bütün eserlerini yayınlamayı planladığımız çalışmanın ikinci kitabını bu ciltle takdim ediyoruz. Yaklaşık elli yıl gibi uzunca sayılabilecek bir zaman diliminde sürekli yazmış olan Ahmet Rasim'in eserlerinin tespit, tasnif ve yayın hazırlıkları birçok zorluğu da içinde barındırmaktadır. Bir yazı ustası olan Rasim'in yazdıklarının önemli bir kısmı süreli yayınlarda kalmıştır. Bu çalışmaya kadar da net bir tespit ve sınıflandırması yapılmış değildir. Yazarın eserleri arasında önce kurmaca özelliği olan roman, hikâye, telif ve çevirilerini, ardından deneme, sohbet, hatıra vb. türlerdeki yazılarını ve nihayet tarih ve gramer kitaplarını yayınlamayı planlıyoruz.

Orhan Şaik Gökyay'ın, Ahmet Rasim'in bütün eserlerinin yayınlanmasıyla Türkçe sözlüğün en az yarısının ortaya çıkacağını söylemesi yazarın söz varlığı zenginliği açısından önemini açıkça göstermektedir. Yazılarının farklı tür ve yayınlarda bambaşka özellikler taşıması, aynı metinde türler arası diyebileceğimiz üslup ve anlatım değişmelerinin görülmesi Ahmet Rasim'in kendisine özel bir dikkatle yaklaşılması gereken bir yazar olduğunu göstermektedir. Bu ciltte yazarın hayattayken kitap olarak da neşrettiği altı kurgu eseri (*Mehâlik-i Hayat*, *Tecârib-i Hayat*, *Afife*, *Numune-i Hayal*, *Bir Sefilenin Evrak-ı Metrukesi*, *Hanım*) bulunmaktadır. Bununla birlikte kitapların süreli yayınlardaki ve farklı baskılardaki nüshaları karşılaştırılırken isimleri aynı fakat içerikleri tamamen farklı metinlerin de bulunduğu fark edildi.

Mesela *Numune-i Hayal* kitabında bulunan dört hikâyeden üçünün aynı adı taşısa da içerik olarak tamamen başka nüshaları olduğu görüldü. Bu farklı hikâyeleri de araştırmacılara kolaylık olması, karşılaştırma imkânı sağlaması açısından bu kitaba, diğerlerinin hemen arkasına koyduk. Aynı şekilde bu kitaptaki son eser olan *Hanım* adlı metin, melez bir tür olarak da kabul edilebilir. Metnin genelinin kurmaca nitelik taşımasına karşın arada kimisinin çeviri olduğu düşünülebilecek olan ansiklopedik bilgiler, ev işlerine ilişkin pratik malumat, zaman zaman da adabımuaşeret konusunda iç içe geçmiş kısımlar bulunmaktadır. Bu eserin kurmaca bölümlerini dikkate alarak burada yayımlamayı uygun bulduk.

Önceki ciltte olduğu gibi bu ciltte de okuma akışına ket vurmamaya özen gösterip gerekli yerlerde köşeli parantez içinde bağlamı gözeterek günümüz Türkçesine uygun karşılıklar verilmiştir. Aynı şekilde bu tür çalışmaların en zor yönlerinden birisini oluşturan yazım konusunda da öncelikle TDK imla kılavuzundaki yazımı esas aldık. Metinlerin tarihî niteliği dolayısıyla orada bulunmayan pek çok sözcüğün yazımında ise *Kubbealtı Lügati* olarak da tanınan *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*'ü ikinci referans kabul ettik. Her ikisinde de bulunmayan kelimeler için ise bahsi geçen sözlükler örnek alınarak orta bir yol tutuldu. Bu noktada şunu belirtmekte yarar var. TDK'nin kılavuzunda görülen bir sözcük veya ekin yazımı, orada bulunmayan benzer bir örnekte *Kubbealtı Lügati*'ndekinden farklı olabilmekte ve bir çelişki gibi görülebilmektedir. Fakat izlediğimiz yolun referans verebilme ve çelişki gibi görülecek örneklerdeki keyfilik ve karışıklıkları önleme açısından doğru olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca açıklama gerektiren hususları dipnotla ve –*haz. n.* (hazırlayanın notu) kısaltmasıyla verdiğimizizi de belirtmemiz gerekiyor.

Ahmet Rasim'in bütün eserlerinin günümüz okuruyla buluşması amacını taşıyan bu çalışmayı basmayı üstlenen Vakıf-Bank Kültür Yayınları'na, editör kuruluna ve çalışanlarına teşekkür ederiz.

Yılmaz DAŞCIOĞLU
Dizi Editörü
Adapazarı, 2022

Bu ciltte Ahmet Rasim'in
Mehâlik-i Hayat, Tecârib-i Hayat, Afife, Numune-i Hayal,
İki Damla Gözyaşı, Bir Sefilenin Evrak-ı Metrukesi, Hanım
adlı kitapları bulunmaktadır.

MEHÂLİK-İ HAYAT

**HAZIRLAYAN
GÜLSEMİN HAZER**

Arakel Kütüphanesi Cep Romanları

MEHÂLİK-İ HAYAT

Muharriri:
Ahmet Rasim

Birinci Tabı

Maarif-i Umumiye Nezareti'nin ruhsatıyla tab olunmuştur

İstanbul
(A. Asaduryan) Şirket-i Mürettibiye Matbaası
Babıali Caddesi'nde Numara 52

1308

Sahip ve Naşiri: Kitapçı Arakel

Artin Asaduryan
Şirket-i Mürettibiye Matbaası
İstanbul Babıali Caddesi'nde
Numara 52

Her devr-i hayatın bir tarih-i hususisi vardır. İnsan o tarih-i hususinin sahâif-i mütemevvicesini nazar-ı mütalaadan imrar eyledikçe [dalgalanan sayfalarını dikkatle gözden geçirdikçe] bir meraret-i hafiye [gizli bir acılık] hisseder. Fakat bu meraret sırf manevi olduğu için fikir daima tamiki cihetini istilzam eder.

Hayat, öyle bir bahr-ı bî-keran-ı inkılaptır [sonsuz değişim denizidir] ki her mevce-i bî-âramı bir günlük ve belki bir aylık vekâyi-i kalbiyeyi tasvir eder. İşte bunun içindir ki serâir-i kalbiyeye vukuf peyda edildikçe [gönül sırlarına vakıf olunca] insan hissiyat-ı mahsusasını bir dehşet-i müstevliye ile münccemî [dehşetli bir istila ile donmuş] bir hâlde görür. Hiçbir hayat yoktur ki teessür denilen şaibe-i hayat-fersâdan masun [ömür yıpratana lemeden korunmuş] olsun.

Lakin her hayatın cereyanı bir değildir. Her hayat feci olmaz. Öyle erbab-ı fikrete tesadûf edilir ki mahsulat-ı fikriyesi sebak-âmuz-ı cihan iken [fikirleri cihana yol gösterirken] kendisi sefalet-i maneviyenin derekât-ı süfliyesine inmiş; yazdığı, söylediği efkâr ve mütalaâtı mahz-ı hikmet olduğu hâlde hayat-ı faniyesini şeni endişeler, feci düşünceler ile geçirerek merâtib-i acibe-i sefaletin en müthişine tenezzül eylemiştir.

Bazı hayat bir masumiyet-i muvakkate ile iptida ederek sonunda bir inkılab-ı şedit saikasıyla seyyiat-ı vicdaniyeye [güçlü değişim ile vicdani kötülüğe] esir olur.

Bazı hayat da bir şiddet-i meyelân ile başlar. Fakat hissiyata arız olan bir tahavvül, derhâl o şiddeti mahveyleyerek itidal denilen hassa-i âliye ile imtizaç ettirir.

Hayat hayal değildir. Bir nazar-ı hakim bir katre suda milyonlarca zevî'l-ervahı [canlıyı], bir berg-i nev-hûzde sereyân eden feyz-i tabnâkı [taze bir yaprakta yayılan parıltı bolluğunu], bir avuç toprakta hazâin-i cihanı dolduran bereketi görür. Müteessir olur. Mümkün olsa da âlemde hükmeden ceng-i maişet etrafıyla tetkik edilse.

Hayatı tetkik ile iştigal edenler iki hayatın vücuduna kani olmuşlardır: Bunun biri hayat-ı maddiyedir ki insanın havass-ı zahiriyesinin iştigaliyle aşikâr olur. Diğeri hayat-ı fikriyedir ki serdettiği efkâr-ı hususiyesiyle tezahür eder. Fakat asıl şayan-ı dikkat olan hayat-ı fikriyedir.

Hayat-ı hakikiye-i beşeriye içinde zuhura gelen ahval-i fe-cîaya istimâ tarikiyle vukuf pek güçtür. Hâlbuki erbab-ı fikir ve izanca mucib-i telehhûf olacak [acımayı gerektirecek] öyle hadi-sat-ı nefsanîye husule gelir ki onları iffet ve ismet-i mutaassıba er-babına anlatmak ve bu suretle namus ve haysiyeti leke-dâr olmuş bir kadının hayat-ı güzêştesine acındırmak mümkün olamaz.

Tehzib-i vicdan mertebe-i âliyesine [vicdanı temizlemenin yüce mertebesine] vusul bulmak için kavâid-i medeniye ve insa-niye'nin tekmilini icra etmek terbiye-i ahlakiyenin şiddet-i tesirine menuttur [bağlıdır]. Bunun için âlem-i lakaydi içinde bir müddet perverîş-yab olmuş [yetiştirilmiş] ve terbiye denilen şeyi yalnız el-faz-ı nazîke ve tabirât-ı münasibe istimalinde farz ve tahayyül eyle-miş olanlar iğfalât-ı nefsanîyeye çabucak firifte olurlar [aldanırlar].

Cemiyât-ı beşeriye arasında hüküm-fermâ olan fesad-ı ah-lakın mâhî-i münferidi, terbiye-i ahlakiyenin şiddetle tevsîidir. Buna ise ahval-i hususiye-i insaniyede meşhut olan her türlü ih-tilafât mânidir. Binaenaleyh, ara sıra çeşm-i ibrete kan ağlatacak derece sefalet ve nekbet-i müellime [elem verici talihsizlik] içinde bulunanlara acımak da şiar-ı insaniyettendir.

Hayatta tecrübe olamaz. Olsa da hayat-ı fikriye için gay-rikabildir.

Fakat bir hayat-ı fikriyenin suret-i cereyanını temaşa et-mek, birtakım nukat-ı mühimmenin [önemli noktaların] tenev-vürüne hizmet eder.

***

İki izdivaç aynı haftada vukua geldi. İki refik Boğaziçi'nde (....)' Köyü'nde müşterek bir yalı tuttular. Artık birbirlerinden gizleyecek, saklayacak hâlleri olmadığından içli dışlı görüşürler, ekseriya taamlarda birleşirlerdi.

İki ay kadar imtidat eden bu hayat-ı içtimaiye şu dört kişinin zihninde mühim mühim inkılabât husule getirdi:

Nâzım, tab'an mütelevvin olduğundan böyle bir hayat-ı muntazama içinde biraz sıkıldı. Fakat bu hayatı ihlal etmek azminde değil idi. Sadiye'yi yine evvelki muhabbetiyle seviyor idiyse de başka bir hissin buna inzılam ettiğini anlıyordu. Bu his, hayatın bir suret-i muttaridede [tekdüze] cereyanından mütevellit idi. Bir taab-ı şehvani, enzarındaki evvelki âşıklığı, kalbindeki eski meftuniyeti mahveylemiş olduğundan zevk ve haz kelimelerinin maânî-i müştemelesini [ihtiva ettiği manalar] tetkik etmek, Sadiye'yi hâl ve tavrında memnun ederek endişe içinde kalmamak tarafını iltizam edliyordu.

Mükeyyifata meyli arttı. Bu inhimak, asabında zaaf, tefekkürâtında perişanî, âmalinde şiddet husule getirdiğinden nizam-ı hayatı haleldar oldu.

Sadiye, girdiği şu âlem-i sükûndan gayet memnun görünüyordu. Fakat ufak bir endişe kalbini ısıraplar içinde bırakıyordu.

Hakikaten Nâzım'ı sever olmuş, onun her türlü hissiyatına hizmet eylemekte bulunmuş iken onda gördüğü lakaydiden muazzep oluyordu.

Kendisi kibar âlemine mensup bir kadın olduğundan ihtiyaç cihetiyle sıkıntı çekilmiyor idiyse de ihtiyaç, yalnız mideyi imlada olmayıp huzûzât-ı ruhaniyenin kâffesinde [manevi hazların tamamında] bulunduğundan eski derece-i muhabbetin ze-

---

* Metinde köyün adı belirtilmemiş, "... " şeklinde verilmiştir. –haz. n.

vali nefsine giran geliyor, bunun akıbetinin bir netice-i müthişe ile hitam-pezir olacağını [korkunç bir neticeyle son bulacağını] tahmin ediyordu.

Raif, bilakis şiddet-i sevdasını arttırmış, eski muhabbetine bir de aile muhabbeti katarak Arife'yi iki hiss-i şedit ile sevmekte sebat göstermiş ise de onda da gizli bir endişe, hafi bir ıstırap peyda olmuş idi. Zira Arife bir müddetten beri dalgın duruyor, geceleri rahatsız oluyor, gezmek, yürümek istiyordu. Bu endişesini bir kere Nâzım'a açtı. Nâzım "dikkatli davran!" diye cevap verdi.

Bir kere de Sadiye, Nâzım'ın hâlini Arife'ye açtı. O da ona "daha iyi ya!" yolunda idare-i kelam eyledi.

Garip değil midir ki şu hayat-ı içtimaiyeyi en ziyade takdir etmek tarafında bulunanlar iki ay sonra pek lakayt görünüyorlar. Filvaki, ikisi de oynamak istedikleri faciada mahir bir aktör, bir aktris iseler de pek erken başlamak, memul edilen lezzeti veremeyeceğini biliyorlardı.

Bir sabah Nâzım ile Raif buluştular. Raif benzi uçmuş, dudakları titrer bir hâlde: "Nâzım! Ben çıkıyorum. Siz isterseniz oturun" dedi. Nâzım, bu sözün esasına birdenbire akıl erdiremediğinden: "Ben de çıkarım. Gider başka bir mevkide ev tutarız" diye mukabele eyledi. Lakin bir anda Arife'nin çehresinde görüldüğü inkılaptan müteessir olarak kendisiyle beraber oturmamak fikrinde olduğunu anladı. Kendi kendine: "Plan mevki-i fiile konuyor. Ben de hüsn-i hareket üzere bulunmalıyım" dedi. O zaman bir ıstırap-ı tahammül-sûz içinde kalarak: "Sözünüzden benimle beraber oturmamak fikrinde olduğunuzu anlıyorum. Zarar yok. Siz hareketinizde müstakilsiniz" dedi.

Raif, bu cevab-ı serbestânededen bir şey anlayamadı. Zira Nâzım, tavr-ı lakaydânesiyle sağdan geri ederek kendi bölüğüne çekildi. Derhâl kütüphanesine girerek koca Hakim-i Garbî'nin üç

cilt üzerine telif ettiği *Kavga-yı Maîşet* unvanlı kitabın sahifelerini açmaya başladı.

Sadiye kemal-i ihtiraz ile yanına girdi. İstifsar yollu bir seda ile: “Pek hiddetli görünüyorsunuz” dedi.

Nâzım gülererek yüzünü çevirdi. İnfial-i derununu bildirmemek istiyordu. Fakat ufaktan endişesini tashih etmek isteyerek:

“Hiddetli değilim. Müteessifim.”

“Acaba teessüfünüzü anlayabilir miyim?”

“Evet. Anlayabilirsiniz. Raif Bey bizden ayrılıyor.”

“Ayrılıyor mu?”

“Şimdi söyledi. Kim bilir ne fikre mebni? Belki Arife Hanım böyle tensip eylemiştir.”

“İhtimal!”

“Siz ne dersiniz?”

“Benim diyeceğim bir şey var ise o da bir arada yaşamak fikridir. Mademki böyle istiyorlar öyle olsun.”

Bu söz üzerine Nâzım’ın endişesi ziyadeleşti. Fikrinden acaba iki kadın beraber mi hareket ediyorlar diye düşünüyordu.

Sadiye bu hâlden memnun idi. Zira onun fikr-i mahsusuna bakılırsa Nâzım’da kendi hakkında gördüğü etvar-ı lakaydâneye Arife’yi sebep buluyordu. Âdeta kıskanç olmuştu. Kendi kendine: “Ben[im] Nâzım’ı bu kadar seveceğim hatırıma bile gelmiyordu. Teehhülümüzden [evlenmemizden] beri dikkat ediyorum. Nazarları mülaki olunca birbirlerine bir şey söylüyorlar gibi geliyor. Ben zaten Arife’nin ne fettan olduğunu biliyorum, diyordu.

Nâzım kütüphanesinden yalnız yemek ve yatmak için çıktı.

Muttasıl şu başlangıcın bir maksad-ı hususiye mübtenî olduğunu [özel bir amaca dayandığını] anlamak istiyordu. Nihayet zihninden bir karar verdi. Bulduğu karar:

“Hepimiz bir yerde olursak üç kişiyi veyahut iki kişiyi aldatmak güç olur. Evet. Aynı ayrı komedya oynayacaklar. Bakalım. Kim gülünç olacak? Lakin ne diyorum? Gülünç mü? Bu komedya değil. Âdeta bir haile. Ufak bir hareket-i dalaletkârâne ikimizin de mahvı demektir. Ah! Nâzım! Ne kadar budala imişsin” sözlerinden ibaret idi.

Ertesi gün Arife'nin bölüğü boşaldı. Raif Anadolu yakasında (....) karyesinde bulduğu ufak bir köşke çekildi.

Yalının derununu istila eden tenhalık garip bir neşe âlemine sebep oldu. Sadiye bir rakibeden kurtulduğuna memnun, Nâzım tarassudâtına [gözlemlerine] kemal-i muvaffakiyetle nail olacağından dolayı mesrur idi.

Sadiye'nin yüzünde görülen asar-ı beşâset [sevinç belirtileri] Nâzım'ı üzdü. Hatta istizaha bile mecbur etti. Lakin Sadiye: “Sizinle yalnız bulunmak gibi bir mesudiyet tahattur edemem” zemininde cevap verdi.

Delikanlı bütün bütün şüphelendi. Sadiye'nin hayat-ı sabıkasını pîş-i mütalaâtına alarak [önceki hayatını tetkike] daldı. Bu dalgınlığı da Sadiye'yi üzdü. O da istizahta bulundu. Fakat Nâzım: “Raif'in hâli beni düşündürüyor” diye mukabele etti.

Birkaç ay evveline kadar lakayt bulunan o hakim-i nev-res-te [o genç filozof] bugün lakayt değil idi. Hissiyat-ı sabıkasında bir teceddüt husule geldi. O da Sadiye'yi enzar-ı ağıyardan kısıkmıyordu. Teessürât-ı evveliyesi esnasında ne türlü mahzuz oluyor idiyse o gece öyle mahzuz oldu. Kadın bu hâlini kendisini iğfal ettiğine, fikrinde gezen endişenin esasına vukuf peyda eylediğine hamlederek bütün bütün mükedder oldu.

Raif zaten girîbân-ı iradâtını Arife'ye teslim eylemiş olduğundan bir gece: “Ben artık bu yalıda oturamam. Nâzım bana fena gözle bakıyor” demesi üzerine ihtiyar-ı hicret etmiş idi.

Hicret ettiği kâşane sahile biraz uzak, adeta tepede bir hane olup her türlü menâzır-ı bedîayı rüyete [güzel manzaraları görmeye] müsait idi. Binaenaleyh, çeşm-i canı önünde bir bedîa-i cemal, dide-i mütehayyiri önünde Boğaz gibi dest-i kudretten çıkmış bir numune-i kemal olduğu hâlde hayat-ı mesudâneye dalacağını ümit eyliyordu.

Hele Nâzım'a karşı o derece münfail idi ki tarif kabul etmez. Arkadaş bulunduğu hâlde kendi zevcesine çeşm-i ihanet ile bakmasını bir türlü vicdanına sığdıramıyor, onun bir denaet-i mücesseme olduğuna hükmeyleyiyordu.

Arife, Raif'i bir hafta kadar sermest-i neşe eyledi. Bu baygınlık biçarenin dide-i basiretini bütün bütün kapadı.

Âdeta mecnun-ı aşk olmuş olduğundan gönlünden, gönlünü alan o dil-firibden maadasını [o gönülçelenden başkasını] görmüyordu.

Lakin Nâzım teyakkuz-ı daimî içinde yanıyor. Sadiye pencere önünde oturacak olsa derhâl şüpheleniyor.

Şüphe! Bin türlü efkâr-ı müessire [tesirli fikirler] içinde kalmış olan dimağlar için ne müthiş bir pâbend-i tefekkürdür [düşünme engelidir]. Bahusus ahlakça laubali, iffetçe zan tahtında bulunan bir kadın hakkında olursa. Bu kadın sade laubali mi?

Nâzım, zevce-i menkûhasının [nikâhlı eşinin] suret-i güzâr-ı hayatını bir kere düşündü. Bu düşüncesinde bulduğu netice kadının ilel-i ruhaniyenin [manevi çöküntünün] en müthişi olan fesad-ı ahlaka uğramış bir vücut olduğunu buldu.

Hayat-ı vicdaniye ve fikriyesi mahvolmuş bir kadın hakkında şüphe edilmez mi?

Filvaki, delikanlı bir vakit iade-i hayata çalışmış, kendi tabiri veçhile insaniyete bir namus-ı cedit takdim eylemiş ise de bu takdiminden dolayı meşgul-i tefekkür idi. Kendi kendini al-

datmak, hem de böyle bir mesele-i mühimmede aldanmak yâr ve ağyara karşı kendini de her türlü mesuliyet-i maneviye içinde göstermek demek olacağını düşündükçe teessürü, endişesi artıyor fakat tedbir ve ihtiyatı ile muhafaza-yı namusa muktedir olacağını kestiriyordu.

Efkâr-ı mütereddide ashabı ne kadar azap çeker! Nâzım'da bu azabın en mahûfu [korkunç olanı] var idi.

Sadiye'nin aşına-yı kadimesinden birine rast geldiği zaman adeta kızarır, bu hicap yıldırım gibi vicdanına düşerek biçareyi zebun eyler. Onu koynuna aldığı zaman birtakım uyunı harisânenin şu hâle nigerân olduğunu tevehhüm eder, müteessir olur. Kadında ufacık bir dalgınlık veyahut eser-i keder göreceksin olsa hayat-ı sabıkasını düşünüyor diye münfail olur. Yalıya geçerken nazarıdikkatle bakan bir adam görse hiddetlenir. Bir şarkı parçası mırıldanırsa ondan zevcesi memnun görünürse kızar. Bir gün biraz ziyade süslense mustaribâne yüzüne bakar. Kendi bir kadeh işret içse onunla beraber içenlerin buselerini, derâguşlarını düşünür. Aralıkta hastalansa bunu bir nevi entrika addeder. Odasında bir kitap veyahut kâğıt parçası görse kemal-i tehalük ile nazarıdikkatini açarak okur. Her tavrına bir tecessüs-i mahsus ile bakarak cümbüş-i didesinden [gözündeki hareketinden] bile efkâr ve mütalaât-ı vicdaniyesini anlamaya çalışır.

İşte şu ahvalin cümlesi bir yerde içtima eylemiş olduğundan Nâzım'da bir ıstırab-ı cünun-âzmâ [çıldırta azap] husule getirmişti. Bu ıstırabı çekmekten ise onunla kat-ı münasebatı göze aldırma cihetini bir türlü iltizam edemiyordu. Zira bir sebeb-i muhik bulamıyor, zira bunu endişesi, ıstırabı, daha kesb-i kuvvet etmemiş zunun-ı mütereddidesi neticesi olduğunu biliyordu.

Tereddüdü, daima pîş-i tettebbuunda bulunan çehredeki bir nevi safiyetten mütehassıl idi.

Sadiye, Nâzım'ın bu ahval-i vicdaniyesine kısmen kesb-i vukuf eylemişti. Bu vukuf kadında bir iptidai mesudiyet husule getirdi. Zevcinin kendini kıskanmasını istiyordu. Fakat daldığı şu âlem-i sükûn pek ağır, pek tahammül-sûz idi.

Ömrünün sonuna kadar şüphe altında bulunmak, ölünceye kadar zan tahtında yaşamak, kocasının nazarı önünde iffeti, ismeti, leke-dâr bulunmak, bir sevda-yı cünun ile sevilme, her busede her derâğuştâ bir nefret-i mahsusa hisseylemek, bir nazar-ı mütecessis önünde gözlerini indirmek, bir kalb-i müvesvisin iradâtına [vesveseli bir kalbin emirlerine] itaat etmek, harekâtına nighban bir dide-i harisin şübühâtına mahkûm olmak, hürriyet-i âmale tahassürle bakmak, bunlarla müteellim olmak şu hayat-ı afifânesini tahammûlfersâ [tertemiz hayatını dayanılmaz] bir hâlde gösteriyordu. Mustarip değil idi. Lakin mahkûm idi.

Hayat-ı sefilânesi esnasında vücuduna arız olan taab [sonradan ortaya çıkan yorgunluk] hâlâ kendini ihsas etmekte idi ise de hürriyet-i harekâtını düşündükçe pek de memnun görünmekte idi.

Böyle âlemlerin hatıratı iffet-i cedide sahibelerine sû-i tesirden hâli kalmaz. Nasıl kalabilir ki? O zamanlarda asab-ı teessür her gün başka bir manzara-i sevda ile müteheyyiç olur. Her âlemde bir derâğuş-ı ateşin içinde sıkılır. Sevdalı gönüller, ihtizazlı eller, ateşli fikirler karşısında bulunur. Kimse âmaline set çekmez, kimse iğbirar ve infialini istemez.

Fakat Sadiye bunları düşündükçe harekât-ı rücuîyeye ihtimal veremez idi. Kendisi hayat-ı içtimaiyeyi bihakkın takdir ediyordu. Çünkü istikbalini evvelce gözü önünde perdedar tutan ümidin sinni ile beraber zevale yüz tuttuğunu gördükçe, düşündükçe korkuyordu.

Nâzım şu hâle vâkîf olsa müsterih olacak kadını taht-ı mahkûmiyette bırakmayacak. Ne çare ki emin olamıyor.

Mahsusât-ı vicdaniyenin tatbikatı insanda muhakeme denilen hiss-i bedii teşkil ettiğinden zevç ve zevce daima meşgul-i muhakemât olur fakat neticeyi birbirine anlatmaktan mütecârib görünür [çekinir], her ikisi de birbirinin enzarından, etvarından, evzâından, alâim-i vechiyesinden hall-i mahsusâta [yüz ifadelelerinden hislerini anlamaya] çalışır idi.

Sadiye, dimağınca bir zamanlar meçhul olan tefekkür hassasını iktisap edeliden beri başka bir hayat içinde dem-güzar olduğunu anladı.

Hakikat! Hayat-ı sefilânenin his ve vicdan üzerindeki tesirât-ı şedidesini izale etmek güçtür. Ya kulûb-ı sefilenin arada sırada gördüğü menâzır-ı sabika onda ne müthiş inkılabâtı müeddî olur?

Henüz on sekiz yaşında iken taze bir gencin, güzel bir zevcin ağuş-ı meşruiyetine atılmış, ancak bir buçuk sene kadar o hayat-ı hayat-fezâdan istifade etmiş ise de gencin fesad-ı ahlakı yavaş yavaş kendine de sirayet eylemiştir. Zevc-i evvelinden ettiği istifade-i ahlakiye pek ziyade calib-i mazarrat [zarar verici] idi. Bir sene sonra adeta haftada bir kere yüzünü görür, her gece sabahlara kadar ağlar, mümkün değil kocasının isticlâb-ı muhabbetine nail olamaz.

Selamlık odalarını teftiş ettirir, bin türlü şenaat duyar.

Nihayet ayrılır. Kendisini sevecek bir erkek aramaya kıyam eder.

Altı sene aldana aldana bir hayat-ı sefilâne geçirir. Fakat ilk şeb-i iğfali bir türlü unutamıyor. İşte bu cihetle Arife'ye nazar-ı nefret ile bakıyor. Onun sözlerine kandığını tahattur ediyor.

İşte kadının müktesebât-ı ruhaniyesi şu mertebededir.

Kendisine bir vehm-i mahsus târî [hissi vesvese musallat] olmuştu. Şu tefekkürâtı arasında iken gözleri duvara müzeyyen bir çerçeve ile asılmış olan Nâzım'ın fotoğrafına tesadüf etti. Korktu. Harekât-ı gayriihtiyariye ile kalktı. Yavaş yavaş yaklaştı.

Her yerde, hatta vicdanında bile kendini tecessüs eden o çeşman-ı harisin nazar-ı âşikanesinden müteessir oldu. Çerçeveyi indirdi. Bir kere kalbinin üzerine bastırdı. Bir kere de öptü.

Lakin bu ne tahassüs! Sadiye bu derece mütehassis olmayacaktı.

Gencin kütüphanesine gitti. Akşamı etmek fikriyle okuyacak bir kitap arıyordu. Kocaman bir albüm nazarıdikkatini celp eyledi. Kalın yapraklarını çevirmeye başladı. Bazı aşına çehreler gördü. Fakat birinden pek ziyade müteessir oldu. O da Nâzım'ın tasviri idi. Nazarı üzerine taalluk ettikçe bir hiss-i garip ile yanar, lakin onu henüz yakamadığı için müteessif olurdu. Bir de o tasvirin yanında bir tasvir daha gördü. Gözleri ufak ufak şerâyin-i hûn-âlûd [kanlı damarlar] ile leke-dâr oldu. Bu tasvir iki sene müddet görüşmüş olduğu bir adamın tasviridir.

Muhakemâtı derhâl değişti. Nâzım'ın tereddüdâtına hükmetti. Yüz tasviri havi olan o albüm içinde beş aşına-yı kadim gördü.

En son sahifesinde kendisinin dekolte aldırılmış bir resmiyle Nâzım'ın gayet perişan bir surette tasvirini karşılıklı gördü. Şu hâlimden dolayı fena hâlde mahcup oldu. Âdeta kızardı. Nazar-ı ibreti önünde vekâyi-i maziyesinin belli başlı asarını gördükçe müteessir oluyordu.

Zevcini temin etmek vesail ve vesaitini düşünüyor, mümkün değil bir çare bulamıyordu.

O gece Nâzım'da bir zaaf görüldü. Biraz ziyadece içmiş olduğundan esna-yı musahabette ağladı. Sadiye'nin boynuna sarılarak: "Beni aldatma. Sonra mahvolurum. Sen seni şiddetle seven bir kalbin hayatına razı olmaz mısın?" zemininde sözler söyledi. Kadın da ağladı. Acı fakat his-perver bir ıstırap ile mesrur oldular.

Lakin Nâzım'ın şüpheleri zail olmamıştı. Bir mehtap gecesi yalının önüne çıkmış, suların cereyanına dalmış idi. Aşağıdan

iki çift bir sandal geliyor, içinde güzel sesli bir zat teganni ediyordu. Sandal hareketini yavaşlattı. Ta yalının önünde:

“Nerede olsa âşık-ı biçare cananın arar” gazel-i mahudunu okumaya başladı. Nâzım’ın gûş-ı dikkatine: “Burası!” diye bir fısıltı aksetti. Bir anda başı pencerelere doğru döndü. Denize nazır odalarda mum göremedi. Kafesleri yiyecek gibi bakındı. Bir gölgeye tesadüf edemedi. Kanı bir suret-i serîada deverana [hızlıca akmaya] başladı. Hissiyatı arasında bir müddet mahvoldu.

Sandalı enzarıyla takip eyledi. Artık gözleri bir şey göremiyordu. Kendi kendine: “Eyvah!” diyerek kapıya dayandı. Tefek-kürâtı arasında bir el kendini dürttü. Başını çevirdiği zaman başı örtülü, beyaz yeldirmeli bir kadının elinde bir sandalye olduğu hâlde “Bey! Müsaade ederseniz yanınızda oturayım” dediğini işitti.

Nâzım o derece içbirar içinde idi ki şiddet-i makhûriyetini [perişanlığını] yenemedi. Gözleri mahrekinden fırlayarak: “İçeri!” diye haykırdı. Sadiye dönakaldı, gitmeye dahi iktidar bulamadı. Gözleri derhâl sirîşk-i teessür ile dolarak sakitâne ağlamaya başladı.

Bu tahkir, infialât-ı nefsanîyesini büyülttü. Sebebi kendisince meçhul olan bu tahkiri anlamak şiraze-i maişetini bozmak demek olduğundan yavaş yavaş çekildi.

Nâzım da arkası sıra içeriye girdi. Sadiye odasında kemal-i heyecan ile düşerek girye-i mahzunânesine yol verdi.

Genç, gördüğü şu manzara-i hazinden derhâl müteessir oldu. Şiddet-i muhakemâtını tadil ederek Sadiye’nin yanına yaklaştı. Girye-hahâne [ağlamaklı] bir tavır ile: “Sadiyecğim, beyhude yere senin kalbini kırdım. Beni affet. Seni kıskanıyorum” diye yalvardı.

Kadının çeşm-i nemnâkından [yaşlı gözlerinden] bir suret-i hazinânede sudur eden ziya-yı nazar, kalbinde bir ateş-i nedamet îkad [pişmanlık ateşi yer] eyledi. O dide-i girye-bârı öptü. Lakin Sadiye yalıda bütün bütün mahsur kaldığını anladı.

Bu vaka üzerinden bir hafta mürur eylemişti. Bir sabah ilk [v]apurla Arife'nin hizmetçisi zenciye yalıya geldi. Hâl ve hatır sordu.

Nâzım bir eser tertibiyle meşgul olduğundan kütüphanesinde meşgul-i mütalaât idi. Zenciye, Arife'den bir mektup getirmiş olduğundan onu verdi: Zarfın üzeri, "Sadiyecığime" diye yazılı idi. Kadın zarfı yırtarak okumaya başladı:

"Hemşire:

Bir kere beni sormadın. Sordurmadın. Zarar yok. Siz sekiz senelik hukuku bizim beyin bir infiali üzerine pâmâl ettiniz. Cuma günü Çubuklu'ya geleceğim. Siz de gelin. Anlatacak şeylerim pek çoktur. Mutlaka beklerim. Kuzum gel."

Sadiye bu mektubu okuyunca güldü. Yalının önüne çıkmaya müsaade etmeyen bir zevcin Çubuklu'ya tenezzühe ruhsat vereceğini kestirmek biraz müşküldür.

Hizmetçi ne cevap alacağını sordu.

Sadiye "Bakalım!" diye cevap verdi.

Kadın mektup elinde olduğu hâlde kalktı. Doğru kütüphaneye gitti. Kapıdan girdiği zaman Nâzım'ın kendi dekolte tasviriyle meşgul olduğunu, birkaç varakpare üzerine yazdığı şeylerle onu tatbik etmekte bulunduğunu gördü.

Genç, Sadiye'nin vürudundan haberdar olmamıştı. O endişe-i vicdan-sûzu içinde müstağrak-ı mütalaât [acı veren endişeler içinde düşüncelere dalmış] olduğundan "Bey!" diye kulağına aks eden sedadan birdenbire irkildi. Derhâl teveccüh ederek Sadiye'nin elindeki mektuba dest-i raşe-dârını [titreyen elini] uzattı. Ne tereddüt! Ne şüpheli nazar! Ne tehacüm-i efkâr!

Kadın bunların cümlesinden ayrı ayrı müteessir oldu. Sadiye şu teessür-i iptidaiyi mahveylemek ve kendi endişesini beyin şu zaafı içinde halletmek niyetiyle: "Arife Hanım yollamış" dedi ve bir dikkat-i mahsusa ile gözleri içine baktı. Nâzım henüz bir

şey anlayamamış olduğundan: “Kime?” diye kemal-i tehalük ile sordu. Sadiye, “Bana” diye cevap verdi.

“Bana ne getirdiniz?”

“Okuyunuz da benim için nâkâbil-i tasavvur [hayali bile imkânsız] olan bir hâle gülün diye getirdim.”

Nâzım, mektubu okumaya başladı. Kaşları derhâl çatıldı. Hatta “Bu olamaz!” diye bağırdı.

Sadiye gülümseyerek: “Ben de öyle söyleyebildim” dedi. Fakat bir fikr-i hususi Nâzım’ı ikaz etti. Derhâl yumuşayarak:

“Siz benim tehevvrlerime [hiddetlenmelerime] bakmayın. Sizi hâlimle tazip ediyorum [üzüyorum].”

“Bendeniz de bu hâllerinizden memnunum.”

“Allah! Allah! Memnun musunuz?”

“Elbette.”

“Öyle ise Çubuklu’ya gitmek için size müsaade verdim.”

“İşte bu olamaz.”

“Neden?”

“Bir gün gezmek için bir sene azap çekmeyi istemem.”

“Emin olun ki size hiçbir veçhile serzenişte bulunmam.”

“Bu hâlde sizin de gelmenizi rica ederim.”

Nâzım düşündü. Bir müddet sonra: “Elbette Raif de gelecektir. Peki! Ben de gelirim” dedi.

Sadiye zaten zekâvet-i müfrite [parlak bir zeka] sahibesi olduğundan Nâzım’ın müsaadesindeki hikmeti pek güzel anlamış fakat yanlış muhakeme etmiş idi.

Nâzım derhâl meşguliyetini bıraktı. Yazdığı o birkaç sahifeyi Sadiye’ye okumak istediğinden kadını kolundan tutup koltuğa oturttu. “Senin hakkında hissettiklerimi yazıyorum” diye okumaya başladı. Nâzım kendi hissiyat-ı müteccerridesini [safiyane duygularını] yazmış olduğundan her cümlesini bitirir bitirmez bir kere Sadiye’nin enzar-ı mestânesine bakıyordu.

“Pek güzel. Fakat vicdan-âşub, tavrı laubali, lakin âram-sûz [huzuru bozan]. Şu levha benim aguş-ı muhabbetim, şu tasvir tahassüsât-ı âşıkânemin tekâsüfünden husule gelmesine bir ruh-ı nâim [güzel ruh].”

“Saçları siyak-ı şehvaniyesinin nâkil-i muattarı, alnı nüzheti-
nin âmalı, kaşları infial-i nefsanîyesinin derecesine göre çatık,
kirpikleri hâcib-i enzar-ı teessürî [kederli bakışlarının perdesi],
gözleri bin fikr-i maziye nâtık, burnu ‘şehvet-i ruhaniye’sine dâl,
dudakları âlâmı içinde mütebessim. Bir çehre ki inkılâbât-ı vic-
daniyenin cümlesi bir anda görülür.”

“Ben o güzelliğinden hâif [korkan], bu tavr-ı laubaliyâneden mü-
teessir, o aguş-ı muhabbete haris, o ruh-ı nâimeden müstefiz..”

“O gîsûlardan raşe-dâr, o nâsiyeden [alından] endişe-nâk, o
kaşlardan muğber, kirpiklerinden müteselli.”

“O gözler hayatımı mahvediyor, o meşam-ı dil-fürüz [gönle fe-
rah veren burun] vicdanımı perişan ediyor. O dudaklar beni
aldatıyor. Lakin o çehreyi seviyorum.”

“İşte benim tahassüsâtım. Bu vücud-ı zî-melâhatin [güzel vücud-
un] tesiri bir şeyle kabil-i zeval değildir.”

Nâzım buraya geldiği anda durdu. Şunları ancak üç dört saatte yazmış idi. O tasvire her bakışında uzunca bir müddet düşünmek icap ediyordu.

Sadiye şu mülâhazatı dinlediği zaman ziyade müteessir olmuştu. Zira zevcinin teessüratı arasında pür-meraret-i şehvaniye hissediyordu.

***

Raif çekildiği o kâşane-i tenhaiyede ezvak ve huzûzâtına târî olan şiddet-i mahsusayı tadil [ıssızlık köşkünde zevk ve hazlarına mu-

sallat olan hissi şiddeti değiştirme] ile uğraşmaya başladı. Birkaç gün Nâzım'ın hâlini düşündü. Arife'ye tasallutunu bir türlü zihnine sığdıramıyordu.

Hicretinin ayı içinde hiçbir veçhile sebep-i zuhurunu anlamadığı bir endişeye düştü. Bu endişe arada sırada peyda olan tehacüm-i efkârdan mütevellit idi.

Arife'nin suret-i müfritânede gösterdiği asar-ı muhabbetten üzülüyordu. Hemen bir ay kadar köşkten inmedi. Her gün perestîde-i kalbini karşısında oturtur. Gezer, kırlara çıkar, sahile iner, denizde, karada yanında bulundurur.

Fakat Arife bir serbestî-i tama mazhar. Hatta bu meyanda birkaç defa validesinin evine gitmiş, bir iki gece kalmıştı.

Raif zerre kadar şüphelenmiyor. şüphelense de ne cihetten şüpheleneceğini bilmiyordu. Genç olduğu cihetle sinnen beşon yaş farklı olan bir kadının mutlaka kendine dil-beste olacağına itikat eyliyordu.

Zevcesinin çehresinde gördüğü alâim-i şadî evvelki gibi kendisini sevindirmiyor, onun hazin, mütefekkir durmasını istiyor. Muttasıl huzûzâtına hizmet edilmesini sevmiyor, biraz da lezzet-i hayata telhî-i sevdavî [hayatın lezzetine seveda acısı] karıştırılmasını arzu ediyor. Bu da meraret-i hayat taraftarı.

Arife iki ay zaman mürurundan sonra evvelce tasavvur ettiği neticeden yavaş yavaş udule [vazgeçmeye] başladı. Kendisini seven bir çehreyi daima görmek, bir emele, bir arzuya, bir hayata, bir maksada hizmet etmek hoşuna gitmiyordu. Davetler, niyazlar, istirahatlar, ihtiramlar görmek, her taraftan açılmış kucaklara birer fasıla ile düşmek, hayatını iktitaf-ı âmal ederek geçirmek tarikini düşündükçe mahzun oluyordu.

Sokakta, seyir mahallinde, gezdiiği yerde bir aşına aramak için daima mütecessis olan gözleri bir müddetten beri yalnız bir çehre görmekten yoruldu. Bir cuma günü Küçüksu'da eski âlem

müdevimlerine rast geldi. Her birine birer suretle reveranslar ederek karîben daldığı tîregî-i tazyikten kurtulacağını tebşir etti [yakın zamanda daldığı sıkıntılı karanlıktan kurtulacağını müjdeledi].

O sırada kopan bir fısıltı İstanbul'un koltuk' mahallerine kadar aks eyledi. Ezhan-ı zenperestânda [kadın düşkünlerinin zihinlerinde] bir ukde husule geldi. İştien bir kere dudaklarını kemal-i istiğrap ile büktü.

Raif, Arife'nin hissiyat-ı mahsusesine vukuf imkânını düşünmemiş olduğu gibi düşünse bile mümkün olamazdı. Zira Arife dinlediği zaman biz öyle zeki, o derece müptela-firib bir kadın anlayacağız ki kendisine biraz muhabbeti olanları derhâl füsun-ı nâtıkiyetiyle [büyülü konuşmasıyla] mağlup eder. Hâl-buki Raif onun divanesi.

Fakat Arife'nin bir fikr-i mahsusı var idi. O da girdiği şu âlemden refikasıyla beraber çıkmak fikri idi. Lakin bu bapta bir tedbir-i mahsus icap ediyor. Tedbir olmazsa tehdit.

Bu tedbir ve tehdidi dahi kibr-i nefesine dokunacak bir şaibeden masuniyet fikri üzerine idi. O da kadr-i namus-perverîyi takdir ediyor. Fakat tazyikine tahammül edemiyor.

İşte Sadiye'yi Çubuklu'ya daveti bu maksada mübtenî idi.

Cuma günü iki aile Çubuklu'da buluştu.

Sadiye Arife ile bir tarafa çekildi. Raif enzar-ı münfailâne ile Nâzım'ı istikbal ederek birer iskemleye oturdu.

Nâzım gayet şen ve serbest durmakta, diğeri hadidâne bir surette yüzünü buruşturmuş, arkadaşının harekâtını tarassut eylemekte idi.

Arife nevaziş-i mutadıyla Sadiye'yi kucakladı. İkisi de hasbihâl için tehalük gösteriyordu.

---

* *Güncel Türkçe Sözlük*'te "koltuk" kelimesi için argoda "genelev" açıklaması yer almaktadır. –haz. n.

İlk evvel hasbihâle başlayan Arife oldu. Dedi ki:

“Nasılsın kardeşim?”

Sadiye kemal-i memnuniyetle başını sallayarak:

“O derece rahatım ki tarif kabul etmez.”

Arife şaşırdı:

“Rahat mısın?”

“Elbette. Siz değil misiniz?”

“Asla!”

Bu sefer de Sadiye şaşırdı.

“Fakat pek çabuk değil mi?”

Arife müteselli oldu.

“Pek de çabuk değil. Daha doğrusu bana bıkkınlık geldi.”

Sadiye sararır gibi olarak:

“Bıkkınlık mı geldi? Lakin neden geliyor?”

“Bu âlemin sadeliğinden.”

“Fena mı? İnsan rahat ediyor.”

“Bilakis ben mustarip oluyorum.”

Zavallı Sadiye mustarip kelimesi üzerine içini çekti. İstirap! O mâhî-i hayatı [ömür mahvını] pek çabuk kazanmış ise de teselli bulacak cihetlerini dahi pek güzel öğrenmiş idi.

Arife, Sadiye’nin şu hâlini kışkandı. Onda gördüğü asar-ı mesadetten [saadet belirtilerinden] yüreği adeta sıkıldı. Bir nevi hiss-i rekabetkârâne ile mağlup oldu. Fakat mağlubiyetini hissettirmemek için: “Bunlar bir nevi hevestir. Çabuk gelip geçer. Sen bu âlemin böyle devam edeceğini ümit ediyor musun?” dedi.

Sadiye şu nokta-i mühimmeyi evvelce pek ziyade düşünmüş ise de bir diğeri tarafından isticvap edilmemiş olduğundan birdenbire bir şey söyleyemedi. Hatta şaşırdı. Lakin Arife’nin sözlerinden istişmam ettiği buy-ı adavet [sezinlediği düşmanlık kokusu] onu korkuttu. Binaenaleyh, biraz da onun maksadını terviç etmek için: “Ben de bütün bütün ümitvar

değilim. Fakat ümidim münkatı oluncaya kadar beklerim. Ne yapayım?” dedi.

Arife öyle bir tebessüm-i müstehziyâne ile baktı ki Sadiye bu tahkirin altında adeta ezildiğini hissediyordu. Beriki tebessümünü biraz daha yükselterek:

“Ben sizi akıl zannediyordum. Mademki sonunda böyle bir netice bizim için muhakkaktır. Neden istical [acele] etmeye lim?”

“İstical ne mecburiyetimiz var?”

“Ne mecburiyetimiz mi var? Sana şimdi cümlesini anlatayım.”

Sadiye nazarıdikkatini açtı. Arife sözünde devam ederek:

“İsticalde göreceğimiz mecburiyet şudur ki, onlar bizi iyice hırpaladıktan sonra salıvereceklerdir. Hatta benimki şimdiden başladı. Bilmem seninki nasıl?”

Şu sözler Sadiye'nin âramını mahveyledi. Evet. Hırpalandıktan sonra terk edilmek onlarca pek müthiş bir neticedir.

Arife bu tefekkürâtın cümlesine vâkıf görünerek dedi ki:

“Onlar bizi adeta metres makamında tutarlar. Bizi hayat-ı evveliyesi mahvolmuş, istikbali meşkûk diye telakki ederler. Nazarlarında tecessüs, hareketlerinde tereddüt gösterirler. Bir zaman gelir ki artık bıkarlar. Çünkü onlar da tıpkı bizim gibidir. Bu âlemin erkeği de kadını da bir tabiattadır. İşte ispatı benim. Nuri ile görüştüm. Hem onu o kadar sevdim ki tarif kabul etmez. Nikâhının birinci senesi beni bıraktı. Yine aldı. Yine bıraktı. Ben bu tecrübeleri geçirdiğim için senin de müdebbirâne hareket etmeliğini ihtara [tedbirli davranman gerektiğini] mecbur oluyorum.”

Sadiye'nin sözü ağzında kaldı. Zira Raif kemal-i süratle yanlarına doğru takarrüp etmekte idi. Delikanlı adeta kızarmış, pek hiddetlenmiş olduğundan divane gibi sallanıyordu. Kadınların yanına geldi. Arife'ye: “Artık gidelim” dedi.

İki kadın ayağa kalktı. Selamlaştı. Arife ile Raif bindikleri sandala atladı. Sadiye, Nâzım ile beraber kaldı. Öteki sandal biraz uzaklaşınca onlar da atladı. Fakat Arife'nin son sözleri Sadiye'nin kulağında çınliyordu. Zihni bir girdbad-ı tereddüt içinde olduğundan delikanlının hâline nazar etmemiş idi.

Gözleri yüzüne münatıf olunca şaşırdı. Zira Nâzım sapsarı kesilmiş, hiddetinden dudakları titriyordu. Telaki-i enzar vukua geldiği [bakışları buluştuğu] anda kendisi için bir tehlike olduğunu hisseyledi. Yaliya gelinceye kadar şakk-ı şefe etmedi [ağzını açıp konuşmadı].

Odalarına çekildikleri zaman ikisi de mütefekkirâne bir surette birbirinin yüzüne baktı. Sadiye söz söylemeye cesaret-yab olamıyordu. Nâzım yavaş ve boğuk bir seda ile: “Neler görüştünüz? Bakalım.” diye söz açtı. Kadın bu suale kemal-i serbestî ile cevap verdi. Dedi ki:

“Birbirimizin hayatından bahseyledik.”

Nâzım tavr-ı müstehziyâne ile:

“Hayat-ı evveliyeden mi? Hayat-ı hâliyyeden mi?”

Sadiye kızardı. Bu hayat-ı evveliye bahsini her vakit işitmek nefesine ağır geliyordu. Cebr-i nefis ederek:

“Hayır. Ne hayat-ı sabıkadan ne de hayat-ı hâliyyeden bahsettik. Hayat-ı müstakbeleden.”

Nâzım oturduğu yerden fırladı. Gözlerini açarak:

“Hayat-ı müstakbele mi? Sadiye bu ne müthiş söz!”

“Evet. Bahusus bizim için.”

“Sizin için neden oluyor?”

“Elbette bizim için. Metrukelere kimse acımaz. Fakat siz hayatı geçirecek bir eğlence bulabilirsiniz.”

Nâzım zevcesinin ne demek istediğine derhâl intikal etti. Hatta:

“Evet. Ben ne demek istediğinizi anladım. Siz hayat-ı müstakbelenizi taht-ı temine almak [sağlama almak] ister iseniz bir tedbir alabilirsiniz. O da zevcinizin size arada sırada söylediği şeylere riayet etmekle husule gelir.”

“Ben zaten sizin her emrinizi dinlerim.”

“Öyle ise benim söyleyeceklerime iyiden iyiye kulak ver. Arife hem seni hem de Raif’i iğfal ediyor.”

“İğfal mi ediyor?”

“Hem de ne suretle biliyor musunuz[?] Arkadaşımı benim aleyhime teşvik ederek. Hatta beni de. Bu hakikate ise bugün vâkıf oldum. Güya ben Arife’yi seviyormuşum. Buna siz de inandınız değil mi? Raif bunların cümlesini bana açtı. Ben de ona tahmininiz pek güzeldir diyerek cevap verdim. Şimdi aramız o derece açıktır ki iş bütün bütün tezahür edinceye kadar barışmamız mümkün olamaz.”

Nâzım hakikaten Arife’den korkmaya başladı. Fakat havfı pek ziyade değil idi.

Bir buçuk ay kadar bir ömr-i mütereddidâne ile dem-güzar oldular. Her iki aile birbirinden haberdar olmayarak birtakım vakâyi-i müthişe içinde yaşıyorlardı.

Raif, yavaş yavaş Arife’nin zincir-i iradâtına girmiş, Nâzım teyakkuz ve intibah üzere bulunayım diyerek şiddet-i evveliyesini artırmış idi. Raif hemen hemen bir âmâ-yı şehvani içinde kalarak gözünün önünde dönen hadisata aldırıyor, Nâzım en ufak bir hareketi izam ederek yanlış yanlış muhakemâta dalıyordu.

Arife çevirdiği dolab-ı ihtiyali başka bir suret-i mekr altından işletmeye başladı [çevirdiği hileyi başka bir hile biçiminde işletmeye başladı]. Lakin Raif biraz şüphelendi. Şüphelendi ama tetkik edecek iktidara malik olamadığından dimağı zunun-ı serîa [hızlıca birçok zannın] içinde kaldı.

Sadiye gördüğü tazyik-i şedit içinde bütün bütün ezildi. Kendinde kelâl-i nefsanî [nefsani bıkınlık] emareleri zuhur eyledi.

Arife gâh validesine gâh hemşiresine gitmek bahanesiyle evden çıkarak bir mevid-i telakiye atılır. Bir gün bir gece eğlenir. Eve avdetinde bin türlü nevaziş ile asar-ı iştîyak göstererek biçare delikanlıyı aldatır.

Sadiye gördüğü mezalim-i şedideye tahammül edemeyerek akşamlara kadar ağlar. Nâzım'ın vürudunda çehre-i hazinine bir tebessüm-i mecburi getir[erek] enzar-ı hâifâne ile delikanlıyı karşılar.

Raif muhakemâtını yavaş yavaş değiştirdi. Çünkü ziyaretler sıklaşmış olduğu gibi etvar ve evzâ-ı evveliyeye dahi bir nevi hiddete inkılap eylemiş olduğundan şübehâtı gittikçe artmaya başlar.

Bir gün Arife'yi takip etmek fikrine düşer. Filhakika takibini de hüsn-i suretle ifa eder. Lakin Arife bu takibi hissettiği gibi bir dereceye kadar da memnun olur.

Artık oynanacak komedinin zamanı olduğuna hükmeyleyerek tedâbir-i iblis-pesendânesini [şeytani tedbirlerini] ele almaya karar verir.

Raif artık tecessüsâtı elden bırakmaz. Garip değil midir? Arife tecessüs edildiğine derhâl vâkıf olur. Sofaya, odaya bazı kağıt parçaları bırakır. Kocasının bunları kemal-i tehalük ile toplayarak okuduğunu görür, eğlenir.

Bir cumartesi günü Arife İstanbul'a inmiş idi. Evde bir hizmetçi ile Raif bulunduğundan diğer zenciye Arife ile beraber idi.

Saat yedi raddelerinde dokuma çarşafı, kısa boylu, müsîsin [yaşlı] fakat gözleri delalet-i malume ile müteheyyiş bir kadın köşkün kapısını kemal-i ihtiraz ile çaldı. Hizmetçi ile bir müddet aşağıda konuştu. Raif bir müddet merdiven başından bunların harekâtını tarassuta başladı. Ayrılırken hizmetçiye bir kâğıt teslim edildiğini gördü.

Teessürü bir anda cinnete tahavvül etmiş olduğu hâlde merdivenleri atlaya atlaya indi. Hizmetçiye bir tavr-ı tehditkârâne ile: “Bana ver!” diye bağırdı.

Hizmetçi hakikaten korkmuş idi. Filvaki, şu vakanın ne olduğuna vâkıf idiyse de bu derece dehşetli olduğunu bilmiyordu. Tereddüt eyledi. Lakin Raif gözleri asar-ı cinnet ile meşhun olduğu hâlde bağırarak: “Bana ver diyorum. Yoksa şimdi seni ayaklarımın altında ezerim.” dedi ve kadına şiddetle bir sille vurdu. Avluya kapattı.

Dört tarafına dehşetli bakarak vuracak bir sopa arıyordu. Kadın müthiş bir dayak yiyeceğine kani olduğu anda mektubu çıkardı teslim eyledi.

Raif teheyyücât-ı zalimane içinde ölecek idi. Zaten kalp hastalığı arada sırada kendini müthiş darbeler ile zebun eylediği gibi suistimalin ifratı dahi kuvâ-yı vücûdiyesine vehn ve zaaf getirmiş [suistimalin aşırılığı beden sağlığını bozmuş] olduğundan mektubu eline alır almaz sarardı. Dünyada aldanmak. Hem de namusunu kurtardığı bir kadın tarafından aldatılmakta ne türlü muhatara ve hicap memzuc olduğunu anladı. Dimağı bir sehab-ı ıstırap içinde kaldı. Gözleri tab-ı evveliyasını kaybederek hufre-izamisî [göz çukurları] içine doğru kaçtı. Göz pınarlarından yanaklarına doğru bir hatt-ı ısfırar göründü. Damarları şakaklarından görünerek halecan denilen asar-ı mezbuhaneyi gösterdi.

Elleri tiril tiril titreyerek bir hâl-i bîhuşâne ile merdivenin basamağı üzerine oturdu.

Hizmetçi mebhut kalmıştı. Ömründe bu derece hazin, bu derece garip bir manzara-i ıstırap görmemiş olduğundan kalbi fena hâlde vuruyor, ağlamak istiyordu.

Raif kendine geldiği anda hizmetçiye:

“Beni yukarıya çıkar.” diye emretti. Kadın derhâl koluna girerek merdivenleri çıkardı. Odasına götürdü. Odada: “Bir şey

ister misiniz?" diye sorduğu zaman Raif'ten: "Bir şişe konyak!" cevabını aldı.

Mektup Raif'in elleri arasında adeta ezilmişti. Delikanlının enzar-ı dehşeti gayet sönük bir hâlde olarak zarfın üzerini taharri etti. Bir kelime bulamadı. Yalnız zarf yaldızlı ve bir köşesinde renkli bir gül münakkaş idi.

Yanından kemal-i tereddüt ile yırttı. Bir buy-ı latif burnuna geldi. Raif hazin bir tebessüm ederek vaktiyle yolladığı mektupları hatırladı.

Hizmetçi konyak şişesini getirmiş olduğundan bir kupanın içine dökülen o seyyale-i şedidi bir yudumda içti. İncimat üzere bulunan kanı şiddetle deverana başladı. Mektubu açtı. Okumaya başladı:

"Benim şayan-ı perestiş meleğim!

Bir hafta oluyor ki firkatiniz ateşi içinde yanıyorum. Maksadım ıstikâ [şikayet etmek] değildir. Bir lutf-i diğeri temennidir. Efendimden evvelen beri gördüğüm eltâf ve inayeti unutamam. Bunlar kalbimde toplanmış, içtimalarından bir hiss-i minnettarı husule gelmiştir.

Bilmem ki sizi ne his ile seviyorum. Şekliniz bir kere gözümün önüne geldi mi titriyorum. Başka birini de sevmek ihtimali olsa yine sizi yâd ederek seveceğim.

İhtimal ki siz bana karşı bir his ile mütehassis değilsiniz. Bu bapta bir şey söyleyemem. Yalnız geçenki lütfunuzu yâd ederek müteselli olurum.

Arifeciğim!

Uzletin pek âram-sûz oldu [ortadan kayboluşun huzurumu mahvetti]. Kalbim her darbesinde sizi yâd ediyor. Sen bilmez misin?

'Sensiz bulamam neşesini ömr-i revanın' mısraı hakikaten benim mâsadak hâlimdir. Lütfedin. Merhamet edin. Bu akşam saat on birde Etyemez'deki haneye gelin.

Sadiye Hanımefendi'yi de bekleyenler var. Bir tezkere gönderilirse İzzet'i memnun etmiş olursunuz. Zira zavallı arkadaşım artık mahvoldu.
Baki daima gönlümdesiniz efendim."

Mektup biter bitmez Raif yerinden fırladı. Gayriihtiyari bir surette: "Vay!" diye bağırdı.

Artık mecnun kesilmiş idi. Nazarı bir yere matuf oluyor, zihni bir şey düşünmüyordu.

Kendi kendine:

"Aldanmak? Aldanmak?" diye bağırarak ömründe çekmediği bir ıstırap ile müteallim oluyordu.

Hissiyatı bir noktada içtima etti. O nokta teessür denilen azab-ı derundur. Saçları dimdik kesilmiş benzi yine kül gibi olmuştu. Yaşadığını bile unutmuş, bir evde olduğuna inanamıyordu.

Galeyan-ı hissiyatı biçareyi fena hâlde ezdi. Minderin bir köşesine atılarak hüüngür hüüngür ağlamaya başladı. Sekiz ay zarfında namusuna sürülen şu lekeyi ne ile tamir edeceğini düşündü. Mecnunane kakhahalar salıvererek: "Koca feylesof! Nasıl? Âlem-i insaniyete bir namus-ı cedit takdim ettin mi? Yoksa leke-dâr olmuş iki namus daha mı bırakıyoruz" diyerek Nâzım'ın fikr-i mahsusuna hande-zen-i istihfaf oldu [düşüncelerine küçümseyen kakhahalarla karşılık verdi].

Arife'nin odasına gitti. Konsolu kırarak içerisini araştırdı. Çekmecelerini parçaladı. Yine bir şey bulamadı. Derhâl üstünü başını giyinerek hizmetçiye: "Ben akşama gelirim!" diye tembih eyledi.

Saat sekizde iskeleye uğrayan vapura bindi.

O gün Arife'nin zenciyesi Nâzım'ın yalısına geldi. Nâzım yalıda bulunmadığından kemal-i serbestî ile girdi. Sadiye Hanım'ı buldu.

Kernal-i telaş ile kadına bir mektup verdi. Sadiye bu mektubu okumaya tereddüt eyledi ise de okumamak da işine gelmedi. Derhâl açtı.

“Hemşire,

Sana söylediklerimin cümlesi çıktı. Bu sözlerime o derece inanmalısın ki mertebe-i hâzıramızın ne olduğunu anlayasın. Seninki ve benimki yeni dost peyda etmişler. Meşhur Etyemez'deki hanede gündüzleri birleşiyorlarmış. Yarın akşam geceyi orada geçireceklermiş. Ben de gideceğim. Tam zevk esnasında karşılarında bulunacağım. İşte o zaman ne derece aldandığımı anlayacağım. Lakin senin bulunmaktığın elzemdir. Zira sen de görmelisin.

İşte sana söyleyeceklerim bu kadardır. Gelip gelmemek senin elindedir. Baki gözlerinden öperim.”

Sadiye fevka'l-had müteessir oldu. Nâzım hakikaten gündüzleri köyden inmeyi sıklaştırmış, akşamları son vapur ile gelmeye başlamıştı. Muamelat-ı zevciyesinde de bir rehavet görüyordu. Artık her şeyi göze aldirmek icap ettiğini anladı. Derhâl zenciyeye dönerek:

“Şimdi hanım nerededir?”

Zenciye aldığı talimat üzerine:

“Valide hanımefendidedir.”

“Öyle ise beraber gidelim” dedi.

Yüreği parça parça olduğu hâlde yerinden kalktı. Artık fırtına başlamıştı.

Odasından çarşafını giyinerek yalıdan çıktı.

Teessürü pek uzun sürmedi. Zira bu gibi hâl iki defa başından geçmişti. Derhâl evvelki âlem-i lakaydinin hatıratını zihnine cemederek hakikaten aldanmış olduğuna kanaat getirdi. Fakat Nâzım'ın hâlini düşündükçe şaşıyordu.

İnsandaki şiddet-i evveliyenin birdenbire zevale yüz tuta-
cağını bir türlü kestiremiyor. Yalnız zihni ateşler içinde yanıyor-
du. Kendi kendine: “Ben şu hayatımı kaybetmeye idim ne kadar
mesut olacaktım.” diyordu.

Raif İstanbul’a inince doğru Nâzım’ı buldu.

Nâzım Raif’in vürudundan ve hiddetli hiddetli gelişinden
havf etmiş idi. Kendi kendine: “Şu kadın, beni on senelik refikim-
den bütün bütün ayıracak” demeye meydan kalmadı. Raif derhâl
elini cebine sokarak: “Nâzım! Kardeşim! Şu mektubu oku! Ben se-
nin hakkında pek fena bir suizanda bulundum. Beni affet” dedi.

Nâzım mektubu okudukça müteessir oluyordu. Fakat Sa-
diye kelimesini görür görmez ifrit kesildi. Şiddet-i müthişe içi-
nde gözleri döndü. Bunun bir dubara olduğuna hükmeyleyerek
iş güzelce tahkik eylemeği tensip eyledi. Raife: “Haydi. Yalıda
gidelim” diyerek vapura bindiler. Daha içeriye girmeden hizmetçi
karşlarına çıktı. Nâzım: “Ne haber?” diye sordu.

Hizmetçiden hanımın Arife’nin halayığı ile beraber gitti-
ğini anladılar.

Biçare genç az kaldı bayılacaktı. Hiddet ve şiddetinden yum-
ruklarını o derece sıkmış idi ki tırnakları avucunda belli başlı niş-
neler bırakmıştı. Fakat vakit fevt etmeğe münasip olmadığından iki
çifte bir sandal tedarikiyle Yenikapı’ya çekirtmeye başladılar.

***

Sadiye, Arife ile filvaki validesinin hanesinde buluştu.

Saat on birde oradan kalktılar, Etyemez’deki mahut hane-
ye geldiler.

Sadiye, raşeler içinde ölüyordu. Fakat Arife’nin kayıtsızlı-
ğına baktıkça şüphesi arttı. Evdeki kadına: “Kadınlar geldi mi?”
diyerek sordu.

Kadın da aldığı talimat üzerine:

“Evet. Öteki bölüktedirler.” diye cevap verdi.

Filvaki, saat on ikide iki erkek sedası işitildi. Sadiye bayılacak bir hâlde ayak seslerini işitti. Arası yarım saat geçtiği hâlde Arife: “Haydi. Gidelim.” diye Sadiye’yi yerinden kaldırdı.

Kadın helecan-ı şedit içinde olduğu hâlde bir de muzafferrane kocasına görüneceğini memul ediyordu.

Ses gelen bir odanın kapısını yavaşça açtılar. Arife Sadiye’yi öne sürdü. Kapıdan içeriye daldılar.

Sadiye nazarıyla bir kere odayı teftiş ettiği hâlde bir şey göremedi. Soluna baktığında yerlere kadar eğilmiş bir aşına-yı kadimin selam-ı ihtiram vermekte olduğunu gördü. Derhâl titreyerek: “Ay!” diyerek geri geri çekildi.

Gözleri iyiden iyiye açılmış, elleri gayriihtiyari bir surette kalkmış idi.

Çehresinde alâim-i şedide-i hayret husule gelerek bir adımda kapıdan çıkmak istedi ise de Arife’nin itmesiyle sendeleyerek birkaç adım ileriye gitti. Nazar-ı dehşetini Arife’ye çevirdi. “Ben sizden bu cinayeti memul etmezdim. Meğer siz pek hain imişsiniz” diyebildi. Fakat mekkârenin [hilekâr kadının] kahkahası odayı çınlattı. Kendi refikine dönerek: “Garip değil midir? Hanımefendi bu âleme pek bigâne görünüyor. Biz bu tecahülleri, tegafülleri göre göre bıktık. Haydi, Sadiyecğim bizi üzme.” dedi.

Sadiye’ye selam veren uzun boylu, zayıf, patlak gözlü, biraz iri burunlu, boyalı saçlı, sakallı zat derhâl kadının yanına yaklaşarak kendine mahsus bir şive-i eda ile: “Affedersiniz. Bendeniz cesaret ettim. Hâlbuki beynimizde [aramızda] uzunca müddet sürmüş bir hak vardır. Lütfedin. Zaten beni üzeceğinizi bilirim.” diye buse-çin-i emel olmaya teşebbüs etti. Hatta titrek dudaklarını yanağına temas ettirmek istedi ise de Sadiye bir hareketiyle kendini bu lekeden kurtardı.

Sadiye şu müddet-i istiğfarı esnasında hakikaten ıslah-ı nefis etmişti. Zaten bu yola sülükü de hep böyle iğfalât sebebiyle vukua gelmiş idi. Lakin bu sefer hakikaten sevmekte olduğı bir adama karşı ihanet etmeyi istemiyordu.

Fikrinde husule gelen muhakeme-i müthişe iki netice ile intiha buluyordu. Bunun biri:

İhanet ettiğı takdirde Nâzım'ın elinde ölmek i[s]temediğı hâlde şurada zor ile veyahut bir vasıta ile namusu mahvolmak idi.

Diğeri her ne olur ise olsun metanet-i zenanesini muhafaza ederek ölünceye kadar uğraşmak idi.

Talibi olan zat adeta ayaklarına düşmüş Arife de vaz-ı niyaz ile önünde durmuş idi. Hatta: “Sadiye. Emin ol. Bizim buraya geldiğimizi kimse bilmez” diye teminat dahi veriyordu.

Fakat Sadiye irtikâp edilecek şenaatin şüyuunu değil, vukuunu [bu alçaklığın duyulmasını değil, gerçekleşmesini] istemiyordu.

Niyazlar derece derece arttı. Bir ıstırab-ı takat-güdaz di-mağını mahveyliyordu. Her dakika Nâzım'ın çehresini görüyor, korkuyordu.

Kimse yanına sokulamıyor, mecnun gibi odanın içinde dolaşıyordu.

Üçü birden yalvarmaya başladılar. Sadiye kabil değil yu-muşamıyordu. Birkaç defa kapıdan çıkmak teşebbüsüne kıyam etti. İki erkek derhâl orayı kestirdi.

Bir hicab-ı deruni yanaklarını kızartıyordu. Hayatından nefret edenler gibi evzâ-ı meyusâne gösterdi. Lakin her dideden kopan bir lema-i şehvet onu zebun ediyordu.

Üzüldü. Sıkıldı. İstihzalar deverana başladı. Arife'nin kadr-i namus-perveri üzerine bir nutk-ı belîğ-i müstehziyânesini [namusun kıymeti üzerine attığı alaycı nutku] dinledi. Her harfi bir ateş olarak kalbine dökülüyordu. Kendi kendine:

“Nâzım! Allah biliyor ki, ben sadığım. Beni affet. Ah! Sen affetmezsin. Bana Arife’nin sözlerine kanma, demiştin. Değil mi?” diye söyleniyordu.

Nâzım ile istihza edildi. Mütahhammilâne bir surette dinledi. Erkek muttasıl sokuluyordu. Bir anda kolları arasında kaldı. İki ıslak dudak yanaklarında şapırdadı. Raşe-dâr bir kucaktan intişar eden ter kokularından iğrendi. Artık tahammülü kalmadı. Çıldırılmış idi. Bir mekân-et-i mahsusa ile: “Nâzım!” diye bağırarak açık pencereden aşağıya atladı.

Bir cesim-i sakilin sukutundan tevellüt eden [ağır bir cismin düşmesinden ortaya çıkan] seda ile ıstırab-ı mematı mulin olan [ölümün ıstırabını ilan eden] bir avaz üçünün de kulaklarında müthiş akisler peyda eyledi.

Hiçbiri şu hâlin böyle bir netice ile intiha bulacağına inanmıyordu.

Arife pencereden sarkmış, zulmet-i leyl arasında Sadiye’nin vücudunu arıyordu.

Kendi kendine:

“Cinayet! Cinayet!” diyerek şaşkın şaşkın bakındı.

Erkeklerin ikisi donakalmıştı. Arife oda kapısını açtı. Konağın sofasına çıktı. Kemal-i telaş ile merdivenlerden inerek sokağa çıktı. Mum yanan odanın hizasına gelerek Sadiye’nin cesed-i bî-ruhunu yokladı. Eline sıcak sıcak sürünen dem-i mazlumeden teessür-yab olarak sokaklarda çırpıplak koşmaya “Cinayet! Cinayet!” diye bağırmaya başladı.

O تنها sokak birkaç dakika sonra kalabalıktan geçilmez bir hâle geldi.

***

Ertesi sabah iki refik Aksaray'daki kiraathanede yine enzar-ı istirham ile birbirinin yüzüne bakıyordu.

Biri kahr-ı iğfal altında zebun, diğeri kendini seven bir kadının facia-i namus-şikenâneye hedef olduğuna son derece mahzun idi.

***

TECÂRİB-İ HAYAT

HAZIRLAYAN
HÜLYA ÜRKMEZ

Arakel Kitaphanesi Cep Romanları

TECÂRİB-İ HAYAT

Muharriri:
Ahmet Rasim

Birinci Tabı
Maarif-i Umumiye Nezareti'nin ruhsatıyla tab olunmuştur

İstanbul
(A. Asaduryan) Şirket-i Mürettibiye Matbaası Babıali
Caddesi'nde Numara 52

1308

Sahip ve Naşiri: Kitapçı Arakel
Şirket-i Mürettibiye Kütüphane ve Matbaası

Güneş gurup etmiş, ortalık kararmaya başlamıştı. Yaz akşamlarına mahsus olan taravet-i latife bikarar nesimlere karışarak terli nâsiyelere [akşam serinliği kararsız esintilere karışarak terli alınlara] çarpmakta, meşam-ı âmale bir rehavet-i hususiye bahş eylemekte idi.

Köprüden en son kalkan Üsküdar vapuru düdüğünü çaldı. Hemen iskeleden ayrılmak üzere iken geriye kalmış müşterilerden biri kemal-i tehalük ile atladı.

Telaşından, yorgunluğundan yüzü kızarmış, ter içinde kalmış olduğundan derhâl cebinden beyaz bir mendil çıkardı. Yan kamaralardan birine girdi. Eliyle fesini tutarak mendiliyle terini kurutmaya başladı.

Bu zat orta boylu, biraz tıknazca, beyaz tenli, ince kaşlı, uzun kirpikli, kumral bıyıklı, top çehreli olup yüzünde her dideyi kendine celbedecek derecede bir cazibe-i dilnişin bulunduğu gibi nazarında hiddet-i nefsanîyesine ait initaflar, dudaklarında natikiyet-i vicdaniyesini setredecek kudret, kaşlarında mekânet-i kalbiyyesine dâl olacak tavr-ı mahsus görünmektedir.

Saçları hemen kıvrıcık denecek derecede frize fakat tenasüb-i simasına yakışacak surette perişan idi.

Alâim-i vechiyyesinden [yüz hatlarından] teza-d-ı hissiyatına delalet eden bir tereddüt görünüyordu. İsticalinden dolayı gözlerine hücum eden kan enzar-ı metinesini gayet sönük şulelerle ziyadar eylediğinden endişe-i vicdanına ait teessürat vehleten [ilk anda] nazarıdikkate çarpmıyordu.

Kıyafeti en son modaya muvafık olduğu gibi Almanvari lustrin, uçları kesik bir iskarpin giymiş, bağlarını boyunbağı gibi bağlayarak tezyinat hususunda tafsilat-ı cüziyeye kadar ihtimam etmekte olduğunu ispat eylemiştir.

Hatta bir aralık cebindeki aynasına dahi bakındı. Frenk gömleğinin terden buruştuğuna canı sıkıldı.

Kamarada kimseyi göremeyince pardösünün cebinden bir mektup zarfı çıkardı. Zarfın içindeki karta bir kere daha imale-i nazar eyledi [göz attı].

Bu kartın bir tarafı hakikaten güzel çiçeklerle müzeyyen olup diğer tarafı yazılı idi.

Üzerindeki yazılar üç satırdan ibaret idiyse de onun için maânî-i mühimmeyi muhtır olmalıdır ki okudukça okuyacağı geliyordu. Nazarındaki metanet-i evveliyeye sönüyor, güya gözleriyle vakâyî-i maziyei görüyormuş gibi dalıyordu. Yüzünde asar-ı beşâset var idiyse de ufak bir ıstırap dahi mevcut idi.

Kartın muhteviyatı şu satırlardan ibarettir:

“Sevdiğim

Şu üç günlük iftirak pek tahammül-sûz. Yarın akşam mutlaka beklerim. Lutf-i teşrifiniz cariyenizi ihya edecektir. Mutlaka gelmelisiniz. Zira sizi bekleyen şiddet-i iştiyakından mahvolur.

Cariyeniz”

Henüz yirmi sekiz yaşlarında olduğu yüzündeki letafet-i şebaptan [gençlik güzelliğinden] aşikâr olan bu delikanlı tezkereyi pek de kemal-i memnuniyetle okuyamıyordu. Hatta adem-i memnuniyetini kartı cebine koyduğu zaman:

“Ne yapacağım?” diye çıkardığı seda-yı teessûf ile de izhar eyledi. Galiba bir mâni-i kavi var idi.

Evet, bu mâni-i kavi para denilen sermaye-i zevktir. Çantasını yokladığı zaman yetmiş, seksen kuruşa karib bir meblağ olduğunu anladı. Hâlbuki mülahazat ve mütalaâtı bu paranın otuz misline ihtiyaç gösteriyor.

Acaba bu meblağın tedariki pek güç mü? Delikanlı da bunu düşünüyordu. Kendi kendine:

“Yarın bu paranın tedariki elzemdir. Fakat nereden ve ne suretle? Ya vadettiğim saati almazsam ne kadar ayıp olacak. Bir kimseyi aldatmak istemem” diyordu.

Lakin bu mecburiyet-i mahsusa üzerine daldığı şu tefekkür âlemi bu kadarcık mülahazat ile hitam bulmuyor. Gencin dimağı adeta bir mahşer-i tahassüsât olmuştu.

Zihninde bir hayal-i latif tebessümü, gül çehresi, tiz nigâhı, vaz-ı dil-firibi, mütebessim dudakları, endam-ı latifi ile ceyvelan etmekte, havasında leyal-i visalin huzûzât-ı mütebakiyesi [geriye kalan hazları] bir şiddet-i mahsusa ile ihsasât-ı sevdakârâ-nede bulunmakta idi.

Vapurun çarkı yeknesak gümbürtülerle döndüğünden tahayyülâtını ihlal etmiyordu.

Yarın akşam orada onunla bulunmak fikrini o derece müştakâne terviç eyliyordu ki sedd-i rah-ı visali olan [kavuşmaya engel olan] parayı tedarik için her türlü mezâhim ve meşakkı [zahmetleri] çekmeye rıza gösteriyordu. Bu kadar meyil ve arzu bir muhabbet-i medideden mütevellittir.

Genç, görüştüğü kadını çıldırasına seviyor, her tahatturunda başka bir şiddet-i iştîyak ile yanıyor. Hele beş aydan beri onun tarafından gördüğü eltâf ve iltifata karşı ziyadesiyle mahcup kaldığını itiraf ediyor.

Lakin yarın için tedariki elzem olan parayı nasıl etmeli?

Mahsusât-ı vicdaniyesini, netâyic-i tefekkürâtını [düşünmelerinin sonuçlarını] şurada arz etmek delikanlının hayat-ı medeniye ve içtimaiye hakkındaki müktesebat-ı hususiyesini [şahsi birikimini] göstermek demektir. Binaenaleyh, birer birer tadada [saymaya] başlıyoruz.

“Hayat-ı içtimaiye bir aile teşkil etmektir. Aile reisi zevçtir. Zevç müstakil bi’r-reydir [kararlarında özgürdür]. Kadın müstakil bi’r-rey olamaz. O adeta hane içinde erkeğin huzûzâtına ha-

dim bir zihayattır.

Haz, kadın demektir. Zevcini mahzuz etmeyen bir kadın nâkâbil-i tahammül [katlanılması imkânsız olan] bir afettir. Fakat bir kadın bir erkeği ne derece mahzuz ederse etsin o erkek ondan aldığı huzûzât ile kanaat-yab olmazsa başka birine müracaata hakkı vardır. Bu müracaatı ister meşru olsun ister olmasın kadın buna karışamaz.

Hanede bulunan kadın iffet-i mutaassıba erbabından olmalı. Lakin erkeğine karşı şuh-meşrep, edalı, işveli, serbest tavırlı bulunmalı, bulunduğu akşam etvar-ı sevdakârâne, mükâlemât-ı âşıkane ile hissiyat-ı kalbiyeyi ikaz etmeli. Erkeğini fevkalade sevmeli, onun için kıskanç olmalı. Ağlamalı. Yalvarmalı.

Erkek de bu hâlden müteessir olmalı. İnsan meraret-i hayat [hayatın acılığı] ile de müteselli olarak teşkil-i aileden maksut olan hayat-ı medeniyeyi bir suret-i laubaliyânede geçirmeli.

Evlat sevilir. Kadın onları hüsn-i terbiye etmeli.”

İşte delikanlı şu mahsusâtıyla beraber izdivaç âlemine birdenbire düşmüştür. Fakat en birinci mülahazası zevcesinin salabet-i iffetini temin etmek kaziyesidir. Kadın sıkıntı çekse bile kendinden rûgerdan olmamalı [yüz çevirmemeli] fikr-i mahsusuunu takip ve terviç edenlerden olduğundan müsaadât-ı hususiyesi yoktur.

Haremi hakkında kendisi de fevkalade kıskanç. Fakat mustarip değil. Hilken fevkalade müteessir. Hem de bir madde hakkında ciddi bir surette müteessir olursa teessürüne hadd u payan olmaz.

Asabi, hadid. Lakin endişe-nâk değil. Her hadiseyi maddiyeti cihetinden muhakemeye melûf [alışmış]. Nazar-ı tetkiki maneviyata giremiyor. Girse bile birtakım tereddüdât ve şübühât ile mahdut kalıyor.

İptilasını, hariçte geçirdiği âlemleri hâliyle, tavrıyla an-

latmak tarafında değil ise de evzâ-ı serbestânesi bu hâlini daima işrab eder.

İptila onun için bir menba-ı huzûzâttır. Lakin temadisinden memnun olmuyor... Yani zevk ve hazzının suret-i mütemadiyede tebeddülü taraftarı.

Ekseriya tehacüm-i hissiyatına mağlup olur. Mağlubiyeti nefsince tahakkuk edince halasa çare aramaz. Cereyan-ı tahassüsâta tabi olur.

Bu sefer de o cereyana tabi olmuştu. Fakat bu seferki tebaiyeti oldukça mühimdir. Hatta kendi bile bu hâline vâkıf olmuş olmalıdır ki dalgınlığı arasında:

“Bu kadını ziyadesiyle seviyorum. Ben bu derece mağlup olmayacaktım, lakin bu da bir haz değil mi? Haz mı? Evet. İşte böyle huzûzât ile dem-güzar olursam belki hayattan lezzet alabilirim. Ah! Melun yarın! Ne yapacağım? Ne yapacağım? Mutlaka otuz lira lazım.” diyor, düşünüyordu. Düşüncesi arasında mustarip görünürken birdenbire sevindi. Hatta kamarada ayağa kalkarak:

“Onun da kolayını buldum. Buldum... Fakat nasıl elde etmeli [?] O da kolay. Gece yarısı kalkar çekmecesini açar, cebime sıkıştırırım.” diye söylendi.

Bulduğu şey pek sade idi:

Gece yarısı kalkacak, haremının çekmecesini anahtarıyla açacak, vaktiyle almış olduğu gerdanlığı paltosuna koyarak sabahleyin beraber götürecektir. Satacak. Esmasıyla [karşılığıyla] bir saat alacak.

Gördünüz a. Bu hâl pek sadedir. Lakin bu ıstırap ne olacak? Kendi malı değil mi? Bu gerdanlığı kendi almış değil mi? Otuz liralığını satarsa ileride elli liralığını alır. Artık kararını verdi.

İskeleyle çıktığı zaman saat yarımını geçmiş olduğundan ilk rast geldiği arabacıya:

“İhsaniye’ye!” diye emir verdi.

Araba gürültüsüyle yavaş yavaş tenhalaşan sokaklarda yuvarlanmaya başladı.

Genç, artık düşünmüyordu. Zira düşünmeye ihtiyacı kalmamıştı. Endişesi bir meserret-i istikbale munkalip olmuş, hele incaz-ı vaat edeceğine [sözünü yerine getireceğine] fevkalade sevinmiş idi. Daha o saatten itibaren yarın akşam göreceği iltifatlarla, nevazışlere, hissedeceği zevklere, buselere, derâğuşlara tahassür ediyordu.

Araba, gencin mülahazatına durmasıyla hitam verdiği zaman saat biri geçmiş idi.

Kapıyı halecan içinde çaldı. İçeriye girdiği anda merdiven başında zevcesi olduğu tebessüm-i laubaliyânesinden aşikâr olan uzun boylu, sarışın, saçları zülûf hâlinde kesik, beyaz tenli, zeren-dûd kaşlı, mavi gözlü, ufak burunlu, biraz kalın dudaklı, çukur çeneli bir kadına tesadûf etti. Bu kadın melâhat ve letafet-i simaca hakikaten dilber denecek mertebededir. Saçları dolaşp bir vaz-ı perişani ile düz, açık alnına serpilmiş, gözleri cazibeli nigâhlarla süzülerek istiknah-ı âmal eder [arzularını sorgular] surette inifat eylemiş; dudakları nim açılarak yanaklarına doğru bir gonca-i tebessüm aşikâr etmiş, beyaz gerdanı sadr-ı sîmini [gümüşten sinesi] üzerine giydiği tül dekolte urbasıyla bir kat daha tezahür ederek meyan-ı naziki, kollarının tavr-ı dil-firibi, yâl ü bâli ile bir levha-i şehvaniyi tecessüm ettirmiş olduğundan delikanlı birdenbire titred-i. Yanına takarrüp eyledikçe mütehassis oluyordu.

Fakat nazar-ı hayalimiz şu iki hayat-ı mütereddide sahiplerini yalnız telakkilerindeki mahsusâtıyla bırakamıyor. Biraz daha tamik etmek [derinleştirerek incelemek] istiyor.

Eğer delikanlının tahassüsâtını nazar-ı tamik önüne alacak ve iyiden iyiye tetkik edecek olursak bazı nikât-ı maneviyeye tesadûf edebiliriz; dimağ tahassüsât-ı evveliyeye ve hâliyesini bir

anda hissederse de biz burada mürur-ı zaman kaidesine tabi olduğumuzdan biraz tehhür vukua gelir. Delikanlı:

“Zevcem hakikaten dilber. Sade dilber mi? Afif fakat tesiri beni düşündürmüyor. Her nazarından bir neşve-i sefa buluyorum. Lakin imtidat etmiyor. Tebessümü bende bir hiss-i nâim peyda ediyor. Ruh-perver değil. Ben onu seviyorum fakat fazilet ve iffeti ne vecihle seversem öyle seviyorum. Hayat-ı nefsanî onun yanında zeval buluyor. Ondan aldığım lezzet-i hayat pek faziletkârâne. Hâlbuki gönlüm endişeler içinde yanmalı. Raşe-i heves beni üzmeli.

Hissiyatım iki heves-i mücbirin baziçe-i iradâtıdır. Hayatım bu iki kuvve-i takat-fersâ [dayanılmaz güç] içinde mahvoluyor. Nokta-i ricate gelemedim. İşte zevcem benim ihtiyatım, mahall-i ricatimdir.

Yüzündeki cazibe-i saf tesirât-ı afifânesiyle beni müteessir kılıyor. Fakat henüz sükûn-yab olmayan galeyan-ı âmalım bundan hazzetmiyor. Yalnız zevk-i mahsusum takdir ediyor.

Ben hayatın yeknesak olması taraftarı değilim” fikrindedir.

Kadın nazar-ı istikbalini kocasına atfettiği zaman:

“Ben bu aguş-ı meşrua atıldığım vakit zihnim ne kadar hali idi. Lakin şimdi o sükûn yok. Etvarı, evsafı, mükâlemâtı, musahabâtı bende başka başka hissiyat peyda eyledi.

Şimdi yüzümde görülen tebessüm hemen mecburidir. Kendisine karşı hissettiğim bir şey var ise o da bezminde bulduğum neşvenin tahassüsât-ı bakiyesidir” diyordu.

Delikanlı alafranga reveranslar ile zevcesinin koltuğuna girdi. Bir buy-ı şehvani meşam-ı tahatturâtını doldurdu. Galeyan-ı histen mütevellit bir tebessüm ile koluna asılan vücudu sürüklüyordu.

Orta sofaya kadar bir şey konuşulmadı. Delikanlı enzar-ı mütecessisiyle bir şey arıyordu. Kadın derhâl intikal eyledi. Hatta:

“Bahçe üzerindeki odada hazırlattım. Buyurun.” diye genci oraya çevirdi. Zevç ve zevce o odaya girdi. Bu oda bir kadife kanepe, birkaç koltuk, muntazam bir büro ile müzeyyen, duvarlarına kıymettar halılar asılı, güzelce mefruş, biraz ufak bir mahal olup kapıdan girildiği zaman ta karşıda gencin büyük ve fevkalade bir surette çerçevesiz resmi nazar-ı zâire çarpar.

Tavanı münakaşât-ı müzehhebe ile tezyin edilmiş, yan duvarları altın çubuklu kâğıtlarla kapanmış olduğu gibi büronun üzerindeki iki madeni lamba ile dahi tenvir edilmiştir.

Bahçeye nazır olan iki penceresi önünde en latif saksılar içine konulmuş sardunyalarla köşenin birinde büyücek bir kap derununda dahi iri yapraklı, kırmızı çiçekli bir nebat bulunuyordu.

Delikanlı işret masasının kenarına en ziyade yakın olan koltuğa oturdu. Kadın da bir koltuk çekerek kocasına yaklaştı.

***

Şerait-i içtimaiye-i milliye [toplumun değer yargıları] noktainazarından şu hâlin tetkiki pek mühimdir:

Cinayât-ı maneviye tahtında serdedilen ve cemiyat-ı beşeriye içinde kesret-i intişarı hasebiyle afat-ı insaniyenin en müthiş olan fesad-ı ahlak şu muamele-i zevciyetin mebn-i aleyhidir [aile yapısının temel karşıtıdır].

Filvaki, kadın üç sene evvel kemal-i safiyetle girdiği izdivaç âlemini takdir ve tasvip eylemiştir. Fakat zevç, bu hayata başka bir noktinazardan iptida ederek talimat-ı mahsusasıyla kadını işret denilen ve sefaletin dereke-i evvelisi olan iptilaya sevk eylemiştir. Kadın bu hâle yavaş yavaş alışmış lakin bir fikri mahsusu yoktur.

İlk kadeh boğazını yakarak midesine indiği akşam pek ziyade mustarip olmuş ise de bu hâlin hemen her akşam tekerrürü

onu da şiraze-i safiyetinden çıkarmıştır.

Fakat endişesi yok idi. Her gece şu âlem-i sefanın bir levhasını arz etmeye alıştı. Ertesi akşam için şöyle bir manzara ile ikmal-i ayin edilmesini kararlaştırdı.

Genç, şu âlem için fikr-i icat ve terkibe pek müstait olduğundan talimat-ı mahsusa verir. Kadın vazifesini pek ziyade bir ehemmiyetle telakki ederek cihan-ı zevciyet içinde ahval-i gayrimişruayı ihya edercesine çalışır.

Garip değil mi? Âlem-i sefa dediği şu bezimde bu kadar lezzet bulacağına evvelce inanmamış idi.

Bir sene içinde hissiyat-ı sabikasını bütün bütün tecdit eyledi. Mükemmeliyet-i nisvaniyesi boya, pudra, gayritabii tezyinat içinde gizlenerek melâhat-ı fitriyesini, asar-ı sınaie-i tezyiniye ile imtizaç ettirmeye heveskâr bulundu. Uzun lepiska saçları sapsarı bir renge tahavvül ederek dûş-ı letafete kadar uzanabildi. Gözleri enzar-ı mahmurâne ile inıtaf-ı şedidini kaybetti, dudakları hevesât-ı kalbiyeyi ifşa ede ede fersudeleştirdi, tahassüsâtı bir noktada tekâsüf eyleye eyleye incimad etti. Bir darbe bunların cümlesini buz gibi dağıttı.

İki sene daha şu âlem-i lakaydide devam eyledi. Fakat âram-ı canı münselib olmuş [iç huzuru kalmamış] idi.

Revâbıt-ı ahlakiyesine avâriz-ı adide sebebiyle târî olan vehn ve inhilal [ortaya çıkan sayısız manevi çöküntü] istikbal-i hayatı için bir girdab-ı müthiş inhisar eylemiş olduğundan kendi de bu hâlimden korkmakta idiyse de evde zevcinin ittibâ ettiği kavâid-i gayrimişruaya ittibâa bittabi mecbur olduğunu görmekte idi.

Mecburiyeti kendince pek muhiktir. İzdivacının sene-i devriyesi olmuş idi ki bir akşam o hanede yalnız kaldı. Saat beşe kadar pencere önünde bekledi. Canı sıkıldı. İşret sofrası başına oturdu. İlk kadehte bir teessür, ikincisinde tellüm emareleri hisseyledi.

Bir müddet düşündü. Düşüncesi zevcinin bir tehlikeye düşer olup olmadığı hakkında idi.

Başka bir fikir asla hatır-güzarı olmuyordu. Lakin o akşam kalbini, hevesâtını, âmalını, şedâid-i nefsanîyesini istila eden tenhaî-i garip şiddet-i teessüratta pek ileriye gitmiş olduğunu ona anlattı.

Bir müddet daldı. Dalgınlığı zevcinin hayal-i beşuşunu [güleryüzlü hayalini] aramak, onunla ruhani bir muhabere-i âşıkane bulunmak için idi. Hissiyat-ı mahsusası o hayal önünde titrer, vücudu tahassüsât ile raş-e-dâr olur. Gözleri muttasıl taharri-i hakâyık, havassı layenkati tahattur-ı dakayika alışık olduğundan bir gecelik hırman adeta uzun bir hicran tesirâtına müsavi tesirât-ı zalimane bulundu.

Mahzun oldu. Hüznü itiyad-ı kadimine îras-ı tebeddülât eden [eski alışkanlıklarını değiştirmesine sebep olan] şu iftirakın netice-i katiyesi idi.

Biraz ağladı. Ağlayışı şu metrukiyet-i mütehakkıkânın bâis olduğu âlâmdan neşet eylemiş idi. Duvarı asılı olan fotoğrafına baktıkça müteessir oldu.

Yatağına yattığı daha iyisi düştüğü zaman birisini aradı.

Yalnızlık hatır-ı nâşadına dokundu. Bin vâhime içinde uyudu.

Sabahleyin mustaribâne kalktı. Arandı. Bir saat kadar kendini işgal eden neşve-i canını bulamadı.

Ufak bir endişe rahatını kaçırdı. Fakat akşama gelir fikri meserret-âmizi ile imrar-ı vakit etmeye karar verdi. O ana kadar tuvaletine intizam vermeyi, çehresine yakışacak lakin serzenişkâr bir tebessüm getirmeyi sözlerine neşve-âmiz fakat sitemli nükteler karıştırmayı, âmaline latif fakat istiğnakârâne bir vaz-ı cereyan vermeyi [arzularını güzel fakat nazlı bir eda ile gerçekleştirmeyi], ihsasât-ı mükemmeleyi ibda edecek tesir getirmeyi talim etti.

Saat bire geldiği hâlde bey henüz gelmemişti. O zaman melal-i intizar gönlünü üzdü. Son vapurun vürudu artık âramını yaktı.

İnfialât-ı nefsanîyenin pişdarı olan taab-ı hissiyatına [nefsani çöküntünün habercisi olan hissî yorgunluğuna] bir suret-i zalimane de çöktü, hiddetlendi. Gözleri şiddet-i infialine delalet edecek mertebede süzülerek enzar-ı sabitesi parlak şeyler üzerine inıtaf etmeye, kaşları gayriihtiyari çatılarak mütebessim çehresinin letafet-i mütebessimânesini ihlale, burun delikleri esvat-ı zaife ile çıkan ateşli nefeslerle yanmaya, göğsü melal-i derununa dayanamayarak yavaş yavaş şişmeye, kalbi bilmediği ve anlamadığı ruhani elemelerle tazayyuk etmeye, vücudunda galeyân-ı hadidâneden dolayı kanı şiddetle deveran eylemeye başladı.

Muğber, münfail, mükedder oldu. Hazırladığı sofrâ-i işretten kadehini doldurdu. İçti. Sigarasını hızlı hızlı çekti. Bir müddet dumanına baktı.

Yalnız başına koca sürâhiyi içerek bîhuşâne bir surette minderi üstüne yığıldı. Hanede bulunan hizmetçi, hanımını güç hâl ile yatağına yatırdı.

Uyandığı zaman henüz şafak söküyordu. Kendini yokladı. Pek ziyade rahne-dâr [perişan] olmuştu. Yüzünde sarılık peyda olmuş, güzel dudakları biraz kavrulmuş idi.

Hizmetçi marifetiyle uşağa beyi araması için emir verdi.

Canı pek ziyade sıkılıyordu. Âdeta evzâ-ı âşıkane ile geziyor, bir elem-i dil-sûz ile müteezzi [yakıcı bir acıyla mustarip] olarak ah ediyordu.

Zaten tahsil ve terbiyece okuryazar derecede olduğundan gündüzü akşam etmek için delikanlının kütüphanesini karıştırmaya başladı. Bu karışırışı arasında bir mülâhaza fikrini teşviş eyledi [kurcaladı].

Bir gün bağıteten [ansızın] kütüphaneye girdiği esnada genç, alet gözünü kemal-i şiddetle kapamış, anahtarlarını derhâl cebine sokmuş idi.

Kadınların bu gibi serâir-i kalbiyeyi anlamak hususunda hilkaten muttasıf oldukları zekâvet, kendisini ikaz eyledi. Derhâl o gözü kurcalamaya başladı. Lakin açmak mümkün değil. Kır-mak ise bütün bütün müteassir [zor].

Kırılmak müteassir olmasa bile derunundan ne çıkacağı malum olmadığından münasebetsiz olacak. Kendi anahtar hal-kasını eline alarak birer birer yokladı. Çekmecesinin anahtarı kilidi açtı.

Gözü kendine doğru çektiği zaman heyecan-ı müthiş içinde idi. Raşe-dâr ellerini derununa bırakılmış bir mektup demetiyle, iki fotoğrafa doğru uzattı.

Fotoğrafın birine nazarıdikkatini naspetti:

Ayakta durmuş, üzerine tül den dekolte hem de üryan denecek derecede açık, en son modaya muvafık olarak yanları tenteneli bir urba giymiş, beli gayet zarif bir kemerle sıkılmış, korsesi sinisini biraz kabartmış, bir koluna çiçekle dolu bir sepet asılmış, diğer eli vaz-ı dil-firibâne ile yanına sarkmış, müdevver omuzları safiyetle meydana çıkmış, biraz mülahham [şişmanca], saçlarını başına toplamış, az çatık kaşlı, büyük gözlü fakat âram-sûz bakışlı, ufak burunlu, gonca, mütebessim dudaklı; tavrı, vazı dil-âşub bir kadın olduğunu gördü.

Nazar-ı tetkiki bu levhayı temaşa ederken teessüratını da dimağına bir suret-i müthişede aksettiriyordu. Bir hiss-i elim-i rekabetkârâne ile gözlerini açmış, nazarıyla resmi yiyecek derecede muayeneye dalmış idi. Bu kadın kim? Tasviri çevirdi. Arkasında:

"Şu tasvir hâk-i payinize arz-ı ubudiyyet eder [bağlılığını bildirir]. Muhabbet-i maziymizi muhtır olduğu için kıymettar

olacağında şüphem yoktur. Manzurunuz olmakla kesb-i liyakat ederse ihya olacağım tabiidir.” sözleri yazılı idi.

Kadın derhâl “muhabbet-i maziye” sözü üzerinde durdu. Benzi uçmuş olduğu hâlde:

“Muhabbet-i maziye mi? Evet. İlk sevgi nâkâbil-i fenadır [ölümsüzdür]” dedi.

Bir eliyle yanındaki iskemleyi çekerek mütelâşîyâne bir surette oturdu. Kendi kendine mırıldanıyordu. Resmi bir tarafa bıraktı. Diğerini muayeneye başladı. Bu tasvir yan alınmış bir kadının hem de yine o kadının resmidir. Lakin letafeti pek aşikâr idi. Saçları dûş-ı mesturuna gelişi güzel serpilmiş, hatta alnını bile turreleriyle [lüleleriyle] kapamış, kulaklarını nim surette meydana çıkarmış, gözü, evvelki nigâh-ı cazibedarını bir semt-i baide [uzak bir yere] doğru atfetmiş, burnu biraz kabarmış, ağzı bir tebessüm-i hayal-perver ile kapanmış, dudakları şehvet-i natika hâlinde bükülmüş, ufak çenesi bir inhina-yı dil-âram [gönle huzur veren bir kavis] ile gerdanını teşkil eylemiş fakat sinesi, beline kadar pullu, kemerli, yollu bir ceket ile örtülmüş idi. Onu da çevirdi arkasında:

“Gözüm hayalinizi aramak, zihnim sizi düşünmek, gönlüm sizi sevmek, vücudum ateşiniz ile yanmakta iken fotoğraf alınıyor. Lütfedip de bakılırsa telaki-i enzarınızı, tefekkürâtımızı, muhabbetimizi hissedeceğim” satırları yazılı idi.

Kadın bunları da okudu. Dehen-i küdüreti [kaygılı ağzı] kemal-i yeis ile açılarak:

“Bu sözler! Bu sözler!” diye söylendi.

Melal-i derunundan adeta terlemiş, bayılacak hâle gelmiş iken cebr-i nefis ederek şedâid-i rekabete karşı iktihâm-kârâne bulunmayı tasvip eyledi.

Enzar-ı hayaliyesi amak-ı maziye doğru revan oldu. Piş-gâh-ı tettebbuunda varak hâlinde duran esrar-ı zevci okumak nefesine giran geliyor idiyse de bu vukufu, adeta sermaye-i hayat mertebesinde telakki ediyordu. Binaenaleyh, mektup demetinden birini çıkardı. Okumaya başladı:

“Beyim, sevdiğim.

On günden beri bir kere hatır-ı nâşadımı sormadın. Ben zaten evvelki muhabbetinizin karin-i zeval olduğunu [bittiğini], sevda-yı cünun-iştimaline bir rakibenin iştirak ettiğini biliyorum. Fakat zararı yok. Ben ona hâk-i payınızda feda-yı hayat etmekle tefevvuk edeceğim.”

Kadın burada durdu. Benzi sapsarı olduğu hâlde:

“Acaba rakibe ben miyim? Elbette ben olacağım. Vah! Zavallı kadın! Sen benim ne kadar ahmak olduğumu bilsen feda-yı cana ihtiyaç görmezsin” dedi.

Kıraatinde kemal-i hüzn ile devam eyledi:

“Sizi sevdiğim zaman kalbinde hasıl olan endişeyi arz edeme miştim. Ben bu firkatleri, bu hicranları ta iki sene evvel hissetmiş fakat fart-ı muhabbetle önünü alamamışımdır.

Asaletinizin şimdi hemen metruke hâlinde olan bir kadına merhametsizce davranmaya mâni olacağını biliyorum. Sizden ümit ettiğim bir lütuftur. O da hiç olmazsa ayda bir kere görünerek hayalinizi kaybedecek havf ile bin türlü meşak u mezâhim-i maneviye içinde kalan gönlümü tesrir buyurmağa tenezzülünüzü niyazdır.

Siz bana unutamayacağınızdan bahsettiğiniz zamanlar ben size aksiyle cevap verirdim. Hâlbuki hissiyat-ı insaniyeye şiddetle hükmeden televvün istisna gösterse bile hemen milyonda birdir. Lakin benim tali-i nâsazım böyle bir bahtiyarlığa beni sevk eylemiş olsa idi size ilelebet nail olurum.

Ben muhabbetimde sebat göstereceğim. Elbette bir gün gelir hâlime acır, bana bir âlem-i zindegânî daha gösterirsiniz. Baki muhtac-ı inayetiniz olduğumu arz ederim.

Cariyeniz”

Bu mektup bittiği anda genç kadın, derin bir düşünceye daldı. Düşüncesi o derece garip idi ki kendi bile müteessir oluyordu. Hatta kendi kendine:

“Demek ki ben bahtiyarım. Zira beye ilelebet merbutum. Bu hâlde mükedder olmamalıyım. Sevinmeliyim. Talihim buna müsait imiş. Bundan ötesi olur mu?” diyordu. Fakat şu muhakkemesi kuvvetli değil idi. Binaenaleyh, hissiyatına itimat edemeyerek diğerini okumaya başladı:

“Benim âram-ı canım efendim.

Lütfen, tenezzülen irsal buyrulan keremnamenizi meserrât-ı mesudâne içinde olduğum hâlde okudum. Şu mütalaa, gönlümde garip bir neşe husule getirdi. Güya sözlerinizi işitiyormuşum gibi mütelezziz oldum. Bilmem ki ne türlü mütehassis oldum. Her satırınızda bir âleminizi tahattur ettim.

Rica-yı kemterânemin [acizce yalvarmamın] tamamî-i husulü için elinizden geleni diriğ buyurmayacağınız vaadi, cariyenizi dünyalar kadar sevindirdi. “Bir kere elime geçseniz size anlatacak ne muhrîk elemelerim, ne dil-sûz kederlerim var” buyurulmuş demek ki ikimiz de aynı azap içinde yaşıyoruz. İkimiz de bedbaht imişiz. Benim bildiğim bir şey var ise o da hissiyat-ı bedbahtânemin bile imtizacından bir nev mesudiyet husule gelebilmesidir. Gelin. Şunu bir kere tecrübe edelim. Bahtiyar olmaz isek yine ayrılalım.

Ben bu hayat-ı iftirak içinde ümid-i istikbal ile müteselli olarak dem-güzar oluyorum. Benden bu ümidi nezetmeyin [almayın].”

Kadın mektubun burasına kadar geldiği hâlde tavrında bir tebeddül görünmüyordu. Fakat bir kere daha okudu. Acı, müsteh-ziyâne bir surette gülerek:

“İkisi de aynı azap içinde yaşıyormuş. Onlar hissiyat-ı bedbahtâneyi imtizaç ettirerek mesut olmak arzusunda bulunuyorlar. Zavallı ben! Ne düşüneyim, ne yapayım? Hissiyat-ı bedbah-tâneme kim iştirak edecek? Onlar ümid-i istikbal ile dem-güzâr oluyor. Ben hâlden bile emin değilim. Garip değil mi? Ömrümde bu kadar aldanacağımı hissetmiyordum” dedi.

Yine okumasında devam eyledi. Fakat gözleri dolmuş, çehresi adeta kül kesilmiş idi. Bir azab-ı deruni ile müteezzi, bir havf-ı meçhul ile müteellim, bir fikr-i ecnebi ile mütegayyir idi. O anda bin fikr-i elem-res [eleme varan düşünce] dimağında toplanmış, biçare kadını tazip ediyordu.

Gözünün önünde birdenbire açılan, inkişaf eden şu esrar onu bayağı korkutuyor lakin istikbal-i âmalı için bir hatt-ı hareket irâe ettiğinden tamikini istilzam ettiriyordu [izleyeceği yolu gösterdiğinden tetkikini gerektiriyordu]:

“Malumunuzdur ki ümit idame-i hayata vasıtaadır. Ümitsiz insan yaşamaz. Ben bir kusurumla sizi elimden kaçırdım. Bir kusura bedel bin istifa-yı kusur etsem makbul olamaz mı? Yoksa siz de biçarelere merhamet etmek taraftarı değil misiniz?

Teessürümün şiddeti o derece füzun oluyor ki bütün zamanımı nedamet-i külliye içinde geçiriyorum. Galiba şu hâlim sebeb-i afv olacak.

Bu sûz u güdazım [yanıp yakılmam] mahzâ isticlâb-ı inayetiniz içindir. Lütfunuzdan ümitvar olduğum saat yaşadığıma inanacağım. Baki arz-ı ihtiramât ederim. Gözüm, hayatım.

Cariyeniz”

Şu satırları belki on defa okudu. Mülâhazatı bir noktada karar kılmadığından bir netice bulamıyordu. Eliyle alınındaki saçları iterek melalinden terlediğini anladı. Haykırırcasına söylene rek:

“Ümit? Ümit! Evet. Hanım! Ümitsiz insan yaşayamaz. İşte ben de seninle müştereyim. Ben de senin hissiyat-ı bedbahtânene iştirak ediyorum. Fakat senin bulduğun netice yanlış. Zira ben mesut olamıyorum. Sen mesudiyeti benim gibi hayat-ı şehvaniyede arıyorsun. Nafile! Beyhude çalışıyorsun. Sen de benim gibi aldanıyorsun. Düşünmüyorsun ki insan diğerinin hissiyatını muvakkaten zapt edebilir. Onu ebedî surette idare edemez. Düşünmüyorsun ki erkekler, hevesât ve âmalı ihtiyarlıklarında bile bırakmazlar. Bizler, kırkıktan sonra minder köşelerinde büzülürüz, onlar altmışından, yetmişinden sonra taze aguşlarda yatarlar, gülçehre kadehkârlarla dem-güzar olabilirler, düşünmüyorsun ki terakki-i sin [yaşın ilerlemesi] ile yüzümüz buruştuğu, düzgünlerin pudraların iade-i letafet etmediği, kırmızı dudaklarımızın solduğu, beyaz dişlerimizin döküldüğü zaman onların gönlünde sonbahar âlemleri açılır. Onlar bahar-ı şebapta alelumumiye geçirdikleri eyyam-ı zevki, dem-i hazanda ihya ederek tecârib-i hayat sayesinde kazandıkları meleke ile yaşarlar. Düşünmüyorsun ki onlar müsaadât-ı vâsiaya [geniş imkânlarla] maliktir. Sen aguş-ı diğere düşersen nazar-ı telin [kınayıcı bakışlar] ile görülüyorsun. Onlar düşerse enzar-ı rekabetkârâne ile methediliyor. Sen onu ihsasa, eğlendirmeye mecbursun. Onlar bizi en şedit sevdalarla severler, güya çıldırırlar. Hatta intihar edenleri de az değildir. Lakin bunlara inanma.”

Tarzında serd-i mütalaât etti. Efkâr-ı hususiyesi bir inkılab-ı seri içinde deveren ediyordu. Hemen eser-i cünuna müşabih bir tebessüm ile ufak bir mektup daha çıkardı.

Bu mektubun üzerinde üç dört satır yazılı idi:

“Bâis-i hayatımı!

Dilhûn size delalet edecektir; Gösterdiği haneye saat üçte gidebilirsiniz. Lütfe edin. Teşrifinize intizar ediyorum.

Cariyeniz”

Birdenbire yerinden fırladı. Bir azm-i kati ile kararında sebat ederek:

“Demek ki görüşmüşler? Lakin bu mutlaka gündüz olmuştur. Zira bu ana kadar hiçbir akşam evinden geriye kalmamıştır. Hayır! Hayır! Yanılıyorum “Valideme gideceğim. Beklemeyin” diye birkaç defa haber göndermiş idi. Şimdi hatırladım” dedi.

Artık dayanamadı. Sabrı tükenmiş idi. Giry-e âlâmı yavaş yavaş dökülmeye, beyni ateşler içinde yanmaya başladı. Sirişki rüyete hail olur iken bile titrek elleriyle kalın, mavimtırak bir kâğıdı açtı. Kemal-i teessüf ile başını sallayarak:

“Bu evrak benim ne derece aldandığımı gösterir senedâtır. Bunları okuyarak hayatımı vakfettiğim vücudun hakkımda hissettiği şeyleri anlayacağım. Filhakika ben de hayatı su gibi akar zannederdim. Lakin onun da cereyanına mâni olan setler, bentler var imiş. İşte ispatı. Şimdi ben tebdil-i cereyan ediyorum” dedi. Okumaya başladı.

“Ey yâr-ı can,

Dün gece devlet-hanenizde geçen âlem-i visali tahattur ettikçe bugün kahrımdan öleceğim geliyor.”

Kadının gözleri hadd-i marufundan ziyade açıldı. Okuduğuna inanmak istemiyordu:

“Bizim evde mi? Burada mı? Hayır! Hayır! Bu mümkün değil... Ah! Yine aldanıyorum. Aldandığımı yine hatırlıyorum. Kardeşime, hemşireme gittiğim bir gece olacak.” diye söylendi. Yine nazarı kâğıt üzerine düştü:

"Bilseniz neler düşündüm? Müsaade ederseniz arz edeyim: Rakibemin hayat-ı meşruasına gıpta ettim. O ne kadar bahtiyar! Her gece aşışyanında bir zevk-i hususi içinde. Bahusus sizin yanınızda, sizin aguşunuzda bulunuyor."

Burada durdu. Elleriyle başını tutarak:

"Teessüf etme, hemşire! Şimdi ben de senin gibiyim. Dünyada ittihad-ı hissiyat aranılırsa ikimizinkinden maadası bulunamaz" diye bağırdı. Zavallı halecanı, heyecanı arasında hemen eriyecek gibi görünüyordu. Bereket versin ki bir fikr-i hafi ona iade-i kuvvet ediyordu...

"Lakin bir cihetten müteselliyim. O da refikanızın sizi benim kadar sevmediğidir. Zira elimden gelse sizsiz bir saatimi geçiremeyeceğim. Kabil değil iki gün bırakıp başka bir yere gidemem."

Gözlerine kan hücum etti. Şu anda hatır-güzarı olan mütalaâtı serdedemeden geçemedi. Dedi ki:

"Zavallı kadın! Yine yanıyorsun. Bulduğun cihet-i teselli pek ziyade beyhude! Acep sen sevdiğinin iradesine ittibâ etmez misin?" Yine kıraatine devam etti.

"Her ne ise! Sizi beyhude mülahazalarla itap etmeyeyim. Acaba o gece konuştuğumuz İzmit meselesine dair bir cevab-ı şâfi [yeterli cevap] alabilecek miyim? Zira ateş-i intizar ile hemen mahvolmak derecesindeyim. Yarın bir cevab-ı lutf beklerim. Benim neşve-i hayatım efendim.

Cariyeniz"

"İzmit? İzmit meselesi?" diye düşünüyordu. Birkaç dakika sonra yüzünde yine acı bir tebessüm göründü, bir nedamet-i mütees-sifâne ile ellerini dizlerine vurarak:

“Eyvah! Bu aldanış pek müthiş! Ben onu hakikaten İzmit’e iş için gitmiş diye telakki ettim. Meğer onunla yirmi beş gün yaşamaya gitmiş. O zaman aldığım mektupların münderecatı meğer yalan imiş.

Peki! Zararı yok. Bana bir tecrübe daha kazandırdı. Bu tecrübeyi asla unutmayacağım. İnsanın keşf-i hakâyika ne derece istidadı olursa olsun tecrübe-dide olmadıkça cihat-ı mümküneyi göremiyor. Lakin bu tecrübeler pek elim! Her biri hayatın bir kısmını mahvediyor.

Hâlim şayan-ı terahhum [acınacak durumda] değil mi? Ben şu müddeti mesudiyet içinde imrar ettim diye ilan-ı fahr ederdim. Fakat neticesi pek müthiş çıktı. Filvaki, saadet de huzûzât ve hissiyatın bir içtima-ı kâzibi [aldatıcı bir yığıntısı] ise de insan aldandığını yine arzu etmiyor. Ciddiyât ve hakâyıkın birdenbire tezahürü hoş gitmiyor.” diye söylendi. Tahassüsâtı reng-i âhara [başka bir şekle] girmiş idi. İstikbalini eyyam-ı maziyesi içinde korka korka aramaya başladı. Efkâr-ı meyusa ashabı [ümitsizliğe düşenler] izale-i yeis için istikbal-den istimdat ederlerse [medet umarlarsa] de aldanmış olanlar bu kaideye tabi olamaz. Onlar mazinin hatıratı arasında serâir-i müstakbeleyi keşfe çalışırlar.

Kadın mazideki terakki-i sevdasını yavaş yavaş tenzile karar verdi. Fakat ne suretle; onu kendisi dahi bilmiyordu. Yalnız düşünüyordu. Tamik-i ahval, hissini bir şeyle mağlup edemediğinden uzun kâğıda sarılmış olan bir mektubu daha nazar-ı mütalaadan geçirmeyi tensip eyledi. Onu da okumaya başladı:

“Benim inayetli efendim,

Hakkımda her zaman bî-diriğ buyurduğunuz lütuf ve atıfetinize bir zamîme-i faika [değerli bir katkı] olmak üzere lütfen irsal buyurulan küpeleri kemal-i şükran ile taktım. Bu inayet-i âliyenizden dolayı ne derece müteşekkir olduğumu tarif edemem.

Bu derece iltifat-ı âlinize layık değil isem de hatır-nevazlıkta hemen emsali ender bulunan efendimin ihsanına nailiyetim ayrıca bir tebşir-i mesadet [bahtiyarlıkla müjdelenme] demek olacağından ubudiyetimin kabulünü rica ederim.

Cariyeniz"

Oturamadı kalktı. Odada bir o yana bir bu yana sendeleyerek minderin üstüne düştü. Giryesi, elemi arasında ateş-i nedamet içinde yanıyordu. Mağlubiyetini vücudunda belli başlı asar-ı mezbuhâne gösteriyordu. Tefekkürâtı arasında:

"Zavallı Şükriye! Ne büyük iftiraya uğradın, ben küpele-rimi senin çaldığına zâhip oldum. Hâlbuki onlar hediye gitmiş ah! Bu hâl pek müthiş! Kızın gözyaşlarına zerre kadar ehemmiyet vermedim. Gittiği yerlerde hicabından öldü. Namı hırsız kaldı. Bir aldanış bir kadının namusuna taarruz için cesaret verdi. Ben bu hâle tahammül edemeyeceğim. Bu mümkün değil.

Amma yaptım ha! Tahammül edemeyecek miyim? O bana karşı irtikâp ettiği hilelerinde ne kadar safiyâne davranıyorsa ben de öyle davranmalıyım. Evet bu elzemdir." dedi. Cebr-i derunu-na dayanamayarak:

"Hayat! Hayat! Eğer senin maneviyetin olmaya idi ne kadar iyi olurdu. Cihanda bahtiyar olanlar bî-his olanlardır. Gelin kendini mesudum diye bir seneden beri aldatan bir kadını görün. Bir saat içinde yeis-i bedbahtânesinin ne derecelere kadar tevessü ettiğini [genişlediğini] anlayın!" diye bağırdı. Nazarında aşikâr olan dalgınlık ıstırab-ı derununun yavaş yavaş azaldığına delalet ediyor idiyse de efkârında birdenbire husule gelen inkılabât-ı şedide altında zebun kaldığı yüzünde görülen alâim-i ıstıradan anlaşılıyordu.

Muhakemât-ı kalbiyeye dalmak onu korkuttuğu gibi hemen netice hâlinde tahattur ettiği bazı nukat-ı mühimme [önem-

li noktalar] dahi biçareyi âram-sûz endişeler içinde bırakıyordu. En nihayet bulduğu bir neticeyi şu vecihle tasrih eyledi [yorumladı]. Dedi ki:

“Beni aldatmaktaki mecburiyeti nereden buluyor? Tuhaf! Kadınlar erkeklerin sermaye-i hazzı değil mi? Beni alışmadığım bin türlü evzâ ve etvar-ı laubaliyâne ile itilaf ettirdiği gibi şu hâllere de alıştıraydı şimdi ben bu kadar müthiş azap içinde kalmaz idim.

Yok... Yok efendim! Kadınlar erkeklerin sermaye-i hazzı değildir. Ben bunu reddetmek isterim. Kavânin-i beşeriye herkeşe bir suret-i adılanede bahş-ı müsaadât eylemiştir [bazı haklar tanımıştır]. Zevcim beni taht-ı nikâhına aldığı zaman ikimiz de vezâif-i mütekafile [karşılıklı sorumluluklar] ile muvazzaf olmuyor muyuz? Ben neden onun mahkûmu oluyorum? Ne için hukuk-ı medeniyem onunkinden aşağı bulunuyor? Bulunsa bile ne için bu hâllere giriftar oluyorum? Ben ona evlenmesin demem. Fakat daire-i meşruiyet içinde olarak evlensin. Bundan ben de haberdar olayım. Beni sevsin demem. Lakin sever görünmesin. Beni aldatarak meraret-i hayat ile öldürmesin.

Hakikat nâkâbil-i fena imiş. Ne zaman olsa tezahür ediyor. Tahammül bunun birinci vasıtasıdır.”

Mûlahazatını ikmal ettikten sonra mavi zarflı bir mektubu daha dest-i raşe-dârına aldı. Okumağa başladı:

“Lütüfkârım efendim

Sizi bu akşam bilhassa yine bendehaneye davet ediyorum. Sizde geçirdiğim selamlık hatıratını bir de harem âlemiyle birleştirerek ittihad-ı kalp husule getirmek arzusundayım.

O gece geçirdiğiniz ıstırapı biliyorum. Siz kendi evinizde bîhuzur oldunuz. Ben kemal-i mesudiyet içinde yattım. Lakin bendeniz hanemde bîhuzur olmam. Olurum. Fakat siz bulunmazsanız. Zevcenizin safiyeti bu fikrimizi anlayamamak hususunda pek

güzel bir imdattır. Bu gibi eğlencelere ne derece meftunsunuz. Filvaki, bu hâl biraz benim için tehlikeli ise de artık her şeyi göze aldırıyorum. Gündüz saat yedide hareminizle beraber gelin. Ben haklında her türlü ihtiram-ı mahsusta bulunarak renk vermemeğe gayret ederim. Aman. Lütfedin. Size ne derece minnettar kalacağımı tarifedemem. Baki teşrifinize şiddetle intizar ettiğimi arz ile beyan-ı ubudiyet ederim efendim.

Cariyeniz”

Bu mektup da on defa kadar okundu. Kadın mümkün değil cem-i hatıra edemiyordu. Kemal-i ihtiraz ile fotoğrafın birine elini uzattı. Gözleri önüne bir perde-i zalâm çekilmiş idi. Bir aralık göremedi. Fikren o sima birdenbire bir çehre-i aşına hâlinde dimağında tecdid-i hatırat etmeye başladı. Elinin birini alına götürerek şiddetle temas ettirdi. Meyusâne bir surette yüzünü buruşturarak:

“Eyvah! Anladım. Bunu da anladım. Bu aldanışımın en müthiş! Ya Rab! Bu kadar azap elverir. Lakin bendeki tahammül bitmiyor.

Süt validesi, süt kardeşi ha! Hakikat ne kadar saf imişim. İki gün kaldı da bir şey anlayamadım. Bey! Bu kadar zulüm olur mu? Siz safiyeti suistimal ediyorsunuz. Siz gönlü muhabbetinizle dolu bir kadını, hayat-ı şehvaniye içinde kocamış bir kadına eğlence ediyorsunuz. Yazık! Siz de saf imişsiniz. Sizin efkâr ve mütalaâtınıza tatbik-i harekât ederek bîvâye bir kadının bir gün gelip de sizin yarınız kadar kurnaz olacağını düşünmediniz mi? Siz diyeceksiniz ki insan gaflet eder. Evet. Ben de gafil davrandım. Sözüünüzü tasdik ederim.

Ondan sonra birkaç defa da bizde birleştiler. Ben onlara hizmet ettim. Ey... Artık bu bütün bütün divanelik.

Şimdi ne yapmalıyım? Kendime bir hatt-ı hareket ittihaz etmeliyim. Eve geldiği zaman ona bir şey anlatmamalıyım değil

mi? Ben de gafil avlamakla dem-güzar olurum haydi. Hasene atladığın girdaptan çık!” diye söylendi. Tam iki buçuk saat ayna önüne geçerek tuvaletini ikmale çalıştı.

Akşam saat bire geldiği hâlde bey henüz gelmişti. Karısını mütebessim, beşuş gördü. Kendi de mahcubâne gülerek:

“Affedersiniz. Sizi iki gece pek pek mustarip ettim değil mi? Kusur ettim. Zaten size Rumelifeneri’ne gideceğim demiştim. Bırakmadılar. Haber göndermek de güç idi” dedi.

İnsan infial-i nefsanîyesini ne derece zapta çalışırsa yine aşikâr etmeye mecbur olduğundan Hasene:

“Rumelifeneri’nde miydiniz?” diye isticalkârâne [acelecî] bir sualde bulundu.

Delikanlı birdenbire irkildi ise de derhâl kendini toparlayarak:

“Evet. Bizim Sadri Bey’de idik” diyerek ilerledi.

O akşam zevç ve zevce karşılıklı iğfalâtta devam eyledi.

Hayat-ı içtimaiye arasında ara sıra görülen şu menâzır-ı sefile [bayağı görünüşler], mesudiyet-i aileyi mahveden esbab-ı zalımanedendir. İki hayat istikbal-i maişeti hilelerle ihzar etmeye çalışıyor. Lakin şiddet-i müsabaka o derecede ki kim galip çıkarsa çıksın ikisinin de ahenk-i imtizacı mahvolacak idi. Delikanlı şu hatırayı unutmak için mütevazıyâne etvar gösterdi. Kadın infialini gizlemek için bütün bütün neşeler içinde göründü.

İşte tesadüf ettiğimiz o akşam da zevç ve zevce birbirini aldatıyordu. Delikanlı kadının ahval ve harekâtından haberdar olmadığı hâlde gece açacağı çekmecenin mevkiini tayin ediyordu.

O akşam mutattan ziyade içildi. İki sermest-i sefa hücre-i istirahatate çekildi.

***

Delikanlı gözünü açtığı zaman sofadaki saat, yediği vurdu. Boğazı hararet içinde kavrulmuş, dili adeta pürtük pürtük olarak bir kadeh su için şiddet-i iştîyak içinde olduğunu anlatmış idi.

Birdenbire gündüzün kurduğu hatırayı, hileyi tahattur etti. Yavaş yavaş zevcesinin kollarından ayrıldı. Çiçeklik üzerinde bulunan idare kandiline doğru yaklaştı.

Kandil şuaât-ı zaife [güçsüz ışıklar] atarak mütereddidâne bir surette yanıyordu. Sûrahiyi bir kere boşalttı. Su diline temas ettiği anda ruh-ı revan-ı taravet içiyormuşçasına teskin-i hararet eyledi. Hayır. Edemedi. Karnı şişti.

Henüz yeni uyanmış olduğundan sersemliği üzerinde idi. Fakat biraz durduktan sonra muhakemâtı ihsasât-ı tammeye başladı. Garip bir fikr-i terahhumun [acıma düşüncesinin] ica-bâtından olarak hab-âlûd-ı mestî [uyku sarhoşu] olan zevcesinin yanına doğru gitti.

Duvarın zıll-ı şafağı sol yanağında hafif bir leke izhar etmiş, saçları perişan bir surette yayılarak beyaz çehresinin hab içinde gösterdiği alâim-i ıstırabâtına bir hicab-ı muattar [güzel kokulu bir örtü] olmuş, gözleri şişkin, burun delikleri kabarık, ağzı biraz açık idi.

Elinin biri yastığın boyunca uzanmış, refik-i hayatına ince zayıf bir vasıta-i derâguş olduğunu göstermiş, diğer kolu da yorganın üstüne düşmüş idi.

Genç biraz mütefekkir göründü. Müteessir olmuş idi. Üç seneden beri aldattığı şu kadını bir gün gelip de hakikaten mesut edip edemeyeceğini düşünüyordu. Fakat mülahazatı pek zayıf esas üzerine mebni olduğundan yavaş yavaş geri çekildi.

Oda kapısını kemal-i ihtiraz ile açtı. Garip değil midir? Her gece kemal-i serbesti ile açtığı hâlde gacırdamayan kapı bu

gece ıslık gibi uzunca bir ses çıkarıyor, ayaklarının tahtalara delkinden [sürtmesinden] bir çatırdama husule geliyor. Ne kadar yavaş yürüse ne kadar hafif bassa birtakım esvat-ı şedide [yüksek sesler] kulağına çarpıyordu.

Soyunduğu odanın kapısı da aynı seda ile açıldı. Genç korkuyordu. Evinin sahibi olduğu hâlde gece yarısı böyle nâbecâ [yersiz] gezindiğinden dolayı görölürüm havfıyla müteezzi oluyordu.

Odaya girdi. Para çantasıyla beraber bir yerde bulunan anahtarlarını eline aldı. Fakat şiddet-i halecanından anahtar elinden düştü. Mum söndü. Oda zulmet içinde kaldı.

Havf ve telaşı arasında kapıdan birinin girdiğine zâhip olur [girdiği fikrine kapılır] gibi olarak geri geri çekildi. Zehabının mahz-ı hayal olduğunu anlayınca göğsü darabât içinde öttüğü hâlde tekrar sofaya çıktı. Mumu oradaki idare fitilinden yaktı.

Akşamın neşesi hâlâ ellerini titretecek, başını döndürecek, mumun şulesi önünde bile gözlerini kapatacak derecede idi.

Bin telaş, bin vâhime ile yan taraftaki tuvalet odasının kapısını açtı. İçeriye girdi.

Kapıyı ihtiyat ile kapadı. Artık serbest olduğuna hükmetmiş idi. Büroyu yavaş yavaş açtı. İçindeki sedefli çekmeceyi çıkardı. Anahtarlarını birer birer uydurarak nihayet biriyle açtı.

Çekmecenin kapağı açılır açılmaz ilk evvel nazarıdikkatine çarpan bir fotoğraf oldu. Vehleten kendi fotoğrafı olduğuna hükmeyletti. Hatta bir aralık: “Beni çok seviyor. En kıymetli eşyası arasında resmimi saklıyor” mûlahazasına düştü.

Fakat nazarıdikkati biraz daha açılınca fotoğrafın başka bir erkek fotoğrafı olduğunu anladı.

Kan beynine hücum etmiş idi. Zira muayeneye ihtiyacı var idi.

Gözü önünde bir tavr-ı rekabetkârâne ile duran erkek asker fesli, püsküllü, kaşının üstüne kadar eğmiş, ince ebrulu, ince bıyıklı, fotoğrafın sayesiyle bir tarafı pek esmerleşmiş, yüzbaşı üniformalı yarım bir tasvir idi. Bildiği merasim-i takdimiyeyi tahattur ederek arkasını çevirdi.

Lal yazı ile “Yadigâr” kelimesinin yazılı olduğunu gördü.

Fikri dağıldı. Endişesi arttı. Muhakemâtına bir garabet-i müthişe târî olarak inkılabât-ı kalbiyenin mehabet ve azameti karşısında mahvolacak zannında bulundu.

Erkeği tafsilat-ı cüziyesine kadar mütalaa etmeyi istedi. Mümkün değil cem-i efkâra muvaffak olamıyordu.

Çekmeceye bir kere daha baktığında bir demet kâğıt parçası gördü. Ufak, zarif kâğıtlara yazılmış birtakım mektuplar olduğunu anlayınca nâtıkiyet-i hissiyesi tutuldu. Bütün bütün sersemleşti idraki, intikali mahvoluyordu. Lakin birdenbire de şüphe iyi değil a. Onları mütalaa etmek icap ediyor. Mumu önüne doğru getirdi.

Kâğıdın birini bin ıstırap ile açtı. Hayatına rakip çıkan bir adamın hükmünü dinlercesine bir ıstırap ile okumaya başladı.

“Güzelim,

Sizi gördüğüm zamandan beri uğradığım inkılabât o derece ziyadedir ki bunu tarif etmek hissiyatımı iyiden iyiye bilmeye mütevakıftır. Hâlbuki ben neye uğradığımı bilmiyorum. Anlayamıyorum da.

Tesir-i cazibenizle düçar olduğum şu hâl-i sevda, belki sizin mazhar-ı istihfafınız olur. Fakat bundan bendenize ne? Ben size sadece merbutiyetimi anlatmak isterim. Bu şeref bana kifayet eder. Erkeklerin aşk ve hevese meftun olduğunu sakın taddil-i âmale [değişiklik isteğine] hamletmeyin. Bu hâli siz gibi cemal-i mütenasip sahibelerinin tesirâtına atfedin.

İşte bendeniz de o tesir ile müteessirim. Ve liituf ve inayet bu-

yuracağınızı iltifatınızdan anladım. Bu hafta yine göreceğimi
ümit ederim. Tenezzül buyurulursa bir bedbahtı, bahtiyar etmiş
olursunuz.

*****

Delikanlı pek derin düşünüyordu ayakta dururken bir rüya-yı
ıstıraba daldığına veyahut melal ve endişeden mürekkep bir
kâbus-ı hissiyata uğradığına zâhip oluyordu.

Bu mektup zevcesine yazılmış! İlan-ı aşkı musavver! Onun
cazibesine bir diğeri yanıyor! Kendi yanmıyor! Lakin ne için mus-
tarip oluyor? Fikri ne sebebe mebni dağılıyor? O anda karısını
sevdiğini ikrar etmek istiyor. Fakat bu ana kadar teehhüründeki
esbabı anlamak onun için ıstırabât-ı müessireyi mucip olacak.

Ayakta durmak için kendinde iktidar hissetmedi. Çek-
meceyi kucakladı. Mumu eline aldı. Minderin üstüne oturdu.
Artık görüleceğinden korkmadı. “Bu hafta yine göreceğim” sa-
tırı aynıyla zihnine nakşolmuştu. Lakin derd-i humar alnını
çatlatacak derecede elem-engiz! Kendi kendine: “Ben yanılıyor-
muşum ha! O beni aldatıyormuş ha! Dünya yerinden oynamış
olsa buna imkân vermezdim” dedi, elinden mektubu fırlattı.
Bir diğerini aldı. Artık gözleri bir nevi aşinalık peyda ettiği sa-
tırları okumağa alıştı:

“Âram-ı canım

Size canım demekten başka bir söz bulamıyorum. Sizsiz geçen
bir günün memattan farkı olmuyor.”

Delikanlının mülahazatı değişti. Bu cümlelere aşına olduğunu
hisseyliyordu. Fakat endişe derhâl şu hissi mahveyledi. Binaena-
leyh, yine kıraatinde devam etti:

“Bir gün evvel sokakta söylediğiniz sözler beni o derece mustarip
eyledi ki haneme geldiğim zaman kederimden adeta ağladım.

Güya ben sizi sevmezmişim güya benim muhabbetim sahte imiş. Güya benim refikam bulunduğu cihetle size merbut olmaz imişim."

Delikanlı şaşalıyordu. Kendi ahval-i maziyesini okuyormuşçasına mustarip oldu. Hissiyat-ı rekabetkârânesi galeyana geldi.

"Ne vahi söz! Emriniz olursa bir anda onunla kat-ı rabita ederim. O benim yalnız evimin idaresine memurdur. Huzûzâtını kâmilten size tabidir."

Genç elleriyle başını tuttu. Mazide bir kadına şu yolda teminat verdiğini hatırladı. Erkeklerin hissiyatında da bir nevi müşareket [benzerlik] olduğunu hisseyledi.

"Yarın gece! Sizi yine beklerim. Mutlaka gelin. Zira tahammülüm hadd-i gayeye vardı meleğim."

Bir hareket-i aniye ile yerinden fırladı. Kemal-i ıstırabına burhan-ı aleni olan şaşkınlık ile ayrı ayrı söylenerek "Demek evvelce görüşmüşler ha?" diye bağırırdı. Fakat bir fikr-i müstakbel halecanını durdurdu. Cümlesini okumaya tensip eyledi.

Makas ile yanı kesilmiş bir zarfın içinden bir mektup çıkardı. Fotoğrafa enzar-ı hasmâne ile bakarak:

"Sen de benim gibi haremini iğfal ettin ha! Acep şimdi ikimiz de aynı ıstırap içinde miyiz?" dedi. Okuyordu:

"Benim şayan-ı perestîş meleğim!

Dün gece geleceğinizi vadetmiş idiniz. Sizi sabahlara kadar bekledim. Fakat gelmediniz. On dört saat zarfında çektiğim ıstırap, uğradığım azap az kaldı beni öldürecek.

Bir de sabahleyin tezkerenizi aldım. Mâniniz olduğundan bahsediyorsunuz. O ne zalim mâni imiş!

Siz galiba iptila içinde yanan gönüllerin ahval-i pür-melaline

vâkıf değilsiniz. O koca hane âmalimin bir tanesine tahammül edemedi. Her tarafını dolaştım. On gece evvel odalarında, salınıp gezen perestîde-i canımın hayalini aradım. Denize nazır odadan cereyanına daldığınız Boğaz'ı seyrettim. Altında hem-aguş olduğumuz söğüdün bana söylemek istediği hatıratı dinledim. Beraber içtiğimiz kadehin neşve-i hayat-fersâsını düşündüm. O hacle-i visalin köşelerinde sizi yokladım. Başınıza sardığınız beyaz krepî buldum. Yüzüme gözüme sürerek visaliniz zamanında bırakılmış unutulmuş olduğuna hükmettim.

Eyyam-ı firakın şöyle hatırat ile müruru gönlümün her türlü metanet ve mekânetini mahvediyor. Gönül sevdiğini arzu ettiği gibi, göz de istinâre edeceği vücud-ı ziya-bârı arıyor.”

Delikanlı mektubun burasında durdu.

Bir hicab-ı mağlubâne ile yavaş yavaş kalktı. Bu sözlerin cümlesini hatırlıyordu. Muhakemâtı derhâl tebdil-i mecra ederek umur-ı nefsaniyede hissedilen mağlubiyetin ne derece müt-hiş olduğunu hükmeylıyordu.

Başı elleri içinde olduğu hâlde muhakemât-ı evveliyesi esnasında hissettiği ıstırapların, azapların yavaş yavaş mahvolarak hemen mazi-i hayat addedilmeye seza birtakım efkâr-ı mağlubâneye esir olduğunu anlıyordu.

Tereddüdü, şüphesi, endişesi gözlerinden sönük sönük nazarlarla fırlayarak bir anda helak olmak derecesine vardı.

Yine korkmaya başladı. Hissiyat-ı kâzibânenin imtizacından [yalancı hislerin birikmesinden] husule gelen şu mektubu nazarında delâil-i cinaiyye kadar müessir bir levha-i ıstırap teşkil eylemiş olduğu gibi hâlâ düşar olduğu inhitat-ı vicdan [vicdani çöküntü] önünde dahi muazzep bir surette yaşıyordu.

Gözü mektubun alt satırlarına doğru kaçtı:

“Arıyor ama göremiyor. Ne kadar tezat! Gönüm, dimağım, kalbim sizinle meşgul, hayaliniz oraları doldurmuş, muttasıl sizi bana ihtar ve takdim ediyor.

Beni aldattınız. Maksadınız hicran ateşinin ne derece sûzişli olduğunu talim ise bari neticesinden hazer edin. Zira itilaf; tabiat-ı beşeriye muktezasıdır.”

Şu son cümleler gençte bir tefekkür-i amik [derin bir düşünce] peyda eyledi. Kendi kendine:

“İtilaf tabiat-ı beşeriye muktezası’ imiş. Hâlbuki benim bu hâlim tabiat-ı beşeriyenin hilafıdır. Ben ne yaptım? Ne yapıyorum? Bunu bir kere düşünmedim. Hâlâ düşünmüyorum?” dedi.

Artık devr-i intibah hulul etmiş [uyanış zamanı gelmiş] idi. Biçare genç vicdanının kararını dinliyordu. Tefekkürâtının pişgâh-ı hükmüne çıkan elvah-ı maziye [geçmişin sayfalarını] birer birer muayeneye, muhakemeye başladı. Beş levha-i mües-sireyi birer birer nazar-ı tetkikten geçirdi. Cümlesi onu itham ediyordu. İlk evvel muayeneye başladığı levha izdivacından evvel geçirdiği âlem-i cünun idi.

Henüz yirmi yaşında bir nevreste-i heves. Zihninde bir takım eşkâl-i mühimme, kalbinde âmal-i hafiye, hissiyatında bir teyakkuz-ı fevkalade var. Müfekkiresi her gördüğü menâzır-ı cemileyi cihet-i şehvaniyede tettebbua haris. Hırs, bir seyyale-i ateşin hâlinde gözlerinden nümâyân. Teessürü mükâlemât-ı hususiyesinde bir şiddet-i iğbirar hâlinde aşikâr iken ilk defa olmak üzere bir cazibe-i takat-güdaza uğruyor.

Bu cazibe onun için o kadar müessir ki birinci defa olarak haz kelimesinin delalet ettiği maânî-i adideye ani şiddetle çarpıyor. Bir kadın bunun membaıdır. Hususi, karanlık bir odada kapanmış, karşısında bin evzâ-ı işvebazâneyi icada muktedir bir afet-i kalp ile yalnız bulunuyor. İki dide-i dil-âşub kendini te-

sir-i nigâhıyla tahris, iki leb-i şehvet-fürüz buseleriyle mahcup ediyor. Garip fakat pek latif bir buy-ı neşve-fürüz havassında inkılabât-ı serîa husule getiriyor. Buhar-ı nefsanî içinde kalmış, tahammül-firib raşelerle [dayanılmaz titreyişlerle] titreyen bir vücut yavaş yavaş kendine takarrüp ediyor. Gîsûlarından ayrılan turreleri [saçlarından ayrılan lüleler] alnına temas eyliyor. İki kol âmaline birer batt-ı naz hâlinde sarılarak onu letafetçe, tenasüpçe ender bir sine-i visale çekiyor. Halecan, heyecan içinde kalıyor. Fakat tesiri hatırası, belagat-ı şehvaniyesi, nâtıkiyet-i incizabı [çekici konuşması], zihninde bir eser-i muhterik bırakıyor.

Oldukça mühim bir inkılab-ı nefsanî içinde kalıyor. Böyle bir âlemin her gün ihyası vesaitini taharriye [yollarını araştırma-ya] başlıyor. Lakin üç dört gün devamı hâlinde taab-ı maneviye uğruyor.

Bu levha pişgâh-ı mütalaâtından geçerken genç mütees-sifâne bir surette güldü. Şimdiki nazar-ı hikmeti önünde ne derece kıymettar olduğunu anlamak istedi. Biraz düşündü. Bulduğu netice şu idi:

“Bu eyyam-ı güzeste edvar-ı hayatımın en hisli zamanını teşkil ediyor. Ben o zaman ne idim? Âdeta bir mecnun-ı heves. Hayatı, tecrübe görmemiş bir genç. Bir tebessümün fedaisi, bir sözün münkadı, bir arzunun esiri, bir raşe-i vuslatın harabı değil mi? Lakin şimdi neyim? Yine o.

İyi düşünmüyorum. O zaman merbut değil idim. O zaman bana bir kadın takdim-i visal ediyor. Ben onu harisâne bir surette kabul ediyordum. Şimdi bana bir kadın afifâne bir surette hazz-ı meşru denilen ve beka-yı selamet-i âmale [arzularının selametinin devamına] yardımını olan bir aguş-ı münferit açıyor. Ben ondan kaçıyorum. Henüz girdaplar, vartalarla ihata edilmiş diğer bir aguş-ı sefaletle atılıyorum. Çünkü henüz tecârib-i hayatta müptediyim.”

Şu netice onda bir humret-i mahcubâne [utanarak kızarma] husule getirdi. Hemen nedamet-i hâifâne [korkakçasına pişmanlık] içinde olduğu hâlde çeşm-i vicdanına maruz olan ikinci levhaya nasb-ı enzâr eyledi.

Bir cemiyet-i sefa. Birtakım erkekler, yanlarında surette dilber, sirette eşna-i mahlukat denilmeye seza kadınlar oturmuş. Ortalarında bir sofra-i iştet kurulmuş. Eller gâh peymane takdimi gâh meze tedarikiyle meşgul, gözler kadınların yüzünde neşe denilen ve hemen o âleme mahsus olan zehab-ı hissiyatı müteharri, kulaklar avaz-ı istimdat kadar müessir şarkı nagamâtını dinlemeye dalgın, dudaklar pudraların birbiri üzerine tecemmuundan bir kırsır güllesi teşkil eden yanakları bûs etmekle mütelezziz, dudaklar aheng-i cemiyeti idare için küşade. Lakin bir melal-i muakkip her kadehin boşalmasında hissiyat-ı zen-perestâneyi ikaz ediyor. Zihinler, beşeriyetin umur-ı mühimmesinden büsbütün udul etmiş, yalnız para denilen sermaye-i hazzı tedarike dalmış.

Musahabât o derece laubaliyâne ki iffetini şüphe altında görenler bile mahcup olur. Vücut kıskançlık, gıpta, rekabet ateşleri içinde mazarrat-ı sefiyhâne tesiri altında rahne-dâr [perişan]. Temadi-i ayyaşânededen mahzuz.

Genç bu levhayı da iyiden iyiye tetkik eyledi, hitam-ı tetkikatta:

“Bu levha benim tedenni-i ahlakımı [ahlaki çöküntümü] musavver. İşte bu dereke-i süfliyete düştüğüm zaman adeta bir canavar idim. Meşguliyetim, hemen ihya-yı âlem-i zevke masruf olduğu gibi elemim, melalim dahi füzun oluyordu. Elhasıl eğlenemiyordum. Vicdanımın serâir-i afifânesini faş [iffet sırlarını ifşa], gönlümün revâbit-ı ahlakiyesini kesr [gönlümün ahlaki bağlarını kopartıyor], zihnimin tefekkürât-ı hakimânesini reddeyiyor, fazilet ve namus-ı manevi denilen iffet-i merdaneyi pâyimâl ediyordum. Artık usanmıştım. Fakat ricat ihtimalim pek ziyade idi.

Evet. Ben tedenni-i ahlaka uğramıştım. Bir kadının girye-i sahtekârânesinden müteessir, siteminden âzürde [incinmiş], beni bırakıp başka birinin aguş-ı visaline ilticasından mükedder, tahkirâtından neşe-mend, iltifatından endişe-nâk, irâe ettiği heves-i nâbecâsından [yersiz, uygunsuz isteğinden] memnun, buselerinden raşe-dâr, gösterdiği tarik-i seyyiatta [kötülük, günah yolunda] pûyân, güya mütalaa-i tabayi edercesine etvar ve evzâina nigerân, yalanlarına müteaccib idim.

Bir avaz-ı şevk beni ağlatır, bir girye-i heves müftehir ederdi. Tabirât-ı laubaliyânenin yenilerinden mahzuz olur velhasıl iffeti bir şehvet-i müstetire hâlinde telakki ederek enzâr-ı harisânemi her hanenin penceresinden, kapısından içeriye atfeyledim, diye beyan-ı mûlahazat etti.

Bunu müteakip üçüncü bir levha-i vicdani görüldü. Delikanlı buna enzar-ı mağlubâne ile medd-i nigâh ediyordu. Zira: Melek kadar saf, afif, güzel bir kadın âmal-i maziyesini fazilet, hevesât-ı hayaliyesini iffet ve ismet, metâlib-i müstakbelesini [ilerideki isteklerini] teşkil-i aile ve temin-i maişet gibi üç mühimme-i içtimaiye ile tezyin ederek güzergâh-ı kabulüne atlıyor. Fakat kendisi âmal-i maziyesini şenaat, hevesât-ı hâliyesini redd-i maneviyet, metâlib-i müstakbelesini teskin-i şiddet gibi üç seyyie-i ahlakiye ile cem eyleyerek onu kucaklıyor. Onu saika-i hevesâtı ile terbiye etmeye çalışıyor. Nefes-i müteaffini [pis nefesi] kadının gül cemalini solduruyor, temas-ı hissiyatı onda da laubalilik, lakaytlık denilen hasâis-i sahifeyi ibda eyliyor fakat salabet-i vicdaniyesini bozamıyor.

Hevesâtının suret-i cereyanıyla bin manzara-i sefile gösteriyor. Kadın bunları taklit eyliyor.

Bir cinayet-i maneviyeyi irtikâba kadar kalkıyor. Zevcesinin namusuna manen taarruz ediyor. Her didenin hicabından kan ağlayacağı etvar ve evzâi ona talim ediyor. Hanesinde her ge-

ceye mahsus olmak üzere bir moda ihdas ediyor. Fakat hevesâtı bununla da kanaat eylemiyor. İnan-ı ihtiyarını [dizginlediği tercihlerini] itilaf ettiği seyyiat-ı ahlakiye mecmularına çeviriyor. Kadının ıstırabâtına, tahassüsâtına iltifat etmiyor.

Bu temaşa onda birtakım nukat-ı hikemiyeyi tetkik için bir arzu-yı şedit tevlit eyledi: Çünkü kendi kendine:

“Ziya! Sen de kendinin ne kadar şayan-ı nefrin bir hâlde olduğunu görüyorsun a! Sen ne yaptın? Bir hayat-ı masumeyi suistimalât içinde çürümeye sevk eyledin. Bu kadın kim? Senin zevcen. Eyvah! Ben henüz tezevvücün ne demek olduğunu şimdi hatırlıyorum. Bu teehhür ne kadar müthiş! Zira kavânin-i maneviye-i vicdaniye, ahkâm-ı âliye-i beşeriye [ahlaki kanunlar ve beşeri hukuk] beni itham ediyor. Ben adeta iffet düşmanıyım. Hayır. Ben vicdanımın önünde bu derece mahcup kalmayı arzu etmem. Islah-ı nefse çalışırım” dedi.

Fakat gözlerinden girye-i neşve-âlûd, dudaklarından kelimât-ı sevda-füzûd akararak dimağında mütereddidâne ve me-yusâne bir surette bir hayal teşekkül ederek azm-i istiğfarkârânesini mahva teşebbüs etti. Delikanlı bir kere titredi. O gözlerin şuaât-ı muhrikası [yakıcı ışınları] vicdanına kadar indi. Hemen bir inkılap husule getirmek üzere iken odanın kapısı açıldı. Elinde mum olduğu hâlde Hasene içeriye girdi.

Ziya için en müthiş bir leyl-i ıstırap olan bu gece hissiyatında salaha doğru bir ricat-ı mükemmele ihzar ediyordu.

Bu sefer zihayat bir levhanın karşısında bulunuyordu. Bu levha ona o derece dilber, o derece ruh-perver göründü ki hayretinden dona kaldı. Zira biraz evvel teşvikât-ı iblisâne ile vicdanını mahva çalışan hayal, şu ferîşte-i âmal önünden adeta kaçmış idi. Teessüratı bir nokta-i mühimme üzerinde içtima etti. Bir an süren mahsusâtı şurada icmal edilecek olursa şu satırlarla ifade olunabilir:

“Ben artık müstakilü’r-rey değilim. Her işimde senin de muavenetin elzemdir. Zira ben burada mücahede-i nefsaniye altında mağlup oluyordum. Sen imdadıma yetiştin.”

İki nazar telaki eylediği zaman garip bir mücadele husule geldi:

Ziya, Hasene’nin tesir-i nigâhı altında zebun oldu. Hasene, Ziya’nın mağlubiyetinden fena hâlde teessür etti. Tuhaf değil midir? Üç senelik bir izdivaç esnasında zevç zevce henüz birbirini tanımak arzusunda bulunuyor.

Hasene yavaş yavaş ilerledi. Yüzünde bir tebessüm-i manidar var idi. Ziya minderin bir köşesine doğru çekildi. Çehresinde asar-ı içbirar [gücenme izleri] görünüyordu. İki refik-i hayat, daldıkları ceng-i maişetin [yaşam savaşının] meydanında bulunuyorlardı. Fakat biri ne derece kuvvetli ise o nispette imdattan mahrum, diğeri ne kadar zayıf ise o rütbe kuvve-i maneviyeyi haiz idi.

Hasene ilk bakışında çekmecesinin açılmış, evrakının dağılmış olduğunu gördü. Keşf-i istikbal edercesine bir süratle büroya doğru koşarak bir şeyler araştırdı. Eline aldığı kadife bir kutuyu Ziya’ya uzatarak:

“Sizi bir zahmetten kurtarıyorum. Cesaretimi affedin” diye gerdanlığı takdim eyledi. Zevç, teessürat-ı maneviyenin saikaları altında eriyordu. Kadın bu hâlden istifade etmek niyetiyle ellerini göğsüne kavuşturarak bir tavr-ı mütehakkimâne ile:

“Bizim iştigalât-ı nefsaniyemiz ne zaman hitam bulacak? Ben her emrinize itaat, her arzunuza tebaiyet ederek bin girîve-i ıstıraba [türlü zorluğa] atıldım. Bakınız işret bile tesir etmemeye başladı. Uyandığınız zaman ben de uyanmıştım. Fakat bir fikr-i mahsusa mebnî belli etmedim. Hele ihtizazınızı gördüğüm anda bütün bütün renk vermemeye çalıştım.”

Genç, kemal-i hayretle dinliyordu. Hasene sesine arız olan ihtizaz sebebiyle boğuk boğuk söyleyerek:

“Kapıdan çıktınız. Ben yatağımın içinde doğruldum. Urbalarınızın bulunduğu odaya gittiğinizi, orada anahtarları düşürdüğünüzü, bade [sonra] buraya girdiğinizi duydum.

Zaten ben sizin bu harekâtınıza alışık olduğumdan kemal-i endişe ile yatağımdan indim.”

Delikanlı titriyordu. Zira kadının söylediği sözlerde bir nev inkişaf-ı esrar mevcut idi. Hele bu levhanın bir de nâtıkıyet-i ithamkârâneyi nâtık olması bütün bütün kendini şaşırtmıştı. Hasene devam ediyordu:

“Ben de doğruca sizin ilk evvel girdiğiniz odaya girdim. Büromun anahtarlarıyla sizin kütüphanenizin gözünü açtım. Sağ elimle paltonuzu karıştırdım. Zira bu müsaadeyi ben sizden öğrendim.”

Ziya terlemeye başladı. Kadına gösterdiği şu numune-i harekâtan dolayı mahcup oluyordu. Fakat neticeye intizar her hâlde kâr-ı akil [akıllı işi] olduğunu düşündü. Karşısında itham-ı zihayat hâlinde duran kadın artık kendi arzusuna ittibâ etmek mecburiyetinde olmadığını hâliyle anlatıyordu. Hatta sözleriyle bunu işrab edercesine dedi ki:

“Lakin oradakileri buraya getirmedim. Ben zevcimin namusuna hürmet ederim. Okuduğunuz kâğıtlar kütüphanenizde müsvedde hâlinde bulunmuş, tebyiz edilmiş mekâtibât-ı âşıkânenizdir. Gördüğünüz resim muharebede şehit olan biraderimin tasviridir.”

Genç biraz kendini topladı. Vaz-ı müsterhimâne ile [yalvarırcasına] başını sallayarak “Evet. İnandım” diyebilirdi.

Hasene infialât-ı nefسانيyesini iyiden iyiye izhar ederek:

“Ya bu kâğıtlar bana yazılmış birtakım mektuplar olsa idi ne yapacak idiniz?”

Ziya yine sıkılmaya başladı. Kadın ona söz söylemeye meydan vermeksizin:

“Müsaade buyurun da mülâhazatınıza ben tercüman olayım. Zira ikimiz de kuvve-i tahassüsâtımızla hareket etmeye mecburuz: Ya galeyan-ı hiddetinizle beni öldürür yahut fena hâlde döverek tatlik eder [boşar] veyahut benden bir intikam-ı müthiş alırdınız. Belki öldürmezsiniz. Zira kanun buna müsait değildir. Tatlik ederdiniz. Acaba sade bununla mı kalırdınız? Gittiğiniz yerlerde dehen-i telininizi [lanetli ağzınızı] açar, beni enzar-ı ammeye [elaleme karşı] adeta bir fahişe suretinde göstererek intikam ve lanet-i umumiye üzerime celp ederdiniz. Ben o zaman ne olurdum? Sizin yanıp dolaştığınız hanım gibi her türlü istinattan mahrum, şunun bunun arzusuna muti, yalnız zevk âlemlerinde makbul fakat kavânin-i beşeriye ve diniye önünde mahkûm değil mi?”

Genç, gözlerinden eşk-i teessür revan olduğu hâlde dinliyordu. Hasene, kocasının şu zaafından istifade etmeyi hırz-ı can edinerek muhakemâtına kuvvet verdi. Dedi ki:

“Ya bunları bir erkek yapmış olsa ne oluyor? Hiç! Değil mi? Acaba kadınlar bu muafiyete ne için nail olamamışlar? Yoksa erkekler de muaf değil mi?”

Ziya artık söz söylemek icap ettiğini anlayarak:

“Hayır. Erkekler de muaf değildir.”

Hasene gülümsedi. Devam ederek:

“Muaf değil diyorsunuz. Fakat sırr-ı etvarınızla [hal ve tavrınızla] bunu nakzediyorsunuz. Ama siz diyeceksiniz ki erkekler de vicdanları huzurunda mahkûm olurlar. Bu kifayet etmez.”

Genç kemal-i istical ile:

“Neden?”

“Zira nadim de, nadime de birdir. O da, o da vicdanı huzurunda mahkûm oluyor. Fazla olarak lanet-i umumiyeye [toplumsal ayıplanmaya] hedef oluyor. Bununla beraber bir daha iade-i iffet edemiyor. Etse bile o leke ağızdan ağıza yayılarak onu şüphe, tereddüt içinde öldürüyor.”

“Fakat Cenab-ı Hak...”

“Evet. Cenab-ı Hak ikisini de ind-i ilahisinde bir türlü mesul tutuyor.”

Ziya artık cevap bulamadı. Lanet-i umumiye meselesiyle tekabül edecek bir cihet hatır-güzarı olmuyordu. Hasene istediği neticeye vasil olduğunu hisseyledi. Artık geçirdiği eyyam-ı ıstıraba bir nihayet vermeyi kurmuş olduğundan:

“Bey! Emin olunuz ki ben yarın sizi terk edeceğim. Ama siz beni terk etmemişsiniz. Bence bunun artık ehemmiyeti kalmadı. Zira beni mahvettiniz. Manen kazandığım seyyiattan başka maddeten de mutazarrır oldum [zararlı çıktım]” dedi.

Genç, bu sözler üzerine birdenbire bayılır gibi bir hâle düçar oldu. İki saatten beri gönlünün en şedit, en ebedî arzularıyla sevmeye başlamış olduğu bir kadını kaybetmek, bunca zamandan beri ıstırap içinde mahvetmeye çalıştığı bir zevcenin mahkûm-ı ithamı olarak kalmak biçareyi adeta zebun eylemiş idi. Yaşla dolu olan gözlerinin önünden hızlı hızlı çekilmesi onu bir metrukiyet-i müthişe [korkunç bir boşluk] içine attı. Hayat-ı mesudâneye gireceği esnada önüne çıkan seyyiat-ı vakıasına nazar-ı lanetle bakarak izhar-ı pişmanî ediyor, başı bin gıriv-i itham içinde [başı binlerce suçlama feryadı içinde], gönlü bin elem-i can-güzar altında olduğu hâlde böyle bir hicrana müstahak olduğunu tasdik ediyordu.

Muhakemâtında bir şiddet-i harika husule geldi. Düşüncesi arasında ne kadar aldanmış olduğunu anladı. Hatta zevcesiyle kapatması arasındaki farkı güzelce tayin ederek birini terk ettiği hâlde memnun, diğeri tarafından terk edildiği hâlde azab-ı mateme müşabih bir ıstırap ile dilhûn olduğunu hissetti.

İki hayal de onu öldürüyordu: Biri vicdanına neşrettiği fesat, diğeri verdiği hayat ile.

Ziya, yavaş yavaş kalktı. Takat-ı vücudu bitmiş, adeta yürüyemeyecek hâle gelmiş idi.

Dünyada çehre-i nadimde görülen asar-ı müelleme kadar calib-i merhamet bir hâl var mıdır? Genç, son bir ümit üzerine kalkmış idi. Kalbinden nail-i maksat olacağını kestiriyordu. Bulduğu cihet dahi akla pek muvafıktır. Kendi kendine:

“Hasene beni sevmemiş olaydı bu ana kadar ihanet ederdi. Elbette seviyor. Ben ona kabahatlerimi söyleyerek mazhar-ı afv olurum” diyordu.

Odadan dışarıya çıktı. Bir fikr-i elim ile müteessir oldu.

Tereddüt, şüphe içinde yanarak yatak odasına gitti. İçeriye girdiği zaman nazarıdikkati karyola üzerine serilmiş bir vücuda müsadif oldu.

Hasene yüzü üstüne yatmış, ağlıyordu. Boğazını tazyik eden hıçkırıklar, omuz kemiklerini şiddetle kaldırmakta, bedbaht kadının azab-ı medidine aleni bir burhan olmakta idi.

Ziya yaklaştı. Onun da gözlerinden sirişk-i nedamet revan oluyordu. Her akşam kemal-i serbestî ile sarıldığı o vücuda bu sırada kemal-i ihtiraz ile temas ederek:

“Hasene! Hasene! Artık ben evvelki Ziya değilim. Senden taleb-i affa gelmiş bir mücrimim. Beni ya nedametim içinde öldür yahut terk etme” diye yalvardı.

Kadın başını kaldırıp da cevap vereceği esnada iki nazar yekdiğerinin çehresinden korktu.

Ziya, sapsarı kesilmiş, dudakları lerze-dâr, gözleri sönük, saçları dağınık, çehresi meyusiyyet-i şedide içinde asar-ı nedamet gösterir bir hâlde idi.

Hasene, galeyan-ı âlâmından [acılarının taşkınlığından] gözleri kızarmış, yanakları ateş kesilerek akıttığı dümû-ı teessürün [üzüntü gözyaşlarının] buharıyla ratıp, tahassüsât-ı fevkaladesi sebebiyle çehresi adeta bozulmuş idi. İkisi de birbirine acıdı.

Kadın muztaribâne bir nigâh ederek:

“Ben hepsini unutacağım!” diye teminatta bulundu. Genç, mesrurâne bakarak:

“Ben de hepsini unutacağım” cevabını verdi. İki ateşin leb birbirini öperek üç sene sonra ilk defa olmak üzere aguş-ı mesu-diye atıldı.

***

Üç sene sonra bu aileyi görmek ister misiniz?

Yine birbirlerine nazar-ı istirham ile bakıyorlardı. Fakat istirhamları, birinin kucağından diğerine fırlayan semere-i hayatın çabucak iadesi içindir.

AFİFE

**HAZIRLAYAN
SERHAT DEMİREL**

Afife, ilk olarak *Servet-i Fünûn* mecmuasının 30 Kânunusani 1307-27 Şubat 1307 tarihleri arasındaki sayılarında tefrika edilmiş, 1310 (1894) yılında kitap olarak yayımlanmıştır.

Asır Kütüphanesi Hikâyelerinden

AFİFE

Muharriri:
Ahmet Rasim

Maarif Nezaret-i Celilesi'nin ruhsatıyla tab olunmuştur.

İstanbul
Âlem Matbaası (Ahmet İhsan Bey ve Şürekâsı)

Sahip ve Naşiri:
Asır Kütüphanesi sahibi Kirkor

Henüz on sekiz yaşında olduğu hâlde hayatın hikmet-i amikasını [derin hikmetini] değil tefekkür hatta vücudundan bile haberdar değil idi. Tefekkürâtını setreden hicab-ı iffet, nazarında garip bir safiyet, tekellümatında başka bir masumiyet, hele etvarında bir sadeği-i tam [tam bir sadelik] husule getirmiş, hemen tedvirine, tedbirine karışmaya başladığı mesai-i beytiyye [ev işleri] onda bir heves-i meçhul uyandırmış idi.

Pederi orta hâlli, validesi gayet şefkatli olduğu gibi dört yaşındaki erkek kardeşi dahi kendisine pek düşkündür. Çocuk bir kere nazarından onu kaybetti mi mahzunane bir surette bakınarak nihayet bir giryeye tıflâne ile “Abla!” diye haykırır, zavallı kız, elindeki işini bırakarak sedasına doğru koşar, onu kucaklar, öper, sever, tatlı sözlerle teselli verir.

Bu maişet-i beytiyye [ev idaresi] hakikaten bir nevi saadet-i dünyeviyedir:

Peder sinnen elliye aşmış, valide kırkına gelmiş olduğu hâlde şu ailenin bidayet-i teessüsünden [kurulduğu zamandan] beri velvele-i iftirak bu hanede duyulmamış, sükûn ve refah onları aguşuna alarak meraret-i hayatı tattırmamıştır. Yalnız bir acı onları biraz telhkâm etmiş [kederlendirmiş] ise de Mediha'nın tevellüdü o elem-i faniyi de onlara unutturarak yine saadet-i evveliyeye rücu etmişlerdir.

Mediha on yaşında iken iş[ti]gal-i beytiyyeye başlamıştır. Gayet zeki olduğu gibi hüsn-i terbiyenin dahi her türlü cihâtına mazhar olduğundan oya, kanava, gergef, işleme, ütü, sicim gibi sanayi-i nisvaniyenin cümlesini öğrenmiş, hatta fart-ı zekâsı hesabıyla kendine mahsus usul bile ihdas etlemiştir.

Hayat onun için üç devirden ibaret iken gariptir ki yalnız devr-i vasati [ara devri] hakkında malumat-ı mükemmeleye ma-

lik değil idi. Bu adem-i vukuf onu ne bizar, ne de işgal ediyordu. Kendisi üçe ayırdığı hayatın evvelinde bulunduğu hâlde kardeşi Salim'in bulunması hasebiyle analık vazifesinin mukaddemâtına da akıl erdirmişti. Lakin o devr-i vasati onun için bilkülliyeye zalâm altında idi.

Zevç! İşte bu kelime onda yalnız erkek manasını müfit olup felsefe-i zenanesi bundan maada bir şeyi tefsire mâni idi. Bazen mahalle kızlarıyla bir evde görüşür, onların musahabât-ı laubaliyânesini dinleyerek müteessir olmaz idi. Zira o sözler kendisi için meçhul olan devr-i vasatinin bir kısmına ait idi. Helecan, heyecan o kalb-i metini yalnız anasının, babasının helecanlı, heyecanlı zamanında üzer. Misafir geldi mi o âteş-pâre hidemât-ı fevkaladede bulunarak meserrât-ı vicdaniyesini bâr-ı mesai altında hisseder.

Bir gün kapı çalındı. İki kadın ile küçük bir çocuk içeriye girdi. Mediha bunların hiçbirini tanımıyordu. Lakin bir hissi-kablelvuku kendi[si]nin ricatini emrettiğinden telaş ile odasına çekildi. Garip bir girye bir anda geldi, geçti. Ne yapacağını şaşırmış olduğundan ellerini ovuşturup geziniyordu. Validesi oda kapısını açtı, nim mütebessimâne bir tavırla:

“Mediha! Kahve pişir. Misafirlerimiz geldi” dedi. Kızın nazarında devr-i vasatinin mukaddemâtı tezahür etmeye başladı. Lakin validesi bununla iktifa etmedi. Dedi ki:

“Yeni yaptığın lâhurakileri* de giy! Hadi kızım sıkılma!”

Mediha bütün bütün şaşırdı. Gelen kadınların görücü olduğuna kanaat etti.

Ah! O sürur, pek safiyane idi. Gülmek zaten tebessüm-i daimî içinde olan çehresine pek ziyade yakıştığından meserrât-ı masumanesi arasında baid bir nokta-i saadet görüyordu.

---

* Lâhuri taklidi ince yünlü kumaş. –haz. n.

Validesi çekildi, bir şîtab-ı meserret-engizâne [sevindirici bir acele] ile sandığını açtı. Urbasını çıkardı. Derhâl soyundu. Kendi mahsul-i desti olan ve endam-ı latifine pek ziyade yakışan urbarları giydi. Hatta arada biraz da aynaya bakarak zaten yemeni içinde mahpus olan saçlarını düzeltti. O nâsiye zülûflerden muarrâ olduğundan [alnı zülûflerden açıldığından] pak, temiz, parlak bir surette inşîâtında bulunarak [parıldayarak] kara kaş, kara gözünü başka bir tenasüp içinde gösteriyordu. Elleri biraz uzun ise de bu kusurunu hüsn-i hidemâtıyla affettireceğini biliyordu.

Mangalın başına oturup da kahveyi pişirmeye başladığı anda derin derin düşündü. Fakat müfekkiresinin dolaştığı noktalar onun için pek muğlak, pek müphem idi.

Su kaynadığı hâlde haberdar olmadı. Lakin odasının kapısı birdenbire açılarak validesi:

“Ne sıkılıyorsun kızım! Gelsen a!” deyince fena hâlde mahcup oldu. Bu hicap, o bahtiyar validede bir hiss-i mesudâne daha ikaz etti. Zira bu bir hicab-ı hakiki idi.

Mediha kahveleri tepsiye koyduğu hâlde eli ayağı titriyordu. Bir azm-i metanetkârâne ile odaya doğru yürüdü. Kapıyı açtı. Gözü hiçbir şeyi görmüyordu. Yalnız biri bir köşede diğeri öteki köşede oturan iki kadına doğru gitti. O aralık bir nazar-ı dakik kendini fena hâlde süzüyordu. Galiba beğendi. Zira Mediha kahveleri verdikten sonra geri geri çekilip divan durduğu zaman ihtiyarcası:

“Maşallah kızıma, pek güzel, pek terbiyeli, pek mahcup...” diyerek medh ü sitayişte bulundu. Orada bulunduğu beş on dakika müddet zarfında o müdekkik misafirleri asla göremedi. Hicap, fekk-i müjgân etmesine [kirpiklerini oynatmasına] mâni oluyordu. Müteessir, münfail değil idi. Fakat ne olduğunu bilemediği bir his onu kıpkırmızı etmiş idi. O humret-i latife [yüzünün o güzel kızarıklık] yanaklarında bir bedîa-i cemal gösterdi.

Kırmızılık yavaş yavaş dağılarak o vech-i latifi istila etti, alnında saçlarının dibinden tereşşuh eden [çıkan] ter toplana toplana ufak bir mecra teşkil eder oldu. Fincanları alıp da kapıdan dışarıya çıktığı zaman kaşlarına kadar inmiş idi.

Artık dem-i tefekkür bütün bütün hulul etmiş idi. Fakat bu tefekkürâtın mukaddemesi onun için bir girizgâh-ı vasi küşat eylemiş olduğundan [geniş bir girizgah açtığı için] bir kere nazar-ı tetkikini zaman-ı maziye nasb eyledi. Bu nasb-ı nazar ona üç sevimli çehre takdim etti. Bu çehrenin biri bâis-i hayatı olan pederi idi ki nazarı müşfik, mütecessis, çehresi himayet-i matlubeyi vaat edercesine mütebessim, dudakları her türlü kelimât-ı nevâzişkârâneyi [gönül alıcı sözleri] mütekellim; diğeri sebab-i hüsn-i terbiyesi olan validesi idi ki her bakışında hem hiss-i şefkat ile nazır, hem de nevâkıs-ı nisvaniyesini [kadınlıktaki eksiklerini] itmam edecek yerler gösterir, çehresi pek mütebessim değil ise de fakat onun her çin-i cebini [alın kırışığı] istikbal-i âmalı için bir temaşa-yı edep ihzar edecek derecede muhtır-ı hâl, dudakları müddet-i hayatınca kendine delalet edecek nesâyih-i akilâneyi nâkil [akıllıca nasihatleri aktaran]; üçüncüsü hemen şerik-i hayatı olan Salim'in çehresidir ki onun da nazarında müsterihâne bir durgunluk, yüzünde masumane, dil-firibâne bir hande, dudaklarında hayat degecek derecede latif “abla” kelimesi mevcut.

Mediha maziye irca-i nazar eder etmez çeşm-i dikkati önünde birdenbire rûnümâ olan [ortaya çıkan] şu âlem-i hub ve muhabbetin henüz içinde bulunduğunu da düşünerek müteselli oldu. Ya hâl onu mecbur-ı tefekkür etmiyor mu idi? Karşısındaki odadan seda-yı latifi arada sırada akseden validesinin bazı tekel-lümatını duyar duymaz titrer, mutlaka istikbali için bir şeyler konuşulduğunu istibşar eylerdi [müjdelerdi]. O devr-i vasatinin mukaddemâtına girdiği veyahut girmek üzere bulunduğu esnada bu derece düşünmeye neden mecbur oluyordu? Burasını kendisi pek güzel anladı. Zira henüz meşâgil-i ruhaniye ile müteezzi olmayan dimağı ona garip bir hitapta bulunuyordu. Diyordu ki:

“Sen senin için gayet meçhul olan bir âleme gireceksin ki o da izdivaçtır. Eğer vâlideynin [ana babanın] terbiye-i hasenesini hüsn-i muhafaza edemezsen istikbal senin için büyük bir muhâtara tehye eder [tehlike taşır]. Eğer hüsn-i muhafaza edersen vâlideynin gibi bir saadet-i aile husule getirirsin ki bilahare sen de onlar gibi birtakım leziz, nefis semereler husule getirerek, hüsn-i terbiyenin ulüvv-i şanına delalet edecek müessir-i ebediye bırakarak gerek fenanın gerek ebediyetin zahâir-i sefalet-ber-endazânesinden [sefilliği yok eden nimetlerden] olan indallah ve indinnas [Allah ve insanların katında] makbul olmak şerefini ihraz edersin. Zaten zihnine menkuş olan sutur-ı ahlakiyedendir ki terbiyeli bir valide, terbiyeli bir kız, velhasıl terbiyeli bir ailedir.”

“Sen bu âleme mahcubâne girme. Zira hicap erbab-ı tereddüde mahsustur. Senin hiçbir şeyde şüpheden, tereddüdün olmayacağı gibi zevc-i müstakbelini dahi hicabın ile tereddütlere, şüphelere düşürme.”

Mediha bu tekerrürat-ı dimağiyeyi [zihnî tekrarları] güzel güzel muhakeme etti. Salim’in bir feryadı üzerine odadan çıkmakta iken kendini görmeye gelen kadınları dahi gördü. Biri biraz ihtiyar diğeri otuz beş yaşlarında idi. Fakat yüzlerinde bir ismet-i sabite ve iffet-i sahihanın alâim-i bâhiresi [apaçık beliren izleri] görünüyordu. Bu iki çehre zihnine birdenbire nakşoldu. Bu iki hayal-i latif diğerleriyle garip bir rekabet icrasına başladı.

O günün akşamı Mediha’da müessir bir hatıra bıraktı. Pederiyle validesinin gizli gizli konuşmaları, gecenin yarısına kadar oturarak müzakerat-ı medidede bulunmaları, şayet odadan içeriye girecek olursa mecra-yı tekellümü derhâl tebdil ederek başka vadiden dem vurmaları, hele pederin çehresinde görülen beşûşâne [güler yüzlülükle] ve istirahat-i kalbiyeye delalet edecek derecede müsterihâne bir tebeddül, validenin heyet-i umu-

miye-i vechiyesinde manzuru olan müteselliyâne, istisadkârâne bir tahavvül [uğurlu bir değişim], validesinin tavrında, revîşinde, bakışında, sözünde husule gelen fart-ı tevazu [aşırı derecede tevazu], birer birer nazarıdikkatini celp eyledi.

Yatağında o da uyuyamadı. Yanında bir suret-i mütevekkilânede firaş-ı istirahatate serilmiş olan Salim bir hab-ı amik [derin uyku] içinde uyuyordu. Onu seyretmek, uyku arasında çehresinde müşahede ettiği bazı gûnâ tagayyüratı [türlü bazı değişimleri] görmek, meşgul-i dimağını dinlemek üzere iken onun için pek yeni bir fikir hatır-güzarı oldu. Bu fikir meşâgil-i aile idi. Hatta bu fikri kendi kendine istihfaf bile etti. Daha başlı başına bir aile reisi olmadan böyle bir endişeye düştüğüne istiğrap ederek:

“Ben bu kadar dûrendiş olmamalıyım [ileriye düşünmemeliyim]” diye öte tarafına döndü ise de terbiye-i akilâne altında perveriş-yab-ı kemal olmuş olan dimağı [kusursuz şekilde yetiştirilmiş zihni]:

“İnsan her zaman için dûrendiş olmalı. Lakin bed-endiş olmamalı [kaygılanmamalı],” diyerek ihtarât-ı hayırhahânesine [iyi niyetli ikazlarına] kuvvet verdi.

Aradan on üç gün geçmiş idi. Mediha hanede gördüğü germî-i istihzârattan [hazırlıkların yoğunluğundan] dolayı asla müteaccip olmuyordu. Her akşam pederin valideye haberler getirdiğini, validenin sık sık çarşıya gittiğini, hemen cümlesi kendine ait olmak üzere birtakım eşya almakta olduğunu, birkaç dikişçi kadının gâh evde, gâh kendi yerlerinde işlediklerini, artık kimsenin kendine teklif-i hizmet etmediğini, esbab-ı hakikiyesiyle anlıyordu. Fakat bir hafta daha aradan geçince, mesele bütün bütün kesbi ciddiyet etti. Mediha titremeye, düşünmeye başladı. Her saatin müruru onu bir mecma-ı tereddüdâta sevk ediyordu.

Bir gün Salim ona garip bir surette hitap etti. Dedi ki:

“Abla! Sen evden gitmeyecekmişsin!” Mediha bu söz üzerine kalben fevkalade müteessir olarak ağladı. Çocuğu da ağlattı. Aşyan-ı pederi terk etmek elbette onun için pek ziyade giran idi. Uyun-ı müşfika [şefkatli gözler] önünden gitmek, ecnebi iki nazar altında bulunmak hakikaten güçtür.

O günün akşamı hanede bir meclis-i aile toplandı. Mediha'nın halası, eniştesi verilecek bir ziyafete med'uv [davetli] idi. Akşam sofrada güzel güzel taam edildi. Mediha birtakım kelimât-ı nükte-perverâneyi hem hâl ile uğraşılıyor hem de hizmet ediyordu. Saat dörde geldiği hâlde Salim'e varıncaya kadar hane içinde kimse uyumamıştı. Bu teyakkuz, kızda bir intibah hasıl etti. Odasında dikişle meşgul olurken oda kapısı açıldı. Halası girdi.

Hala hanım otuz beş, kırk yaşlarında temiz, nazif, mütebessim çehreli, tatlı sözlü bir kadındır. Kapıdan içeriye girdiği zaman gülümsedi. Gözüyle bir işaret ederek Mediha'yı çağırdı. Zaten kız birdenbire ayağa kalkmış olduğundan halasını takip etti. Sofaya çıktılar. Küçük bir odaya girdiler. Kapıdan içeriye

girer girmez hala hanım sürmeyi çekti. Kızı ta köşeye kadar götürerek:

“Kızım. Sana bir şey söyleyeceğim. Lakin niye titriyorsun? Korkma. Beni dinle. Sen zaten kadınsın. Terbiyen, güzelliğin var, söz bilir, anlarsın. Maşallah artık yetiştin. Sen yetiştin. Hamdolsun biz de mürüvvet görmeye yetiştik.”

Mediha vücudunu istila eden raşe-i asabiye bir türlü galebe edemiyordu. Hatta bu hâl, halasının da nazarıdikkatini celp eyledi. Dedi ki:

“Niye öyle benzin atıyor? Mediha beni şaşırtma, korkutma” dedi. Son cümleyi Mediha zaaf-ı asaba verdiği hâlde hala başka bir maksada mebni söylemiş idi. Hatta kızın fikrini iyiden iyiye anlamak için:

“Seni evlendireceğiz kızım. Sen ne istersen bize söyle” dedi. Fakat Mediha bu hitabın altında ezildi. Ne söyleyeceğini o ne bilsin? Hiçbir şey söylememek de kabil olamadı. Nihayet halasının bin türlü zoru, ibramı ile:

“Mademki siz münasip görmüşsünüz. Benim başka türlü bir şey demeye hakkım yoktur” diyerek etek bile öptü. Halanın şüphelerini, vesveselerini dağıttı.

İnsan tefekkürât-ı masumane karşısında bulunduğu zaman ruhen, vicdanen o derece müessir, o derece bedii bir küşayişi manevi içine dalar ki benim itikadımca bundan daha saf, bundan daha ruh-perver bir temaşa olamaz. Nasıl olabilir ki temiz bir dimağın, henüz bozulmamış bir kalbin her türlü ısdarât-ı ulviyesi [safiyane temennisi]; açık, vâsi birtakım hayalât-ı müstakbeleye revaç verir. İşte Mediha da halasının hitabından kurtulduktan sonra odasına çekilmiş, kapısını sürmelemiş, tefekkürât-ı masumaneye dalmış idi. Uyumak, o çeşm-i nev-şüküfte için o gece kismet olmadı. Sabahleyin kalktı. Bir sürat-i fevkalade ile dışarıya kıvrıldı ise de validesine rast gelir gelmez durdu, adeta terleye-

rek yavaş yavaş yoluna devam etti. Aşağıda pederine tesadüf etti. Sabahleyin etek öpmek âdet olduğu hasebiyle eğildi. Öptü. Hiç memul etmediği [ummadığı] hâlde babası da kendisini öperek:

“İnşallah kızım! Mesut olursun. Sana verdiğim şu paralarla çarşıya git. İstedğini al” diyerek yirmi beş liralık bir çıkını uzattı. Kız bir daha etek öperek gözünde eşk-i meserret olduğu hâlde yukarıya çıktı. Hem çıktı hem de o hami-i bî-adile [benzersiz koruyucuya] kalben dualar ederek bütün mesaisini hane halkının refah ve saadetine hasreden o vücud-ı muazzezi kalbî, vicdani derâğuşlarla sıktı. Bu hâl, hissiyat-ı şükranın bir nevi tecelli-i ruhaniyesi idi. Vücud-ı pederden ta meşam-ı canına kadar nüfuz eden bir buy-ı vicdan-firib [vicdan aldatan koku] onu ihsasât-ı fevkaladeye uğrattığı esnada idi ki validesi de merdiven başından görünerek:

“Kızım, gel!” diye çağırdı.

Mediha kemal-i şitab ile o mader-i mihribanı takip etti. Odaya girdikleri zaman validesi çekmecesini açtı. İki kadife mahfaza çıkararak:

“Kızım! Bu yüzükle, bu pırlanta küpe benim sana yadığârım olsun. Güle güle kullan. İnşallah sen de evladına böyle hediyeler verecek dereceye gelirsin” dedi. Fakat kendini zapt edemeyerek sevincinden hüngür hüngür ağlamaya başladı. Mediha bu şadî-i bahtiyarâneneden adeta mustarip olurcasına mütehassis olarak o aguş-ı kerime atıldı. İki vücud-ı muhip birbirini derâğuş ederek garip bir fikrin suduruna sebebiyet verdiler. Güya validesi:

“Kızım! Bundan sonra seni derâğuş etmek bana ait değildir” diyor, Mediha da:

“Ben bu aguşta terbiye oldum. Acep atılacağım o aguş-ı meçhul beni bu kadar sevecek mi?” zemininde düşünüyordu.

Mediha validesinden ayrılıp da kendi odasına geldiği zaman garip bir heyecan içinde idi. Zira gireceği âlemde henüz gör-

mekte olduğu meçhuliyet mutlaka onu icap ediyordu. Mesail-i hayatiyenin henüz ikinci derecesi gibi kolay bir meseleyi halletmek onun için pek müşkül değil idi. Fakat düşünmek denilen hassa-i mefture [yaradılış özelliği] daha onda belli başlı asar-ı mahsusa göstermemişti. Nasıl düşünebilir ki tevsîât-ı hayaliyesi [hayal gücünün genişliği] hâlihazırdan maada bir şeyi idrake mânidir.

İçinde nice zamandan beri yandığı o hücre-i safa bugün ona garip bir temaşa irâe ediyor idi. İki üç top kumaş, feracelik, çarşaflik mensucat-ı haririye vesaire ona sonu meçhul hatıralar verir, hele elinde tuttuğu mahfazalarla bir çıkın para kalbinde o ana kadar hissetmediği bir teessür husule getirirdi. Bir kere daha düşünmek istedi. Fakat o meçhuliyet, tefekkürâtının inbisât ve tevessüüne [genişlemesine] mâni oluyordu. Bunun için iyice düşünemedi. Yalnız zihninde bir hayal âlemi ibda eyledi. Bu hayalin esası neydi? Bunu anlamak pek kolaydır: Mediha zevcini hayal ediyordu. Kendi kendine:

“Acaba nasıl adamdır?” der demez zihni hazzedeceği bir erkeğin fotoğrafisini doğrudan doğruya tersim etti. Bu çehre henüz ter ü taze, bıyıksız (!), gözleri, kaşları siyah, biraz kendine benzer, beyaz, nazik, orta boylu, gayet temiz giyinmiş idi.

Mediha bundan hazzetti. Kendi hayaline firifte oldu [kandı]. Anlaşılmaz bir meserret-i hafiye ile sevindi. Adeta ona ısındı. Hâlbuki hakikat derhâl kuvve-i müessiresiyle tezahür ederek kızın kalbini kırdı. O zaman bir teessür-i müphem ile müteessir oldu. Nevheveslik asarından olmak üzere bir teslimiyet-i kâmile ile hayalatına devam etti.

Zaten malumat-ı evveliyesinden olduğu üzere karı koca muamelatının hüsn-i temadisi hâlinde bahtiyar olacağını buldu. Fakat bir hicap bunları kendi kendine tekrara mâni oluyordu. Yalnız zihninde bir hatt-ı hareket hasıl oldu ki o da zevcine

hürmet, riayet etmek, onu her türlü nevazîşlerle eğlendirmek idi. Burada bizim tarafımızdan yazılacak bir şey var ise o dahi Mediha'nın izdivaca inhimakini teshil eden [düşkünlüğünü kolaylaştıran] ikramât-ı vâlideyndir.

Bir hafta zaman artık Mediha için uzun bir müddet hâline girdi. Zaten insan intizar ve ıstıbar [bekleme ve sabretme] hâlinde hayatın mürur-ı batîânesini [ağır akışını] hisseder olduğundan kız da biraz sıkılıyordu. Salı akşamı geldiği zaman evin içi âdetinden ziyade kalabalık olmaya başladı. Mediha bu mukaddemât-ı sûru [düğün hazırlıklarını] görünce şaşaladı. Hane zaten iki odadan ibaret bir selamlığı dahi müştemil olduğu hasebiyle o tarafta bulunan büyücek bir matbah hazırlandı. İki üç aşçı salı akşamından işe mübaşeret etti. Zavallı peder telaş içinde olduğu hâlde bir hareme girerek zevcesiyle istişare eder, bir dışarıya çıkarak aldığı emirleri verirdi. Validede bir ciddiyet hasıl oldu. Bir sürü anahtar belinden sarkmış, üstü başı kıvrak bir hâlde öteye beriye koşar, onlarca âdet olduğu üzere utanmak bahsini, gayretini gönder idi. Sabaha kadar uyutulmadı. Ertesi sabah hane halkı yine o civarda bulunan akrabadan birinin hanesine muhacerete başladı. Lakin Mediha mahzun idi. Zira ta yukarı katta bulunan gelinlik odasını doya doya görmemiş idi. O odayı görmek, kendi arzusu veçhile tertip etmek istiyordu. Filvaki, yarım saat kadar içinde bulunmuş, hele karyolasının cibinliği, yanları mavi, sırmalı başlı yastığı, pullu işlemeli üst yorganı nazarıdikkatini celp etmiş, oda içine hakikaten başka bir letafet veren o askılardaki tertip ve intizam hoşuna gitmiş ise de belki bir kusuru bulunur mülâhazası onu bîhuzur ediyordu. Temayülât-ı kalbiyesini daha ziyade tevsi eden bir hâl var ise o dahi döşemenin karyola tezyinatına tefevvuk edercesine muntazam olmasıdır. Fikren bu kadar intizamı takdir ettiği hâlde bu hüznü neden icap ediyordu? Acaba halısı iyi değil mi idi? Hayır o da değil. Bunu bilmek için Mediha'nın hasbihâl-i zatiyesini [şahsi görüşünü] dinlemek icap eder, Mediha diyordu ki:

“Eğer evde bulunsa idim damadı görür idim. Hâlbuki bu evde pencereden bile bakamam. Eğer bakacak olursam benimle eğlenirler.” Anladınız mı? Lakin bu hasbihâl mâyub olamaz [ayıplanamaz]. Bir kere görmekten ne çıkar? İnsan hatta nazarına bile bigâne olan bir erkeğin yanına sokulmak, onunla muaşeret etmek hususunu bir kere göz önüne aldırınca elbette endişe-nâk olur, bahusus kadın.

Düğün âlemlerine mahsus olan eğlencenin zamanı ta-karrüp ediyordu. Mediha ile beraber oturan genç kadınlar dahi o zamanlar kendilerine mahsus olmak üzere bir eğlence tertip ettiler. Hatta bu eğlence dâhilinde gelin ile biraz eğlenmeyi de kurdular. Reis-i aile kına gecesini yalnız erkeklerle hasretmeyip kadınlar için dahi bir çalgı tertibi uydurmuş idi. Mesut peder! Ne yapsın? İşte semere-i hayatı olmuş, onu toplamak istiyor; filvaki, masraf gidiyor. Fakat zevcesinin tedbir ve ihtiyatı onu fevkalade borçlara sokacak kadar ileride değil idi. Kadınlarımıza mahsus bir “usul-i teşrifat” var ise de Mediha’nın validesi akil ve basiretli olduğundan bugünkü debdebenin yarın ötekine berikine dakk-ı bab ettireceğini [kötü örnek olacağını] akli kestiğinden kendi hâllerine cesban olacak [yakışacak] bir raddede idare-i umur eyliyordu. Hanımlığı pek ileriye götürmek zaten kendi hâliyle mütenasip değildi. Bunu müdrik olduğu gibi yâr ü ağyara karşı dahi küçük düşmek olamayacağından orta hâlde bir düğün tertibi görmüş, hatta şu tertibi ile zevcini dahi hoşnut etmiş idi.

Peder, adeta şaşırmış olduğundan bacanağının yardımı olmasa işler karmakarışık olacak bir hâle girecek idi. Bekçi sopasını kapınca evin önüne oturmuş, yanına birkaç yardımcı dahi almış idi. Saat on olunca çalgıcılar ile beraber birkaç da davetli girdi. Artık istikballerin zamanı hulul etmiş olduğundan ayakkabısını çıkaran çıkmaya başladı.

Kadınların bulunduğu hanede bu aralık bir eğlence, hatta aldatma vuku buldu ki zavallı Mediha kan tere batmış idi.

Sofada dalgın otururken refikalarından biri acele ile yanına geldi. Biraz isticale ile:

“Kardeşim! Gel çabuk gel! Beyin geliyor” deyince Mediha var kuvvetiyle sıçrayarak pencereye koştu. Fakat bu hareketini müteakip işittiği avaz-ı hande onu kızarttı. Hatta şu hareket-i meçhulesine pişman dahi etti.

Mediha uğradığı şu hezimet-i kalbiyeye karşı cebr-i nefis ederek gülmeye çalıştı ise de efâlini bir türlü setredemedi [hâlini bir türlü gizleyemedi]. Fakat refikalarının ricası, niyazı, kusurlarını affettirmeye kifayet ettiğinden barıştı.

Akşam hulul etti. Dügün evinin pencerelerinden sarkan başlar bir ziya-yı asfer ile tenvir ederek [soluk sarı bir ışıkla aydınlatarak] âmed ü şüdün kesreti [geliş gidişlerin çoğaldığı] görüldü. Saz akordunu icra ederek nagamât-ı eveliyeye başladı. Dügün evinden kopan velvele-i tarab Mediha’nın oturduğu haneye varır varmaz, orada dahi aheng-i mutribâne işitildi. Her iki hanedeki meserrât-ı faniye ta gecenin yedilerine sekizlerine kadar devam etti.

Mediha’nın bu gece düçar olduğu ıstırap ve helecan fevkalade idi. Onda da endişe-i ferda hasıl oldu. Onda da bin türlü tefekkürât-ı mesudâne baş gösterdi. Fakat tefekkürâtında bir silsile-i muntazama olmadığından kız mütalaadan mütalaaya düşerek mürur-ı leyli [gecenin geçtiğini] duymadı.

Güneş henüz sehab-ı hâveri [sabah bulutlarını] yararak ziya-yı feyyazını gösterdiği esnada idi ki Mediha titredi. Anasının gözleri yaş ile memlû olduğu hâlde odasına girdi. Ve bir tavr-ı mesudâne ile:

“Mediha’m! Gel! Başını yapsınlar!” diye hitap etti.

Kız bir tavr-ı isticalkârâne ile [aceleci bir tavırla] kalktı. Validesini takip etti. Kadınların gelin süslemek sevaptır itikadı

Mediha'yı iki saat kadar bir sabır ve tahammüle mecbur ettiğinden ta gelinlik urbasını giyinceye kadar biçare kız enva-ı ukûbâta esir oldu. Kimi saçlarını lavantalarla işba ederek bağlar, kimi yüzünün yapıştırmalarını tanzim eder, kimi urbasının edvar-ı pîç-â-pîçini [kıvrımlarını] düzeltir bir hâlde idi.

Mediha bu ameliyatın vukuu esnasında yalnız kendi kalbini dinliyordu. Hemen birkaç saat sonra birinin koluna gireceği vârid-i hatır olur olmaz bir nevi hiss-i hicap ile mütehassis olarak o hâli tasavvur eder, hicabından yerlere geçeceğini düşünürdü.

Gelin evi sabahleyin tahliye edilmiş, silinmiş süpürülmüş olduğundan öteki hanedekiler de oraya nakletti. Mediha köşesine oturdu. İnsan o vech-i afifin o anda aldığı manzarayı seyretmeli. Müzeyyenât zaten nur-ı melâhat ile cazibedar olan çehresini fevkalade bir inikâs-i cemale [güzellik yansımasına] mazhar etmiş, hele duvağın arasından hafif hafif intişar eden asar-ı melâhat kadınların cümlesini maşallah demeye mecbur etmiş idi. Mediha kendine söylenen sözlerin hiçbirini dinlemiyordu. O kendi kalbini, heyecanını, helecenını dinliyordu. Bu aralık Salim bir vaz-ı müştakâne ile [büyük bir şevkle] ablasını nazar-ı tetkikten geçirdikten sonra birdenbire boynuna atıldı... Mediha'yı ağılattı. Artık kalabalık bastı. Mediha için de heyecan takarrüp ediyordu. Gözü hemen kararır dereceye gelmiş olduğu hâlde sofayı istila eden velveleden bîhuzur oluyordu. Zira göz önünde daimî bir hareket meşhut olup validesi misafir karşılamak, öteye beriye nezaret etmekle meşgul olduğu hâlde halası dahi kendisini işgal ediyordu. Artık bir zaman oldu ki ortalıkta fısıltı çoğaldı. Hala hanım Mediha'ya eğilerek:

“Kızım! Pederin gelecek. Sana kemer bağlayacak. Eteğini öp. Hayır duasını al” dedi. Mediha'nın birkaç günden beri eşki şadî mecrası olan gözleri yine dolarak birkaç damla tereşşuh etti [süzüldü]. Filvaki, peder sararmış benzi, bî-fer kalmış gözü, tit-

rek eli ile sofaya geldi. Mediha bir vaz-ı edibâne ile huzuruna giderek etek öptü. Diz çöker gibi bir vaziyet-i ihtiram alarak babasının mahzâ [sadece] saadet-i aile yolunda söylediği şu sözleri dinledi:

“Kızım! Sen benim namusumsun, beline bağladığım bu şal kemer; filvaki, kıymetçe değersizdir. Fakat senin şiraze-i hayatın olacaktır. Cenab-ı Hak seni mesut etsin. Biz bundan sonra mesudiyet-i evlat ile mesut olacağız” dedi. Ağlayarak bir tavr-ı mütezelzilâne ile çekildi.

Mediha, bu bağın belinde icra ettiği tazyik-i maneviyi ebedi surette muhafazaya azmetti. Bu tazyik daima aguş-ı pederi ihtar ediyordu. Ondan mahrumiyet mümkün olsa bile akaid-i salime iktizasınca [sağlam itikadı gereğince] maneviyetin tazyikât-ı hayat-âmuzânesinden [hayatı öğreten tazyiklerinden] tahlis-i vücut etmeyeceğine emin oluyordu. Mediha burada garip bir felsefe içine düştü. Kendisi fevkalade mütefekkir değil ise de umur-ı zatiyesine ait mesaili doğru doğruya hâlledecek derecede münevverü’l-fikr olduğundan bir anda hatır-güzarı olan şu fikri tamik etmeden kendini alamadı.

Kendi kendine:

“Pederimin şu sözleri benim için rehber-i hayat olmalıdır. Ebeveynim beni mesut etmek için bunca meşak ve mesârife tahammül ettikleri hâlde benden ümit ettikleri yine hadim-i menfaatim olan hüsn-i hâldir. Ben bu noktadan asla udul etmeyeceğim [geri dönmeyeceğim]” dedi.

Aradan yarım saat kadar geçmiş idi ki yine bir fısıltı o koca sofayı işgal etti. Güveyi!.. Damat!.. sözleri ağızdan ağza intikal ederek ta Mediha’nın kulağına kadar vasıl oldu. Kız bu kelime üzerine derhâl bir helecan-ı iptidaiye tutuldu. Boğazında ihtinaka uğrayanların [tıkanarak nefes alamayanların] bidayet-i ahvalde hissettikleri bir tazyik husule geldi. Mertebât-ı evveliye-i zihni-

yesine bir hercümerç-i ani târî [aniden ortaya çıkan bir kargaşa] olarak kızı bir müddet-i muvakkate için belâhet [ahmaklık] içinde bıraktı. Halası yavaş yavaş koluna girdi. Mediha sevkitebii ile değil bir saik-i mücbirin ibramıyla [mücbir bir sebebin zorlamasıyla] yürüdü. Merdivenlerden indi. Fakat heyecanından, fart-ı iştigalinden ayakları birbirine dolaşüyor; bastığı, gittiği yeri göremiyordu. Orta kata gelip de selamlık odasına dönüleceği zaman halası:

“Cesur ol kızım! Korkma, titreme” diye nasihat verdikten sonra yanından ayrıldı. Kız bu himayeden mahrumiyeti üzerine fena hâlde müteessir oldu. Diğer iki kadın kızın elinden tuttu. Zavallının eli, ayağı buz gibi donmuş idi.

Mediha bir şeye intizar ediyordu. Nazar-ı tetkiki müjgânının rüyete hail olmasından dolayı bir yere initaft edemiyordu. Yalnız selamlık kapısı açıldı. Bir lahzada bir kol kendi koluna girdi. Mediha bir erkeğin yanında idi. Bakamadı. Fakat bir şey hissetti. Zevcinin raşe-i vücudu onu da titretti. Maşallah tabir-i tehniyeti [tebriği] kulağında, zevci kolunda, fikri perişanlığında, anasının babasının hayali manzurununda olduğu hâlde kendini sürükleyip götüren vücudun hareketine tabi oldu.

Merdivenleri çıkarken, bir kadın:

“Güveyi de güzel! Maşallah” diye bağırdı. Bu tebşir Mediha’da bir nevi cesaret peyda etti. Gözünün yanıyla refik-i hayatına bakmak istedi. Fakat yalnız boyun bağıyla ceketini görebildi. Müftehir, mübtehic, mütegayyir idi [kendinden emin, sevinçli ve hâlden hâle giren bir hâldeydi]. Lakin ne olduğunu bilemiyordu. Hele Salim merdiven başından beri kendisini takip ediyordu. Çocuk akval-i masumânesi arasında:

“Ablam pek güzel olmuş, pek güzel olmuş” diye söyleniyordu.

Zevç, zevce sofaya çıktıkları zaman orada bulunan izdihamdan yol bulamadılar. “Çekilin! Savulun! Ayol ne oluyorsu-

nuz!" sözleri birbirini takip etti. Gelin odasının kapısı açık olduğundan ikisi de rahatça girdi. Damat gelini titreye titreye büyük askının altına oturttu. Karşısında bir temenna ederek durdu. Mediha o zaman zevcini hayal meyal gördü.

Genç, vaziyet-i ihtiramını bozmayarak:

"Size nailiyetimden dolayı pek ziyade bahtiyar oldum. Arz-ı şükran ederim" diyerek döndü. Mediha ayağa kalktı. Ref-tar-ı zevce doya doya baktı. Kapı açılır açılmaz para serpintileri üzerine husule gelen gulguleyi [gürültüyü] müteakip gelin odası doldu. Artık soran sorana. Mediha ne cevap versin! Bir şey işit-medi ki söylesin. Validesi ve kayınvalidesinin ibramı üzerine bir limonata içti.

Mediha bir zamanlar kendisi için meçhul olan devr-i vasa-tinin tebeddülât ve tahavvülâtına [değişimine] girmiş idi. Ef-kâr-ı insaniyede her teceddütte husulü tabii olan bir meserret-i hafiye onun kalbinde dahi peyda olarak düğün halkının velvelesi arasında dahi düşünür ve kısmen bahtiyar olduğuna inanırdı. Köşede oturduğu müddetçe hemen lal olmuş denecek derecede sakit ve sakin bulunmakta, gâh küçük Salim'in şaklabanlılığına, gâh vali-desinin mahremâne söylediği sözlere dikkat ederek bir müddet eğleniyordu. Fakat akşam takarrüp ettikçe garip bir hiss-i dûren-dişâne [gelecek kaygısı] ile müteessir olarak zevcine karşı edeceği muameleyi, ittihaz edeceği tavrı muhakeme ile meşgul oluyordu. Meserrât-ı bahtiyarâne, bu reis-i müstakbel-i aile için o tarihten itibaren hemen bir nevi meraret-i hayat ile yani tefekkür denilen hâl-i mahsus ile imtizaç etti.

Akşam hulul etti. Düğün halkı birer birer dağıldı. Hanede eski aile erkânı ile bir de erkek tarafından iki kadın kaldı.

Mediha düşünüyor, müteessir oluyordu. Bir havf-ı meç-hul kalbini istila etmiş, bir âmâ-yı muvakkat gözlerine hâkim olmuştu.

Saat iki buçuğa gelmiş idi. Damadın vürudu, hele hanede şerbetler içilip de yukarıya doğru çıkışı Mediha'da bir tezelzül-i asabi [sinirsel sarsıntı] husule getirdi. Filvaki, yanında kadın namına biri var idiyse de ne validesi, ne pederi, hatta Salim bile yok idi. Bulunduğu odaya derhâl bir seccade serildi. Mediha bu seccadeyi görür görmez üç sene evvel aylarca çalışmış olduğu mahsul-i destini [el işini] tanıdı. Müftehîrâne bir suretle baktı. Bu esnada idi ki zevci bir vaz-ı edibâne ile odadan içeriye girerek derhâl namaza durdu.

O iki rekât namaz, kızda bir intibah-ı hususi peyda etti. Zevcini duvağının altından güzelce temaşa etti.

Zevç, henüz genç, tahminen yirmi bir yirmi iki yaşlarında, sarışın, tatlı mavi gözlü, ter bıyıklı, beyaz, sevimli idi. Mediha bu hâlden memnun olarak kalben ihsas etmiş olduğu şu lütuftan dolayı Cenab-ı Hakk'a teşekkürler etti. Zaten diyanet onun hayat-ı kalbi olup on iki yaşından beri namazını asla bırakmamıştır. Okuması mahdud ise de terbiye-i diniye ve vicdaniyesi emsaline faik olacak derecede idi.

Yenge kadın namazdan sonra iki refik-i hayatı el ele verdi. Genç bir kat daha sararmış, raşeler içinde kalmış olduğu hâlde âram-ı hayatını köşeye kadar getirdi. Oturttu. Zevç pek serbest değil ise de almış olduğu talimat üzerine duvağı açtı. Nazarında birdenbire tecelli eden bir sima-yı afif vicdanında bir gurur-ı mesrurâne husule getirdi. Hazâin-i vicdaniyenin müdehharât-ı bî-bahasından [paha biçilmez zenginliklerinden] olarak bir letafet-i şamile o veçhin meşşâte-i manevisi [o yüzün manevî süsleyicisi] olduğu hasebiyle genç bu veçhin, bu heyet-i mecmua-i melâhatin [güzelliklerden ibaret görünüşün] teessürat-ı ulviyesinden son derecede müteessir oldu. Teessürat-ı maneviye bir

anda dimağında garip bir nahvet-i cibilliyeye [tabii bir gurur] ibda etti. Hatta erkeğe:

“Bu benimdir!” tarzında bir de malikiyet hissi verdi.

Genç terbiye-i asriyenin hem alafrangasını hem alaturkasını bilir fakat o terbiye onda fevkalade bir hürriyet-i vicdaniye husule getirmiştir. İşte o hürriyetinden bu sefer dahi istifade ederek ilk sözünü izdivaçtan maksut olan mesâil-i içtimaiye [evliliğin toplumsal açıdan gayesi] üzerine bina etti. Mediha bu nutk-ı iftitahiye [açılış konuşmasını] hırz-ı can edercesine dinledi. Zevç dedi ki:

“Size malikiyetim benim için her türlü hevesât ve âmale bir had çekti. Bu emel ve heves ne olursa olsun mutlaka size ait olacaktır. Bu sözüm hayal değildir. Kalbimin istikbali tefekkür ederek bulduğu neticedir. Şurasını söyleyeyim ki insan hayata değil memnata mağrur olmalıdır. Zira hayat tebeddülât ve tahavvülâtını bir neticeye sevk eder ki o da memattır. Ben yaşarken mesut olmayı değil ölürken mesut olmayı isterim.”

Size izdivaçtan bahsetmek istemem. Zira sizin müktesebatınız terbiye-i izdivacıyı kâmilten şamildir. Size bahsetmek istediğim kalp, daha iyisi ahval-i ruhiyedir. Sizin teessürünüz bende teessür, benim mesruriyetim sizde sürur hasıl ederse o zaman ittihad-ı âmale nail olduğumuzu bilerek zaten hayatın en birinci mahreki olan refah-ı hâli iktisap etmiş oluruz.

Şu nutuk hakikaten Mediha'ya ümit, kuvvet ve cesaret verdi. O dudaklar birdenbire açılarak:

“Sözlerinizi kemal-i dikkatle dinledim, şimdiden tercüman-ı hayatım olduğunuzdan dolayı teşekkür ederim” demek istedi ise de evvelki kuvvet ve cesareti yine birdenbire mahvolarak kızı bir ıztırar-ı muvakkat [geçici bir çaresizlik] içinde bıraktı.

İlk leyl-i visal, hatırdaki bir hatıra-i meçhule bıraktı. Mediha o gecenin nesâyih ve mesrûdatını [öğütlerini ve söylenenleri]

hıfzetti. Zevç ilk sima-yı afifin bahsettiği tesirât-ı mesudâne ile müteselli oldu. Aradan dört ay geçtiği hâlde gencin Kadıköyü'nde yaptırmakta olduğu beş odalı bir haneye taşındılar. İki tarafın ailesi bir muavenet-i müştereke ile zevç ve zevcenin istikbalini temin edecek vesaiti ihzar ettiler. Mesudiyet-i aile bu heyet-i içti-maiye üzerine şehper-i muvaffakiyetini [başarı kanatlarını] açtı.

Meraret-i hayat devri hulul etti. Zevç anasını babasını kaybettiği gibi Mediha dahi iki sene zarfında iki hami-i müşfikten ayrılmış idi. Salim büyümüş, Mekteb-i Harbiye'ye girmiş, hatta zabıt bile çıkarak ikinci ordu erkânıharbiye maiyetine memur edilmiş idi. Lakin Mediha onun yerine iki evlat dünyaya getirmiş, bunların biri kız diğeri erkek idi.

Kerime, Lütfiye namını almış, mahdum Atıf tesmiye edilmiş olduğundan Salim'in neşveleri bu iki mahsul-i pâkte dahi göründü.

Yirmi beş sene mürurundan sonra bu aile Lütfiye'nin, Atıf'ın çocuklarını da sevdi. Mediha anasının yadigârı olan küpe ile yüzüğü kızına vererek:

“Kızım! Bunlar sana yadigârım olsun. Filvaki, eskidir, kıymetsizdir ama büyük validemin yadigârıdır. Familya yadigârı evlattan evlada intikal etmelidir. Ben de senin gibi idim” dedi.

Lütfiye anasını kucakladı. Mediha o zaman validesinin hissettiği teessüratı anladı. Mesudiyet-i dünyeviye'nin alayıste değil âramış-i kalpte [kalp huzurunda] olduğunu anlayarak kendine bu mesudiyeti kazandıran zevcine kalben dualar etti. Salim, miralay olmuş, o da çoluk çocuğa karışmış idi. Zevcin, zevcenin saçları ağarmış, yüzleri hutut-ı sin [yılların izi] ile buruşmuş ise de kalpleri henüz safvet-i hayat ile memlû olduğundan zevç, hîn-i vefatında [vefatı esnasında] oğlunu kendi timsal-i tavrı; zevce, son nefesinde kerimesini numune-i ahlakı olduğunu bilerek bir azm-i metinâne ile irtihal etti. Esas-ı aile bir terbiye-i mütemadiyenin hüsn-i tesiri ile haleldar olmadı [Aile temelleri daimi bir terbiyenin olumlu etkisi ile yıkılmaktan kurtuldu].

İntiha

NUMUNE-İ HAYAL

HAZIRLAYAN
SERHAT DEMİREL

Ahmet Rasim

NUMUNE-İ HAYAL

Dört hikâyeden müteşekkildir.

Maarif Nezaret-i Celilesi'nin ruhsatıyla tab olunmuştur.

İstanbul

Âlem Matbaası - Ahmet İhsan ve Şürekâsı

1311

Sahip ve Naşiri:

Kitapçı Leon

Kalp, biçare genci yine biraz örselemiş idi. Bazen boğulacak gibi bir hâle gelerek inkıta-i teneffüsten [nefes darlığından] mütevellit ıstırabât-ı müthişeye düşer, benzi gül gibi atarak daha iyisi reng-i ruyu bir ısıfırar-ı muvakkata uğrayarak sol tarafında darabât-ı gayrimuntazamada bulunan [düzensiz atan] kalbinin darbe-i vâpesinine [son atışına] intizar eder. Yüzü ihtikan-ı dem alâiminin [kan toplanması] бүкâ-yı asarıyla biraz kızarmaya başladığı hengâmede gözlerinde birer ikişer hatt-ı huninden maada bir şey görülmez. Parmakları, ekseriya dudakları raşe-dâr olur.

Hayat, ona yirmi üç senelik bir devr-i azap gösterip yine süratinde devam etmekte, soluk nâsiyesi, seyrek saçları, melâhat-i ricali itmam eden kaşların vaziyeti, sönük ve fakat teessür-i nüfuzca haiz-i kuvvet olan gözleri bu iki ayine-i hissiyattan ekser garip bir surette intişar eden enzâr-ı manidar, yeni serpilen bıyıkları, beyaz dudakları, bir levha-i imtizaç teşkil eylemekte olduğundan nazar-ı tetkik bu çehrede gördüğü ahenk-i tevafuktan birdenbire müteessir olur.

Vücut zaten zaaf içinde ise de kuvâ-yı umumiyesinde bulunan şedit zindegî [şiddetli canlılık] arada sırada, senede üç dört ay kadar izhar-ı asar ettiğinden genç de şu zamanlarından mümkün mertebe istifade ederdi.

Şiddet-i heves. Meyl ü inhimak [aşırı düşkünlük] bu derdin yok, yok, bizce o uzv-ı âlilin en birinci nokta-i âramıdır. Fizyoloji dimağa isnad-ı hiss ettiği hâlde genç kalbinin bir kere

* *Hazine-i Fünun* mecmuasının 4 Rebiülevvel 1311 tarihli yayınında Ahmet Rasim'e ait aynı adlı fakat içeriği farklı bir yazı bulunmaktadır. Bu yazı *Mihnet-i Kalp* 2 başlığıyla verilmiştir. -haz. n.

teheyyücünden fevkalade memnun kalmış idi. Bu memnuniyet çektiği ıstırabâta galebe edecek derecede sürekli idi.

Her kalbin derece-i tahassüsü bir olmaz, genç bu tahassüse meraret ve uzûbetini mezc etmiş [acılığı ve hoşluğu birbirine katmış], hayatın iktihâm-kârâne sademâtına [hücum darbelerine] alışmış idi.

Tabip, bu hasta-i kalbe daima hüsn-i itidali tavsiye ederek müdâvat-ı lazımede bulunduğu hâlde o, bilakis beynini şiddetle işgal ederek hayatın tûl u kasrında [ömrün uzun ya da kısa olmasında] bir lezzet olmadığını kendi kendine itiraf eder, bir lezzetin, insanı şirin-kâm-ı hayat edecek [hayattan tat aldırarak] bir nailiyet-i mesudânenin memnatın vereceği ıstırabâta tekabül edeceğini tasdik eyler idi.

Emel namütenahidir. Fikir o lâ-tenâhî içinde cvelan ettikçe uğradığı müşkülâtı yine yine bir hadd-i yakine vasil olur. Genç de bu nazariyeye ittibâ ediyordu.

Sonbahar, henüz âsar-ı hazan namına olarak yerde bir berk-i garip süründürmemiş idi. Yalnız akşam taravet-i mutadesiyle, sabah parıl parıl parlayan çiyleleriyle hulul ederek nazarıdikka-te bir tebeddül-i tabii numunesi izhar ediyordu. Sık sık vezan olan bad-ı şimalî [sık sık esen kuzey rüzgârı] eyyam-ı sayfın [yaz günlerinin] hararet-i şedidesini biraz tadil etmiş; yalnız Boğaz'ın' tilâl-i zümrüdîni [zümrüt yeşili tepelerinde] hissolunur mertebe sararmış olduğundan tek tük göç arabalarına tesadüf ediliyordu.

Gencin oturduğu sahilhaneden bu âsar-ı tebeddül görülür. Zavallı eyyam-ı şitaya mahsus olan elbisesini giyerek arada sırada kayığıyla gezer. Bu tenezzühten zerre kadar yorulmaz. Hatta usanmaz da. Gâh derd-i derununa bir mihnet-i kalp daha ilave eden Göksu'daki temaşa-yı âşıkanesini tecdit için o dereye girerek akşama kadar sazların, ağaçların sayesinde durur. Bekler. Arada sırada onu görür, sevinir. Mazhar olduğu teveccühü, iltifatı müdâvat-ı tabipten [doktor tedavisinden] ziyade müessir bulur. Fakat her gördükçe daraban eden kalbi yine onu saatlerce üzer, öldürür. Örseler. İşte o gün de yine böyle örselenmiş, üzül-müş idi.

Yalının orta kat salonunda oturmuş, ta maneviyatına girerek orada bir şekl-i tam hâlinde bulunan bir hayal-i latifi zihnen ihya ediyordu. Bu hayal onun tesellikâr-ı fanisiydi. Ona her ıstırapı unutturur, ona tebessümlerden, temayüllerden, hüsn-i enzardan toplanmış bir fikr-i mahsus vererek hasr-ı endişe gibi âlâmını unutturacak bir dest-aviz-i meserret [mutluluk hediyesi] ile oyalamış idi.

---

* Boğaziçi kast ediliyor. -haz. n.

Saat dokuzu vurduğu zaman yavaş yavaş yerinden kalkarak odasına girdi. Yine aheste tavırla gezindi. Selamlığa çıkarak kayıkçısına hazırlanmasını emretti. Anasının enzâr-ı rahimânesi kafesin arkasında temaşa-yı ahvali ile meşgul olurken kayığına atladı. Hafif sedasıyla verdiği emir üzerine Göksu'ya doğru yollandı. Bu tenezzühü bir mecburiyet-i katiye üzerine idi. Dereden içeriye girerken kalbi yine maluliyetini ispat edecek süratte yavaş yavaş tehlide kıyam etmiş idi.

Tophane çayırına geldiği zaman ta iç Göksu'ya kadar çıkmasını emrederek bir tarafa yaslandı. Kayık aheste aheste bir hatt-ı muavvec [eğri hat] teşkil ederek yürüyordu. İç Göksu bir tenha-i latif ile enzâr-ı tahassürüne göründü. Bir müddet orada âram etmeyi tasavvur etti. Fakat bir türlü duramadı. Güya fikri bir hissikablelvuku ile mütehassis olmuşçasına kayıkçısına dönmelerini emretti. Kayık yine yavaş yavaş yürümeye başladı.

Derenin inhinalarından birini döneceği sırada bir kayık daha göründü. Bu rüyet, bu tecelli-i didar gencin gözlerine bir perde-i sürur çekmiş gibi bir müddet göremedi. Nihayet manzarından gittikçe teressüm eden o vücudu gördü.

Açık maviye mail bir câr [çarşaf] ile mestur, yalnız veçhi nazar-ı âşika mekşuf olan [görülebilin] bu hüsn-i zî-meal [manalı güzellik] beyaz, iri gözlü, yüzü bir nur-ı ibtisam ile mâli [dolu], dudakları nâtika-i mücesseme gibi tekellüme meyyal, vazı nim-serbest idi.

Genci nazarıyla selamladı. Bir müddet sonra avdet ederek o ser-der-hevâ-yı bî-mecali [takatsiz sarhoşu] de beraber sürükledi. Genç, üç dört defa daha onu görmeye muvaffak olarak tecdid-i hayat ettiğinden dolayı memnunen hanesine geldi.

Aradan iki ay geçmiş idi ki genç tabibin rağmına, anasının ibrahimına, gönlünün adem-i tahammülüne binaen izdivaca hazırlanıyordu. O kıza dest-i izdivacını uzatmış, gördüğü hüsnükabul üzerine derd-i diline bakmayarak bu hâlê rıza göstermiş idi. Zaten kendi kendine düşündüğü zamanda da avâkıb-ı hayatiyesini [hayatının sonunu] vahim gördüğünden buna bir netice-i sade vererek gözlerini kapamayı ihtiyar ediyordu. Fakat vücut, meta-net-i evveliyesini bütün bütün kaybederek onu ufak helecanlarında bile üzdüğü hâlde o hâlâ fikren ihraz ettiği derece-i şiddeti kaybetmiyordu.

Ayakta gezemeyecek hâllerinde bile emelinin ziyaından korkarak bakiye-i zindegîsini bir araya cem ile ikdam gösterir, her hâliyle tecil-i velîmeye [düşünü geciktirmeyel] işaret eder, onun tarafından aldığı haberlerle eğlenir. Mevsim kış olduğu cihetle bir yere çıkmayarak evinde otururdu.

Anası nice zamandan beri semere-i fuadının [evladının] yüzünde görülmeyen tebessümleri, etvarında bulunmayan şiddeti, mükâlemâtında işitilmeyen neşve-i hitabı birer birer görüp hissedince hastalığını gönül âlemi ıstırabâtına bütün bütün hamlederek var kuvvetini takrib-i dem-i visale [evlilik sürecini hızlandırmaya] verdi. Üç hafta sonra iki taraf da hazırlanarak izdivacı mukaddemâtı göründü.

Genç, kalbine hücum-ı sürurdan târî olan zaafa vâkıf idi. Bu vukuf onda epeyce derin endişeler husule getiriyor idiye de nâûmit yaşamaktan kâm-bin [muradına ermiş] olarak ölmeyi tercih ettiğinden bir müddet olsun hayatı arzu ediyordu. Bu arzusuna nail oldu.

Koltuğa girdiği zaman ayakları bâr-ı hayattan kırılacak imiş gibi hareketsiz kalmış fakat kendine meşy [yürüyüş] ve ha-

rekette rehber olan o vücud-ı perestîdeden aldığı kuvvet ile merdivenleri çıkarak, huzzara bir lahza ısırar göstererek bazılarını, hele gelin taraflılarını zevcesiyle mütenasip olmadığına dair söz söyletmeye mecbur etmiş idi.

Gece, o şeb-i iftirak, onu müthiş bir surette istikbal etti. Ta odasına gireceği zamana kadar çektiği ıstıraba, uğradığı azaba cebr-i nefis ile tahammül etti. Hatta bir aralık dayanamayarak anasının odasında yattı. Merasim-i mutadeyi muhtelül'l-vücut [bedenen eksik] olanlarda meşhut olan bir adem-i intizam ile ifa ederek hacle-i âmale girdi.

Dem-i vâpesininde [son zamanlarında] kendini ziyarete gelen, bir melek kadar güzel olan zevcesine enzar-ı iştîyak ile bakarak bilmediği, sevkine tahammül edemediği bir sabırsızlıkla sarıldı.

Güya kalbi ona bir baran-ı sirişk [gözyaşı yağmuru] inzali emretmiş gibi çırpınmakta devam ettiği hâlde o muttasıl ağlıyordu. O kalp, tahammül edemediği acılardan of dahi demeyerek epeyce zamandan beri sevdiği kadına temasından dolayı tebrikât-ı ahiresini gözyaşı hâlinde icra ediyordu.

Kadın şaşırmış, yerinden kımıldamaya cesaret edemeyecek bir hâle gelmiş idi. Genç, yavaş yavaş kalktı. Hiçbir söz söylemerek soyundu. Uğrayacağı sadmeyi hissetmişçesine bir eda ile:

“İstirabım pek ziyade. Sizi de rahatsız ettim. Müsaade buyurun” diyebilirdi.

Bunu müteakip firaş-ı istirahatine çekilerek o âram-ı canın vüruduna intizar etti.

Meğer hayatın intizâmında vücudun çektiği ıstırabât hep bir yere gelmiş imiş. Yatak onun için bir cay-i elem oldu. Arka üstü yattı. Tahammül edemedi. Yüzükoyun döneyim, dedi. Hareket edemedi. Doğruldu. Yanı başında her hareketine nazar-ı dehşetle bakan o nevnihâl-i ismete dayandı. Gözleri gittikçe bir

zalâm-âbad-ı ebedîye doğruluyor, kulağında şiddetle taraka-en-daz olan [inleyen] velveleden bîhuzur oluyor. Bu hâlde iken kalbi son bir darbe ile onu bütün bütün temâdi-i hayattan [yaşamdan] mahrum bıraktı. Ser-i derd-nâki [dertli başı] o hâkime-i kalbin ta sinesi üzerine birdenbire düşerek bir reng-i siyah gözkapaklarını, burun deliklerini, dudaklarını istila etti. Gözleri hadd-i tabiisinden ziyade açılarak beyazı üzerinde kan pıhtılarını andırır donmuş huyut-ı dem göründü.

Hayat, bu sefilini dahi mahrum-ı emel olarak terk ettiğine nedametle karargâh-ı ebedîsine çekildi. Kızın nazarında bir levha-i dehşet hasıl olduğundan bir avaz-ı haşyetle karyoladan düşerek visalın çeşm-i âşıktaki derece-i kadrine bir mizan-ı itibar olan şu hâli bir daha unutamadı.

Zaman, pûşîde-i nisyanını [unutma örtüsünü] şu vaka-i elime [acı olayın] üzerine örtmek istedikçe merhumu yâd ederek o kalbin ıstırabâtına iştirak etti.

Güneş guruba hazırlanmış, *Fener*'i, o nüzhet-gâh-ı feridi [benzersiz mesire yeri] hafif parıltılar, sayeler içinde bıraktığı hâlde *Kalamış Koyu*'nu şuaat-ı münakiseye [parıldayan ışıklara] gark etmiş idi. Her dalga, hemen her saniyede bir levn-i diğer ile tezeyyün ederek elvanın temevvüç ettiğine, yahut envâr-ı münakisenin dalgalara bindiğine zehap hasıl edecek derecede bir bedîa-i gurub husule getirmiş idi. Nazar-ı hikmete bir katre, çeşm-i temaşaya geniş bir havza hâlinde görünen Marmara, o derya-i tenk [dar deniz], bir tarafında bir sahil-i münhanî [giritili sahil], diğer tarafında birkaç hak-pare-i latif ile uzun, gittikçe nihan, koyu mavi, daha iyisi esmer, sisli hayal meyal mer'î [gözle görülebilen] bir kıta-i arz gösterdiği hâlde tecelliyât-ı gurub için bir mâkes veya bir mirat-ı tabii olduğuna hükmettirecek mertebede kırmızı parça parça telâtumlarla [dalgalanmalarla], gâh birbirini takip eden koyu yeşil dalgalarla, gâh uzun akıntılı harelî güzergâhlarla celb-i nazarıdikkat ediyor, bazen bir kayık guruba nazır olan tarafı açık turuncu, ateşin ziyalar, diğer tarafı siyah sayelerle leke-dâr olarak geçiyor, bazen bir kotra elvan-ı münakiseden müteşekkil tabakât-ı hevâiye içinden süzülerek göze seriü't-tahavvül [çabukça değişen] bir manzara-i tâire [uçucu manzara] şekli veriyordu.

Kupalar, landolar *Kalamış Koyu*'nu dolaşarak kemal-i süratle yolun bir tarafından kayboluyor, *Fener*'de kalan aşıyan-ı cüda birkaç hevâ-dârân-ı emelde azimete hazırlanıyordu.

* Ahmet Rasim, "Mihnet-i Kalp", *Hazine-i Fünun*, 4 Rebiülevvel 1311, S. 10, s. 78-79. -haz. n.

Bu esnada ufak bir sandal merbut olduğu sahilden yavaş yavaş çözüldü. Ufak mevcellerle çırpınan, hafif, sık sağanaklarla yüzü çizik çizik kararan koyda yürümeye başladı. Derhâl afak-ı baîdeyi üç dört metre arzda kaplayan bir hatt-ı ateşîn ile yine o daire üzerinde rengini atmaya müheyya olan sarışın bir saha-i semanın reng-i kebeduyla birleşerek imtizac-ı elvandan mürekkep bir safha-i dilnişin [hoş bir manzara] gösterdi. Sandalda bulunan iki gencin biri şu manzaranın saffetinden bahsederken diğeri:

“Yürüyelim! Kaybedecek zamanımız yok” diyerek kürek-
lere asıldı. Sandal Kalamış’a doğru ilerliyordu.

Rüzgâr, gündüzün hararetini tadil edercesine serin serin esmekte, güneş inziva-gâh-ı kadimine çekilmekte iken sandal kıyıya yaklaştı. O ana kadar şakk-ı şefe etmeksizin [ağzını açmadan] kürek çeken genç:

“Burası bizim için en iyi bir tür tarassut-gâh olabilir” deyince ikisi de yola doğru teveccüh etti.

Epeyce zamandan beri kalbinde teessüs etmiş müthiş, âram-güdaz bir şüphe bu gencin eyyam-ı hayatını ihlal ediyor, maziye lekeli, hâli endişe-nâk gösterecek surette bir endişede bırakıyordu.

Gözlerindeki zaaf, esmer çehresindeki sarılık, tavrındaki hüzn-i zahiri, sözlerindeki icaz-ı tabii kalbinin mihnet-âlûd bir girdbâd-ı şûrişe [kargaşa girdabına] mukârin olduğunu anlatır. Karşısındaki bilakis lakayt fakat ekser muhakemâtında isabet ettiğini gösterir surette mekîn [oturaklı], biraz geveze olduğundan aralarında hissen imtizaç vuku bulmasa ictima-i zıddına ihtimal verilir bir hâlde idi.

Tevakkuflarından sonra üç dört dakika geçer geçmez Fener yolundan kopan gubarlar [toz toprak] arasından bir lando görüldü. Gencin tarifi veçhile elektrik alevi renginde açık mavi feraceli iki kadın bir sürat-i tamme ile geçti.

Her ikisinin de nazarı onları takip eden diğer arabaya matuf oldu [yöneldi].

Esmer renklisi fevkalade sararmış idi. Bir şey bekliyordu. O bir hasm-ı can görecekti. Fakat c'est sur' göremedi.

Kan, o vech-i pür ıstıraba bir dakika sonra yayılabildi. Gözler, bu hücum-ı demi gösterdi. Dudaklar evvelki reng-i remâ-

---

* Fransızca “kesinlik” anlamı taşıyan bir kalıp. –haz. n.

dîsini [kûl rengini] kaybetti. Nazarı güya hâline acıyormuş gibi müşfikâne bir inıta ile süzöldü. Hemen belli belirsiz bir surette kirpiklerini ıslatan birer katre-i sirişk, nâb-ı neşeden [saf neşeden] kurudu. Fakat bir hüzn-i baki yine o çehrede karar ederek arkadaşına keşf-i râz suretinde olmak üzere:

“İşte benim mihnet-i kalbim! Ben bu sadmeye senede üç dört defa uğrarım. Her uğrayışımı ecza-i hayatımdan bir kısmının mahvolduğunu görüyormuşum gibi helecane içinde kalırım” diyerek eser-i inıal gösterdi.

***

Biçare o gece ısırap ve azabın gösterdiği menâzır dimağında olduğı hâlde ta sabaha kadar bitap yatarak hakikaten mihnet-i kalp erbabına mahsus olan ihtilacat ile [çırpınışlarla] müteessir oldu.

Bir yaz gecesi idi.

Saat bire gelmiş, kamer hafif bulutlarla perdedar olarak arada sırada arz-ı cemal etmekte bulunmuş idi.

Ada, bu ziyadar gecelerde reng-i siyahını bir kat daha tahfif ederek Marmara'nın ortasında sakit, sabit durur, sevâhil-i mütecavire [komşu koylar] koyu lekeli, sayeler gibi enzara görünerek cibâl-i mütecâvirenin zılâl-i memdudu [komşu dağların uzayan gölgeleri] afaka aheste aheste yayılır. Birkaç encüm-pare saha-i semada görünerek gecenin ahzedebileceği nuraniyeti itmam eder. İnsan sahilden uzaklaşıp da çamlığa doğru gittikçe garip bir uğultu, nagehanî çatırtılar, boğuk boğuk sedalar işiterek yine te-nezzühünde devam eder.

Ben de geziyordum.

Fikren pek meşgul değil idim. Fakat durmak, bitmek bil-meyen melal-i bîkararım beni adeta sürüklercesine tenhalıklara sevk etmekte, gecenin ezhan-ı meşguleye bahşedeceği nimet-i istirahatten istifade etmecliğimi emreylemekte idi.

Çamlığa muvasalat ettiğimde Marmara'nın kısm-ı mer'îsi [görülen kısmı] nazarımı celp etti. Ta öteki sahile kadar yürüyerek, uzun, medid bir saha-i sîmine bakarak zihnimde duran efkâr-ı gamı dağıtmak istedim. Yürüdükçe bir buy-ı garip-meşâm [garip bir koku] hatırıma kadar nüfuz ediyordu. Büyükada, meşâil-i kesiresiyle beni ikaz ediyor, Marmara'da hasıl olan serv-i sîminler hizasından geçen tek tük yelkenli kayıkların tarz-ı tayeranı bütün bütün hoşuma gidiyordu.

Fakat bu menâzır ne dereceye kadar latif olursa olsun in-

---

* *Resimli Gazete*'nin 15 Temmuz 1309 tarihli sayısında Ahmet Rasim'e ait, aynı adlı fakat muhtevası farklı bir yazı daha bulunmaktadır. Bahsi geçen yazı *Bir Gece* 2 başlığıyla verilmiştir. -haz. n.

san bir haşyet-i meçhule ile titriyor. Bu hâl bende de vuku buluyordu. Korkmuyordum. Etrafımda hükümferma olan o sükûn-ı amık, o tarz-ı samit, ağaçların heyula-yı sabiti, gölgeleri, Büyü-kada'nın deniz üzerindeki aks-i zılâli, kamerin renk renk manzur olan ziya-yı hafifi, bir gece kuşunun avaz-ı bâridi, bir çanın husule getirdiği temevvücât-ı hevâiye, bir kelbin avavesi doğrudan doğruya hissiyat-ı kalbiyemi tehyiç ediyordu.

Bazen kesif bir saye ağaçlar arasında durmuş bir nokta-i müştaile arada sırada parlar, bazen bir zıll-ı müteharrik [hareketli bir gölge] benim gibi bayırlardan inerken mehtaba tesadüf ettikçe aşikâr olur, bazen kalın, ince birkaç sis alafranga bir nağme fırlatarak üç dört dakika sonra kesilir.

Bazen aşıyan-cüda bir kuş sığındığı dal üzerinde bir seda-yı ıstırap çıkararak düşmemek için kanatlarını açar, gâh bir haşere-i leyliye vızıldayarak geçer idi.

Çamlığın müntehasına doğru geldiğim zaman bir ağacın altına oturdum. Marmara artık pîş-i nigâhımda idi.

Şehrimizin Makriköyü,* Ayastefanos gibi iki karyesi hayal meyal mer'î olmakta [görölmekte], bana birtakım hayalat-ı elimi bahşeyleyerek bir zaman oralarda oturduğum esnada aday tefekkür ettiğimi aksettirmekte idi. Ben bu garabet-i tahassüsü düşünmeyerek her kalp için vücud-ı mutlak olan hissiyat-ı adideden en güzeli intihap ederek onunla dem-güzar olurdum.

Yaktığım sigara bitti. Gözlerim denizin temevvucat-ı hafifesine dalgın bir hâlde duruyordu.

Bir avaz-ı pâ [ayak sesi], yanımdaki ağaca kadar geldi. Benim oturduğum tarafın aksine oturarak Rumca bir şeyler okumaya başladı. Bu seda gayet hazin, titrek idi. Ben vehleten bu mugganninin bir serseri olduğuna hükmettim ise de sedanın ahengi

---

* Bakırköy'ün eski adı. -haz. n.

bir kat daha gûş-i tecessüsümü ikaz ettiğinden asla bir eser-i hareket göstermemeye azmettim.

O zâir-i leyli [gece ziyaretçisi] meğer âşık imiş.

Arası on beş dakika geçmedi. Ağaçların arasından görülen bir şule perestîde-i kalbin zuhurunu tebşir eder etmez yerinden fırladı. Gelen Rumca birtakım hitaplarda bulunduktan sonra benim işiteceğim derecede mülâtafe ettiğini [şakalaştığını] işittim. Bu seda, bana mevcudiyetimi ispat için pek büyük bir vesile idi. Yerimden kalktım. Ufak bir öksürük ile yoluma doğruldum.

Ben geçerken, iki vücut birbirine sarılarak yüzlerini kapadılar. Fakat beni de hatır ve hayali teşviş edecek bir vahime-i visale uğratarak rahatsız ettiler.

Son

Kamer, nısf-ı küre-i ziyadarını [parlayan tarafını] arada sırada beyaz bulutlar arasına gizliyor, her ihtifâsında [saklanmasında] hafif mavi renkli tüller altından enzar-ı dikkate görünen nim kapalı beyaz bir sine gibi latif görünüyordu. Köyün her tarafına yayılan o ziya-yı remadî [kül rengi ışık], o lâmia-yı mühteze [titrek parıltılı] ağaçların berk ü şahı evlerin mütenazır duran pencereleri arasından, kırın tek tük tepeleri arkasından da nüfuz ederek göze lekeli fakat kalp için hayal-âmuz bir levha-i bedîa hasıl ediyordu.

Kıra tesadüf eden cihette bazen insan olduğu sürat-i harekâtından belli olan birkaç vücut koşuşarak arada gûş-ı dikkate bir avaz-ı muhrik, bir nağme-i hazin, bir feryad-ı sâid çarpıyordu.

Fakat bu hâllerin hepsi onun için şayan-ı dikkat değil idi. Ay, bir aralık pûşîde-i şeffafından kurtuldu. Yüzüne isabet eden bir şua-i perişan, gencin eşkâl-i vechiyesini müphem, müşevveş surette aşikâr etti.

Yürüyordu. Lakin hareketi batî idi [yavaştı], elindeki bastonuna yavaş yavaş itkâ ediyor [dayanıyor], birkaç hatveyi müteakip dönerek etrafı tecessüs ediyordu, korkmuyordu. Bir sebep-i meçhule binaen arıyor, kendini gizlemek istiyordu.

Ricate karar vermiş olmalı ki döndü. Yetmiş seksen adımdan sonra takip edilmediğini anladı. Bir daha döndü. Yine o hareket-i batîâne ile [ağır hareketiyle] evvelki istikametini tuttu, ufak ufak, hafif hafif vezân olan rüzgâr, alnında biriken terleri soğutuyor. Ateşler içinde kalan beyni bu taravetten iktisab-ı neşe ediyordu [tazelikten neşe kazanıyordu].

* Ahmet Rasim, "Bir Gece", *Resimli Gazete*, 15 Temmuz 1309, C. 3, s. 945-946. -haz. n.

Bu kalp, hayli zamandan beri hastadır. Ekseriya uğradığı gayritabii helecanlar onu üzmüş, hemen itilaf etmek üzere bulunduğ u kûdûret-âlûd [gamlı] tesirler onu zedelemiş idi.

Bir müddet durdu. Kendini dinledi. Ta duvarın yanında bulunduğu haneden saatin tokmağı beşi vurdu. Derhâl yürüdü. Sola saptı. Ufak bir ağaçlık arasından geçerek karşısına gelen haneye nasb-ı nazar ederek yavaşladı.

Hanenin orta kattaki odalarından birinde yanan hafif bir ziya birdenbire söndü. Bir zıll-ı mütekâsif [koyu gölge] pencereye doğru takarrüp ediyordu. Her hatve-i takarrübü hisseden genç dahi yavaş yavaş takarrüp etti. Pencerenin haili [pencerenin pervazları] işitilecek bir surette kalkıyordu.

Genç, mesture-i sükûtu altında kalmış, yalnız ağaçların hışırtısı işitiliyordu. Bir anda ay ziyasını kesti, bir dakika sonra o pencereden bir kamer-i talat [bir güzel] göründü. Bu müsabaka genci titretti.

İki kalp aynı daraban, aynı helecan içinde olduğu hâlde yine yavaş yavaş geriledi. O kamer-i talatın tuluu arasından üç dakika geçmiş idi ki pencere kapandı. Genç hissettiği teessürle aşışyanına çekildi.

Nedim bir gün için olsun yaşadım demeye fırsat bulmak için vasi-ta-i yegâne olan paranın mefkûdiyetini [yokluğunu] düşünerek üzülürdü.

Bazen ona yadigârı olan zî-kıymet bir saati satarak bu yollardan birine döner. Fakat neticesinde yine tehi-dest kalarak servetin parça parça düştüğü insana kanaat bile veremediği vesa-it-i maişetini tekrar ele alarak kendini geçindirmeye başlar. Bazen akliselimin cevaz veremediği defâin-i âlemden [âlemin definele-rinden] birine tesadüfü kurarak saatlerce düşünür.

Zaman geçtikçe kalbindeki arzu dahi teşeddüt ettiğinden Nedim; bu maraz-ı rûz-efzunun ilcaâtına [uzun ömür sevdası-na], teşvikâtına kapılacak bir hâlde geldi.

Fikren fart-ı mesai sayesinde münevver sayılır bir hâlde olduğundan fezâyih ve şenâyie [suça ve kötülüğe] temayülû bile hatıra getirmez. Bir tarik ile bir külçe altına nailiyyetin çaresini arar; dünyada akraba namına kimsesi olmadığından bulduğuna kanaatle imrar-ı ömür etmeyi düşünür idiyse de istirkabat-ı tahi-reye [temiz kıskançlıklara] de dayanamazdı.

Evet! Tahammül edilemez. Bahar, bedayi-i meknûzesini [gizli güzelliğini] Kâğıthane vadilerine serptiği zaman herkes kayıklar, arabalarla o numune-i behiştîde [cennetlik yerde] gezer, görür, muvaffak olur, sayf hararet-i hayatbahşasını Boğaziçi sahilinde gösterdiği vakit hemen bilcümle erbab-ı tenezzüh, gâh Göksu'da, gâh Büyükdere'de, gâh Kalender'de, gâh sulara ak-şamlara kadar tecdid-i zevke nail olarak şu hayatın bâr-ı âlâmını tahfif ederlerken [acılarını hafifletirken] o, güya böyle âlemlere bigâne imiş gibi kıştan kalma yeni bir paltosu, pantolonu ile ora-

larda garibâne gezinir. Sonbahar, Ada'da Kadıköyü civarında sarı yapraklarla, nazar-rübâ çiçeklerle arz-ı inkişaf ettiği hengâmda ancak bir defaya mahsus olarak dolaşır, akşamı ikametgâhına avdet edince gördüğü landoların,* arabaların, müzeyyen piyadelerin, hayalatından bir kısmını kendine bir nispet-i hayaliye hâlinde olarak atfederek fikren eğlenir. Kış bürudeti, zevk-i tenhaîsi ile hulul etti mi eyyam-ı hâliyesini çaycı dükkânlarında geçirerek pek nadir olarak karşı âlemlerinde bulunur. Fakat tamamîyet-i zevk her zaman için mefkut olduğundan hayatından bizar olacak dereceye gelirdi. Mütalaa onu bütün bütün kıskanç bir hâle getirdi. Gâh Avrupa romanlarında gördüğü ahval-i âşıkane, gâh Osmanlı erbab-ı kaleminin yazdığı makalât-ı şairane ve edibâne-nin muhteviyatında tesadüf ettiği hayalata kalben bir zaman için olsun mâsadak [uygun] olamadığına kızır dururdu.

Nedim, bu alayış-i efkâr ile çalıştıkça zaman dahi ona yeni yeni tecrübeler, güzel güzel dersler ihzar etmekte idi.

---

* O devirlerde yaygın kullanılan bir tür körüklü araba. –haz. n.

Yaz, bahardan çaldığı evrak-ı hazrâyı [yeşil yaprakları] güneş ile sarartarak sonbahara inkılap etmek üzere iken Nedim en son yadigâr-ı aileyi dahi elden çıkardı. Yirmi, yirmi iki lira kıymetinde olan bir yüzüğü satarak bir sonbahar kostümü ile arz-ı endam etti. Zaten güzel, hele gençlik o melâhat-i fitriyeyi bir kat daha itmam etmiş olduğundan başka şıklarda gördüğü derece-i intizamı kendinde de görünce memnun oldu.

Göksu öteden beri sevdiği mesirelerdendir. O gün iki çifte bir kayak ile dereden girdi. Bir zamandan beri mehcur olduğu, hüsn-i nazarlara, yavaş yavaş vuku bulan fısıltılara intizar ediyordu.

Zavallı! Henüz tecârib-i hayatta acemi olduğundan bu hâlleri bir memnuniyet-i mahsusa ile telakki ediyordu. Ne olursa olsun! Nedim bu hâlden neden mahrum olmalı? Genç, terbiye-i zihniyeye malik, eli kalem tutar, yazdığını beğendirtir, bir kadını memnunedecek asar-ı merdîye malik. Fakat züğürt. İşte bu nokta onun mâhî-i âram-ı canı olmasa [huzurunu kaçırmasa] daha ziyade sevinecek. Ne çare ki talih-i saht [kötü kader] onu da şu veçhile pençesine almış.

Göksu'da tenezzüh ettiği müddet zarfında bir şey göremedi. Muvaffakiyeti yok idi. Canı sıkıldı. Yine ona bakan bulunmuyordu. Kızdı. Bu sırr-ı acibi anlayamadı. Kayıkçısına yavaş yavaş dereden çıkmasını emretti.

Kayık, aheste aheste yürüyordu. Bir çifte sandal kemal-i süratle yanından geçti. İki endam-ı latif, bulundukları kurşunu carlar içinden nazarına müsadif oldu. Biri arkasına dönerek hazine bir nazarla kendini süzdü.

Nedim, muvaffak olmuş idi. Küçüksu'da onu nazarından kaybetmedi.

Bu çehre, onun için en muvafık çehrelerden idi. Beyaz, az, ince kaşlı, nazarı saniyede tebeddül eder, ela gözlü, boyalı sarı saçlı, ufak ağızlı, top çehreli idi. Nedim ona medd-i nazar ettikçe, kadın tavr-ı hazinini bozmayarak bakar, şu suretle genci incizabât-ı adideye [pek çok cezbeye] düçar ederdi.

Akşam, boğazı latif sayelere, dalgaları koyu yeşil renklere, afak-ı mağribi altın sarısıyla karışık ateşin şuaâta cilve-gâh ettiği zaman iki mübâriz kalp de yerinden kalktı. Ta Beylerbeyi önüne kadar geldi. Kadın bir baş işaretiyle veda ederek Nedim'i bir günlük muhabbetin medid bir hicran-ı takat-sûzu içinde bıraktı.

Genç, otele düştüğü zaman heves-i serveti unutmuş idi. Bütün gece onu düşündü. Hayalini kaçırmamak emeliyle sık sık tecdid-i hatırat eder, bari şu suretle olsun mesudiyet-i hayatiyesini ikmale muvafık olmasını temenni eylerdi. Ne çare?

Nedim, tahassüsâtında ne derece ileriye gitmiş ise muvaffakiyatı dahi o derece ilerliyordu. Aradı. Fakat evde, onu arıyordu. Hissiyat-ı umumiyesini, ilk tesadüfünde gözlerine kadar hücum eden kanıyla, leb-i şâsaadarıyla, tebeddülât-ı serîasıyle [ani değişmele-riyle] anlattı. Kadından da sararmış bir beniz, titrek bir seda ile cevap alarak tevafuk-ı hissiyata inandı.

Artık Nedim için devr-i dûrendiş hulul etmiş idi. Ona yazdığı mektuplarda bekârlık âleminin mezâhiminden, otel köşelerinde sürünmeden, bir yâr-ı can bulamayarak leyâl-i hayatını karanlık, elim bir surette geçirdiğinden bahsetti.

Bir gün, hakikat pîş-i nazarında müthiş bir surette dikildi.

Ona:

“Bu kadın, henüz kızdır. Hem de kibardan birinin kızıdır. Ona talip olan pek çok ağniyâ-zâde var. Hâlbuki sen...” tarzında hitap etmeye başlayınca Nedim dahi kendi kendine:

“Evet. Ben beş parasızım” dedi. Artık o yâr-ı cana görünmemeye, onu unutmaya, yine evvelki âlemlerine dalmaya, mümkün mertebe tadil-i heves etmeye, gizli gizli ağlamaya karar verdi. Fakat mümkün değil. Emel, darabât-ı şedidesiyle onu savuruyor, iştîyak, güzergâh-ı dildarda onu bekletiyordu.

Bir gün Galata’dan geçerken kulağında bir avaz-ı tiz çınladı. Bir münadi:

“Kazanan üç yüz bin frank alıyor. Yayan giden araba ile dönüyor” diyordu.

Üç yüz bin frank!

Nedim’in pay-i azmi titredi. Gayriihtiyari bir surette dönerek o piyango bileti satılan dükkâna girdi. Cebinden çıkardığı bir mecidiyeyi uzatarak bir tane istedi. Aldığı bileti hırz-ı can edecek imiş gibi paltosunun cebine koyarak yürüdü.

Tamam bir hafta bu üç yüz bin frangın bahşettiği hayallerle geçindi. Evlendi, o kızı aldı. Mesut bir aile teşkil etti. Bazen o yâr-ı canın kendine terahhum ettiği [acıdığını] hâlde o servet ile ona türlü türlü nümayişlerde bulunacağını düşündü, durdu.

Üç yüz bin frank!!!

Onun için gaye-i emel olmuştu. Zaman takarrüp ettikçe fikren bin ihtimale cevaz vererek talihin bunda da irâe-i ruy-ı nuhuset edebileceğini [uğursuz yüzünü gösterebileceğini] tasdik ederdi. Fakat dediği gibi çıkmadı.

Saat tamam yediye gelmiş idi. Hava biraz kararmış, yağmur düşmeye başlamış idi.

Bir seda:

“Kazanan numaralar!” diye aksederek birbirini takip ediyordu.

Nedim, otelden birdenbire fırladı. Elinde hazır bulundurduğu yirmiliği ilancı çocuğa vererek odasına çekildi. Derhâl numarayı çıkararak tatbike başladı. Numarası:

1,399, 823 idi.

Telaşından ilk numarayı göremeyerek başka numaraları tatbike başlamış iken birdenbire irkildi. Üç yüz bin frank kazanan numara gözüne ilişmiş idi. Fakat birbirine ne kadar benziyor. Nedim’in zihninde bir girdbad-ı sürur [sevinç rüzgârı] hasıl olarak gözlerini kararttı. Fikri dağıldı. Elleri, ayakları şedit bir raşe içinde kaldı. Nedim bile hâlerinden ürktü. Yavaş yavaş yerinden kalkarak bardağın içinden bir yudum su içti. Kendi numarasıyla o numarayı bir daha tatbik etmek istedikçe hâlden hâle giriyordu. Biraz istirahat etti. Fikrindeki meşguliyet senelerce uğraşan erbab-ı cehd ü ikdamda [çalışıp çabalayan kişilerde] görülen derecesinden ziyade idi. Yine tatbik. Evet! O numara da:

1,399, 823 idi.

Nedim, bu tatbiki müteakip mecnunâne yerinden kalkarak ellerini birbirine vurdu. Kısık, kalın, müteheyyiç, titrek bir seda ile:

“Para!” dedi. Derhâl giyindi. Otelin önünde bulduğu bir arabaya binerek doğruca bileti aldığı sarraf dükkânına gitti.

Sürur, garip bir cennet emaresi gösteriyor idi. Elindeki numarayla titreye titreye sarrafa gösterdi. Sarraf, bu mecnun bahtıyarın hâline dikkat ederek:

“Tebrik ederim” demekle beraber tatbike dahi başladı.

Nedim, tiril tiril titriyordu. Binlerce lira, gözü önünde dönmeye, kasaların ağır kapakları açılmaya başladı zannediyordu. Lakin bir seda, menhus bir ses:

“Bir numara sizi aldatmış” diye aksetti. Dükkân halkı bütün numaranın başına toplanarak muayeneye başladılar.

Filhakika Nedim’in numarası:

1, 399, 822 imiş. Genç, bu hakikati anladığı zaman gülünç bir hâlde dükkândan çıktı. Bâr-ı sürurun, son inhizamın verdiği tab ile yürüyerek inkisar-ı emel gibi bir darbe-i hayat-fersâ altında ezildi.

Nedim’in keder-i hezimetini temadi-i zaman tadil etti.

Henüz mektepten çıkmış, nigâh-ı dikkati önünde kemal-i süratle açılan şu heyet-i içtimaiyenin menâzır-ı ciddiyesini birer birer idrake başlamış idi.

Ahval-ı maneviyesi senelerce gördüğü bir terbiye-i şedidenin tesirât-ı hasenesi hasebiyle suret-yab-ı kemal olarak [en üst dereceden ortaya çıkarak] beyninden ulüvv-i himmet [üstün bir gayret], fikr-i ikdam [ilerleme fikri], tezyid-i mesai [fazla çalışma] gibi şu asr-ı terakkinin menafi-i mahsusası suret-i daimede cevelan ettiğinden geceleri hanesinde kendi odasına çekilir, mütalaât ve tettebbuat-ı cedide [yeni düşünceler ve incelemeler] ile tezyin-i zat ve vicdana çalışır. Hatta uyku arasında birdenbire uyanarak hayalat-ı vakıasının manada gördüğü cihat-ı hâlinde birini derhâl hazır bulunan kalemiyle tahrir ederek yine müstehâne yatağına uzanır idi.

Tesirât-ı zamane daha iyisi efradından olduğu şu heyet-i içtimaiyenin döndüre döndüre kendi fikri, dimağı üzerine yığacağı girdibad-ı ekdara [keder girdabına] bir sedd-i şedid olan şu fikr-i mesai-perverîsi arasında mağlub-ı hayal olduğunu ispat eden bir çehre var idi.

Daha genç, yirmi, yirmi iki yaşlarında bir perverde-i marifet olduğu gibi açık nâsiyesi, kaşlarının vaz-ı hâkimânesi, gözlerinin inîtaf-ı müessiri [dokunaklı temayülü], dudaklarının tavr-ı tekellümü, velhasıl alâim-i vechiyesinin nâtık olduğu [yüz ifadelerinin anlattığı] fikr-i zindegî o ser-i dûrendişin [kaygılı zihnin]

* Ahmet Rasim'in *Hazine-i Fünûn* mecmuasının ikinci senesinde 19 numaralı hikâye ekinde de aynı adlı, içeriği farklı bir hikâyesi bulunmaktadır. Bahsi geçen hikâye *İki Damla Gözyaşı-2* başlığıyla verilmiştir. -haz. n.

yavaş yavaş tekemmüle, aheste aheste değil belki bir sürat-i berkiye ile müktesebat-ı ırfanı sayesinde tahallî-i fikre [fikren rahatlamaya] muvaffak olacağını tebşir eder delâil-i hususiyedendir.

Zihni, mütalaât ve tettebbuat-ı rużmerresinden [her günkü düşüncelerinden] usanıp da biraz da gençliğinin hiffet [hoppalık] veyahut şiddet-i meyelân namına okuduğu mebâhis-i kalbiyeyi dinlemeye başladığı zamanda manzarında biraz uzun boylu, sarışın, hazin bakışlı, titrek sedalı, mütemayil, sevdası mütevazı fakat tesiri âli, âram-rübâ olan [rahat kaçırın] o dil-firibi [sevgiliyi] görürdü. Bu perestar-ı hayal [hayal düşkünü], kendinin refika-i sabâvetidir. Onunla gezmış, oynamış bazı harekât ve etvarını hafızasında saklamış idi.

Hele mektep âlemini hiç unutamaz, ikisi de bir mekteb-i rüştiyeye devam ettiklerinden yolda tesadüflerinde garip bir incizap ile müteessir olurdu.

O zaman, o perestîde-i kalp de henüz on yaşında idi. Her sabah örtüsü başında, çantası elinde olduğu hâlde mektebe gider, akşama kadar okur idi. Fakat o nevbâve-i cemal [güzellik hediyesi] daha o yaşta bile bazı telkînat-ı işve-perdazâneye tabi olmuş idi.

Sarışın saçlarını kıvrırcık zülûfleri altına, kulakları üzerine döker, başının sağ tarafına yaz ise tabii, kış ise yapma kırmızı, ekseriya reng-i cemaliyle hem-ahenk olan sarı bir çiçek takar, onun üzerine başörtüsünü geçirir, iki uçlarını yüz, gerdan gibi matmah-ı enzar olacak [bakışları üzerine çekecek] taraflarından bolca kavuşturarak bir uçunu sol omzundan aşağı sarkıtır; geniş fakat kolları dar, siyah bir yeldirme giyer, yolda çabuk çabuk yürüyerek muhterizâne, mütebessimâne, kendine bakan kendi gibi mektep çocuklarını, bilhassa Ferit'e, gözüyle, alâim-i vechesiyle latif imalarda bulunarak geçerdi.

Gencin zihninde kalan şu manzara bilahare birtakım tebeddülât-ı latifeye uğrayarak daha rengin bir hâle girdi. Zaten ca-

mia-i melâhati [güzelliğinin tamamı] olan o kadd-i dilnişin [selvi boy], biraz daha serpilerek bir nevnihal-i seyyarı andırmış. O baş, sarı saçlarının izdihamından dolayı büyümüş, o nâsiyeye pertev-i bekâret [alna taze bir ışık] yığılarak kaşlarının heyet-i inhinasıyla, gözlerinin nazar-ı incizabı bir imtizac-ı mahsus husule getirerek çocuklukta meşhut olan o hiffet-i etvara [hoppa tavırlara] mukabil bir iffet-ı zahire târî olduğundan Ferit ile tekabül ettikçe kızarır, lakin ona karşı daima mütehassis olduğu meyli unutamadığından nazara arız olan durgunluk ile beraber bir vaz-ı sevdakâri alarak uzaklaştıkça dönüp dönüp meşmul-i nigâh [görüşme] hasreti eyler. Bu hâllerin cümlesi Ferit'e hoş geldiğinden o da güya o nevnihal-i işvenin mukallid-i hissiyatı imişçesine aynı teessürata uğrar idi.

Bir fikir ne kadar ciddi olursa olsun yine kendini eğlendirecek bir vasıtaya muhtaçtır. Ferit de o gecedен bu hâli bir nevi baziçe-i kalp [gönül oyunu] olmak üzere telakki ederken sonraları ciddiyetine kendinin itimat edeceği bir devre girdiğini teslim etti.

Mekâtibât [mektuplar], bu tarikin en büyük vasıtasıdır. Nazara aşk ve hevânın bir tezkire-i mahsusası [hisli pusulası] nazarıyla bakanlara karşı biz de muharrerat-ı âşıkaneye tercüman namını verebiliriz.

Ferit, tercüman-ı hissiyatını ilk defa yolladığı zaman pek ziyade endişe-nâk idi. Kendi sabırsızlığını daha iyisi aczini itiraf etmiş olduğundan şu mağlubiyetine pişman oluyordu. Bereket versin aldığı cevap ona galebe-i efkârını iade etti. Fakat bundan böyle ikisinin de hayatında husule gelen âmed ü şüd-ı muvâlât [dostça geliş gidişler], Ferit'i hep onunla iştigal edecek raddeye vardırmış idi.

Ferit onu seviyordu. Yazdığı son mektupta izdivacı temin etmiş, ondan dahi cevab-ı muvafakat almış olduğundan geçirdiği eyyama dem-i firak nazarıyla bakmıyordu.

Gencin mensup olduğu aile garip bir tavr-ı maişet içinde idi. Ferit bunu görür fakat nisbeti takdir-i mahiyetini [kıyası, niteliğini anlamaya] mâni olduğundan ehemmiyet vermezdi. Her gece, o hane, bir aşıyan-ı tarab hâlinde; babası selamlıkta, validesi haremde meşgul-i safa olarak o tarab-gâh başından aşağı raksan denecek surette idi. Arada zihni bu velveleyi istiknaha [anlamaya] çalışır, bazı hatırat-ı meşumeye tesadüf eder etmez yine en sevdiği hayale ricat ederdi.

Ferit, birkaç haftadan beri daldığı sükûn âlemini bir türlü tevil edemiyordu. O âram-ı can, artık yazmıyordu. Hatta görünmüyordu. Gâh gündüzleri hanesinin kapısından geçer, evvelce bellediği çehreye gizlice bakar, bâis-i sürur-ı kalbi olacak bir işaret göremezdi. Şaşırdı. Bu hicran fena hâlde zihnine tesir etti. Pek çok düşündü. Yine evvelki vasıtaya müracaat ederek yazdığı şu mektubu yolladı.

Bir aydan beri uğradığım şu darbe, eğer başkasının eliyle olaydı bu kadar tesir etmezdi. Vücut her şeye tahammül edebilir. Fakat kalp, o metaneti haiz değildir. Kalem dest-i inayetinizde olduğu için o vediayı suistimal etmeyeceğinizi bilirim. Tereddüt, iştibah onun adüvv-i hayatıdır [hayat düşmanıdır]. Muhakkar olsa sabreder. Çünkü bâis-i hakareti olan kabahati anlayarak derece-i tahammülünü artırır. Metruk olsa yine sabreder, zira zaten bu nimete müstahak olmadığına bilenlerdendir. Fakat sükût onun mâhî-i âramıdır [huzurunu kaçırandır]. Lütfedin. Beni düştüğüm şu girîve-i ıstıraptan [ıstırap çıkmazından] kurtarın.

Mektuba gelen cevap pek manidar idi. Mektubu götüren avdetinde kızın yalnız ağlayarak eliyle gitmesini emrettiğini söyleyerek genci bir hayret-i sırfe [tam bir şaşkınlık] içinde bıraktı.

Günlerce düşündü. O iki damla gözyaşının muhtevi olduğu umman-ı vakâyîi keşfedemedi. Nihayet en sevdiği bir arkadaşına keşf-i raz ederek derd-i dilini döktü. Fikren verdiği bir karar üzerine ...'ye kadar bir seyahat etmeye teşebbüs etti. Bunu da anlattı. Arkadaşı bu fikrini tasvip etmekle beraber ona:

“Pekâlâ olur. Zaten benim peder de orada değil mi? Beraber gideriz. Bıkıncaya kadar kalır, avdet ederiz” dedi. Bu karar pek ziyade münasip olduğundan genç ertesi sabah arkadaşıyla beraber vapura atladı.

Vapur tahrik-i çark [hareket] ettiği esnada Ferit melal-i tahassürünü yenemiyordu. Gözlerini aşıyan-ı dildara doğru dikmiş; kalbini, fikrini hep ona hasretmiş idi. Marmara'nın manzarası onu işgal edemedi. Dünyanın ta öteki ucunda bulunmuş olsa yine bu iftirakın âlâm ve ekdarına [ayrılığın elem ve kederlerine] mahkûm olduğundan İstanbul'dan iftirakına tebâüd [gerçek manada uzaklaşma] nazarıyla bakmıyordu.

Şehre kadar gördüğü manzaralar da onu eğlendirmiyordu. Muvasalatlarında [vardıklarında] arkadaşının pederi tarafından mazhar-ı itibar oldu. Fakat o iltifatın ibzal edilmesi kendini bütün bütün mütehayyir etti.

Bu adam, meyl ü hevâ âlemlerinde pek çok gezmiş, şimdi memuriyet-i hâzırasında bulunarak elini çekmiş. Saçları, sakalı ağarmış fakat gözleri tecrübe-dide olduğunu ima eder bir tarzda enzâr-ı dirayet ile meşhun görünüyordu. Onun dahi tettebbua meyli ziyade olduğundan hanesinde güzel bir kütüphane vücud getirmiş, tertip ve intizamı hakikaten calib-i dikkat bir hâlde bulunmuş idi.

Müellefat ve muharrerâta [Kitap ve yazılara] olan meylin-den maada musavverâta [resimlere] dahi merak ettiğinden gayet müzeyyen albümler bu odanın medar-ı ziyneti idi.

Genç, üç gün kadar şehrin dâhilinde gezdikten sonra havasıyla imtizaç edemediğinden nezleye uğramış, o gün arkadaşıyla beraber hanede kalmaya mecbur olmuş idi.

Sabahleyin bezik, tavla gibi oyunlarla eğlendiler; fakat bu on iki saatlik zaman çabuk geçmediğinden arkadaşının delaletiy-le kütüphane olan odaya girdiler.

Ferit, bu ziyaretten hazzetti. Kütüb-i mevcudeye atf-ı nazarıdkkat ederken ortada bulunan bir albüm gözüne ilişti. Açmaya çalıştı. Fakat kilitli idi.

Bunun kilitli olması ikisini de meraklandırdı. Arkadaşı derhâl yukarıya çıkarak babasının konsolunda bulduğu birtakım anahtarları aşağıya getirdi. Biraz uğraştıktan sonra açmaya muvaffak oldular.

Bu albüm birtakım kadınların maraz-ı cemali [güzelliklerinin sergilendiği yer] imiş gibi bütün dekolte olarak epeyce fotoğrafları havi idi. İkisi de kemal-i dikkatle temaşaya başladılar. Hele isimlerinin altında yazılı olması bütün bütün temaşayı davet ettiğinden bir yaprağı pek güç çeviriyorlardı.

Ah! O sahife! Keşke açılmaya idi. Genç orada gördüğü bir resimden birdenbire irkildi. Bir fotoğraf ona bütün hayat-ı maziyasını öğretti. Zihni müdrikâtını ebediyen unutacak imiş gibi bir hâle gelerek yalnız ona medd-i nazar etmekle kaldı. Baktıkça nazarına inanamayacak derecelerde bir nefret-i rüyete uğrayarak gözlerini kapıyordu. Fotoğraf bir kadının vaz-ı aşüfteğîsini muşavver idi.

Saçları bir intizam-ı mahsus ile başına toplanmış, başıyla sinesi arası hicaptan ari kaldığı gibi, omuzları üzerinden dahi yalnız bir rabita geçmiş olduğundan tam dekolte idi. Gözler ini-tafât-ı mahmurâne ile süzülerek o âleme has olan bir tavr-ı lakaydide görünüyordu.

Genç, şu tavrın nâtik olduğu esrarı anladı. Bu anlayış onu mahvetti. Her fikri, müktesebi olan her ser, o resimden intişar eden her bir şua müfekkiresinden bir seyyale-i ateşin hâlinde geçerek oraları yakıyordu.

Bu resim, anasının fotoğrafı idi.

Bir zaman mebhut mebhut [şaşkın şaşkın] arkadaşının yüzüne baktıktan sonra o iki damla gözyaşının içinde bulunan umman-ı vakâyii bütün sahiliyle gezmiş kadar öğrendiğini teslim etti. Lakin kansız kalan dudakları arasından gayriihtiyari bir surette çıkan,

“Ah! Sefile. Beni de sen mahvettin” cümlesi ile arkadaşını istifsara, isticvaba [açıklamaya, cevaba] mecbur eyledi.

O zaman o da gözlerinde iki damla yaş bulunduğu hâlde bakarak eliyle sormamasını rica eyledi.

İKİ DAMLA GÖZYAŞI - 2

**HAZIRLAYAN
ERDEM DÖNMEZ**

İki Damla Gözyaşı, ilk olarak *Hazine-i Fünûn* mecmuasının ikinci senesinde 19 numaralı hikâye ekinde yayımlanmış, 1312 (1895) tarihinde kitap olarak basılmıştır.

Asır Kütüphanesi Romanlarından

İKİ DAMLA GÖZYAŞI - 2

Muharriri:
Ahmet Rasim

Maarif-i Nezaret-i Celilesi'nin ruhsatıyla tab olunmuştur.

Hazine-i Fünûn Tefrikası

İstanbul

Âlem Matbaası - Ahmet İhsan ve Şürekâsı

1312

Ah o saçlar! Şairin bin türlü nazm-ı hazin ile anlatmak istediği o gîsû-yı latif! Uzun, kumraldır; alnına, şakaklarına doğru zülûf, turre [saç lülesi] hâlinde iner. Mariyet'in tarak gibi rabita-i ser-ni-şinden [saç bağından] usanıp da her biri göz için bir hayt-ı âram [huzur ipliği] hâlinde olan o saçlarını çözdüğü, nakil-i melâhat-ı zindegânîsi [taze güzelliğin taşıyıcısı] olan başını salladığı zaman bir mevc-i sabit gibi dûş-ı sefidinden [beyaz omuzundan] aşağı düşer. Güneş bazen bir şuaıyla o tariki-i latif içinde gizlenmek ister; parlak hareler husule getirir.

Ah o saçlar! Mariyet'in beyaz omuzlarından inerek hemen hemen bir pûşîde-i nazî andıran o saçlar, meşam-ı emeli tatir eder [kokuyla donatır]!

Evet; Mariyet'in o kumral saçları, o uzun, dil-firib-i mütemevviç saçları ser-der-hevâ-yı aşk [aşk sarhoşu] olanlar için bir karargâh-ı endişedir, emeldir. Bunu Jan da benim gibi düşünüyordu.

Mariyet, o güzel saçlı dilber günün birinde kocaya vardı. Kocaya mı vardı? Evet; hem de Jan'a.

---

* Reşat Ekrem Koçu'nun belirttiğine göre tercüme olan bu hikâye ilkin *Hazine-i Fünûn* mecmuasının ikinci senesinde 19 numaralı hikâye ekinde yayımlanmıştır (Reşat Ekrem Koçu, *Ahmet Rasim, Hayatı, Seçme Şiir ve Yazıları; Ahmet Refik, Hayatı, Seçme Şiir ve Yazıları*, Doğan Kitap, 2017, s. 107). Sözü edilen "Hazine-i Fünun Hikâye Ekleri" bir dizi olarak bazılarının yazarı belirsiz olmak üzere ve çoğu tercüme hikâyelerden oluşmaktadır. Kişi adlarının yabancı olmasına ve yukarıda verdiğimiz *Numune-i Hayal* kitabının içerisinde de aynı adlı, içeriği farklı telif bir hikâye bulunmasına bakarak bu metnin tercüme olduğu kanaati uyanıyorsa da yukarıdaki jenerik bilgilerinde de görüleceği gibi "Muharriri: Ahmet Rasim" ibaresini dikkate alarak telif olarak değerlendirdik. Metin, en azından çok serbest bir çeviri ile veya yabancı bir hikâyeden esinlenerek yazılmış ve Ahmet Rasim'e mâl edilmiş bir hikâye olarak düşünülebilir. -haz. n.

Bu Jan kim? Tanımıyor musunuz? Mariyet'in kocasını bilmiyor musunuz? O mâhî-i âram [huzur kaçırar] olan uzun saçlı Mariyet'in refikini size takdim edeyim: İyi kalpli bir genç, Mariyet'ten yaşlı değil, güler yüzlü, Mariyet gibi çehresi neşat-ı hatıra 'hadim, gözleri onun gibi neşe-dâr, veçhi onunki gibi cazibe-perver. Ne dedim idi? Jan ile Mariyet evlenmiş mi? Nasıl olmuş da evlenmişler? Artık sorulur mu? Söylenecek yeri kaldı mı? Anlaşılmayacak neresi var? Birbirlerini seviyorlardı. Nerede görüşmüşler? Burasını bilemem.

Jan, Mariyet'i arkadaş gibi nazar-ı muhabbetinde büyüt-müş idi. Fakat kalp gariptir. Muhabbet oraya atılır atılmaz bir feyz-i kâmuranî ile [saadetli bir bereketle] yayılır. Hatta Jan bir akşam mutadından ziyade Mariyet'in elini sıktı. Güya Jan'ın kalbi Mariyet'in elinde kaldı. Jan şaşırmış, her şeyi unutmuş idi. Mariyet'in fena hâlde canı sıkıldı. Jan'ı tedip için [Jan'ı kendine getirmek için] bir nazra-i rahm ile süzdü. Bundan büyük rabita olur mu? Fakat ne Mariyet'te ne de Jan'da bir para(lar) yok! Ferda-yı zifafa [düğün gecesinin ertesinde] Jan boş cebini karıştı-ra karıştıra ne bulsa iyi? Üç frank! O zaman kendi kendine: "Biz bununla pek ileriye gidemeyiz" dedi; yine de öyle oldu. Seyir ve tenezzühü muhtasar bir taam [gezintiye kısa bir yemek] ile geçirdiler. Ufak bir şey içtiler. Mesela bir et suyu.

***

Ferda-yı izdivacı birkaç gün daha takip etti. Jan'ın başına hemen servet kondu. Beş yüz frank bu! Taşrada bulunan dayısı düğün hediyesi olarak göndermiş. İkisini de bir vesvese aldı. Kararlar verilmeye başlandı. Düşünüldü. Ne yapacaklarını bilmiyorlar. Fakat Mariyet birdenbire tavr-ı ciddiyetini takındı. Mariyet akıllıdır. Ha, o güzel saçlı pek müdebbirdir [tedbirlidir]! Jan'a dedi ki:

“Paraları bana ver. Kasayı ben idare edeceğim. İnsan idareli olmalı. Geleceği düşünmeli.”

Jan'ın canına minnet. Derhâl kemal-i safvetle o mavi kâğıdı Mariyet'e uzattı. Artık gönlü rahat etmiş idi. Yalnız bir endişesi var idi: Sokağa çıkıp da bir mağazada bulunan aynada kendini gördüğü zaman biraz şişmanca olduğuna vâkıf olur. Eliyle karnını yoklar. Şişiyor mu, şişmiyor mu diye dikkat eder. O zaman zayıflamak için Paris'in içinde bir aşağı bir yukarı koşar. İş arar...

Aradan on beş gün geçer geçmez kasadar Mariyet'i endişeler aldı. O beş yüz frank birer birer savuşuyor. Nasıl oluyor da gidiyor, kasanın altından girip de alıyorlar mı? Mariyet, o güzel saçlı kız birçok zaman düşündü. Nihayet kararını verdi.

Akşam Jan gelince dedi ki:

“Jan! Dikkat et. Sen sekiz güne kadar iş bulmalısın!”

“Ben de o fikirdeyim. Fakat yüzün neden mütegayyir? Paramız yok mu?”

“Var fakat bir adam işsiz güçsüz gezmemeli.”

“Hakkın var. Ararım. Lakin kolay kolay bulunmuyor.”

Sekiz gün sonra kasadar Mariyet fena hâlde endişe-nâk oldu. Saklanacak ne var? Açlık kapıdan girmiş idi. Jan'a bir şey söylemedi. O iyi kalpli gencin iş aradığını biliyordu. Fakat sefalete karşı ne yapmalı? Yumurtayı kırmadan evvel bundan bir “omlet” yapılacağına kadar akıl erdirdi.

Mariyet bu veçhile bir hafta daha idare ederek meşâgil-i tabhiyede [mutfak işlerinde] üstat oldu. Ne yapsın? Jan boşta.

***

Bir sabah Jan yine çıkıp gitmiş idi. Mariyet bir bükâ-yı hazin [mahzun ağlayış] ile saatlerce mağmum kaldı. O beş yüz

franktan yüz *sent** kadar bir şey kalır! Haydi iki gün daha geçinsinler; ya sonrası ne olacak? Birkaç ah-ı medid [uzun ah] çekerek giyindi. Aynada tuvalet yaparken başında iğne olmadığını gördü. O zaman: “Al sana bir masraf daha!” diyerek düşündü.

Sokağa çıkınca iğne almak için perukâr dükkânına girdi. Perukâr dükkânının bir köşesine oturmuş, tahta bir kafa üzerinde yığılı olan saçları tanzim ediyordu. Herif Mariyet’in başındaki o güzel saçlara birdenbire dikkat ederek dedi ki:

“Sizin böyle yapma saçlara ihtiyacınız yoktur, değil mi?”

“Hayır; hem de olsa bile pahalıdır.”

“Evet; yirmi beş frank.”

“Bu mu?”

“Evet bu! Bu düzetilince para eder.”

“Tuhaf! Burada saçtan maada bir şey yok. Demek ki saç da para ediyor ha!”

“İşte bu da on beş franklık.”

“On beş franklık mı? O hâlde benim başımdaki ne kadar eder?”

“Bir kere bakalım.”

Mariyet derhâl tarağını çıkardı. Yine o ser-i nazikini salladı; o güzel saçları mevceli mevceli topuklarına kadar indirdi.

Perukâr bu gîsû-yı dil-firibi görünce şaşırarak:

“En birinci demet!” diyerek izale-i hayret etti. “Evet. O saçlar emsalsizdir. Methettiğim kadar vardır.” Perukâr birden toplanarak:

“Evet; epeyce para eder... Mesela yüz frank tutar... Satar mısınız?” Mariyet bir eliyle o güzel saçlarını toplayarak:

“Bugün değil; belki birkaç güne kadar... Zaten bir zamandan beri başıma ağırlık veriyor...”

---

* “sev” şeklinde yazılan ifadenin metnin bağlamı gereği *sent* olması gerektiği düşünülmüştür. –haz. n.

“Fakat kesmeyerek de satın alırım. Ben parça parça da satarım.”

“Bu iyi, bu iyi! Bir sabah gelirim.”

Mariyet mütefekkirâne evine girdi. Jan taama gelmiş idi. Mariyet kâhkaha ile gülerek dedi ki:

“Jan! Şu ötedeki perukâr deminden bana ne teklif etti biliyor musun?”

“Hayır.”

“Saçlarım için yüz frank veriyor.”

“Ne delice fikir!”

“Böyle deme. Bir parasız kaldığımız gün işimize yarar.”

Fakat birdenbire şaşırdı. Hiddetlendi. Aç kalır da o saçları kestirmez. O saçlar, o güzel saçlar kesilmeyecek. Kızdı. Mariyet’e kestirmemesini tembih etti. Zavallı Jan, dünyada bu emelinden cüda düşecek! Söylendi. Nasıl olur da kadınların zihinlerine böyle fikirler gelir diye düşündü.

Mariyet cevap vermedi.

***

On beş gün sonra Mariyet başını tararken Jan evde bir şey unutmuş olduğundan birdenbire odaya girdi. Mariyet’in boynuna sarılarak: “Adiyö! [Allahaısmarladık]” dedi. Fakat birdenbire durdu. Jan:

“Ne o? Galiba senin saçların azalıyor?”

“Sahi mi?”

Mariyet saçlarını bükerek elinin içinde tuttu:

“Evet. Bana da öyle geliyor. Birkaç günden beri dökülüyor.”

---

* Metnin akışına göre diyalogun Mariyet yerine Jan’la başlaması gerekmektedir.
-haz. n.

“Öyle ise su al. Saç için sular vardır.”

“Bırak! Onlar işe yaramaz.”

Sekiz gün sonra Jan karyolaya eğilip de Mariyet’e adiyö diyeceği sırada birdenbire:

“Mariyet! Saçların bütün dökülüyor. O güzel saçların seyrekleşti.”

Mariyet ensesini yastığa gömerek:

“Evet evet. Her gün düşüyor; lakin benim saçlarım kalmazsa sen beni sevmeyecek misin?”

“Sus! Bu sözünle kabahatlisin... Fakat sen müsterih ol; eğer bugün işimi görürsem ben senin saçlarını uzatmayı bilirim.”

Jan öğleüstü geldi; fakat o derece acele geldi ki az kaldı kapıyı yerinden oynatacak idi. Tavrını terk etmeyerek: “Oldu bitti. Benim hünerim var imiş. Beni kabul ettiler. Ayda üç yüz frank... İşe başlamak için de on beş günlük peşin verdiler. Görmüyor musun? Altın içindeyim!” dedi. Kemal-i sürur ile beş lirayı masanın üzerine bıraktı.

Mariyet şaşırmış, Jan’a kemal-i dikkatle bakıyordu. O da birdenbire:

“Peki. Fakat bu şişeler ne?”

“Saçların için... Bütün dükkânları dolaştım... Aramadığım yer kalmadı. İşte en iyilerinden on iki şişe buldum.”

“Bunlara ne verdin?”

“Elli frank verdim.”

Mariyet bütün bütün düçar-ı hayret oldu.

“Çok iyi ettin Jan!”

“Ne için?”

“Zavallı Jan! Sen benim saçlarımı dökülüyor mu zannediyordun? Bir kere bak.”

Mariyet gittikçe seyrekleşmekte olan o güzel saçlarını eliyle kaldırarak aralarındaki kesik yerleri gösterdi. Jan gördü. Her şeyi hissetti.

“Mariyet! Bu mümkün değil!”

“Ne için Jan?”

“Kesilmiş ha! Sen onları kestirdin mi?”

“Evet, yaşamak lazım değil mi? Bir aydan beri ne ile geçindik?”

Jan bir müddet münce mit [donmuş] bir hâlde kaldı. Mariyet iki damla sirişk-i teessürün saçlarına düştüğünü hissetti. O zaman:

“Jan! Çıldırma. Aklını başına al. O saçlar yine bitecek. Senin iki damla gözyaşın şu bir düzine şişeden daha ziyade feyz-â-verdir [bereketlidir]” dedi.

Son

BİR SEFİLENİN EVRAK-I METRUKESİ

HAZIRLAYAN
SAMET ÇAKMAKÇI

Bir Sefilenin Evrak-ı Metrukesi'nin ilk baskısı 1308 (1891) yılında Âlem Matbaası'nda, ikinci baskısı ise 1316 (1898) yılında Babıali Caddesi 38 numaralı Matbaa'da yapılmıştır. Eser ayrıca 1318 (1900) yılında *Servet* gazetesinde (29 Kânunuevvel 1900, S. 928 - 31 Kânunusani 1901, S.961) *Evrak-ı Metruke* başlığıyla tefrika edilmişse de bu tefrikanın yarım kaldığı anlaşılmıştır. Bu yayında kitabın birinci baskısı esas alınmıştır.

BİR SEFİLENİN EVRAK-I METRUKESİ

Ahmet Rasim
Maarif Nezaret-i Celilesi'nin ruhsatıyla

Kostantiniye
Âlem Matbaası

54

Ahmet İhsan ve Şürekâsı
Bab-ı Ali Civarında Ebussuud Caddesi'nde

1308

Âlem-i lakaydi içinde geçen hayat-ı sefilânenin tarih-i sahihini
yazmak için birtakım kalbin hissiyatına tercüman-ı sahih olmak
icap eder. Fakat öyle hissiyat vardır ki onları yazmak değil
hissetmek dahi insanı mahveder.

Âlem Matbaası

Hayat denilen şu mübareze-i daime [sürekli mücadele] içinde öyle edvar-ı tarihiye vardır ki nazar-ı hikmet ondan birtakım netâyic-i mühimme istihsal eder [önemli sonuçlar çıkarır]. İstihsal edilen netâyic [çıkarılan sonuçlar] sırf ahlaki olduğu için ehemmiyeti bâlâdır.

Sefile! şu kelime-i müdhişe bile sımâh-ı takayyüdü [dikkatle dinleyen kulakları] tahriş eder. Müddet-i ömrü sefalet denilen beliye-i menhuse [uğursuzluklar] içinde geçen bir kadının evrak-ı metrukesi elbette dâî-i meraktır [merak edilir]. İşte enzar-ı kâriine vazedilen şu eser onlardan birtakımını ihtiva edecektir.

Evrak-ı mezkûre kendi tarafından yazılmış değildir. Belki kendisine yollanmıştır.

Bir arşın boyunda siyah canfesten mamul bir torba şu evrak-ı perişanı havidir. Bu mektupların hâl-i intizama vazı [düzene konulması] ömr-i güzesteysi tahrirdir. Hâlbuki bu sırr-ı hayata vukuf bizim için mümkün değildir. Binaenaleyh, şayan-ı dikkat olanları birer birer şuraya kaydediyorum.

Ey neşve-i can!

Şeref-yab-ı cemaliniz olduğum anda nâtıkîyet-i vicdaniyeme [vicdanımın sesine] kadar icra-yı hükm eden sükût bende bir sermestî-i tam husule getirdi. Fikrimde garip bir hayal âlemi ibda ettiniz ki her levha-i bî-misali hemen ebedî denilecek neşvelerle müzeyyendir. Bilseniz neler düşünüyorum?

Fakat bu düşüncelerim o derece garibâne ki hayat-ı müstakbelemleri tehdit ediyor. Gâh o işve-fürüz gözlerinizin gönlümde ika ettiği şûriş-i sevda-perverîyi [meydana çıkardığı sevda karmaşasını] dinliyorum. Bir hayat-ı taze tekmil asabımı istila ediyor. Gâh nâkil-i hayat olan o güzel dudaklarınızın ta meşam-ı canıma [canımın burnuna] kadar tesir eden lezzet-i vicdan-firibini [vicdanı öldüren lezzetini] tahayyül ediyorum. Bir raşe-i hayat-fersâ [dayanılmaz titreyiş] ile müteazzi oluyorum. Bu iki hiss-i mütenakızın cismimde husule getirdiği inkılabât-ı şedîde benim için pek müthiş bir gaye-i âmal hazırlıyor.

Gonca kadar latif o dehen-i paktan huzurunuzda dudaklarıma kadar gelen canıma döktüğünüz katarat-ı mey [birkaç damla mey] ile o derece neşve-yab oldum ki bu hatırayı asla unutamayacağım. Bir seyyale-i ateşin o anda âramımı yaktı.

Bilmem ki nedendir? Sizi sevmek için gönlümde intibah üzere bulunan hiss-i bedi-i meyelân [sevme hissi] beni ıstırabât-ı elime içine atıyor. Beynimde bir gıriv-i âram-sûz [huzursuz eden feryat] daima o latif sözlerinizi tekrar ediyor. Meğer hayat-ı faniyede bir de hayat-ı saniye var imiş. Meğer mesudiyet-i hakikiye ıstırabât-ı sevda içinde nihan imiş.

İlk raşe-i teessürü [üzüntü titreyişini] sizin yanınızda hissettirdim. Eliniz elime temas ettiği anda idi ki tahavvülât-ı fikriye içinde kaldım.

Kalbimin asayiş-i evvelisine târî olan şu hercümerçten [önceki huzuruna musallat olan kargaşadan] o derece memnunum ki istirahat-ı kalbiye taharri edenlere şimdi ben acıyorum. Tahayyülâtımda bir şiddet-i harika peyda oldu. Gönlüm inkişafât-ı meçhule karşısında duruyor. Fakat tavrındaki tereddüdü görseniz acırsınız. İhtimalât-ı hayaliyenin cümlesi pişgâh-ı fikretimde dönüyor. Sizi hayalî derâğuşlarla üzüyorum. Kalbî buselerle rencide ediyorum. Rahatsız, uykusuz bırakıyorum.

Uyuyamıyorsunuz. Müjgânınızdan çıkan eşia-i hayat [hayat ışıkları] beni öldürüyor.

Pek endiş-nâkim. Eğer incizabât-ı ruhiyeye kail iseniz ruhumun sizinle beraber olduğuna inanınız. Zaten bende bir hüzn-i fitri var idi. Feyz-i latif-i muhabbetiniz onu tabiiyet-i evveliyesinden çıkardı.

Henüz o âlem-i neşve-fezânın tesirât-ı evveliyesi altında zebunum. Size şu satırları yazarken hayalinizi taharri ediyordum. Dudaklarımda bir hareket-i hayatiye hasıl oldu. Sabahlara kadar öpe öpe doyamadığım o mecma-ı lezâizi hatırlıyorum. Bilseniz ne kadar müteessir oluyorum?

Ben o derâğuşun tesir-i zalımanesinden korkuyorum. Hayat-ı serseriyâneme arız olan bu inkılabı nazar-ı hayretle görüyorum. Bir avaz-ı latif ile müteheyyiç, bir lutf-ı mahsus ile harabım.

Ah! Ne kadar sabırsızım. Ne kadar tahammülsüzüm. Ne kadar mail-i iştikâyım [şikâyet meylliyim]. Ne derece muğberim. Yine sizi rahatsız ediyorum değil mi? Evet.

Artık bir şey söyleyemeyeceğim. Yalnız cevab-ı lütfunuza intizar edeceğim. Benim ruhum canım efendim.

Ey can-ı neşve!

Şu yedi günlük müddet-i ıftirak içinde sizi düşünmediğim bir an olmamıştır. O koca ıstırabhanenin kapısı, sizinle beni ayırdığı demden beri kalbime târî olan hissiyat-ı müessire ve ıstırabât-ı elemiye efkârımı ateşin tebadürât [anı bir ateş] ile yakıyor. Ah! Hissiyat tarif olunabilse de size şu hâl-i pür-ihhtisasımı anlatabilsem! Çektiğim ıstırabât mâhî-i hayat olacağına [hayatı mahvedeceğine] bilakis ihya-yı hissiyat ediyor.

Kalbimde bir inkılab-ı bedî [benzersiz değişim] husule geldi. Her darabanında nam-ı alinizi zikrediyor. Bazen mahzun oluyor. Garip değil mi? Hüznü bile neşve-fürüz [neşe veriyor]. Mahsusât-ı vicdaniyemin [manevi hislerimin] şu surete tahavvülû mahzâ saye-i inayetinizde vukua gelmiş olduğundan teşekkürât-ı kalbiyemi arz eylerim. Eyyam-ı muhabbetimin bir hayal-i dilnişin ile geçtiğine o derece memnunum ki divane-i şadî oluyorum. Fakat bazı âlâm, sâlib-i âram oluyor [bazı elemeler huzur veriyor]. Sizi göremiyorum. Daha kalbim tederrüs-i kitab-ı sevda müptedi olduğundan hayalinizin en ufak tafsilatını kaybetmeye başladı. Bu ne müessir ziya!

Dün uğradığım helecanı bilseniz kalb-i zaifime merhamet ederdiniz. Divanyolu'nda siyah çarşafa bürünmüş, yâl ü bâli, ref-tarı, hıramı [boyu posu yürüyüşü] tıpkı size benzeyen bir kadına tesadüf ettim. Yüzüne örtündüğü kalın peçe kalbimin şehadet-i kâzibesini takviye etti. Bir anda heyecanım mütezayit oldu. Az kaldı düşecektim. Fakat takarrüp ettikçe meşamm-ı canıma tesir eden buy-ı dil-firibinizi [gönül aldatan kokunuzu] duyamadım. Ah! Ben o nûkhet-i can-âşuba hâlâ doymadım.

Bir ıstırab-ı elim derhâl asabımı şiddet-i evveliyesine irca etti. Kendi kendime acıdım.

Bilseniz nefsim ne kadar itimat ediyordum. Bir zaman hâlât-ı aşk [aşk hâllerinin] aleyhinde bulunuyor, sevmek lafzından adeta teneffür ediyordum. Meğer hissiyat-ı beşeriye nokta-i ihtirakını [yanma noktasını] aramış. Meğer tahassüsât-ı vicdaniye kendisine bir merkez-i incizap taharri edermiş.

Hakâyık-ı hissiyenin henüz nazarımda münkeşif olan bir sahife-i teessüratında okuduğum şu maâni-i dakika benim için hâlâ müphemattandır. Ağreb [şaşırtıcı] değil mi? Ben bu müphemiyet-i hissiyat içinde bir şeyler anlıyorum. Fakat anlatamıyorum. İnsanı hayvan-ı nâtık [düşünen hayvan] diye yâd eden mantikiyyun girîbân-ı iddiasını [iddiasının yakasını] benim elimden nasıl kurtaracaklar?

Lütuf ve merhamet buyuracağınıza dair şu ana değin bir cevab-ı âli-i bende-nevaziye adem-i nailiyetim [kölesini memnun edecek yüce bir cevaba erişememiş olmam] beni takat-güdaz endişeler içine atıyor. Bir lütuf ile bir müştak-ı garibi bütün müddet-i hayatında yakmak sizin gibi asalet-i cemal ve necabet-i kemal ile ittisaf edenlerde [sahip olanlarda] bulunacak seciye-i zalimane değildir.

Yalnız şundan ümitvarım ki tekabül-i hissiyat daha iyiden iyiye vukua gelmemiştir. Kadınların sevmek hususunda gösterdikleri mekânet-i mahsusa onların bizden daha ziyade dakika-bin [ince görüşlü] olduklarını ispat ediyor. Fakat daldığımız şu âlem-i lakaydi bize her türlü merasim-i aşk ve muhabbeti öğretti.

İsticlâb-ı merhametiniz [merhametinize nail olmak] için elimden geleni yapmaya karar verdim. Mümkînât-ı hayatiyenin cümlesi emrinize menuttur [bağlıdır]. Daha şimdiden:

“Bilmem ki cihan bütün dururken

Bitmez mi cihanın ıstırabı”

Beytini vird-i zeban eyledim. Hâlbuki bu beyit pek nakıs. Ne cihan bitiyor, ne ıstırap!

Hasbihâl-i âşîkanemin neticesinde bana arız olan melal şimdilik o kadar müthiş değildir. Hayaliniz enis-i ruhum olduğundan visalinizde bulduğum 'lezâiz-i hayat-efzâyı [hayatı arttıran lezzetleri] hayalinizi de temaşa ederken buluyorum.

Sizi tasdi ediyorum. Beyhude yere o güzel gözlerinizi yoruyorum. Ne kadar yazsam yine tarif-i hissiyata muvaffak olamayacağım. Fakat bir istirham-ı mahsusta bulunacağım. Bana merhamet edin efendim!

***

Meleğim!

Cevab-ı lütfunuz geldi. Beyan buyurulan arzuya ittibâ [tâbi olma] bence en büyük muvaffakiyetlerdendir. Size karşı hissettiğim muhabbetin derece-i şiddeti her gün izdiyat buluyor [çoğalıyor].

Hayal! Bu söz ne kadar mâhî-i âmalıdır [emelleri mahvedicidir]. Sizi düşündükçe muhabbetimin noksanından korkuyorum. Vuslat âleminin hatıramda bıraktığı o tesirât-ı ebediyeyi zannedersem hiçbir şey mahvedemeyecektir.

Bu gece yine kapınızın önünden geçtim. Bir zaman duhulüme müsait görünen o mahallin bu akşam nazar-ı tahassüsâtıma bile kapalı olduğunu görür görmez kalbime o kadar giran bir ıstırap müstevli oldu [yayıldı] ki bunu tarif edemem.

Hacle-i visalden titreye titreye harice akseden ziya-yı zaif şüphelerimi arttırdı. Beyaz perdelerin zalâm-ı şebe karşı gösterdiği manzara bende bir tenhaî-i garib peyda eyledi. Bilmem ne sebebe mebni bir havf-ı takat- güdaz [takatsiz bırakan korku] ile yürüdüm. Fakat hayalim yine aguş-ı visalinize atıldı, tahayyüle başladım.

Kapıdan girdim. Orta kapıyı yavaşça açtım. Merdivenlerden çıkan sedaların duvarlarda akseden şamatalarından ürkerek sofaya kadar geldim. Bir heyecan-ı hafi kalbimi donduruyor, bir helecan-ı şedit tüvanımı kesiyor [şiddetli bir heyecan kuvvetimi kesiyor], içimden büyüye büyüye ta boğazıma kadar gelen bir his beni boğuyordu.

Yatak odanızın kapısına kadar geliyorum. Dinliyorum, sükûn! Bu sükûn beni öldürüyor. Hareket dahi olsa ondan da müteessir olacağım. Ne garip hâl!

Kıskanıyorum. Mümkün değil cesaret edemiyorum. Ah! Hayal-i müthiş! Sen beni öldüreceksin.

Elimi kapınızın tokmağına koydum. İşte kapı açılıyor. İçerisi zayıf bir ziya ile münevver.

Karyolanızın tül örtülerinden kimseyi göremiyorum. Aman Ya Rab! Ne oluyorum. Hâba varmış [uykuya dalmış] vücudun teneffüs esnasında çıkardığı bir seda. Acep bu seda iki mahreçten mi sudur ediyor?

Ne beyhude tereddüt! Ne boş şüphe!

İşte yatakta siz yatıyorsunuz. Beni öldüren o gözler kapakları altına girmiş, müjgânlar yanaklarınız üzerine uzanmış, o güzel kaşlar sarı perçemler altında kalmış, burun delikleriniz biraz kabarmış, dudaklar âlem-i hâba mahsus olan bir letafet ile nim açılmış, bir eliniz başınız altına tesadüf ettiğinden dekolte geceliğinizden göğsünüz enzar-ı hayrettime karşı bir levha-i şehvani arz ediyor.

Sizi bir kere öpüyorum. O çeşman-ı kebud [mavi gözler] bir kere açılıyor. Yine takat getiremediği bâr-ı giran-ı hâb saikasıyla kapanıyor. Çehrenizde husule gelen işmîzazâttan [ekşimelerden] müteessirim.

Dimağım ateşler içinde olduğu hâlde çıkıyorum. Bekçinin darbesi kulağıma akseder etmez hakikat-i hâle rücu ettim.

Güzelim! Bu gece bekliyorum. Beni bekletme.

S...

***

Güzelim,

Beni affet. Ben hayalime firifte oldum [kandım]. Bilmem ki ne türlü bir his ile mütehassisim. Yaşadığıma hâlâ kani değilim. Bir incizab-ı tabii [doğal çekim] ayaklarımı size doğru sevk ediyor.

Evvelsi gece sabahlara kadar bekledim. Gelmediniz. Bu hâl beni bin kere öldürdü. Bir girye-i garibâneyi müteakip kendimden geçiyorum. Derhâl asabımda bir teyakkuz husule geliyor. Yine düşünüyorum.

Meğer hayat pek meraret-âlûd [acı] imiş! O gece benim için pek müthiş bir surette geçti. Bin fikr-i elim zihnimde dolaştı. Her biri bir güzergâh-ı muhterik bıraktı.

Karşımda titreye titreye yanan mum bir cızırtıyı müteakip söndü. Havanın zalâm-ı kebudu pencerelerden içeriye nüfuz etti. Zaten şule olsa da ben bir şey göremiyorum ki!

Ah! Zulmet. Sen ne kadar munis-i hayalatsın? Pencerele-re çarpan rüzgârdan tahassul eden [ortaya çıkan] inilti beni de inletiyor. Hissiyatım güya incimad etti [kaskatı kesildi]. Bir şey düşünemiyorum. Yalnız seni düşünüyorum. Lakin bu düşünce o derece müphem, o derece muğlak ki ben dahi anlayamıyorum. Yalnız bir çehre pişgâh-ı enzarımda dönüyor. Gördüğüm, düşündüğüm bu!

Temaşa-yı kalp mümkün olsa idi size ne büyük âlemler izhar ederdim. Çektiğim ıstırab-ı şedit o âlemin musap olduğu bir illet-i müstevlîdir [salgın hastalıktır]. Heves onu şifa-yab ediyor. Ümit nurlara gark eyliyor. Yeis güya şâm-ı garibi [matem akşamı] imişçesine hazin, elim bir perde-i siyahî çekiyor.

Beni dinle! Bu cihan pek gariptir. Onun her asrı eyyam-ı firakın bir saatine müsavidir. İstirap ile yaşayan bir dimağın faaliyet-i mahsusası ne olabilir ki size etrafıyla arz-ı hâl edebilsin.

Beni sev! Eğer sevmezsen pek harap olurum. Ah! Tehdit sizi g ld rd  değil mi? Varsın hayatım bir tebess m n ze feda olsun. Ruhum, meleğim.

17 Mart Sene 1300
S...

***

Sevdiğim,

Pek harabım. Beni bırakıp gittiğiniz geceden beri sizinle meşgulüm.

Fotoğrafınız biraz beni tesliye ediyor. Baktıkça tecessüm ettiriyorum. Gözlerinizden fırlayan şule-i nazar kalbimde bir meşal-i hayalat îkad ediyor [hayal meşalesi tutuşturuyor]. Mütessim dudaklarınız ruhumu okşuyor.

Şikâyeti ne kadar seviyorum değil mi? Daha mektubumun evvelinde harabım demişken şimdi bahtiyarlığımı ilan edeceğim. Beni deli divane eden gözlerinize baktıkça bir hatıra-i meserret-bahşa [mutluluk veren hatıra] ile mesrur oluyorum. Bakın ne düşünüyorum. Benim şeklim bir kere gözlerinize münakis oldu. O hayal-i münakis dimağınıza kadar çıktı. Orada yer etti. Demek ki bir hayal-i muakkip [ardınızdan gelen bir hayal] ile takip ediliyorsunuz. Ama hayalimi nazar-ı nefret ile görüyormuşsunuz. Zararı yok. Benim sizi bir lahza işgal edişim en büyük muvaffakiyetlerimdendir. Sevmek istiyorum. Fakat sevmeye aşığım.

Her fitneyi icada mahsus olarak yaratılmış olan kalbinizde bir mevki kazanmak benim gibi kendini bilmeyen bir fütâde [düşkün] için bahtiyarlıktır.

Masaya dayanmış olduğunuz o zarif el teceddüd-i hatıрата sebep oluyor. Onu ben ne kadar öptüm, ne kadar öptüm!

O nâkil-i teessürat vücuduma temas ettikçe uğradığım rahşeler hâlâ tekerrür ediyor. Beni derâguş eden o kolun bâis olduğu inkılabât-ı nefsaniye hâlâ vukua geliyor.

Göğsünüze takmış olduğunuz gülü hatırlıyorum. Söylenmesi kabil olmayan bir hiss-i şedit ile onu kokluyorum. Derunum duyduğu buy-ı dil-firibden gaşyoluyor [gönül aldatan kokuyla kendinden geçiyor]. Hafızam dağılıyor. Zihnimde birtakım ihti-

zazât-ı zaife [zayıf titremeler] husule geliyor. Meğer tahammül de farazi imiş.

Gerdanınızda bulunan inci ne müessir bir manzara teşkil etmiş. Bir hiss-i garib âmalimi o zemin-i müheyyice cem etti.

Sizi düşünürken bile titriyorum. Ne müessir kuvve-i cemale maliksiniz ki bütün iradem yed-i ihtiyarınıza geçti.

Bir zaman sevmek lafzı bence bir kelime-i müphemme [muğlak bir kelime] hâlinde idi. Şimdi de anlayamadım a. Yalnız ahvalime kıyas ederek teşrihâtına [açıklamalarına] girişebiliyorum.

Hayatıma bakın. Bir saye-i seyyar [yürüyen gölge] gibi geçiyor. Fakat geçtiği yerde bir eser bırakmıyor.

İşte saat yine sekizi vurdu. Dimağımda husule gelen bir hercümerc-i hissiyat altında zebun oluyorum. Bu saat ne kadar hatır-firib!

Gözlerim dalıyor. Sizi temaşa ediyorum. Kulağımda bir tanin var. Sizi dinliyorum. Gönlümde bir galeyan var. Sizi seviyorum.

Ben bu teessürden kurtulamayacağım. Müteessir-i bittabi olanlara acınır. Acaba ben şayan-ı terahhum [merhamete layık] olacak mıyım? Ümit başladı. Ben hatm-i kelam ediyorum.

23 Mart 1300

S...

***

Ruhum efendim,

İtizarnamenizi [özür mektubunuzu] aldığım zaman o derece korktum ki tarif edemem. Ah! İtizar olmaya idi ben yine mesut olacaktım. Eyvah! Yanılıyorum. Saadet mi? Kendilerine mesut diyenler hissiyatını aldatanlar değil midir? İşte ben de kendimi aldatmaya başlamıştım, aldandığım tahakkuk edince mahzun oldum.

Ben bu lütfunuza da razıyım. Elimde mahsul-i ruhunuz olan, o güzel dudaklardan çıkan bir söz var a! Yine mesudum.

Bu kelime bilakis beni tazip ediyor [üzüyor]. Gel! Gönlümü azaptan kurtar.

28 Mart 1300

S...

***

O ne? Duyduğum ne idi?

Siz birisini seviyormuşsunuz. Onun için ağlamışsınız. İstirabına, elemine teessüfler etmişsiniz. Allah aşkına beni kendimden kıskandırmayınız. Beni sevdiğinizi kimseye söylemeyiniz. Bu sırr-ı hayat-fersâyı [yıpratıcı sırrı] bir daha duymayayım. Zira helakim mütehakkıktır.

Ben sevildiğimi hissettiğim anda öleceğim. Yazık değil mi? Biraz daha yaşayayım.

Benim gibi garip fikirli bir âşığınız daha var mı? Aman! Hata ettim. Var!

Gönlüm, dimağım, ruhum üçü de bana rakip. Bunlar mahvolmalı ki ben rahat edebileyim.

Bunlardan başkasını hayal edemem. Zira sevmekte ben-den pek aşığı kalır.

Gönlümün şu garabet-i fitriyesini size bildirişim bir maksada mebnidir. O maksat da gönlümün iradâtına karşı gelecek teveccühâtınızı istidâme eylemektir [devamını dilemektir]. Gönül âleminin hatıra-i zevk-cûyânda [zevk düşkünlerinin hatırasında] ehemmiyet-i mahsusası yoktur. Belki benim gibi teessürler içinde yanan, ateşler içinde gittikçe eriyen kulûb-ı aşûfte erbabınca ehemmiyeti vardır.

Teessürümün hadd-i gayede olduğunu bilirsiniz. Bu hâl ta mektepten beri hatır-nişanımdır. Bir kelebeğin pervaz-ı mesrurânesi, bir yaprağın reng-i hazini, bir çemenin vaz-ı mütelâtımı, bir kuşun avaz-ı tenhaîsi beni müteessir kılardı. Saatlerce dalar, düşünürüm. Gözlerim bî-fer kalarak taab-ı ruhaniden [ruhsal yorgunluktan] dolayı bir tarafa kımıldanamazdım.

Devr-i hayat! Ne büyük bir temaşagâh-ı hazindir.

Hayatı ab-ı revana teşbih edenler hayal-i ham erbabıdır. Hayat çabuk geçmez. Lakin hafıza mütelevvin olduğundan son tesir ile iştigal eder.

Yirmi beş yaşında olduğum hâlde bâr-ı hayattan [hayat yükünden] müteezzi oluyorum. Sizi görmediğim zamanlar pek uzuyor.

Beyhude yere yoruluyorum. Sizi taciz ediyorum. Lutf-ı teşrifinizi rica edecektim. Sözü uzattım. Ricamın kabulü minnettarlığımı tazif eder [iki katına çıkarır]. Gel. Gel de külbe-i ahzanımın [çilehanemin] sensiz ne hâle girdiğini gör. Şu üç günlük müddet-i firakın çehremde hasıl ettiği alâim-i hüznün ve keder mutlaka seni teessür-yab edecektir. Müteessir ol. Zira hayat refiksiz geçmiyor.

2 Nisan 1300
S...

***

Şayan-ı perestîş melek!

Avdet-i hayat hakkında o gece konuştuğumuz sözler hâlâ hatırlamda duruyor. Acep bu hâl avdet-i canandan da daha ziyade meserret-engiz [sevindirici] mi?

Ben sevâbık-ı hayatıma irca-ı nazar ettikçe [geçmişime baktıkça] o sahayif-i revanı bir zulmet-i kesife içinde görüyorum. Nâbînâyân-ı gaflet [gaflet körleri] gibi gezdiğimi, gönlümde bir helecan olmadığı hâlde imrar-ı eyyam eylediğimi [günleri geçirdiğimi] tahattur ediyorum.

Mektebin duvarları enzâr-ı tahayyülâtımın harice kadar imtidadını meneder, beni bir hücre-i tazyik içinde anlamadığım sayfaları ezberlemeye mecbur eylerdi.

Fizyoloji derslerini enis-i ruh bulmuştum. Yumruk kadar bir kalbin idame-i hayata ettiği hidemâtı düşündükçe, o uzv-ı alinin ehemmiyet-i teşrihiyesini [anatomik önemini] pîş-i mütalaâtıma aldıkça [üzerine düşündükçe] şaşardım. Fakat o kitab-ı ciddi her türlü ehemmiyeti dimağa atfediyor. Ben teessüratımı dimağa isnat ettikçe hata ettiğime zâhip oluyorum [inanıyorum].

İzin günleri validemin çehre-i mübarekini gördüğüm anda her türlü teessüratımı kalbimin helecanında bulur, o fenn-i alinin nakz-ı müddeasına [iddiasının zayıflığına] kani olurum.

Tam otuz beş saat imtidat eden [süren] şu teceddüt âlemi esnasında sokaklarda gezmek, kiraathanelerde oturmak, bazı asar-ı edebiyeyi mütalaa etmekle iştigal eder, akşamüstü bir hüzn-i garibâne ile dönerdim.

Mektebin demir kapısı seda-yı müthişini çıkardığı zaman yine teessürler içinde kalır, fikren endiş-nâk, kalben garip olarak arkadaşlarımın yanına atılırdım.

Hususi fakat hiçbir cihetle zevk-yab olmadığım bir hiss-i mesadet-i ateşîn [ateşli bir saadet hissi] dimağımı teskin ederdi. İşte zevk-i iptidai bende bu cihetle başlamıştır.

Bir gün kendisine hayat-ı içtimaiye denilen serâir-i medeniyetin cevelan-gâhına [medeniyet sırlarının meydanına] atıldım. Üçüncü ayı sizinle telaki ettim. İşte benim ömr-i güzıştem. Şimdi ben bu hayat-ı sabıkanın avdetini istemem.

Sizin sergüzeşt-i hayatınızı dinlediğim zaman ne kadar müteessir oldum. Siz avdet-i hayatı istiyorsunuz. İhtilafımız bu iki hususta kalıyor. Siz arzu-dâr, ben müşteki.

Bana düşünün diye ettiğiniz hitab-ı hazinâne hatırımdadır. Düşündüm. Müsaadeniz olursa etrafıyla arz edeyim:

On yedi yaşında bir nevbâve-i cemal [taze güzellik], bir aşk-ı zahiriye giriftar oluyor. Düşünmüyor. Hatırına istikbal denilen hazine-i vakâyiden bir şey gelmiyor. Şimdi heves, sevk-i arzu ile açılmış bir aguş-ı muhabbete atılıyor. Hayat-ı tazesi ilk nefes-i sevdavî ile soluyor. Artık o aguş tekerrür ediyor. Değişiyor. Mezellet-i vicdaniye [manevi düşkünlük] husule geliyor. Seyyiat-ı maneviye baş gösteriyor. Otuz yaşına girdiği hâlde bile bu hayat-ı sefilânenen kurtulamıyor. Fakat bir aguş-ı diğere düşüyor ki onu oradan kimse nez edemez [çıkartamaz].

Şu icmal-i hissiyat nazar-ı ibrete alınınca avdet-i hayat istenir. Ben yine istemiyorum. Cihanı bir tecrübe-gâh-ı bî-payan [sonsuz tecrübe yeri] bildiğimden bundan ötesini arzu edemiyorum.

Ben de, siz de muvazene-i hayatımızı şaşırdık. Ah! Cemiyât-ı insaniyede sefaletle acıyanlar bulunmuyor. Makâsıd-ı beşeriye [insani niyetler] iyiden iyiye tezahür etmiyor. Efal-i insaniyede ittırad-ı mahsus [hissi tutarlılık] bulunuyor. Enzar-ı umumda bir gurur, kulûb-ı âliye [yüce gönüller] vasfıyla da bir iğbirar görülüyor.

Ben bu iğbirarı beğenmiyorum. Bu gururdan korkuyorum, seni nazar-ı nefretle, çeşm-i dikkatle görüyorlar. Sana müstahak olmadığın bir surette lanet ediyorlar. Bana aldanmış, sevdalı diyorlar.

Kavânin-i içtimaiye [cemiyet kanunları] seninle ilelebet birleşmek için beni menediyor. Familya namusu, haysiyet-i zatiye denilen iki hassa-i maneviye îkâ-ı müşkülât ediyor [ortaya zorluk çıkarıyor]. Güya senin dehan-ı pakın [temiz ağzın] masdar-ı ihtiyâlât [hilelerin kaynağı] imiş. Güya senin kalb-i safın menba-ı fiten imiş. Güya senin çeşm-i kebudun [mavi gözün] sihr-âferin [büyüleyici] imiş. Güya senin vuslat-ı vicdan-firibin nâ-pak imiş [vicdan aldatan kavuşman temiz değilmiş]. Ben bu iftiralara tahammül edemeyeceğim. Serâir-i kalbiyeye aşına olanları imdadıma çağırıyorum. Hicap ediyorlar. Gelemiyorlar. İşte bu hırman [mahrumiyet] beni bir kat daha tazip ediyor. Bu bir derekedir. Bir girdaptır. Bu girdabın muhitinde dolaşıyoruz. Bir lağziş [kayma] ikimizi de mahveder. Bunun için avdet-i hayatı istemeyelim. Hayır, hayır avdet-i hayatı istiyorum. Zira benim hayatım sizsiniz. Ruhum, canım efendim.

6 Mayıs sene 1300

***

Sevdiğim, güzelim,

Bir haftadan beri esir-i firaş [yatağa mahkûm] olduğunuzu biliyorum. İyâdetinize geleceğim. Mevâni-i şedide haylûlet ediyor [güçlü maniler engel oluyor]. Her gün istifsar edeceğim. Korkuyorum. Âmalimde, hevesâtımda bir makhûriyet; fikrimde, aklımda atalet husule geldi. Güzel çehrenizin sarardığını, gözle rinizin bî-fer kaldığını, o endam-ı latifin hastalık ile solduğunu görmek benim gibi hayran-ı didarınız olanı ne derece dilhûn edeceğini bilirsiniz.

Bende-hanemden [kulunuzun evinden] gittikten sonra üşüyerek yatağa düştüğünüzü söylediler. Sizi ben hasta ettim. Elbette ben hasta ettim. Sizin gibi rikkat-i hissiyata, zaaf-ı hayata malik olanlar benim gibi hevesât ve âmalı şiddetle galeyan üzere bulunanlar karşısında üzürlüler. Bîhuzur olurlar. Ah! Dimağım yanıyor. Gözümün önünde birtakım eşkal-i mahûfe dönüyor. Hâlimi görseniz mecnun dersiniz.

Tefekkürâtımda o derece hercümerç var ki zihnim hiçbir şey üzerine taalluk edemiyor. Muttasıl tecdid-i hatırat ediyor. Zaten dimağım faaliyet-i mahsusasını kaybetmiş olduğundan kafamda bir mahşer-i tevârüdât husule geldi. Lûtfedin de size bir haftalık hayatımı arz edeyim:

Siz gittiniz. Ben تنها kaldım. Bir ıstırab-ı hafi yavaş yavaş helecanımı kaldırdı. Oturduğunuz o köşeye büzüldüm. Cadde nin biraz uzun olması bir lahza daha reftar-ı dil-firibânenizi seyre müsait olduğundan bir müddet onunla teselli-yab oldum. Lakin bu müddet çok sürmedi. Çok sürse de ne olacak? Yine nihan olacak değil misiniz? Bir müddet garip kaldım. Tuhaf değil mi? Ben size ait olan şeylerin hiçbirini unutamıyorum. Çaldığınız udun tanin-i mütebakisi kulaklarımı dolduruyor. Söylediğiniz o latif

şarkının ihtizazât-ı ruh-perverânesi [ruhu besleyen titreşimleri] ruhumu tehziz eyliyordu. Dudaklarım bilâ-ihhtiyar açıldı. Sizin sevdiğiniz ve daima söyledığınız: “Sanki geldim de ne buldum bu harâb-âbada” şarkısını terennüme başladım.

Akşamüstü aldığım kara haber beni bir heyecan-ı şedit içine attı. On saat evvelki mesudiyetimi düşündükçe bu darbe-i kahharânenin şiddeti arttı. Az kaldı ölecektim. Gece oldu. Yine hayal demi geldi. Tahayyülâtım bir suret-i müdhişede arz-ı didar eyliyordu.

Gözüm yattığınız odanın içerisine nazır olduğu hâlde beynim muhakemâtına giriyor. Bir telaş, bir gürültü kulaklarımı dolduruyor, bir enin-i mustaribâne gönlümü paralıyor. Gözlerinizin yanı morarmış saçlarınız alnınıza yapışmış, dudaklarınız beyazlaşmış, o latif gerdanda birtakım koyu yarıklar peyda olmuş, tebessümler, neşveler uçmuş, bir ıstırab-ı mücessem nıgehban-ı cemaliniz olmuş; elhasıl hazan-ı melâhat yüz göstermiş. Vücudunuz bir hararet-i şedide içinde yanıyor, ruhunuz mustarip. Anbean yüzünüzde husule gelen alâim-i küdûret tercüman-ı ıstırap oluyor [keder izleri ıstırap tercüman oluyor].

Ben şaşıyorum. Lal oluyorum. Size bir şey soramıyorum. Bu hüzn-i letafet, bu hazan-ı melâhat beni derin düşüncelere atıyor. Yalnız kalbinizi görüyorum. O da beni seviyor.

Dudaklarımı yanağınıza dokundurdum. Bir ateş-i şedit ile derhâl kavruldu. Bir nâire-i vicdan-fürûz [vicdanı yakan ateş] asabımı yakarak vücudumda taab-ı şedit husule getirdi. Yandım.

Bu manzara yavaş yavaş söndü. Çehreniz sarardı. Benim de rişte-i hayatım [ömür ipim] koptu. Hemen oraya yığılıverdim. Bu esnada validemin nazar-ı pür-nemi gözüme ilişmişti. Zavallı kadın ağlıyordu. Bana dedi ki:

“Oğlum. Bu kadar düşünme. Zira senin bu düşüncen hânümanımı [varımı yoğumu] mahvediyor. Ben endişeni mâhî-i hayat görüyorum.”

Beni yatırdılar. Validem sabaha kadar bekledi. Gâh bir bükâ-yı garibâne ile ağlamak isterim. İnkıta-ı teneffüse [nefes daralmasına] uğramışçasına boğulur, ağlayamam. Gâh kalben mustarip olurum. Hüngür hüngür ağlarım.

O gecenin sabahı pek dil-sûz idi.

Cihan bayağı değişmiş idi. Gündüzün velvele-i hayat-fer-sâsı [usandırıcı gürültüsü] beynimi yoruyor. Öğle güneşinin duvarlara çarpan hararâtı-ı fevkaladesi sayelerle mümteziç bir manzara-i hazin husule getiriyor.

Gördüğüm şeyleri anlayamıyorum. Anlasam da hıfzede-miyorum.

Kalktım. Kapınızın önünden geçtim. Ben geçerken doktorunuzun arabasını gördüm. Derunumdaki ıstırab-ı elim yüreğimi parçaladı. Hemen girmek istedim. Fakat mümkün değil. Beni men ediyorlar. Koymuyorlar, tanımıyorlar. Sokaklarda ağlayarak, deliler gibi söylenerek koştum.

O gece ne olduğumu bilemiyorum. İşret imdadıma yetişti. İçtikçe vücudumda bir raşe ve bu raşeyi müteakip bir rehavet-i şedide peyda oldu. Derken müfekkirem kayboldu. Sokaklarda yatmışım. İki gün de böylece hâlet-i mestîde [sarhoş hâlde] geçti. Ne kadar sarhoş olsam yine sizi düşünüyordum. Sokaklarda gezerken hayalinizden korkuyor fakat seve seve korkuyordum. Bu havfım endişe-i hayata aittir. Öyle bir hayat ki kendi hayatımdan mazurdur. Bakın neler düşündüm: Bu kara endişe sizi muazzep edecek. Ben sizden sonra yaşamaya mecbur olursam öyle bir azab-ı elim içine düşeceğim ki o zaman imrar-ı hayat kabil olamayacak. Ölsem de fayda yok. Maksat sizi görmek. Sizi göremedikten sonra her hâl benim için müsavidir.

Cuma günü yine kapınızdan geçtim. Dadınıza rast geldim. Kızarak, bozarak yanına yaklaştım. Sizi sordum. Fakat bir cevap-ı münasip alamadım. Bu hâl bütün bütün dâi-i endişe [endişe sebebi] oldu. Ah! O anda ölmek bir şey değildi.

İşte şimdi nısfu'l-leyl [gece yarısı]! Ben size şu mektubumu yazıyorum.

Beni sevindir. Afiyet haberini gönder. Rahm et. Sen zaten tabib-i ruhumsun. Beni öldür. Fakat şimdi değil. Baki o güzel dudaklarından...

(Tarih yok)

S...

***

Ey ruh-ı ten,

Ölüyorum. Beni bu saadet öldürecek. Biraz mustarip olayım. Fakat bu ıstırabım sevda-fürüz olsun. Bazı memat vardır ki lezzetçe hayata müsavidir. Ben böyle ölüm istiyorum.

O güzel mektubunuzu aldığım zaman ne kadar ağladım. Meğer girye-i şadî, ruhu şad ediyormuş. Kendi kendime:

“Vuslatında eşk-i şadî firkatinde eşk-i gam

Ağlarım görsem de görmezsem de didarın senin”

Beýt-i ruh-perverini okudum. Ne kadar hazin, ne kadar dil-firib...

Yarın akşam. Ne kadar uzun müddet. Fakat ne kadar latif akşam. Benim neyyir-i âmalım [emellerimin güneşi] gece doğacak. Bakın size neler anlatacağım. Bir aylık firakın acılarını çıkaracağım. Kalbimin her türlü hevesâtını size arz edeceğim. Ayağınızı öpeceğim. Yalvaracağım. Sizin o latif “ku...z...um”larınızı dinleyeceğim. Ruh dediğiniz hâsiyet-i âşkaneyi tasvir edeceğim. Gözlerinizin, dudaklarınızın bana anlattığı esrar-ı kalbiyeyi o latif sayfalar üzerinde okuyacağım. Hayatımın kâffe-i inkılabâtını [bütün değişimlerini] bir saatte nakledeceğim. O gece sabaha kadar kitab-ı aşkı tettebbu edeceğim. Ah! Ben biliyorum. Bunların hiçbirini söyleyemeyeceğim. Çünkü iktidarım kalmayacak. Sizi serapa timsal-i âmalım görüyorum. Ne tarafınıza baksam lal oluyorum. Nâtikiyet-i vicdaniyem [vicdani idrakim] tutuluyor. Bilmem ne hâl oluyorum.

Kemal-i iştiyak ile bekliyorum. Sabrım mahvoldu. Beni aldatmayın. Baki hemîşe [daima] kalbimdesin efendim.

1 Haziran 1300

S...

***

Enis-i ruhum efendim,

Beyhude yere sizi aldatmışlar. Güya ben bir başkasını seviyordum. Sizin bulunmadığınız akşam onunla dem-güzar oluyordum. Evet aldatmamışlar, pek doğru söylemişler. Sizin bulunmadığınız akşam ben birisiyle meşgulüm. Tıpkı size benzer. Saçı, kaşı, gözü, vücudu, endamı, sözü, tebessümü, cazibesi, neşvesi tıpkı sizinki gibi.

Onun da her hâli beni meftun ediyor. Siz evinizde oturuyorsunuz. O kalbimde bulunuyor. Siz benden ayrılıyorsunuz. O benden ayrılmıyor. Siz beni ağlatıyorsunuz. O neşve-yab ediyor. Her an, her zaman benimle beraber. Nereye gitsem kalbimde. Her endişeme, ıstırabıma, meserretime karışıyor. Hasta isem tesliye [teselli] ediyor. Mütefekkir isem def-i melal ediyor. Onun için bana rakip yok. O bana darılıyor. Fakat terk etmiyor.

Sevdiğimi şimdi anladınız mı?

Mektubunuzun nâtik olduğu sitemlerden pek hazzettim. Eyyam-ı kederin avdeti benim için ne büyük müjdedir! Hele:

“Sizin etvar-ı âşıkane-nize aldandığımı çoktan beri hissediyordum. Gösterdiğiniz o evzâ-ı câliye [sahte tavırlar] hakikaten beni ikna etmiyordu. Fakat ben kendi hissiyatımı zapt edemedim. Ben bu hâlinizi iştikten ise ölmeli idim. Zihnime doku-nan bu hâlin dehşetini izale edin.” sözleri bütün bütün nazarı-dikkatimi celbetti.

Meğer siz benim etvar-ı âşıkane-me aldanmışsınız. Meğer benim etvar-ı câliyeme inanmamışsınız. Ne kadar müdekkiksini-z. Tetkik-i serâir [sırları araştırmak] her kalbe vergi değildir. Kalbinizin hem rakik hem de dakik olduğunu biliyordum. Bakın bendeniz de aldanmamışım.

Size karşı gösterdiğim aşkın sûrî [yapmacık] olduğunu anlayamadınız! Hem de bunun imkânı yoktur. Ya nazar-ı insafınız hüsn-i temyize malik değilmiş yahut beni tecrübe ediyorsunuz. Şu satırları yazdığım esnada yanımda bulunmalı idiniz de görmeli idiniz ki aşk-ı hakiki erbabında ne derece metanet-i kalbiye vardır.

Başkasını sevmek mümkün olsa idi şu bir buçuk senelik hayatım esnasında size karşı bir eser-i infial gösterirdim. Acaba siz benden iştiyaktan maada ne görebildiniz? Zaman-ı vuslatınızda bile ağladığımı unuttunuz mu? Bir gece ta sabah ayağınızı öptüğümü ferâmuş mu ettiniz [unuttunuz mu]? Size karşı gösterdiğim meyl-i şedidin saikasıyla validemin helakine sebep olduğumu bilirsiniz. Ben merhumenin şefkatini suistimal ettim. O menhus gecedен sonra o da hayatına hitame verdi. İşlediğim şu cinayetten dolayı bendenizden münfail oldunuz [etkilendiniz] sanırım. Evet. Erbab-ı cürüm şayan-ı merhamet değildir. Tekmil vücudumu cayır cayır yakan humma-yı ıstırap üzerine şöyle bir iğbirarın bâis olacağı inkılabı kariben [yakın zamanda] seyredebilirsiniz.

Beni her türlü cefalarla müteazzi edin. Yalnız kalbimin cevher-i salabetine dokunmayın.

Sizi sevmemek? Bunu kim haber verdi? Bu ne yaman iftira?

Allah aşkına! Beni sevmiyormuş deme. Zira ölürüm. Ne garip söz! Güya ölmemişim. Acaba ölürsem sizce mucib-i merak olur mu? Ben zaten hayat-ı maneviyemi kaybettim. Hayat-ı fikriyem de mahvoldu. Naaş-ı seyyar [yürüyen öl] hâlindeyim. Yalnız hissiyatım bir nokta üzerinde müçtemi [toplanmış]. O nokta da muhabbetinizdir. Vuku bulacak inhilal-i hissiyat şu cism-i zindeyi berbat eder...

17 Eylül 1300

S...

Güzelim,

Hayat-ı müstakbelemini pek muzlim görüyorum. İhtilaf-ı hissiyata kani olmaz iken şimdi bu nakîse-i ahlaka da düçar oldum. Devr-i hayatın zaten inkılâbât-ı adidesine ben de kailim. Fakat böyle bir suret-i müdhişede vuku bulacağına inanamıyorum.

Hayli zaman oluyor ki bana rûgerdansınız [benden uzak duruyorsunuz]. Sebebini anlayamadım. Tahmin ile bulduğum esbab-ı zahiriyyeden tüylerim ürperiyor. Filvaki, sokakta gördüğüm zaman dermeyan ettiğiniz [ileri sürdüğünüz] mazeret bana kanaat-bahş olmuştu. Lakin müddet-i iftirak bu kadar uzamayacaktı.

Daha dün aldığım tezkire-i âliyenizde birtakım izâr-ı vâhiye [manasız özürler] beyan ediliyor. Ben bunların cümlesini kabul ederim.

Niçin bu kadar sabırsızlık ediyorum. Galeyan-ı hissiyat, tehacüm-i efkâr beni başkalaştırıyor. Kendime malik değilim. Bilmem ne türlü müteessirim. Ahlak-ı umumiyeme zaaf geldi. Bu zaafın esbabını taharri ettikçe kendi kendimden korkuyorum. Vücudum bir mahfaza-i şehvani oldu. Aklım, fikrim bir his ile kaim.

Ah! Bu hissi bilerseniz ne kadar vahşiyânedir! Vahşet-i tahassüsâtı bilmiyorsanız öğreniniz. Öyle istiyorum ki bir derâğuştta ya ben mahvolayım ya siz. Zaten bu iki hâlin ikisi de benim mahvım demektir. Zihnime bir taravet-i cedide geldi. Lakin bu taravet o derece müthiş ki müdrikâtımın cümlesi libas-ı hûn-âlûda bürünüyor [fikirlerimin tamamı kana bulanıyor].

Bir vehm-i tüvan-fersâ [dayanılmaz vehim] uykumu kaçırıyor. Bu rekabet-i hayatiyeye bir mana veremiyorum. Bunu bulan hekim mutlaka pek müteessir imiş.

Gözüm bazen amak-ı hayata doğru dalıyor. Neler görüyor bilir misiniz? Zalâm-ı istikbale sarılmış birtakım fecâyî!

İstihfaf-ı hayat fikri yavaş yavaş husule geliyor. Geceleri evvelki düşüncelerimle meşgul olamıyorum. Bir çare arıyorum. Fakat o çare nedir? Neye aittir? Bunu da bilmiyorum.

Tabımda bir gılgizet-i âmal [aşırı istek] peyda oldu. Ne tuhaf tabir! Âmal! Benim âmalım olamaz. Ben hayat-ı fikriyeye ebedî bir surette veda ettim. Hanemde yalnız oturuyorum. Her işim yalnız görülüyor. Yalnız fikrim, kalbim yalnız değil.

Şu mektubumu okurken ne kadar sıkılacaksınız. Size beyan-ı hissiyat ediyorum. Sizi sevdiğimi söylüyorum. Yeni aldığım fotoğraf ile eski fotoğrafımı bir kere nazar-ı tetkikten geçirdim. Çehremde hasıl olan o çizgiler zeval-i ömrü gösteriyor. Gözlerimin yanında bir şişkinlik peyda olmuş. Adi değişmişim.

Bir de sizin fotoğrafınızı muayene ettim. Yine o cemal, yine o hüsün baki.

Gördünüz mü ıstırap denilen o illet-i maneviye insanı ne hâle giriftar ediyor?

Gelin de hâlimi görün. Artık bittim. Vakt-i civanîde [gençlikte] ihtiyarladım. Merhamet edin.

(Tarih yok)

S...

***

Ey hayat-ı faniye içinde bana hayat-ı bakiye kazandıran enis-i ruhum efendim,

Beş gündür beni ateşin ıstıraplarla tehdit eden bela-yı iftirakın [ayrılık belasının] zebunuyum. Sizinle buluştuğum o safa-hane-i ikbalden [saadetli buluşma yerinden] çıktığım saatten beri efkârıma, tahassüsâtıma târî olan helecan bir şeyle sükûnyab olamıyor. Gözüm meftunu olduğu cemali, gönlüm hayranı olduğu neşveyi arıyor. Fakat bir zalâm gözüme hail, bir ıstırap gönlüme arız olduğundan hemen bir cennet-i mağmume [hüzünlü bir cennet] içindeyim.

Sırası geldikçe size karşı iktisap ettiğim hissiyat-ı aşk ve muhabbeti tarif eder ve bu cihetle daima muhtacı olduğum lütuf ve merhameti istirham eylerim. Lakin şu günlerde o istirhamât beni üzüyor. Kalbime lütuf ve inayet edeceğinize dair bir ümit geldi mi azîm ıstıraplar içinde bırakıyor. Zira ümit beni mahveyleyecek derecede görünüyor. Ben zaten eltâf-ı âliyenize müstağrak olduğumdan [yüce lutfunuza doyduğumdan]: “Ey âşık-ı mihnet-zede buldukça bunarsın” mısraını âverde-i zeban eyliyorum [söylüyorum].

Meğer sürurun da vuslatın da ıstırapı varmış. Eyyam-ı vuslatınızda hissettiğim âmal beni divane-i şadî ediyor. Bu sevinç kalbimi o derece dolduruyor ki rehavet-i hissiyata uğruyorum. O zaman bin fikr-i elim zaten zaaf içinde kalmış olan aklıma hücum ederek “Sen yarın ayrılacaksın”, “Sen yarın bir müddet-i cüziye için bu meserretten mahrum kalacaksın” diyerek itap [yakınma] ve serzenişte bulunuyor.

Ben zaman-ı meserrette eyyam-ı kederi, dem-i firkatte çektiğim belaları yâd ederek hatta müntehabınız olan:

*“Eğer zevki tefekkür eylesem gönlüm itâb eyler
Anınçün ber-murâd olmak beni elbet harâb eyler”*

beytini kemal-i hüzn ile okuyorum.

Size mufassal bir mektubumla teessürat-ı kalbiyemin bir kısmını anlatmış ve orada minnet-i lütuf ve atıfet altında esir olan ateşli bir kalbin tahassüsâtını yazmış idim. Hissiyatım gündün güne mütezayit olduğu gibi her an ve dakika tekellüme başladığından her gün varid-i efkârım olan birtakım tesirât-ı haseneyi şurada size icmal etmek [özetlemek] isterim:

Gönlümde iki hiss-i muhalif muaraza ediyor: Bu hissin biri sizi sevmek, diğeri kendimi âmalinize esir eylemektir. Sizi sevmek hissi istikbal-i hayatıma ait öyle garip levhalar, öyle şayan-ı temaşa manzaralar izhar ediyor ki ben o elvah ve menâzırın karşısında adeta sermest oluyorum. Âmalinize esir olmak hissi o elvah ve menâzıra öyle dilnişin, öyle dil-pezir [latif, hoş] renkler veriyor ki ben o bedayi-i hissiyenin karşımda temessül ettiğini gördükçe ferah-yab oluyorum. Şu maruzatım hemen bir muam-ma-yı hissîdir. Anlıyorum. Anlatamıyorum. Daha iyisi hiçbir şey anlayamıyorum. İşte kalbimin en garip, en güzel tahassüsâtı bu merkezdedir. Evvelsi gün saat dörtte devlethaneniz önünden geçtim. Mahzun mahzun avdet ettim. Saat yedide bir daha geçtim. Yine hüzn ile döndüm. Hissimin beni sevk edip götürdüğü tarik-i saadette daima kederlerimi sevinç takip edeceğini bildiğimden akşamın on birinde geçtiğimde pencerenizden bana her türlü nükât-ı kalbiyeyi [kalbî incelikleri] söyleyen o güzel dudaklarınızın arasından sigara dumanlarının huruç ettiğini ve müteakiben avdetimde elinizin bana bir işaret-i mahsusa ile hareket ettiğini gördüm. Memnunen haneme kadar geldim. İşte bu sevincimde de bir ıstırap nihan idi. Kendi kendime ah ne ola idi de o güzel dudakları o küçük elleri bir saat kadar doya doya iyisi

doyamaya doyamaya buselere gark ede idim. Kalbimi tehacümle patlatacak dereceye gelen hevesât-ı müterâkimeyi [birikmiş hevesleri] tadil ede idim dedim. Fakat beş günden beri bir kerecik istifsar-ı hatırıma inayet buyurmadınız. Yoksa garib-nevazlıktaki şime-i mürüvvetinizi [garipleri kollamaktaki cömertlik huyunu] mi unuttunuz? Bu hâl beni teessürler içinde bıraktı. Bilseniz ne kadar endişeler içinde kaldım.

Sabırım yandı. Artık tahammül edemedim. Şu hasret-namemi yazdım. Âksa-yı emelim birkaç dakika olsun güzel yüzünüzü görmek, beni neşveler içinde bırakan sözünüzü işitmek olduğu cihetle şundan da mahrumiyetim bütün bütün bâis-i emel oluyor.

Bu sözlërimden iştiyakımın ne derecelerde füzun olduğunu anlarsınız. Anladığınız hâlde bana da merhamet buyuracağınıza eminim. Bu cihetle yarın akşam devlethanenizde bir saat taciz etmek hevesindeyim. Her türlü lütfunuza kemal-i şiddetle intizar ediyorum. Beni bu intizar ateşiyle yakmayın! Baki cism-i mürdeye hayat veren gözlerinizden būs ederim efendim canım.

Ruhum!

Avdet buyurulan yere gitmek üzere şimdi yola çıkıyorum. Bakın ne kadar mahzuzum. Size yapacağım şeyleri de unutuyorum. Böyle bir emrinize nail olduğum cihetle bahtiyarlığım teceddüt etti. Teşekkür ederim. İhya-yı kulûb [kalpleri canlandırmak] için muttasıf olduğunuz seciye-i merhamet şu veçhile de bir eser-i inayet gösterdi. Minnettarınızım.

S...

***

...

Aldanmış gönlün ıstırabâtına nihayet olur mu? İşte benim gönlüm de aldandı. Fakat onun ıstırabâtı yok. Zira mahvolmuştur. Bu hâlden benim için bir hisse-i nafia husule geldi [faydalı bir şey meydana geldi]. O da insanın her türlü beliyât-ı hayata [hayatın musibetlerine] tahammül edebilmek hassasını tedricen iktisap etmesidir. Ben tahammülü farazi addederken şimdi ciddi olduğunu tasdik ediyorum. Görüyorsunuz a! Fikrimde husule gelen şu inkılap pek gariptir.

Size bu mektubumla şerh edeceğim ahval iki kısma münkasimdir [ayrılmıştır]. Bunların biri vicdani, diğeri bütün bütün maddidir. Ahval-i vicdaniye diye şuracıkta kemal-i lakaydi ile dermeyan ettiğim husus terbiye-i müktesebemin ilcaâtıyla [zorlamasıyla] yazılıyor. Hissiyatımda iki seneden beri terakki etmekte olan tezellül ve iftikar [ezilme ve aşağılanma] nâkâbil-i tefsirdir. Acep bu tezellülün müsebbibi kimdir? Sizsiniz diyemem. Mutlaka benim.

Kavânin-i beşeriye boş şey değilmiş. Ahval-i vicdaniyede aldananlar ben ve siz gibi tarik-i iffet ve istikameti terk ile şehvât-ı nefsanîyesine ittibâ edenlerdir [nefsani arzulara boyun eğenlerdir]. Filvaki, bir busenin, bir derâğuşun hatıra-i sevda-perverde bıraktığı eser-i müheyyiç hiçbir şeyle izah edilemez. Hissiyatın galeyanı, insanın benliğinden çıkarak bir lezzet-i âniyeye iktiranı [anlık lezzete yaklaşması] o derece tatlı, o derece sevimli ki terk-i can gibi her fedainin göze aldıramayacağı cesaretler irtikâp olunabilir. Fakat hayat-ı medeniye ve içtimaiye bunu menediyor. Menetmekle beraber izahat-ı lazımede bulunuyor. İki milyar dehen-i tariz [iğneleyici ağız] birden açılıyor. Bakınız neler düşündüm: Mademki bu lezzet-i hafiye herkesin mucib-i hazzıdır. Ne için mahremdir?

Bir kadının incizabât-ı gayrimeşruasına [gayrimeşru çekiciliklerine] esir olan bir erkek ne için hâif oluyor [korkuyor]? Kadının şiraze-i hayatındaki akd-i metinenin inhilali [en sağlam düğümün çözülmesi] neden bâis-i teşnî [ayıplama sebebi] oluyor? Daire-i nikâh dâhilinde icra edilen zevkiyâtın lezzeti başka mıdır? Ben sizi derâguş ederken neden tereddüt ediyorum? Siz beni ne için aldatıyorsunuz? Kalbim bulunduğu hâlin ciddiyetine neden inanmıyor?

Kavâid-i külliye-i insaniyede [insanlığın bütün kanunlarında] günden güne müterakki olan asar-ı hiffet [hafiflik işaretleri] acaba hangi derece-i süfliyetle karar edecektir? Meşru kelimesinden ne anlaşılıyor? Vuslat-ı nâ-pâk [gayrimeşru birliktelik] nedir?

Bu sualler birdenbire hatır-güzarım oldu. Fakat bir zaman için muallim-i iradâtım olan vicdanım bana şu yolda telkin-i ahkâm eyledi. Dedi ki:

Fikr-i insani daima mütelevvindir [değişkendir]. Hiçbir fikir yoktur ki tefekküre başladığından itibaren tahavvül etmemiş [dönüşmemiş] olsun. Sen hayat-ı içtimaiye nedir bilir misin? Hayır. Evvela sana şunu izah etmek arzumdur.

Hayat-ı içtimaiye bir suret-i taayyüştür [yaşam şeklidir] ki maneviyeti maddiyetine galebe eder. Aile bu hayatın esasıdır. İşte arada sırada cemiyât-ı beşeriye arasında mesut görünenler şerait-i içtimaiyeye tamamiyla vâkıf olanlardır.

Kavânin-i maneviye efal-i insaniyeyi [ahlak kuralları insanların davranışlarını] idare eder. Kavânin-i saire [diğer kanunlar] inzibât-ı hissiyat ve hevesâtı [heves ve hislerin zaptını] emreyler.

Siz lezzet denilen şeyi asabın rehavetinde arıyorsunuz. Ne garip dalâl [sapkınlık]!

Lezzet ve haz kelimeleri doğru olsa bile yine matlup olan neticeyi nâtık değildir. Lezzet-i hakikiye dimağın istirahat-ı maneviyesinden ibarettir. Yoksa asabın tevettüründe [gerilmesinde] değildir.

“İncizabât-ı gayrimeşrua” dediğin söz şu neticenin aksidir. Yegâne saik-i vukuat olan hırs her ne şey üzerine istinat ederse o şey gayrimeşrudur. Çünkü hırs olunca bir maksad-ı hafi vardır.

Maksad-ı hafi ihtiyâlât-ı dimağiyeden [zihnin hilelerinden] biridir. Müddet-i medide yorulmuş olan dimağ bir müddet için istirahat etmeyi ister. Sizi aldatır. Siz o neticenin dehşetini görürsünüz. Korkarsınız.

Hodkâmî [bencilik], beşeriyete mahsus bir hâldir. Bu hâli size veren de benim. Mebzuliyet-i visalin [kavuşma sıklığının] kıymet-i zevki kesrettiği [kırdığı] ekseriya vuku bulduğundan tahkikat-ı maneviye insanı yorar. Bu hâlde herkese aguş-ı visalini açan bir şenat-i mahsusada bulunmuş olur. İşte bâis-i teşnî olan hâl de budur.

Ahval-i beşeriyenin bir suret-i serbestânede husulü ârâ-yı umumiyenin istihsaline vabestedir. Ârâ-yı umumiye birtakım makâsıd-ı vicdaniyenin içtimaidan ibaret olduğundan bir emr-i mahsus yerine geçer. Umumen kabul edilen veyahut kabulünde bir mecburiyet-i maneviye bulunan hususât herkes için seyyan [eşit] olduğundan siyaset-i aile denilen fikr-i medeni dâhilinde yaşamak için kavânin-i belediye ve medeniyyeye ittibâ lazımdır. İşte bu ittibâ insanda namus denilen hasîsa-i mübarekeyi [değerli özelliği] ibda eder [ortaya çıkarır]. Bu zincir-i irtibatı muamelat-ı meşrua takviye eyler. Binaenaleyh, zevkiyât-ı meşruanın lezzeti daimî ve her türlü tarizâtta beridir. Bu hâlde şu kavâid-i meşruaya muhalif olarak vukua gelen her türlü derâguşlarda insan titrer. Zira bir havf-ı ıstırap vardır. Senin iğfal edildiğin de bu iki hâlin netice-i katiyesidir. Tededdüdün iğfal edildiğini, anlayışın bulunduğu hâlin ciddiyetini ispat edemez.

Günden güne müterakki olan asar-ı hiffet hangi derece-i süfliyyette karar edecektir, diyorsun. Bu sualine hâlin en büyük bir cevaptır. Sen ahval-i vicdaniyeni ne derece tezlil edecek olursan o derekede karar kılarısın.

Şimdi pişgâh-ı fikretinde nev-be-nev zuhur eden menâzır-ı hayatiyeyi iyiden iyiye düşün. Vardığın sefaleti anlarsın.

Vicdanımın şu ihtarâtını öyle bir dikkat-i mahsusa ile dindim ki hiçbirini kaybetmeyerek cümlesini size arz eyliyorum. Nasıl, benim hayat-ı gayrimeşruamın içindeki komediler pek feci değil mi? Eyyam-ı nev-civanîsini birtakım hiyel ve desâyis ile firifte ederek [hilelerle kandırarak] yaşayan bir erkeğin makhûriyet-i vakıası [perişanlığı] giran değil mi?

O gece saat yedide çıktım. Bin fikr-i heyecan-âlûd ile hanenize kadar geldim. Zaten inkılabât-ı fikriyenin en müthiş muhatarâtına uğramış olduğumdan bahçe duvarınızı kemal-i cesaretle atladım. Artık havf ve ıstırap yok idi. Muamelat-ı vakıamın hatasını anlıyordum. Fakat derunumdan gelen bir hiss-i mübreme itaat mecburiyetinde idim.

Tesadûf bu ya! Bahçe kapısından girdiğim zaman yanan bir idare kandilini kendime rehber ittihaz eyledim. Sofaya çıktığımda her vakitki masanın üzerinde bir yığın eşya gördüm. Saatiniz tam sekizi vurdu. Ben bu saatten hakikaten endiş-nâk oluyorum. Güya bana bir hatıra-i müellime ihtar ediyor. Odanızı açtım. Yatağınız muntazam idi. Geldiğime bir nişane olmak üzere içinde bir müddet yattım. Keşke yatmaya idim. Zira inkılabât-ı kalbiyem birdenbire pişgâh-ı fikretimde göründü. Bana yeminler ederek gösterdiğiniz evzâ-ı sadıkâneyi düşündüm. Size kemal-i tehalük ile [büyük bir şevkle] sarıldığımı, kemal-i şiddetle kokladığımı, hissiyatımı teskin edemeyerek ağladığımı, gönlümün her türlü mehâsinini yâd ederek bahtiyar olacağımı hatırladım. Yatağınızdan meşamm-ı canıma kadar nüfuz eden buy-ı shevâniden pek müteessir oldum. Şuracıkta ölmeyi kurdum. Fakat bir mecburiyet-i maddiye beni bu hâlimden geçirdi. Pek ziyade ağladım. Yastığınız gözyaşlarımla ıslandı. Gözlerimi oralara sürdüm.

Saat dokuzu vurduğu zaman birdenbire daldığım o âlem-i gaşydan kurtuldum. Masanızın üzerine kurşun kalemle yazdığım şu satırları bıraktım:

“Sizi hem gönlüm, hem gözüm arıyor. Gönlüm hissiyat-ı rekabetten müteazzi, gözüm cemalinizden mahrum. Şimdi odanızdayım. Falât siz yoksunuz. Bu yokluk beni malıvediyor. Şu hâlin nâtık olduğu tenhâi beni nelere sevk etti. Bunlar nâkâbil-i icradır. Beni ne derece zalimane bir surette aldatmış olduğunuzu biliyorsunuz a. Artık safiyet-i kalbinize inanamayacağım. Ne feci his! Siz beni terk ettiğiniz hâlde ben sizi terk edemiyorum. Arıyorum bulamıyorum.”

Sokağa çıktığım esnada yine heyecanım kalktı. Haneme geldim. Aman! O harab-âbad pek muzlim! Doğruca yazıya başladım. Şu mahsul-i tesirât husule geldi.

Size en son sözlerimi söyleyeyim:

Siz beni terk ediyorsunuz. Bu o derece müthiş değil. Ben sizi arar bulurum. Siz beni tardedersiniz [uzaklaştırırsınız]. Geriden temaşa-yı cemalinize muvaffak olurum. Benden kaçarsınız. Hayalinizle imrar-ı vakit ederim. Fakat aldatıyorsunuz. Bu müthiş!

Ne bileyim? Ne için? Gönlüm daima sizi affediyor. Zulüm görenler ne kadar merhametli oluyor. Size son bir rica daha. Görüyorsunuz a! Ne derece mail-i sulhum [barıştan yanayım]. Affedin. Beni terk etmeyin. Şu birkaç günlük hayatımı ihya edin. Bir emelim kaldı. O da sizsiniz.

Bana acıyın. Ne garip temenni değil mi? Sizden fikrinizi mübeyyin bir cevap-nâme isterim. Bari bunu lütfedin. Bir daha... Artık yazamayacağım...

S...

Beni hâlâ sever olduğunuza dair irsal ettiğiniz lütufnamenizi ne kadar tereddütlerle okudum. Bu tereddütlerimde bir havf-ı meçhul [gizli korku] var idi. Her satırınızı okudukça o güzel dudakların vaz-ı dil-firibini düşündüm. Benim kalbimi hiçbir cihetle incitmek istemediğinizi beyan ediyorsunuz. Nezaket-i tabınızın ne derece âli olduğunu bilirim. Bana karşı gösterdiğiniz etvar-ı iğfalkârâneyi [aldatıcı tavırları] mahzâ bir tecrübe olmak üzere ihtiyar ettiğinizi söylüyorsunuz. Acayip! Ben hâlâ tecrübe edilmeye layık bir nâ-puhte-i sevda [acemi âşık] mıyım? Bu teveccüh-i muhabbet-perverâneye teşekkür ederim. Ne kadar müvesves, ne kadar kıskançsınız, diyorsunuz. Vesvesem, kıskançlığım, hep sizin içindir! Benim gibi size rapt-ı âmal etmiş bir kalbin birdenbire yalnız kalışı ne kadar ıstırab-engizdir. Salı akşamına kadar bekleyeceğim. Beni bu kadar intizarda bırakmayınız! Gördünüz mü? Yine sabırsızlıkta bulunuyorum. Ne kadar mesudum. Ne kadar mesudum. Bu hissiyat-ı saadet ve meserreti yalnız siz veriyorsunuz. Vücudunuz benim için hayat-ı sâîndir. Gel meleşim gel! Seni gıyabi olarak derâguş edeyim. Bakın benden çekiniyorsunuz. Dimağım hun-ı heyecan içinde kaldı. Hayır, hayır çekinmiyorsunuz. Siz de beni kucaklıyorsunuz. Ah! Ben bu lütufları, inayetleri hayalen mi hissedeceğim. Dünyada mesudiyet-i hayaliye de olmazsa bedbahtlarda ümit olur mu?

Sizdeki fitrat-ı sevda-perverâne ne kadar müessir! Bana bir anda bin tecelli gösterdiniz. Tecelliyâtım o vecihle tezahür ederdi ki her manzarasında sizi görürdüm. Gözlerimde bir garabet-i rüyet [tuhaf görüş] hasıl oluyor. Ne tarafa atf-ı nazar etse sizi görüyor. Dimağımda sizi düşünmek bir hassa-i fitriye oldu. Gönlümde hayaliniz sermaye-i hayat yerine geçiyor. Gel benim

hayali latif, cemali dil-firib olan ferîstem [meleğim]. Bana ruh veren de terk-i can ettiren de sen olacaksın. Bekliyorum.

***

Ruhum!

Bir hafta devam eden o visal âleminin hatıramda ihya eylediği bedayi-i meserrât ve saadâta şu iki günlük iftirak bir meraret-i vicdan-firib [gönül aldatan acılık] katmaya başladı.

Gönlüm ne kadar müsterih bileseniz. Çektiğim eziyetleri, cefaları unuttum. Ben zaten mihen-i dünyeviye'nin [dünya sıkıntıların] mail-i zeval [yok olmaya meyilli] olduğuna itikat edenlerdenim. Fakat teessürlerinin de mâhî-i hayat olduğunu bilirim. Gördünüz a! Ne kadar ihtiyarladım. Hevesâtıma bile nâ-be-mevsim bir pîrî [ihtiyarlık] arız oldu. Yalnız sizi görmek, sizinle konuşmak yani hayat-ı ebediye-i dünyeviye'ye nail olmak isterim.

İzdivaç hakkında açılan mübaheseye ben hitam verdim. Bu fikrinizi esasen kabul ettim. Benim hayatım, mematım elinizde olduğu hâlde nasıl olur da böyle bir teklifi reddedebilirim. Sizinle izdivaç ettiğim hâlde husule gelecek terakkiyât-ı muhabbete feda olacağım.

Gönlüm, emelim hep sizdedir. Nasıl bilerseniz öyle idare edin. İzdivaç! Ben bu daire-i mahremiyete daha henüz giriyorum. Vicdanım o kadar müsterih oluyor ki kendimi dünyalar kadar ağır bir bâr-ı ıstırap [ıstırap yüklü] altından kurtulmuş sanıyorum. Bir kaide-i maneviye buldum. Meğer yaşamak hiçbir şey imiş. Asıl yaşamak hissiyatın zinde bulunmasından ibaret imiş. Cenab-ı Hak kimseyi mezellet-i tahassüsâta [duygusal zillete] uğratmasın.

İzdivacımız için lazım gelen tedbire müracaat eyledim. Bir hafta zarfında her işin biteceğine mutmainim. Cevab-ı lütfunuzu bekliyorum.

Elvah-ı hayatiyemin şu son levhası pek dilnişin olacaktır. Ah! Hissettiklerimi size de ihsas edebilsem! Daha şimdiden is-

tikbal-i fikretimi parlak parlak kevkebler [yıldızlar], hayat-fezâ güneşler karşılıyor. Şu küçücük beyinde dönen efkâr-ı mesadet-bahşadan [mutluluk veren fikirlerden] dolayı kendi kendimi tebrik ediyorum. Baki.

***

Şuraya bazı mütalaât-ı hususiyenin dercini [kişisel düşüncelerin yazılmasını] münasip gördüm. Bu mektubu kendi kendime mütalaa ederken elime ikinci bir mektup daha aldım ki tarihçe beynlerinde [aralarında] sekiz aylık bir fark var idi. Zaten mektub-ı sâninin kıraatinden dahi münfehim olacağı üzere [anlaşılacağı üzere] izdivaç vaki olmuş. Acaba şu sekiz aylık ömr-i güzeste ne türlü fecây-i maneviye vuku bulmuştur? Buraları kâmilten perde-i meçhuliyet altındadır. Şu mektubâtı mütalaa ederken hissettiğim teessürat-ı bî-nihâye bende de birtakım nûkat-ı ahlakiye peyda etti. İnsan bazen bir kelime ile müteessir olarak ağlar. Fakat bu ağlayış his ve vicdana öyle bir vüsat verir ki nazar-ı hikmet ondan müstefit olur.

Mektuplarda serapa görülen efkâr-ı mahsusa aşk ile hikmetin imtizacından ibaret gibidir. Fakat arzu ve hevesin şiddeti altında zebun olan bir mağz-ı fersudenin [yıpranmış aklın] mahsul-i tesirâtı olduğundan vuzuh-ı tahassüsât [duyguların açıklığı] iyiden iyiye husule gelememiştir.

Genç, edvar-ı hayatın kâffesini sayıyor. Hayat-ı maddiye, maneviye, fikriye, medeniyesini bili[yo]r. Hatta evvelleri izdivaç fikrini reddederken sonraları buna rıza gösteriyor.

Şu netâyic-i mühimme üzerine nazar-ı mütalaamızı biraz daha tevsî ederek [genişleterek] çeşm-i hayalimizi izdivaç üzerine atfedecek olursak tahmini bir levha-i maişet görebiliriz. Bu levha-i maişet pek hususi olduğu gibi ekser bu âleme münhasır gibidir.

Hatta mektuplar arasında parça parça olmuş bir varaka gördüm ki ondan istihrac-ı meal etmek [anlam çıkarmak] pek güçtür. Lakın bazı yerlerini tashih ve ilave ederek on beş satırını şuraya der edebilirim. şu mukaddime levha-i maişete güzel bir methal olabilir.

Gencin lakaydi âlemi diye kelim-i zarafetle beyan ettiği o âlem-i müthiş insanın hayat-ı vicdaniyesi üzerine öyle bir jeng-i ıstırap [elem tozu] kondurur ki bunu belki bir müddet-i medide-i salah [uzun iyileşme süresi] izale edebilir. Bu âleme “manyetik” demek daha caizdir. Hissiyat-ı insaniyeyi ayrı ayrı tetkik edenler daima mazarrat-ı nefsaniyeyi ser-i krda [nefsani zararları en tepede] bulurlar.

İşte o parça parça mektup:

Bugün sabahleyin aldığım haber üzerine kalben hissettiğim teessüf ve kederi anlatmak ve bu bapta lazım gelen cevapları vermek üzere yanınıza geldiğimde tarafınızdan gördüğüm alâim-i bürudet ve istihfaftan [soğukluk ve aşağılama belirtilerinden] asla rencide olmadım. Garip değil mi? Benim gibi tab'an teessürler içinde perveriş-yab olmuş bir adam, sizin gibi lakaydi âleminde büyümüş bir hanımdan bu gibi sözleri işitir de yine müteessir olmaz. Sebebi? Sebebi mi? Anlatayım. Ben sizden daima bu muamelelere intizar ediyorum. Sevâbık-ı ahvalinizin kemal-i dehşetle zihnimde cay-gir olan [yerleşen] levha-i bî-misali beni böyle bir intizara sevk eder. Ağreb değil mi? Ben bu levhayı temaşa ederken titrer ve kendi kendime artık zeval-i cemal denilen ve bir kadın için hadd-i vâpesin ıtlakına [son sınırdan denilmeye] bihakkın şayan olan bir devirde belki bana munsifâne muamelata temayül eder [insaflı davranır] ve müptela-firibâne ahval [âşık aldatırcasına haller] ve harekâta kalkışmaz zannında bulunurdum. İşte bu fikr-i acib beni daima âmalinize tevfik-i harekât ettirmeye mecbur etmiştir. Hatta mahzâ emrinize itaat etmek arzusuyla bâlin-i ihtizara [ölüm döşğine] baş koymuş kardeşimin ibramına karşı durdum. Şu hâl bir kere nazar-ı itibara alınırsa vukuu yalnız sizce malum ve bence katiyen meçhul olan iftira meselesine nasıl cesaret ederim. Bunun gayet mahirâne bir surette tertip edilmiş bir plan olduğuna kaniyim. Hem de bu kanaatim pek ciddidir. Zira eğer bu hâl benim tarafımdan yapılmış olsa bunda bir sebep olmalı idi. Hâlbuki sizden ayrıldığım zaman iğbirar ve infiali mucip [kırılacak, gücenecek] hiçbir hâl vukua gelmemişti. Eğer başkası tarafından yapılmış ise bunda ne kabahatim olabilir? Sizin yaktığınız can bir iki değil ki insan ve bizzat kendiniz bir adama

azv ve isnatta bulunabilsin ve bulunabilesiniz. Bu hâlde işin sırf bir plan üzerine müesses olduğu tezahür eder.

Benden ayrılırken serdedilen o aman sedası acep neyi ifhama vesâtet [anlamaya aracılık] edecek!

Artık şu ahval-i vakıa tekmil hevesât ve âmalimi zebun etmiş olduğundan tereddüdât ve şübehâtımı izale ettim ve bu gibi desâyis-i işvebazânenen (!) teneffür [işveli hilelerden nefret] eyledim. Siz ebleh-firibâne [ahmak aldatırcasına] harekâta kalkıştınız. Benim bu yolda tecrübem olmadığından kemal-i havf ile kûşe-gîr-i inziva [münzevi] olarak sizi unutmak ile dem-güzar olacağımı arz ederim.

Resimlerim geldi. Bu yolda da gördüğüm büyüklüğünüzden dolayı hakikaten müteşekkirim. Beş seneyi mütecaviz devam eden bir muhabbetin mahsulü, yadigârı, hatırası ancak resimlerimiz olduğundan ve bendeniz ise zat-ı nazikâneleri gibi kadir ve kıymet bilmez, hukuk ve muhabbet nedir tanımaz olanlardan olmadığımın resimlerinizi mukabeleten iadede mazur bulunduğumun beyanıyla beş sene bir müddet zarfında tabiiyü'l-vuku [istemededen olan] kusurlarımın affını rica ederim efendim.

***

Şu mektubu okuduk a. Şimdi o levha-i maişeti tetkike girişelim. Benim burada bulduğum nukat-ı mühimme sırf ihtiraî [uydurma] değildir. İstihracîdir [yorumlayarak sonuç çıkarmadır].

Genç hacle-i zıfafa girdiği akşam itidal-i hevesât ile girmişti. Çünkü kendince hazine-i âmal tanıdığı o vücud-ı dilberi başkalarının taht-ı tasarrufundan almıştır. Ama bu bir zandan ibarettir. Zan zaten hakikatin büruzundan [ortaya çıkmasından] sonra anlaşılmaz mı?

Bir emel-i saaadet-perverâne ile cism-i nâtüvanı şifa-yab olmaya başlamıştır. Artık nazarında o derece hırs, efkârında şiddet-i evveliye, vicdanında galeyan-ı tam, kalbinde heyecan bulunamayacak. Yalnız bir his bulunabilir. Her akşam perestîde-i kalbinin yanında bulunabilmesidir.

Muhakemât-ı fikriyesindeki hiddet yavaş yavaş zail olmuştur. Çünkü izdivac-ı meşru âleminin bereket-i saadeti kendini birdenbire istila eyler. O hacle-i visal bir zevk-i ciddi ile görünerek tabakât-ı ulviye-i lezzetin [ulvi lezzet tabakalarının] donuk ve fakat merkez-i hayata kadar nafiz ahkâmına tesadüf eder.

Yalnız biraz endiş-nâk. Endişesi o ruh-ı ten zannettiği vücudun hayat-ı sabıkası hakkındadır.

Hayat-ı sabıka! Böyle bir gencin zihninde bir tesir-i şedit peyda etmeye müstaittir [yeterlidir]. Ruhundan daha ziyade sevdiği bir vücudun birtakım enzar-ı müştakına maruz olduğunu biliyor.

İhtimal ki devr-i izdivacın üçüncü ayı bir infial-i şedide uğramıştır. Acaba bu infial ne türlü esbap üzerine müesses idi? Bunu anlamak için yukarki mektup kifayet eder. Vakâyi-i atiyelerini [ileride başına gelecekleri] ise şu mektub-ı mufassal iyiden iyiye izhar ediyor.

Sizden nefret ettiğimi iki ay evvel anlatmış idim. Lakin siz ısrarınızda devam ediyorsunuz. Yazdığım şu mektup hem son sözüm, hem de son yazımdır. Zira terk-i hayat elzem görünüyor. Görünmese de uğradığım derd-i müthiş beni mecbur edecek.

Üç senelik şu hayat-ı sefilâne asabımda öyle bir şiddet ve hiddet husule getirmiştir ki bu şiddetin ateşi içinde mahvolup gitmiştir.

Ben sizi daire-i izdivacıma aldım. Fakat bundan maksadım ne idi? Size suret-i ebediyede temellük değil mi? İşte o bela-yı temellük ummadığım hastalıklara sebep oldu. Beş ay yanınızdan ayrılamadım. Gâh borularınızda, gâh gizli dolaplarınızda bulduğum mektup parçaları beni hayli rencide etti. Bir akşam göğsünüzde bulduğum mektup beni her türlü hakâyika muttali [haberdar] kıldı. Bakın o sevdiğiniz ne diyordu:

“O menhus izdivacı terk etmeyecek misiniz? O menhus âlemden vaz geçmeyecek misiniz? Şu hâlinizin ıztırarî olduğunu biliyorum. Fakat izdivaç benim aşkıma nihayet veremez. Belki kıskançlığımı tezyit eder.”

İşte şu satırları okuduğum anda idi ki odada bayılmışım. Siz benim şu hâlime ıtıla kesp eder etmez meseleyi tamir ettiniz. Güya fikriniz size gelen şöyle bir mektubu bana göstererek sıdk ve vefanızı göstermek imiş. Keşke böyle olsa idi!

Ben izdivaçtan mukaddem böyle bir faciaya tesadüf edeceğimi biliyor idim. Lakin ne çare!

Ah! Üç sene evvelsi ne kadar mesut idim. Ben şimdi avdet-i hayatı istiyorum. Hayat-ı medeniyemi kaybettiğim esnada kadr-i namus-perverîyi [ahlaklılığın kıymetini] anladım. Namuslu bir aile meydana getirmek kadar aksâ-yı bahtiyarî [yüce bir bahtiyarlık] olmadığını şimdi takdir eyliyorum. Kendi elimle

namusuma sürdüğüm lekenin ne ile izalesi mümkün olacağını düşünüyorum. Tefekkür-i hakiki şimdi başladı.

Eğer benden ayrılmak istiyorsanız ben razıyım. Ah! Mustarip oluyorum. Ölüyorum. Ölsem bu kadar azap çekmeyeceğim. Beliyât-ı kalbiyeye alışmak olamıyor. Bu mümkün değil. Bilmem ne türlü bir his beni yakıyor. Hem terk etmek, hem de etmemek istiyorum. Romanlarda gördüğüm bazı ahval-i fevkaladeye inanmazdım. Meğer hayat bir bahr-i inkılabât [kargaşa denizi] imiş! Beni emvacı [dalgaları] boğmuyor. Eziyor. Tazip ediyor. Ben boğulmak istedikçe şiddetini tahfif ediyor.

Sizi bir nefret-i vicdaniye ile seviyorum. Şu itirafım sizce en büyük sermaye-i iğfal olabilir. Siz beni ıstırabât-ı memmat içinde yaşıyorsunuz.

Hâmile olduğunuzu işittim. Ey azap! Artık kesil. Ben çocuk babası olacağım. Heyhat ki ıstırabıma nihayet yok. Endişelerim hayat-fersâ. O yavru, o güzel çocuk bana mı peder diyecek? Acep ben onu göreceğim miyim?

Neyyir! Beni çok ağlattın. Her girye-i âşkanem menkuşât-ı zihniyemin [zihni hatıratımın] bir kısmını sildi. Beni cünun-ı sevdaya uğrattı.

***

Gencin mütalaâtında görülen televvünât-ı şedide [şiddetli değişimler] müdrikâtının noksanına [anlayışının eksikliğine] alamettir. Nefret-i vicdaniye ile sevmek bahsi biraz tafsile şayandır. İncizab-ı hevesât [heveslerin çekimi] kadar müessir hiçbir eser-i maneviye olamaz. Bu hâl, aşk ve sevda denilen hâlât-ı ruhaniyenin hadd-i esfelidir [en aşağı derecesidir]. Bir kere idrakât-ı zihniye şu hadde mukârin oldu mu [vardı mı] hayat-ı umumiye-i beşer mahvolmuş demektir. Lakin bu mahv, bir nevi inkıraz-ı

hissiyattır. İnsanın arz ettiği elvah-ı sefaletin en müthişî böyle bir levhadır. Bu levhada beşeriyetten başka bir hâl-i mahsus görünür. Çeşm-i im'ân [dikkatli gözler] manzarasından korkar, kalb-i hassas bir anda darabanını kat eder [çarpıntısını keser]. Zihin yuvarlandığı tefekkürât içinde birdenbire durur. Âlem-i lakaydi içinde geçen hayat-ı sefilânenin tarih-i sahihini yazmak için bir takım kalbin hissiyatına tercüman-ı sahih olmak icap eder. Fakat öyle hissiyat vardır ki onları yazmak değil hissetmek dahi insanı mahveyler.

Tecârib-i hayat pek uzun olduğu gibi o derecede feci, o derecede muhzindir ki daha elsine-i beşeriyeden [yeryüzündeki dillerin] hiçbirini bunu tamamen ifade edecek derece-i kemale varmamıştır.

Öyle tahassüsât-ı vicdaniye hasıl olur ki insan nefret ettiği hâlde yine vücudundan memnundur. İşte o zaman hırs bir hiss-i hodperestiye [bencil hisse] inkılap eder.

Hiçbir dimağ-ı dâhi bir saatlik ıstırabât-ı maneviyeyi izah etmeye muktedir değildir. Kulûb-ı vâhiye erbabı [kalbi boş olanlar] bağırır. Hissiyat-ı beşeriyeyi müfit [insan hislerine faydalı] tabirât icat ettiklerine kani olurlar. Lakin bu mümkün değildir. İnsan mahsusâtını anlayamazsa kendi için bir bahr-i bî-keran-ı meçhulat [sonsuz bilinmezlikler denizi] olan kulûb-ı saireyi nasıl anlayabilir? Bunun için hayat-ı kalbiye üzerine yazılan bir eser ne kadar mufassal olursa yine mahiyet-i esasiyesini nâtik olamaz. Fakat bir ömr-i güzeştenin tafsilat-ı maneviyesine girişmeden yalnız suret-i güzaranını seyretmekte başka bir lezzet-i hafiye vardır.

Ömrüm hadd-i vâpesine indi [sonuna geldi]. Hâlâ müştak-ı visa-
linim [kavuşma arzunla yaşıyorum]. Gön-lüm derekât-ı süfliyye
vasıl oldu. Henüz mecbur-ı cemalinim, dimağım efkâr-ı sefilâ-
ne ile istinas [aşinalık] peyda etti. Daha haris-i âmalım. Gözüm
giryeden görmez oldu. Temaşa-yı ahvalden usanmadım. Kalbim
darabanını terk etti. Daima meşgul-i hayalim. Bir his var. Onu
tarif edemiyorum. İşte bu acz-i hayat-sûz beni size sevk ediyor.

Gâh ayağınıza düşeyim. Yalvarayım. Rezâil-i sabıkama iz-
har-ı nedamet edeyim [eski rezilliklerime pişmanlık göstereyim]
diyorum. Gurur-ı vicdani mâni oluyor. Gâh huzuruna çıkayım.
Bir dane [mermi] ile dimağımı paralayım, karşısında öleyim, di-
yorum. Vakit ve hâl müsait olmuyor.

Yattığım firaş-ı ıstırap [ölüm döşeği] altımda çürüdü. Üç
aydır beni kimse sormadı. Kimse iyâdetime [ziyaretime] gelme-
di. Yavrumun avaz-ı latifini hayali dinliyorum. Bir kere yüzünü
görmedim. İştittim kız imiş.

Bu sabah kendimi yokladım. O derece zayıfım ki yataktan
kalkmak ihtimali kalmadı. Hâlât-ı mevtiyenin [ölüm hâllerinin]
anbean terakki-yab olması size nefes-i ahirimde söylemek istedi-
ğim sözlerle mani olacak havfıyla şu vasiyetnameyi yazdım. Fakat
bir nevi tercüme-i hâl-i hissiyat olacaktır. Kuvve-i müfekkiremi
öyle bir surette cem ettim ki tasavvur olunamaz. Çünkü bir nokta
üzerindedir.

Seninle geçirdiğim eyyam-ı hayatın meraret ve lezzeti bence
müsavi. Ömür dediğim bu hayat-ı meçhuleden bir şey anlayama-
dım. Anladığım bir şey var ise o da hissiyat içinde yandığımdır.

Son zamanımda seni görmek istiyorum. Kalbimin şaha-
detine inanacak olursam muvaffak olamayacağım. Çünkü o za-
man ölemem. Hâlbuki bana memmat elzemdir.

Ah! Olmalı da görmelisin! Bak hayat-ı müştakâne ne kadar feci bir surette hitam-pezir oluyor [son buluyor]. Her âlem-i visal sırasıyla pişgâh-ı fikrete geliyor. Bir cihan-ı nurani artık ilelebet hayat-ı bakiyeye nazır olacak gözler önünde inkişafât-ı adidede bulunuyor [çeşitli şekillerde beliriyor].

Şu anda o sarı odadaki âlemi tahattur ettim. Bir levha-i bî-misal-i sevda elvan-ı şedidesiyle [güçlü renkleriyle eşsiz bir sevda tablosu] görünüyor. Seni öpüyorum. Öptükçe yaşamak denilen fiil-i mahsus-ı hayvaniyeti takdir ediyorum. İşte o da söndü.

Mavi gözlerin ne kadar cazibeli! Bana hezeyan-ı dimağî geliyor. Bir anda müfekkiremi kaybediyorum. Zavallı ben! Ne kadar bedbaht imişim! Seni kaybedemiyorum. Seni seviyorum diye söylediğin sözler kulağımda tanin-endaz oluyor [çınlıyor]. Bilsen ne büyük bir âlem-i ruhani içindeyim. Vücudumda şimdi bir raşe-i dil-sûz peyda oldu. Ölüyorum diye korktum.

İşte sana söylemek istediklerim:

Hayatıma rahm etmedin. Mematıma acı. Kızımı seve seve büyüttü. Ona büyüdüğü vakit de ki:

Kızım! Pederin mevt-i hissiye uğradı. O beni o derece sevdi ki öldüğü zaman bile hayalimle uğraştı. Benim ile üç sene geçindi. Bilmem ne garip fikri var idi. Seni hiç görmedi. Lakin muhabbet-i şedidesi seni ona hissettirdi. Cihana bıraktığı bir eser var ise o da sensin. Seni gayet rikkatle büyüteceğim. İlel-i mevruseye itikat ettiğimiz [kalıtsal hastalıklara inandığımız] için babandaki teessüratın da sana intikal ettiğine kaniyim. Senin müteessirâne bakışın tıpkı ona benzer. Sen onun timsal-i cismanisisin. Kalbin de misal-i ruhaniyesidir.

Çok vefadar idi. Kıymet-i muhabbeti bunun kadar takdir etmek mümkün olamaz. O senin hayalini öpe öpe öldü. Mezarından harice fırlayacak her sebz-i hazin [hüzünlü bitki] ikimiz

için takdim ettiği birer şükufe-i uhrevidir. Ben onu kokladıkça seyyiat-ı kalbiyeme tövbe edeceğim. Sen onu kokladıkça pederinin rikkat-i hissiyatına vukuf peyda edeceksin.

Sen mesutsun kızım. Zira o sana aguş-ı ebedisini açmıştır. Fakat bana da yanında yatacak bir mahal bırakmıştır. Ben onun yanına hacil [mahçup olarak] gideceğim. Sen onu mütebessimâne bir surette öpeceksin. Benim dudaklarım onun tenine temas edemeyecek. Zira cesaret edemeyeceğim.

Ruh-ı peder senin vücudunla şad olacaktır. Nazar-ı ruhanisi daima senin nığehban-ı kalbindir [kalbinin koruyucusudur]. Fakat o benden müteezzidir. Beni de tavaf edecek. Her tavafında bir buy-ı garip hissederek maneviyet-i mutlakaya mahzun mahzun avdet edecektir.

Onun gönlü senin üzerinde o derece hazin teessürat bırakacak ki o teessüratı izale etmek mümkün olamayacaktır.

O benden uzak olarak öldü. Fakat mematı ben hissettim. Lakin öldüğü zaman senin yanında idi. Yalnız çehreni göremedi. Perde-i şek o rüyete hail [şüphe perdesi görüşüne engel] olmuştu.

Neyyir! Şu vasiyetimi ifa et. Beni ahir-i hayatımda bir kere daha şad et. İnsan ne kadar nefret etmiş olsa bir ruh-ı muhibbi rencide etmemelidir.

Ah! Şimdi takatim kesiliyor. Teneffüsüme bir inkıta-ı meçhul [sebebi bilinmeyen bir kesilme] geliyor. Kalbim duruyor. İhtimal ki ...

Seni bir kere daha derâguş edeyim. Gel hayal-i latif!.. İşte nazarımdan kaçıyor. Manzaram bir zulmet-âbad kesiliyor. Neyyir...

***

Bu mektup hatime-i hayattan bir gün evvel yazılmıştır. Fakat pek ziyade yıpranmış idi. Acaba ne kadar defa okunmuştur? Ben bu mektuplara destres olduğum [ulaştığımı] zaman sahibesi dahi irtihal eylemişti. Yalnız kızı berhayattır.

Bi'l-intihab [seçilerek] yazılan şu yirmi mektubun muhteviyatı bir icmal-i hayattan maada bir şey olamaz. Küçüktür. Fakat rikkat-i hissiyat erbabınca birtakım nukat-ı muhimmeyi havidir.

Sefilenin hayatını anlamak bu hâlde âsan [kolay] oluyor. Zira eşya-yı metruke arasında bir torba daha vardır ki o da Ney-yir'in tahassüsât-ı evveliyeye ve ahiresini havidir. Tercümeihâline dair yazdığı iki makale-i mufasssala hayat-ı serseriyânesinin fecaatini arz eder. İnsan böyle ömr-i revan içinde yaşayanlara hem acıyor, hem de iktisab-ı intibaha [ders almaya] çalışıyor.

Son

HANIM

**HAZIRLAYAN
ERDEM DÖNMEZ**

Hanım, İlk olarak 1326 (1910) tarihinde yayımlanmıştır. Eser, “Hanım Ninem ile Figaro Gazetesi”, “Evde Kadın”, “Evde Çamaşır”, “Seda-yı Ninni”, “Mini Mini Yaramaz”, “Analık”, “Anaların Enzâr-ı Dikkat ve Şefkatine” ve “Tedbir-i Ömür” bölümlerinden oluşmaktadır. Söz konusu bölümlerden “Ev Kadını” *Hanımlara Mahsus Gazete*’nin 372. sayısındaki aynı başlıklı yazıyla benzerlikler göstermekle beraber buradaki metinle kıyaslandığında ayrı bir yazı olarak değerlendirilecek kadar farklıdır. “Mini Mini Yaramaz” başlıklı hikâye *İkdam*’ın 121. sayısında, “Analık” ise *Sabah*’ın 4521, *Hanımlara Mahsus Gazete*’nin 365, *Servet*’in 1445 ve *Musavver Fen ve Edeb*’in 136. sayılarında yayımlanmıştır.

Muharriri:
Ahmet Rasim

HANIM

Hanımlığa layık evsaf-ı cemile ve meziyât-ı mahsusa hakkında bazı emsal-i makbule ile mütalaât-ı umumiye kabilinden olarak serdedilmiş akval-i mutebareyi ve terbiye-i inasa dair ahlaki metinlerden mehuz fıkarat-ı adideyi muhtevi bir aile kitabıdır.

Sahip ve Naşiri: İlyas

Kanaat Kitaphanesi Babıali Caddesi'nde numara 42

Dersaadet - İkdam Matbaası

Seksen üç, seksen dört yaşlarında yumuşak, yumuk, titiz bir hanım ninem vardır. Bu haluk, bu hoşsohbet, bu pak-dâmen [namuslu] kadın ev işlerinde bir marifet-i nadireye maliktir. Kınalı saçları o derecede taht-ı intizamda bulunur ki oyali yemenisini bağladığı zaman başı en mütenasip bir kadın başı gibi nazar-ı hürmette öpülecek bir şekil ihraz eder. Alnı, yüzü artık buruşmuştur. Fakat o çizgiler bir asra karib bir ömr-i afifâne ile kazanılmış tecrübelerine delalet eder. Onun için sevimlidir. Zaten bir ibtisam-ı daimiye [sürekli gülüşe] mazhar olan o sima-yı ismet o derece ruh-istinasıdır ki her kim kendisini görececek olsa levh-i cebininden [alnından] nümâyân olan nakş-ı dil-pezir-i namusa [iffetin gönül alan izine] hayran olur. Gençliğinde de pek güzel imiş. Hâlâ taraf-ı binâguş [kulağının hizasında] iffetinden nebean eder [fışkırır] gibi görünen bakiye-i melâhat [güzellik kalıntısı], düz ve lakin biraz uzamış, öne doğru meyletmış, kırılmış kaşlarıyla yavaş yavaş bitap u fer kaldığı gözlük kullanışında ayan olan gözlerinin heyet-i mümtezicesini [uyumunu] muhafaza etmektedir. Yalnız bir kulağı ağır işitiyor. Dişleri sağlamdır. Vücudu az mülahham [dolgunca], hafızası pek kuvvetlidir.

Almış olduğu terbiye onu hiçbir zaman azade-i iştigal bırakmaz [işten alıkoymaz]. Köşede oturur, çorap örür, oya yapar, biçer, ötekini berikini çağırıp makine ile diktirir. Beş vakit namazını kılar. Okumak yazmak bildiği için ekseriya kütüb-i diniye ile meşgul olur. Küçüklere nasihat verir. Vakâyi-i güzışteyi [geçmişteki hadiseleri] anlatır. Güzel, ahlaki masallar söyler. Son derecede mukaddestir. Fakat hasis değildir. Biriktirdiği parçaları yine evine sarf eder. Evlat ve ahfadına bahşeyler. Kandil geceleri, bayram sa-

bahları el öpüldüğü zaman herkes kendi meziyetiyle mütenasip olarak kâğıt içine sarılmış birkaç para alır. Fukarası vardır. Onlar gelip de okudukları zaman mutlaka kafesin altından bir onluk, bir yirmilik, bir kuruş fırlatacağına kanidirler. Muhtacîn-i nisvana muavenet-i fiiliyede [yoksul kadınlara fiili yardımlarda] bulunur. Basmalar alır. Giydirip kuşatmayı pek sever. Genç kızlara nigâh-ı iftihar ile bakar. Erkek çocuklara mini mini herifler diye takılır. Mahallenin ebkârı [bekâr genç kızları] el işlerini getirip gösterirler, aferin alırlar, biçkileri hakkında fikrini sorarlar. Bu muallime-i saldide [güngörmüş öğretmen] üşenmez. Evde bile arada sırada mutfığa iner. Sakız böreği, gözleme, keşkülufukara, muhallebi, sütlaç, çerkeztavuşu, kuşbaşı, kavurma, kuru köfte gibi yemekler pişirir. Reçeller yapar. Şuruplar süzer. Vaktinde bamya, patlıcan kurutur, domates ezmesinin âlâsını kurar.

Ramazandan ramazana cevâmî-i şerifeye giderek vaaz ve nasihat dinler. Onda taharet ve nezafet son derecededir. Meshinin altına bile terlik giyer.

Beni pek sever. Biraz okuyup yazmaya düşkün olduğum için iltifat ve teveccühü bolcadır. Gazeteciliğimden de haberdardır. Gittikçe havadis sorar. Yanında bir şey okusam hûlasasını dinlemek ister. Dün gece yine sordu. Ben *Figaro* gazetesinin bir bend-i mühimmini okuyordum. Bu bent “Bir Ev Kadınının Fikirleri” ser-nâmesiyle yazılmış müfit bir silsile-i mütalaât idi. Dedim ki:

“*Figaro* gazetesini okuyorum.”

Gülerek dedi ki:

“İyi havadisler var mı?”

“Havadis kısmını daha okumadım. Fakat hazzedeceğiniz bir şey var.”

“Nedir?”

“Bir ev kadınının efkâr-ı mahsusası.”

“Söyle bakayım, o kadının fikri ne imiş?”

Başladım:

"Kadın diyor ki: 'Eğer bu zamanda bir kızım olaydı onu talim ve terbiye için pek çok sıkıntı çekecek idim.'"

"Neden acaba?"

"Sebebini gösteriyor. Diyor ki: 'Fransa'da şimdiki zamanda ahlak ve yaşayış biraz karışmış, bozulmuş. Onun için o kıza vereceği terbiyenin ne türlü bir terbiye olacağını kestiremiyor.' Bunu söyledikten sonra gençliğini anlatıyor."

Hanım ninem burada içini çekti. Kemal-i teessürle dedi ki:

"Allah gani gani rahmet eylesin. Anneciğim çokça titiz idi. Kendimi bilir bilmez beni işe saldırdı. Evimizde halayığımız, aşçımız vardı. Fakat ne mümkün? Yine ben mutfakta, süpürge elimde evi dört dönerdim. Biraz yorulsam da otursam: 'Bu kız adam olmayacak' diye söylenirdi. Hey gidi yavrum hey. Eski kadınlar kadın idi. Şimdikiler hanım. Hem de buyurucu hanımlar..."

Galiba bizim hanım nine *Figaro*'yu okumuş! Şaşladım. Dedim:

"Hanım nine o kadın da öyle söylüyor."

"Aferin o kadına! Öyle bakayım ne diyor!"

"Bizim zamanımızda kızları talim ve terbiye etmek pek sade idi. Bizi aile anası olmak üzere büyütürlerdi."

"Öyle ya! Kadın ana olmalıdır. Fakat ana var, anacık var."

"Daha diyor ki: 'O zaman biz şimdikilerden daha ziyade rahat yaşardık. Bahtiyar idik. Sakın bu bahtiyarlık sözünü bugünkü gün kullanılan haz ve memnuniyet sözüyle karıştırmayın.'"

"Ne demek?"

"Ne demek olacak. Arada eğlenirdik ama ziyadesiyle memnun olurduk. Şimdikiler çok eğleniyorlar, az memnun oluyorlar demek istiyor. Bizi ta küçükten analık vazifesiyle meşgul ederler, daha pek küçük iken yemek pişirmeyi öğretirlerdi."

"Öyle ya! O zaman öğrenilmezse ne zaman öğrenilir?"

“Çoraplarımı tamir ederdim.”

“O da bir şey mi? Babama öyle güzel çoraplar yapardım ki hem dayanır hem de ayağına yakışır. Her bayram bütün iç çamaşırını ben ellerimle hazırlardım. İç gömleğinden tut da başının takkesine kadar cümlesini ben dikerdim. Kendi elbisemi ben biçer, ben diker, ben yıkar, ben ütülerdim. Hâlâ da öyleyim. Yalnız ihtiyarlık çamaşır yıkamama mâni oluyor. Onu da gözümün önünde yıkatırım. Gözümün önünde devşirtir, ütüler, sandığa yerleştiririm. Ne hacet sen bilirsin. Fransız kadınının hakkı var. Bizim genç kızlarımız da şimdilerde piyanoya, uda, kanuna düştüler. O da iyi. Fakat elzem olanı ev işini bilmektir. Ondan fırsat buldukça çalgıya heves etmeli. İnsan şarkı ile büyümmez. Evinin saadet-i hâli ile büyür.”

Hanım nine felsefesini uzattı. Dedi ki:

“Atalarımızdan kalma bir söz var: Rahat yorar, iş eğlendirir.”

Yok yok. Hanım ninem *Figaro*'yu mutlaka okumuş. Baksanız a. *Figaro* ne diyor?

“Gerçi ben çorabımın topuğunu filan tamir ederken sıkı-lırdım fakat benim talim ve terbiyeme memur olanlar böyle işlerde yan çizmemeyi nasihat ederler, hatta tamir ettiğim parçayı iri iri, bol bol işlemeyip sıkça sıkıca işlemekliğimi tembih eylerlerdi. İşte benim onlara karşı olan minnettarlığım bana sabır ve tahammülü öğrettiklerinden neşet etmiştir. Çorap örerken ettiğim sabır ve tahammülü bilahare umur-ı sairede [diğer işlerde] de göstermeye başladım.”

“Aferin kadına!”

“Sahih aferin hanım nine! Bak daha neler söylüyor? Kızlarımız meçhul ve meşkûk bir ati [bilinmeyen bir gelecek] için terbiye ediliyorlar. Koca yok. Varsa da pek nadir. Orta halli familyalarda pek çok kızlar teehhülden [evlilikten] mahrum kalıyorlar. Genç kızlarımız yanlış bir hesaba düşmüşler. Onlar zannediyorlar ki hayatta işi ne kadar kısa tutarsak o kadar memnunâne yaşarız.”

“Kabil mi?”

“Fransız kadınının asıl fikri Fransa’da ana yetişmiyormuş. Onu anlatmak. Çünkü oralarda kadınlar, erkekler ev bilmiyorlarmış.”

“Ev bilmiyorlar mı imiş? Bu nasıl şey?”

“Hepsi sokakta. Mesela erkeği eve gelmiyor. Kadın da gelmiyor. O dışarıda, o da dışarıda. O Fransız kadınının da bir hanım ninesi var imiş, o da demiş ki: ‘Bir kadın için erkeğine içmaz-ı ayn etmek [göz yummak] büyük bir tedbirsizliktir!’”

“Çok akıllı karı!”

“Fransa’da müreffehü’l-hâl olan [varlıklı] familyalarda kızlara verilen terbiye aile anası olmaya kâfi değilmiş. İnsan yaşadıkça bin türlü hâle girdiğinden parasına puluna güvenenlerin bilahare düçar-ı müzayaka oldukları [sıkıntıya düştükleri] zaman şaşırıp kalacakları şüphesiz imiş.”

“Öyle ya! İnsan bir şeyi mutlaka yapmak için öğrenmez. Bilir de yapmaz fakat yapmaya mecbur olup da bilmezse fena!”

“Elhasıl diyor ki: ‘Eğer benim bir kızım olsa onunla daimî surette musahabet ederek terbiyeye çoraplarını tamir ettirmekten başlarım. Filvaki, biraz acı bir ders vermiş olurum. Ama ne ziyarı var. Onun ne kadar tatlı olduğu sonradan anlaşılır. Kitaplar sonra gelsin. Bizim kızlarımızı fesat eden en birinci madde haz ve sürur arkasından koşmayı bahtiyar olmak zannettikleridir. Onlar vazifesiz geçen bir ömre ömr-i bahtiyarâne diyorlar.’”

Hanım ninem şu musahabeden pek çok memnun oldu. Kızlarımızı talim ve terbiye etmek için ne türlü vasıtalara müracaat etmeliğimiz lazımdır, şimdi onu düşünecek, söyleyecek. Ben de yazacağım. Bakalım neler bulacak, ne yollar gösterecek?

***

Hanım ninem hatırşınastır. Ehliyet-perverdir. Geçenki musahabemizi kaleme alarak *İhdam*'da neşrettiğimden dolayı ziyadesiyle memnun olmuş, dualar etmiş. Dün akşam vürudumu haber alır almaz çağırdı. O mütebessim nazarıyla bakarak dedi ki:

“Sen beni gazetede yazmışsın?”

“Evet efendim, yazdım.”

“Fakat benim gibi bir kadının sözlerinden alınacak hisse ne olabilir? Herkese nasihat vermek için çok okumuş olmalı değil mi?”

“Evet. Çok okumuş olmalı. Lakin okumak ile bilmek arasında fark yok gibidir. Okumak bütün malumat-ı beşeriyei ihata ettiği için makbuldür. İnsan okumaz, yazmaz da bir şeyde tecrübe-dâr olur, o tecrübesini de makul ve makbul bir tarzda kendisine müracaat edenlere söyler. İşte o hikâye edilen tecrübe kaleme alınır. Ortaya bir ilim çıkar. Bu tecrübe ne kadar ziyade vüsat peyda eder [genişler], ne kadar etraflı ve şümüllü olursa o derece fayda temin eyler. Mesela siz ‘ev nasıl olmalıdır?’ ilminde Osmanlı kadınlarının hocalarından birisiniz. Sizin mütalaâtınızdan istifade etmek lazımdır.”

“Beni ne kadar seviyorsun? Elinden gelse göklere çıkarcaksın.”

Hanım ninem burada müftehirâne güldü. Gözlüğünü düzelterek, arasından fırlayan sevimli nazarlarıyla beni süzerek karşısına oturmaklığım için eliyle işaret etti. Dedi ki:

“Yine o Fransız kadınının bir şeyi var mı?”

“Hayır onun yok. Fakat Henriyet namıyla yine o gazeteye “Bir Kadının Muhtıraları” diye ufak ufak makale yazan diğer bir kadının mühim mühim sözleri var. Henriyet kadının rivayetine göre *Avan Kuriyer* namındaki bir gazetenin sermuharriresi Madam Jan Şihel namında biri evlerden mutfığın kalkmasını istiyormuş.”

Hanım ninem bütün bütün şaşaladı:

“Ne? Ne? Mutfağı mı kaldıracakmış! Suphanallah! Bu nasıl iş? Nasıl akıl? Açı mı kalacaklar?”

“Neden aç kalsınlar! Lokantalar yok mu? Aşçı dükkânları ne güne duruyor? Hem Madam Jan diyor ki: ‘Kadınlar ev hizmeti denilen kaba işlerden bir kere kurtuldular mı bir veya iki asır zarfında onların ne derecede akıllı, fetânetli oldukları meydana çıkacaktır.’”

“Ama tuhaf!”

“Fakat Henriyet kadın bu fikirde değil.”

“O ne diyor?”

“Diyor ki: ‘Ben evde mutfak bulunması taraftarıyım. Aşçıya, lokantacıya esir olamam.’”

“Aferin kadına! Kendi elceğizimle pişirdiğim yemek elbette tatlı olur. Tatlı olur ama pişirmesini de bilmeli.”

“O da öyle diyor: Mutfağa inmeliyim, yemeklere nezaret etmeliyim, salçalarına bakmalıyım.”

“Öyle ya! Bizim zamanımızda hanımefendilerin mutfağa inmeleri adeta şart idi. Onlar sadece mutfağa inmezlerdi, yemek de pişirirlerdi. Benim bildiğim büyük bir hanımefendi var idi. Koca konak, debdebe, dârat [heybet] yerinde, atı, arabası, uşağı, çifte çifte aşçısı, ayvazı, tablakârı, kâhyası, halayıkları var idi de yine mutfağa iner, büyük beyin yemeklerini küçük küçük kuşhanelerde [tencerelerde] pişirir, yedirirdi. Ben de öyle idim. Bir gün mutfağa inmesem akşam büyükbaban derhâl anlar, somurtur idi. Şimdiki hanımlar elimizi soğan kokutamayız diye çekiniyorlar.”

“Hanım nine! Henriyet kadın bu meseleyi başka türlü görmek istiyor.”

“Ne gibi?”

“Hani ya geçen sefer söylemiş idim. Fransa’da erkekler de kadınlar da ev bilmiyorlarmış, dışarıda yaşıyorlarmış. İşte Henriyet kadın bu dağınıklığı göz önüne alarak diyor ki: ‘İçime bir

şüphe geliyor. Acaba erkekler lokantada buldukları yemekleri evlerinde bulacaklarından emin olsalar ihtiyar-ı zahmet ederek ta evlerine kadar gelirler mi? İşte en mühim mesele bu. Öyle ya! Bizim köşedeki aşçı bir kaygana yapıyor ki insan parmaklarını yiyecek, ev de yakın. Fakat orada böyle pişmiyor. Ben de mecbur olup aşçıya gidiyorum. İki taraflı zarar oluyor.”

“Bunun kolayı var. O aşçı Allah’ın kulu değil mi? O nasıl öğrenmiş ise evinizdeki kadınlar da öyle öğrensinler. Yemesini bilen yedirmesini de bilmelidir. Bahusus biz Müslüman olduğumuz için şimendifer kondüktörlüğü filan edemeyiz. Vazifemiz evimizi şen, rahat bulundurmaktır.”

“Evet. Kadınlık erkeklik nazarında iki türlü muhteremdir. Biri her ferd-i mütemeddinin tetkik ettiği veçhile bir aile-i muntazama husule getirmekte en büyük vasıta olduğundan, diğeri oluncaya kadar sarf edilen mesai-i yevmiyenin yekûn-ı hakikisi olan evin intizam-ı muamelatını mucip olacak surette davranıp cemiyet içinde en mühim bir ikinci vazife icra ettiğinden naşidir. Erkek o aileye, o intizama malik olmak üzere çalışır, kadın o aileyi, o intizamı vücuda getirir.”

Binaenaleyh, iki türlü say ve himmetin her ikisi de müsavi derecede şayan-ı takdirdir. Bu şayeste-i takdir olmak şerefini ihraz etmek için ancak bir ömür sarf eylemek kifayet edebilir. Henriyet kadın bu münasebetle tuhaf bir fıkra naklediyor:

Büyük âlimlerden biri bir hap icat etmiş. Bu hap insanı doyuracak her türlü maddeyi havi imiş. Bir sabah, bir öğle, bir de akşam alındı mı sıhhat ve afiyet için kifayet eder imiş. Bir gün çocuklarından biri demiş ki: “Bu hap kullanışlı, elverişli! Fakat bir hindi dolması! Bunu neden yemeyelim?”

Âlim hakaretle bakıp demiş ki: ‘Kime ne? Et parçasını yemek isteyen pisboğazlar varsınlar yine o pisboğazlıklarında devam etsinler.’

“Asıl pisboğaz kendisi. Güzel bir sofrada ehliyle, iyaliyle, evladıyla, sevdikleriyle beraber oturup güzel güzel konuşarak, temiz, nefis pişmiş piliç, et, sebze, hamur işini yemek, üstüne bir tatlı veya meyve kondurmak kadar leziz bir şey var mıdır? Ömrün bu türlü sevimli hâlleri olmasa insan çalışmaktan bıkar.

Sade çalışmaktan bıkmaz. İnsanların en mümtaz sıfatı olan medeniyeti de kaybolur. Evvela aile fikrine hâlel gelir. Gerçi yemek için yaşanılmaz, yaşamak için yenilir. Fakat yemek de yaşamanın levazım-ı mühimmesindendir. Mutfağın ev idaresinde büyük bir methali vardır.

“Elbette!”

“Henriyet kadın da bunu düşünür.”

“Çok iyi düşünüyor!”

“Hem sonunu iyi bağlamış. O iki yüz sene sonra gelecek kızlara, kadınlara hitap ederek diyor ki:

*Mini miniler. Sizler evdeki cazibeyi idame etmesini, zevcelerini-
zi kendinize bent eylemesini, dostlarınızın mazhar-ı takdiri ol-
masını isteyecek, nefis bir sofranın ne türlü bir fazileti nâlık ol-
duğunu anlayacaksınız, ümitvarım ki istikbal sizi pisboğazlıkla
itham etmeyecek, belki ehil ve iyal bir yerde olduğunuz hâlde sizi
en muntazam bir sofra başında görüp sevinecektir.”*

“Çok güzel söz! Hanım kızlarımız bu sözlerden ibret almalıdırlar. En güzel sofralar tanzimini, en nefis yemekler tabhını öğrenirlerse şu hayat içinde yedikleri boğazlarında kalmaz. İştihâ ve afiyetle yenilen bir yemek vaktinden evvel hazmolur.”

***

Hanım ninem sade hatır-nevaz, şen, hoş sohbet değildir. Akil, mütevacıdır da. Sıhhatine kemal-i dikkati ve doğduğundan beri mazhar olduğu terbiye-i metine ilcaâtı [zorlamaları] saikasıyla israf ve sefahate ve hevâ ve hevese adem-i râğbeti [râğbet etmemesi] sayesinde hayatını hemen hemen hasta olmayarak geçirmiş, dünyada en mühim meşguliyet olmak üzere yalnız umur-ı beytiyeyi [ev işlerini] tanımıştır. Onun için bâr-ı giran-ı sin [yaşının ağır yükü] onu henüz iki büklüm edememiştir. Hubb-ı aile bu vücud-ı muhteremi şedit alakalar, ebedî muhabbetler, galeyanlı hevesler, unutulmaz sevinçler ile sarıp nazar-ı iffet ve hürmette pek ziyade sevimli bir cism-i latif şekline koyduğundan büyük küçük cümlemiz huzurunda başka bir hiss-i ihtiram ile dururuz. O, bu ihtisasâta [duygulanmaya] vâkıftır. Vâkıf mı? Hayır, böyle ahval-i ruhiyede vukufun ehemmiyeti yoktur. Ondan daha büyük bir şey var. Öyle hissediyorum ki bizim onun yanında gösterdiğimiz evzâ-ı edibaneden [edepli tavırlarından] o maziye irca-i his ve hayal [hayali ve hissi dönüş] suretiyle memnun ve müteheyyiç oluyor. Büyük hanım ninemizi tahattur ediyor. Hatta bu tahatturu anidir. Birdenbire küçüklerden birini çağırarak başını taramak bahanesiyle uzunca uğraşır, bu iştigal-i maderânesi arasında:

“Ben de büyükanne çektim. O da biraz işsiz kaldı mı hem beni sevdiğini anlatıp şımartmamak hem de sevdiğini anlatmak için çağırırdı. Ya başımı tarar, örer yahut türlü türlü emirlerle beni aşağı yukarı yorardı” demek mutadıdır. Fakat dün akşam böyle demedi. Bize olan kemal-i muhabbetine biraz kıskançlık katarak:

“Siz de beni çok sever misiniz?” dedi.

Bu suale hacet var mı? Gerçi zahiren yok. Fakat sevmek, bu hiss-i dil-âram-ı ruh [ruha huzur veren duygu], bu ruh-ı neşe-i

hayat, bu zevk-i fıtrat-fürüz ve vicdani [vicdanı ve mizacı parlatan zevk], bu lahn-ı güzide meal [seçkin manalı nağme], bu ihtizaz-ı saadet-bahşa-yı dil [gönle mutluluk veren titreşim] daima bir aks-i medid [uzayan yansıma] bulmak için gönülden gönüle çarpıp yine o kuvvetle avdet etmek ister. Onun için “Beni seviyor musun, sever misin? Daha sevecek misin?” sualleri safiyet-i hulk ve siret-i pakize erbabı [pak ve temiz yaradılışlar] nezdinde başka bir lisan-ı hâl olmak üzere teessüs etmiştir. Görmüyor musunuz? Hanım ninem yalnız, “Beni sever misiniz?” demiyor. “Beni çok sever misiniz?” diyor.

Bu suale müessir bir manzara cevap oldu. Ben elini öptüm. Küçüklerden kimi boynuna sarıldı, kimi dizlerine baş koydu, kimi ayakta kaldığı hâlde enzar-ı minnet ve muhabbet ile bakıp durdu. Bu tezahürat ayrı ayrı onun kalb-i rakikine aksetti.

Ben, rüfekadan bir zatın haremi tarafından söylenen ve hakikatte tamiki ve esile-i hâzıraya [hazır sorulara] tatbiki elzem görünen bir sual ile gündüzden içlenmiş olduğumdan elini öptüğüm zaman o ten-i nermin-i ismetten [temiz ve yumuşak tenden] aldığım hazz-ı payidar-ı mahmedetten [övgünün kalıcı hazzından] bütün bütün teheyyüş ettim. O teessürle dedim ki:

“Hanımın biri makalelerimizi okumuş da demiş ki kimi gördüm ise hanım ninesini ziyade seviyor. Acaba bu neden?”

Hanım ninem birkaç akşamdan beri aramızda açılan muhabbât-ı latifeden pek ziyade mahzuz kaldığını işrap [ima] eder bir vaz ile dedi ki:

“Oğlum buna ben cevap verecek değilim. Siz vereceksiniz.”

“Pek doğru! Fakat ben cevabımı iyice hazırlamak için yine sizin muavenetinize muhtacım.”

“Ne türlü bir muavenet istersin?”

“Siz hanım ninenizi neden sever idiniz?”

O saldide-i müşfik [şefkatli ihtiyar] bir kere gözlerini kapayıp açtı. Sağ gözü derin bir hufreye [çukura] bakıyor imiş gibi daldı. Bu dalgınlığı arasında güle güle dedi ki:

“Böyle şeyleri nereden bulursun? Oğlum! Bak oğlum diyorum, et, tırnak birbirinden ayrılır mı?”

“Ah ayrılmasın. Fakat bu sözleriniz hanım ninenizi büyükanmeniz olduğu için sevdiğinizi bildiriyor. Hâlbuki ben bu cevapla kanaat edemem. Öyle hanım nineler de vardır ki sevimleyebilir. Hatta anasını sevmeyenler bile var. Benim istediğim o analıktan maada ne gibi şeyler sizi onu sevmeye mecbur ederdi, bunu anlamak.”

Nazarı gözlüğünün üzerinden taşarcasına bir huruş-ı müteheyyicâne [çoşkun heyecan] ile nazarımla telakki etti. Bu bir nazar-ı arifane idi. Öyle hissettim ki o ruh-ı asil ufak bir darbe-i teessür ile yerinden oynadı. Senelerin, mevâsimin, iştigâlât-ı medidenin [uzun uğraşların], elhasıl seksen senelik bir ömr-i afifânenin bahşettiği taab-ı hatır-nevaz [gönül okşayan yorgunluk] bir anda o cism-i fâtiri [yaratıcı bedeni] yordu. Sükût! Ev halkı bizi dinliyor. Büyük ana ile hafit [erkek torun] karşı karşıya gelmiş, bütün beşeriyeti idare eden kanun-ı münif-i irtibatın [yüce akrabalık kanunlarını] bir maddesini halletmeye çalışıyorlar. Küçücekler bile müteessir, hissien mütelâşî. Anlasınlar, anlamasınlar, bir söz işitmek için baştan aşağıya kulak kesilmişler. Hanım ninem bu sükût-ı belîğin ne türlü bir istirhama muadil olduğunu anlamakta teahhur etmedi [gecikmedi]. Eliyle küçük kızımı göstererek dedi ki:

“Daha bunun kadar idim. O da kırk beş kırk altı yaşlarında var idi. Büyük pederim ölmüş. Ben onu hayal meyal hatırlıyorum. Bir gün beni aldı. O zaman araba falan yok. Ağır ağır yürüyerek bir kale kapısına kadar geldik. Oradan dışarıya çıktık. Cesim bir mezarlık. Yürüdük, yürüdük. Kabirler arasında biraz

dolaştık. Bir kabrin önünde durduk. Bana diz çok dedi. Okudu okudu. Kalkarken:

‘Büyükbabanın mezarıyla büyükbannenin mezarı’ dedi. Oradan yine kabirler arasında dolaştık, bir yerde daha durduk, orada da okudu. Kalktığımızda:

‘Burası küçük büyükbabanın mezarı’ dedi. Yani kendi kocasının mezarı. İçime bir hüzün geldi. Eve varıncaya kadar bir söz söyleşmedik. Fakat bilmem ne türlü bir his idi. Akşam namazını kıldıktan sonra dua ederken eliyle yine beni çağırırdı. Tıpkı gündüzün okuduğu gibi okudu okudu, beni üfledi, gözlerim yaşarmaya başladı.

O hem okuyor hem de beni öpüyor, ağlama diye işaretler ediyordu. Fakat mümkün mü? O öyle yaptıkça ben ecdadımın mezarı başında bulunuyormuşum gibi tarif edemeyeceğim bir his ile müteessir oluyordum. En nihayet ikimiz de hıçkırıklar içinde kaldık. O zaman büyükbanneme doğru başka türlü bir hiss-i irtibat ile müncezib oldum [çekildim]. Ondan ayrılmak istemiyordum. Onu validemden kıskanıyordum. O benim için -nasıl söylesem- başka bir şey idi.

O gece bir türlü uyuyamadım. Gözlerimi kapadım mı bütün o mezarları görüyordum. Bir odada beraber yattığımız için farkına vardı. Sabah namazında beraber idik. Aynı hâl. Namaz bitti mi ufak bir rahlesi var idi. Onu alır, minder üstüne çıkar. Rahlenin gözündeki duaları çıkarır. Kaç dua? Belki elli altmış. Hepsini birer birer okur, bitirince ellerini açar, ‘mağripten maşrıka kadar ne kadar ölmüş din kardeşlerimiz varsa nurdan tabak ile cennet meyvesiyle cümlesine hediye eyledim. Kabul eyle, Yarabbi!’ diye dua eyler. Ben de ‘âmin’ der idim. İşte hanım ninem böyle bir hanım nine idi. Yalnız beni sevmezdi. Bütün ihvan-ı dini severdi. Ben onun her türlü nimetine, lütfuna nail olduğum gibi bir de dünyaya iyi nazarla bakmayı öğrendim. Hanım ninem yal-

nız kendisini düşünmezdi. Bizi düşündüğü gibi bütün insanları dahi düşünerek onların saadet-i hâli için dualar ederdi. O vaktin kadınları babalarından, annelerinden aldıkları terbiyeyi evlatlarına da tamamı tamamına öğretiyorlardı. Ben ömrümde kimseden bir fiske yemedim. Çünkü yaramazlık etmeye kabahat işlemeye vakit bulamazdım. Çocukluk hâli ufak bir şaşkınlık etsem derhâl sevimli yüzü kapanır, benim de yüreğim atardı. Hiç unutmam. Bir gün kazara bir bardak kırdım. Akşama kadar yanına gide-medim. Bu gidemeyişim korkumdan değil idi. Utancımdaydı. Akşam pederim gelip de yemekleri yedikten sonra odada toplandı. Hanımın hanımın, babama dedi ki:

‘Kızımızın hanımlığını gördün mü?’

Aman Yarabbi! Yüreğime incek idi. Ben onu unuttu zannettim idi. Oturduğum yerde kızardım. Terledim. Eriyecek gibi oldum. Pederim:

‘Hayır’ dedi.

Anlarsınız a. Bir dikkatsizlik insanı ne derece mahcup ediyor. Sıkıldım. Ben bu hâlde iken hanımın hanımın:

‘Hayır mı? Haydi kızım. Git gergefini getir’ demesin mi?

Yerimden nasıl kalktığımı bilmiyorum. Bir ferah, bir sevinç ki sormayın. Gergefi kapınca getirdim. Pederim baktı. Beni sevdi. İşimi beğendi. Aferin dedi. Hiç hanımın hanımın beni unutmumu? Pederime dedi ki:

‘Aferin ile iş bitmez. Kızımıza hanım olduğunu bildirecek bir şey verelim. Benim bir gümüş tasım var, onu vereyim. Ondan su içtikçe daima hanımın hanımın geçinmekte ne türlü bir fazilet olduğunu hatırlasın’ diyerek kalktı.

Koca ceviz sandık içinden yepyeni bir tas getirerek verdi. İşte bizim kabahatlerimize karşı bu türlü tatlı mücazat ile muamele eden hanımın hanımın, böyle derslerini öğrene öğrene sevdik. Söyleyin bakayım, siz beni neden seviyorsunuz?”

Kalktım. Gözlerim yaş ile dolu olduğu hâlde o Osmanlı kadınının elini bir daha öptüm. Dedim ki:

“Büyükbabalarımızdan kalan şöyle bir mühimme-i terbiyeyi, ahlakını, etvarını müddet-i ömrünce değiştirmeyerek nâkil ve hikâye ile bizi de terbiye etmeye inayet buyurduğunuzdan dolayı seviyoruz. Bu sevgimiz size karşı ne kadar minnettar olduğumuzu ispat eder. Büyük ninemiz size bir gümüş kupa verdi ise inşallah siz de Osmanlı hanım kızlarının kulaklarına bir altın küpe talik etmeye [asmaya] muvaffak olursunuz. Bu muvaffakiyet kızlarımızın hanım ninelik meziyetini takdir ettiklerini size, bize değil ahlafa ispat etmekle elde edilir.”

Son derecede memnun oldu. Adeta sevindi. Fakat o hâlinde karar edemedi.

Lisan-ı hâl-i iffetiyle:

“Altın küpe değil, o muvaffakiyeti kim görürse mücevher küpe taksın. Meâşir-i İslâm’da [İslâm milletlerinde] yetişen bir ana bin vücud-ı giran-bahâya [kıymetli varlığa] bedeldir. Ana, cemiyetin en müşfik, en namuslu, en hamiyetli bir uzvudur. Ah! Bu uzuv, asrın icap ettiği terbiye-i metine-i İslamiye ile neşvü-nema bulmalıdır. Süs ne güzellik verir ne güzellik hüsün ve cema-lini artırır, o fazladır. Eğlence, ne eğlendirir ne de mesut eder, o beyhudedir. Gençlik gelir geçer, muvakkattir.

İsraf, her dakika eve girmiş bir sâriktir [hırsızdır], ne tutulur ne bırakılır. Sefahat, vücuda arız olmuş bir cerihadır. Ne durur ne de savar. Bu seyyiatın cümlesini tedavi edecek ancak terbiye ve taallümdür” demek istedi.

O gece artık *Figaro*’dan bahsetmedik. Bakalım, bu akşam *Figaro*’daki muhtıranın mealine ne diyecek?

Hanım ninem pek müteessir olmuş. Kendi sergüzeşt-i pîrâ-nesinden hiç olmazsa birinin evrak-ı rüzgâr üzerinde kalmasından dolayı seviniyor. *İkdam*’a teşekkürler ediyor. Artık ne kadar gazete-

ci, muharrir, muhbir, mürettip varsa cümlesini oğulluğuna kabul etmiş. Bilmem, bana öyle söyledi:

“Onların cümlesi benim evladımdır. Var olsunlar, sağ olsunlar, çalışsınlar, din ü devlete hizmet etsinler. Cenab-ı Allah feyzlerini artırsın.”

Fakat o tesirden tevellüt eden iltifatın en büyüğü bana idi.

Ben de alıştım. Bu ana kadar sıkı sıkı görüşmediğim hanım ninemle aramızda bir germî-i münasebat [yoğun ilgi] peyda oldu ki eğer onun hâline acımasam kadıncağızı sabaha kadar uyutmayacağım. Yemekten sonra yine *Figaro*'yu çıkardım. Karşısına geçtim. Dedim ki:

“Hanım nine! Mutfak meselesi değişti.”

“Ne gibi?”

“Hani ya Madam Jan namında bir gazeteci kadın yok mu idi?”

“Hangisi? Ben isimlerini ezberleyemiyorum ki.”

“Evlerden mutfağı kaldıralım diyen kadın!”

“Ha ha şu!”

“Cevap veriyor. Hem de Avrupa kadınları için biraz uygunca bir cevap.”

“Söyle bakayım.”

“Madam diyor ki: *Ben mutfağın evden kalkmasını terviç etmedim. Lokantanın eve gelmesini tensip eyledim.*

“O ne demek? Ayvaz kasap hep bir hesap.”

“Değil. Lokantanın eve gelmesini tensip eyledim dediğinden maksadı lokanta yine yerinde kalacak, yani evde kurulmayan sofralar lokantada kurulacak, mutfak eve gelecek. Berlin’de hastalarına iyi bakmak merakıyla çalışan doktorlar onların fenne, sıhhatte mutabık surette yemek yemeleri için bir usul ittihaz etmişler. Bu usul Yeni Dünya’da da var imiş. Madam diyor ki: *Londra’da bir şirket çıkmış. Koca bir lokanta yapmış. Evlere havlusuna, tabağına, sahanına varıncaya kadar temizlemesi kendinden olmak üzere yemek dağıtıyormuş. Abonelere üç öğün yemek, dört defa çay veriyormuş. Üç frank yetmiş beş santim yani on altı kuruştan ya ziyade ya eksik alıyormuş. Ama yemekler de yemek imiş.*”

Hanım ninem nefy-i inkârî suretiyle [onaylamayarak] başını salladı.

“Dahası var. Yemek kaplarını o derece muntazam yapmışlar ki sıcak yemeği getirdikten üç saat sonra yesek de yine sıcak. Soğuk yemekler de yine öyle.”

“Bu bir nevi kolaylık. İhtimal ki Avrupalı kadınlar bundan hazzederler. Fakat biz hazzedemeyiz. Bizim hanımlarımız, hanım kızlarımız pek titiz olurlar. Bu titizlik onların temizliğe olan meyillerinden ileri gelir. Mutfak evin içinde olmalı. Dışarıda olamaz.”

“Madam Jan diyor ki, vaktiyle ekmeği de evde pişirirdik. Şimdi ise ekmek pişirmeyi ehline bıraktık.

Ekmekçilik evlerden dışarıya çıktı. Keza Avrupa’da evlerde çamaşır yıkanmaz, dışarıda çamaşırcılar vardır. Kibar, fukara iç elbisesini, mendilini, çorabını hariçte yıkatır. Avrupa’da boş durmak para olmazsa aç kalmak demektir. Orada bir dilim ekmek bulmak için bir dilim ekmek alacak parayı kazanacak kadar çalışmak lazımdır. Orada haber verilmeyince misafirlğe gidilmez. Orada fakir ve orta halli kadınlar her türlü sanayiye girebilirler ve girmeye mecburdurlar. Kadın aile umuruyla mı uğraşsın yoksa mutfaklarda mı?”

“Aşçı tutsun efendim!”

“Bunda da iki nokta var. Birincisi iktidarı olamazsa tutamaz değil mi? İkincisi eve getireceğiniz aşçı sizin zevk ve hazzınız namına çalışamaz. Bundan maada ona da nezaret etmek, onunla da uğraşmak, ona sabah akşam tembihat vermek lazım. Zevki umumiye göre aşçı bulmak her kesenin harcı değildir. Her kesenin harcı olsa bile o kadar aşına-yı fen aşçı bulunamaz.”

“Hem her şeyin ilerisine gitmek iyi midir ya? Biraz da kanaat lazım değil midir oğlum? Bir hanede kaynayan bir tencere on kişiyi ayrı ayrı sevindirir. Bacasının dumanı çıkıyor derler.

Bundan maksat refah hâlidir. Bir de bir lokanta ne derecede mütenevvi yemek pişirirse pişirsin benim istediğim gibi pişiremez. Mesela bizde aside* hangi aşçı dükkânında görülmüştür. Evdeki mutfak, gemilerdeki istim ocağıdır. Orada istim oldu mu, hane de yürür.”

“Kanaat, olamayacak bir şeyi illaki olsun diye istememek hususunda tavsiye olunur. Bir şeyin iyisi varken, onu da yapmaya sizde iktidar olursa onu istememek ve yapmamak muvafık değildir. Hem Madam Jan’ın söylediği sözler bizim için doğrudan doğruya kabul edilemez.

Kadınların fünuna, sanayiye istidatları her yerde zahir. Anadolu halılarını kim yapıyor? Anadolu tarlalarını kimler sürüyor, Anadolu kumaşlarını kimler örüyor; bütün kadınlar değil mi?”

“Bunda haklısın oğlum! Eski tezgâhlarımızdan bir tane kalmadı.”

“Bu sözünüz pek ziyade izah edilemez. İş ile meşgul olan kadın evin umur-ı idaresinde ekseriya yanılır. Biz kızlarımızı iyiye okutmakla beraber terbiye-i Osmaniye’sine de dikkat etmeliyiz. Anadolu ve Rumeli’de ebe kahtı [kıtlığı] var, İstanbul’da bile nadir. Evvel emirde ana yetiştirmeliyiz. Mademki kadın teşkil-i aile vazifesinde birinci olmak üzere tanılıyor, onun her türlü malumat ve hayat-ı beşeriyeye vukufu icap eder.”

“A oğlum! Benim bu kadar derin şeylere aklım erer mi?”

“Nasıl ermez? Biraz düşünmek kifayet eder. Kadınlarımızın erkeklere karşı gösterdikleri etvar-ı mahsusa onların mutlaka erkeklere olan ihtiyacâtını bildirir. Çünkü kadınlar onlar kadar okumuş, onlar kadar terbiye görmüş, onlar kadar çalışmış, onlar kadar tecrübelerde bulunmuş, onlar kadar evlerine düşmüş

---

* Un bulamacı veya helmelenmiş pirinç, taze bamya, et veya tavukla yapılan bir yemek, –haz. n.

olmazlarsa vicdanen bir küçüklük hissederler. Binaenaleyh, biz kızlarımızı ana etmeye çalışmalıyız. Yani erkek ben babayım diye nasıl övünüyorsa kadın da ben anayım diye övünebilmelidir.”

“Neler söylüyorsun, öyle kadını nerede bulacağız?”

“Neden bulmayalım. Saye-i celil-i hüsrevânîde [Sultanımız'ın himayelerinde] kızlarımızı yetiştirmek için Darü'l-Muallimât' yapıldı. Geceli gündüzlü kız sanayi [zanaat] mektepleri var. İşte Madam Jan'ın dediği gibi biz de nur-ı nazar-ı irfan-ı hazret-i padişahi [Padişah efendimizin irfanının nuru] ile evdeki tezgâhlarımızı, gergeflerimizi mekteplere nakleyledik. Şimdi bu mekteplerin ders programlarına güzelce yazılmış ve ahlak ve âdât-ı İslamiye ve evsaf-ı Osmaniye'ye yakışacak surette tertip edilmiş 'İdare-i Beytiye' 'Vezâif-i Nisaiye' 'Talim-i Evlad u Etfal' kitapları iyice okutturuldu mu evde bi'l-amel görülen dersler orada nazariyatla ikmal edilir. Nasıl ki inayet-i âliye-i cenab, veli-nimet-i azamî [Sultanımız hazretlerinin gayretli ve yüce yardımları] ile bu kadar muallimeler yetişti. Cümlesinden ayrı ayrı istifade ediyoruz. Biz şeran, dinen ve aklen kadınlarımıza hürmet etmeye, onları hizmetçi gibi görmemeye memuruz. Bir şey daha var, okuyup yazmayı gazetede havadis aramaktan ibaret sanmamalıdır.”

---

* İstanbul'da 1870 yılında ilk ve orta öğretim kız okullarına öğretmen yetiştirmek için açılan eğitim kurumu. –haz. n.

Gazetelerde “Havadis-i Nisaiye” ve “Mebahis-i Nisaiye” serlevhaları altında yazılan fıkârât ve makalâtın birinde *kadın ve hanım, hatun, harem ve aile* kelimeleri hakkında tetkikat-ı lisanîye nevin-den olarak bazı mülâhazat derç edilmişti.

Mülâhazat-ı mezkûreye göre *kadın* kelimesi Arabî ve Fârîsî’de müstamel kelimât-ı müşterekeden olan *hatun* kelimesinden muharreftir [değiştirilmiştir]. Hatta Kerime-i Seyyidü’l-Enbiya Fatımatü’z-Zehra (radiyallahu anha) Efendimiz Hazretleri’nin elkab-ı şerifesinden biri de *hatun* olup şair-i ilahî-nağm Fuzulî bu lakab-ı muhteremî istimal eylemiştir.

Biz dahi bir yerde şöyle bir mülâhaza irat etmiş idik:

Bizce kadın ile hanımın arasında pek çok fark vardır. Lisanımız, bu iki kelimeden birini yani hanım kelimesini şeref ve meziyet-i asliyesini muhafaza etmek şartıyla tamim etmiş ise de kadın kelimesinin mefhum-ı kıymettarını tahsis etmekte pek çok isabet eylemiştir. Hatta inistan her birine hanım denilebildiği hâlde her hanıma kadın denilemez. Kadın kelimesi nisadan vezâif-i mevdûa-ı beytiye ve zevciyesini [ev işleri ve kadınlık görevlerini] bitamamiha ifa ile namus ve haysiyet ve kıymet-i nisaiyesini hüsn-i muhafazaya can atanlarına mahsus bir vasıftır. Hanım, bey gibi bir vasf-ı ferîdir [yardımcı vasıftır].

* Bu başlığın bazı kısımları *Hanımlara Mahsus Gazete*’nin 372. sayısındaki aynı başlıklı yazıyla benzerlikler göstermektedir (Ahmet Rasim, “Ev Kadını”, *Hanımlara Mahsus Gazete*, 25 Rebiyülahir 1320/ 18 Temmuz 1318/ 31 Temmuz 1902, S. 372, s. 1-2). Bu benzerliklerle beraber buradaki metinle kıyaslandığında ayrı bir yazı olarak değerlendirilecek kadar farklı olan bu yazıyı Ahmet Rasim’in denemelerini içeren ilerdeki kitaplarda yayımlayacağız. –haz. n.

Kadın vasf-ı makbul ve muteberi ekser tedbir ve idareyi nefsinde cem edildiği içindir ki kethüda kadın, aşçı kadın gibi hidemât-ı beytiyeyi yed-i idarelerinde bulunduran hatunlara alamet-i temayüz olmaktadır. Bu sebeple itlakındaki [adlandırılmasındaki] ehemmiyet nazarıdikkatten dür tutulmamalıdır. Bahusus büyüklere, en şerefli ve necip ve asil olup nisvan-ı Osmaniye arasında bir mevki-i mümtaz ihraz edenlerine dahi bu vasfın tahsis edilmesi kelimenin haddizatındaki ulviyeti mensub-ı ileyhâlarındaki şeref ve şân ile bir kat daha büyülmüştür. Bi-naenaleyh, kadın ahas [dar anlamda], hanım eamdır [geniş anlamlıdır].

Tezkiye-i envatta [helallik isteme esnasında] hatun kelimesinin istimali dahi kadınlara son vasf-ı ihtiram olmak lisan-ı telkine alınır. Babalar, analar kızlarına nasihat verdikleri esnarlarda: "Ka[d]ın ol..." temenniyâtını irat ediyorlar. Fakat kadın evvel, cümle-i emriyesi mutlaka namus, haysiyet, idare-i beytiyede maharet, zevce, anaya, babaya, akrabaya hürmet gibi fezâil-i zatiye ve müktesebeye işaret eder.

İşte size bir mütalaa ki "Ev Kadını" serlevhasıyla yazacağımız şu musahabenin mevzuudur.

***

Ev, idare edilmelidir. Bu emr-i mukaddere herkes evet der. Fakat idare edilmeli. Mehazımız [kaynaklarımız] ev idare edilmelidir dedikten sonra birkaç fıkra-ı istifhamiye irat eyliyor. Diyor ki: *Teehhül edecek veyahut eden, bugün değil ise yarın bir evin reis-i umurunda bulunacak veyahut bulunan genç bir kız acaba teehhülün tahammül ettiği vezâif ve mesuliyet hakkında kendince bir fikir edinir mi?*

Şafak sökler sökmez evinin işi başında bulunmaya, evinde her şeye nezaret ve takayyüt etmeye, çamaşır, elbise, mahzen, kiler, sofrası, her nevi zahâir ve erzak, hizmetçiler ve ihtimal ki an-karib tevhit [yakında doğacak] edeceği çocuklar ile meşgul olmaya mecbur olduğunu acaba bilir mi? Kurulan yuvada ancak kendisinin mucib-i refah ve saadet, sebeb-i meserret ve vesile-i nizâm-ı maişet olup evinin süsü, ziyneti, leta'feti bizzat kendisiyle kaim olacağını acaba fehmi eder mi? Muhakkakâtın olan bir şey var ise evde hanesinin heyet-i mecmuasına ve kâffe-i teferruat-ı umuruna [işlerin ayrıntılarının tamamına] tatbik edeceği usul-i idareye göre kendisinin ya sebeb-i intizam ve asayiş veya hut vesile-i iştirak olacağıdır.

Şu hâlde bir zevce hanesini çoluk çocuğuna şen, cazibeli bir âram-gâh [huzur yeri] hâline koymak için ne yapmalıdır? Bunu bilmeyen ebkâr, tedbir-i menzil yani ev idaresi fenninin atı-
deki kavâid-i mahsusasını hırz-ı can edinmelidirler.

***

Bir hanenin idaresi ve tedbir ve tedvir-i umuru [işlerinin idaresi] erken başlar. Ciddi ve hakiki bir ev kadını, çayını, kahvesini, kahvaltısını yatağında içemez, yiyemez. Öğleye kadar yatak odasında yan gelip oturamaz. Ona bu bapta mesağ [izin] yoktur. Kendisi numune-i imtisal olmalıdır. Erken kalkarak evdekilerin işleri başında olup olmadıklarını, ayakkabılarının silinip silinmediğini (dikkat!), rubaların süpürülüp süpürülmediğini (dikkat!), yemek odasıyla sofranın, aralıkların temizlenip temizlenmediğini bil-muayene öğle, akşam taamları için emir vermeye ve gündüzün görülecek sair işleri söylemeye mecburdur. Kıymetini bilmesi kendisince ehem ve elzem olduğu için derhâl veyahut o gün yapılacak şeyi yarına talik edemez. Kendisi mubâyaât [alışveriş] için çarşıya,

pazara gidemez ise de hiç olmazsa haftada bir gün olsun mubâyaâta ve mubâyaa edilen eşya ve mevadın cins ve nevine nezaret etmelidir.

***

Her sabah, hanede ne kadar oda, köşe bucak var ise cümlesi temizlenmelidir. Fakat bir tanesi her gün suret-i mahsusada silinip süpürülmeli ki hafta başında bütün hane tertemiz bulunsun. Bu gibi işler için ögle ile ikindi arası tahsis olunursa. Mesela:

Cumartesi günü için: Sabun ile yıkanacak şeylerin yıkanması

Pazar günü için: Bakır ve gümüş evâninin tathîri

Pazartesi günü için: Yama, tamir ve termim, söküklerin dikilmesi

Salı günü için: Ütü

Çarşamba günü için: Aynaların, mermerlerin, camların

Perşembe günü için: Mutfak ile ocağın temizlenmesi ve raflarla dolapların düzeltilmesi mümkün olur. Fakat ayda bir kere halı ve keçeleri, perdeleri silmek, kıtıklı [keten lifli] eşyanın tozlarını gidermek şarttır.

***

İlkbaharda kabil olduğu kadar yatak takımını güneşe maruz bulundurmalıdır. Evin her tarafıyla soba gibi âlât-ı teshiniyenin tathîri [ısınma araçlarının temizlenmesi], örtülerle perde ve yün yorganların yıkatılması, kürklerin tanzimi, şiltelerle keçe ve halı tozlarının çıkarılması, eşya-yı haşebîyenin [ahşap eşyaların] parlatılması, levhaların indirilip tozlarının alınması, yağlı boyalı mahallerin sabunlu su ile silinmesi mecburidir.

Sonbaharda da aynı tanzifat [temizlik işleri]. Âlât-ı teshiniyenin yerlerine vazı, pamuk örtü ve yorganların tathîri lazıme-

den olduğu gibi tathîrât ve tanzifat için muhtelif fırçalar, süngerler, yün pamuk paçavralarla deri, tavan ocak süpürgeleri, madeni şeyler için tuz vesaire bulunmalıdır. Bu nevi âlât ve edevatın adet ve cinsini ancak ihtiyaç tayin edebilir. Maksat nezafet ve taharetin tamamiyetindedir. Mesela, bizdeki mutfaklar ve çamaşırliklar ve kilerler ile alafrangadakiler arasında fark-ı külli olduğu gibi salon tertibatı ve salonlar buna mikyas olarak alafranga kabul salonlarıyla bizim selamlık ve harem misafir odaları arasında da fark-ı külli vardır. Çamaşır bahsi dahi her haneye göredir. Mâhâzâ her on beş günde ince çamaşırını yıkayıp sandık gibi mahallere yerleştirenlere muhafaza-i nezafet daha ziyade âsan [kolay] gelir. Ezmine-i atî-kaya irca-i nazar edecek olursak [eski zamanlara dönüp bakacak olursak] senede iki üç defa boğada* ile çamaşır yıkandığını görürüz. Zamanımızda ise sabun vesair vesait-i tathîriyenin tenevvüü [temizlik malzemelerinin çeşitlenmesi] bu müddeti pek çok tenkis eylemiştir [azaltmıştır]. Hatta mutfakların tanziminde daima sıcak su bulundurulması da iltizam edilecek olursa bugün kirlenen şeyin derhâl yıkanması kabil olur ve bu cihetle haftalar arasında çamaşır günü ayırmaya nadiren mecburiyet hissedilir.

***

Gerek mekûlâta [yiyeceklerle] ve gerek mahrukata [yakacaklara] ait olsun ev için lazım olup muhafaza edilebilen zad ve zahirenin [yiyecek ve erzağın] toptan alınması iktisat ve tedbir-i menzil nokta-i nazarından gayetle mühimdir. Hele iyi cinsten iştira etmek [satın almak] ve nice nice ihtikârât ve zayıata sebep olan veresiye muamelattan içtinap eylemek mühimlerin mühimidir. Bilhassa bakkal, kasap, sebzeçi gibi esnafın namuslularını intihap etmekte faide-i

---

* Küllü veya sodalı su ile çamaşır yıkama. –haz. n.

uzmâ [çok büyük fayda] vardır. Bizde dahi meşhur olduğu üzere yâbis [rutubetsiz] yerlerde saklamak şartıyla şeker, sabun, odun ve kömür toptan alınmalıdır. Hele reçel, şurup yapmak, turşu kurmak, tereyağı eritmek, sebze konservesi yapmak bir ev kadınının yüzünü ağartan şeylerdendir.

Eski Osmanlı kadınları kendi çarşaflarını, başörtülerini, çoraplarını, yemenilerini bizzat yaparlar, evde dut kurusundan tutun da ta kuru bamyaya kadar o zamanın icabınca açıkta konserve bulundurlardı. Kiler ve sandık odalarında ayva, üvez, elma, nar gibi meyvelerin hevenkleri asılı durur, onlarla beraber yufka, tarhana, bulgur torbaları, kavanozlarda, şişelerde, toprak kaplarda, iri testilerde reçel-i envai, şurubun alası, pekmez, nar-denک [ekşimsi pekmez] gibi tatlı, mayhoş meşrubat-ı nefise her zaman hazır bulunduğu gibi kangal kangal sucukları, pastırmalar, kavurmalar, limonu, zeytinyağı, kekiğı, rezenesi ile misk gibi kokan zeytin kapları, salamuralar, kuru nanesi, kırmızı biberi, kahve değirmeni, taş, maden, tahta havanları, soğan sarımsak demetleri, kayısı, erik, domates pestilleri; edviye-i nebatiye [bitkisel ilaçlar] envai, sargısı, bezi, tiftiğı, parça bohçaları, gelinlik hatıratı, rubaları, yorganları, döşek yüzleri gibi levazım-ı zatiye ve beytiyenin cümlesi hâl-i intizam üzere bulunurdu. Öyle haneler biliriz ki bütün döşeme yüzleri kar gibi beyaz örtülerle mestur ve hatta merdivenlerle sofadaki gezinti örtüleri beyaz olduğu hâlde bunların hiçbir yerinde leke, kir, toz konuğı, el, ayak nişanesi, kuru ütünden çıktığı hâlde bile zerrece buruşukluğu görünmez.

Şimdilik hizmetkârlar ile varidat ve masraf meselelerini ikinci musahabemize terk ediyoruz.

Burada onun yerine cihaz [çeyiz] hakkında ufak bir vaka nakledelim: Bir kız babası müddet-i medide icra ettiği tecrübeler neticesinde, evde süs ve tantanaya riayet olmayıp da cidden müdür ve müdebbire olan bir kadının haiz olduğu kıymeti takdir etmiş ve

kızını da bu maksada hadim olacak surette terbiye eylemiş. Kızın teeühül [evlilik] zamanı gelince külli cihaz vereceğini de ilan eder.

İşiten delikanlı seğırtir. Peder müracaat edenlerin ahvalini tetkik ve tahkik ve ilanihaye birini intihap eyler. Kayınpeder izdivaçtan bir gün evvel delikanlıyı çağırır.

“Azizim. Kızımın cihazını şimdi size vereceğim” der ve cebinden bir kâğıt çıkarıp okumaya başlar.

Kızımın Cihazı

Frank

20.000 terbiye-i mükemmele, terbiye-i fikriye, istikamet-i hâl.

20.000 kızım namuskârdır; bu haslete mutlaka muharrer olan meblağdan aşağıya inmez.

30.000 bir evi idare etmesini bilir ve mükemmel bir ev kadınına has olan evsafın cümlesini camidir. Tabâhat derslerine devam etmiş nefis yemekler pişirmesini öğrenmiştir.

10.000 mağazadan mağazaya koşmaktan hazzetmez, her eğlenceden ziyade evini sever.

10.000 on parmağında bin hüner vardır, çalışkandır. Hin-i hacette [gerektiği takdirde] rubalarını kendi biçip diker, bunun da kıymeti

10.000 on bin franklık cihaz veriyorum. Büyük bir servettir. Zira say, iktisat ve tedbir ve ihtiyat ile muttasıfadır.

100.000 yekûn

Delikanlı bu listeyi okuyunca biraz bozulur. Fakat kız ile tezev-vuç eder [evlenir]. Aradan birkaç sene geçer geçmez kayınpederinin sözünü tasdik ve takdir eyler. Kadında aranılacak evsaf-ı mümeyyizenin başlıcası budur. Kâriin-i kiramın bu türlü cihazı beğenecekleri şüphesizdir.

***

Geçen musahabemizde *kadın* kelimesinin lisanımızda ne suretle tasarruf edildiğini izah etmiş idik. Kadın kelimesi lisana alındığı zaman onun nâtik olduğu şahıs, nazar-ı insaniyette işgal ettiği mevki-i mahsus adeta tecessüm eder. Çünkü bu kelime-i muhtereme, beşeriyeti meşime-i terbiye [terbiye kaynağı] ve terakkide büyütüp ilan eden bir vasıta-i mükerrerme ve bir hadime-i muazzezenin bütün hayat müddetince icra edeceği vezâif-i mühimmesine taalluk etmesiyle daha ziyade zî-meal [anlamalı] görünür. Her kavim indinde analar ve yetişen ebkâr-ı fazıla o kavim için mikyas-ı medeniyet addedilmiştir. Hazret-i Kuran hakim-i nass-ı ezeli ile evladın anaya hürmet ve itaat eylemesini emretmekle beraber analıkta mündemiç olan şeref-i kutsiyet ve fazileti dahi sarahaten îlâ etmektedir [yüceltmektedir]. Binaenaleyh, biz de sırasıyla yazacağımız makalelerde kadını bu nokta-i nazardan pîş-i dide-i ihtiramda [saygı ile göz önünde bulundurarak] evvel emirde fezâil-i nisaiyeyi az çok teşrihe medar olan beyanat-ı güzideyi toplamaya hasr-ı meram eyleyeceğiz.

***

Kadını ve kadın denilince onun meziyâtını bize yani erkeklere iyiden iyiye tefhim edecek kimlerdir? Fikrimce yine kadınlardır.

Fakat Baron Estaf gibi bugün nisvan-ı garba usul-i maişet-i nisaiyeyi öğretecek derecede haiz-i marifet olan kadınlardır. Şu nazariyeye göre bir kere de Baron Estaf'ı dinleyelim:

Kadın için en büyük malikiyet, en ziyade arzu edilecek bir daire-i tasarruf var ise o da kendi evindeki vazifesi, kendi evindeki daire-i tasarruf ve salahiyetidir. Onun gıpta edeceği şeye gelince

evde kendisi için muazzez olanları ve kendisine nazar-ı izaz ve ihtiram ile bakanları mesut kılmaktan ibarettir.

Şayan-ı teemmüldür ki bir ikametgâh ne kadar vazî, ne derecede küçük olur ise olsun, kadın o ikametgâhı fezâil-i terbiyet ve iffeti ile tenvir eder. Böyle bir hane onun tebessümüyle şen ve mamur görünür.

Şefkatli bir validenin çocukları; sevimli, sevgili bir kadının zevci nâsiye-i hâllerinden, gözleri içindeki nur-ı meserretten tanılır. Validenin evlada, refikanın refikine ibzal ettiği bu halavet-i ömür, aralarındaki şerait-i maişet [geçim şartları] ne hâlde olursa olsun yine onların üzerinde temessül ettiği için pek çabuk anlaşılır.

Kadının nuhbe-i makasıdı [en önemli amacı] "saadet bahş etmek" olmalıdır. Onun ifasına mecbur olduğu vazife-i fitriye, bundan âli bir müeddâyâ mukârin olamadığı gibi [bundan yüce bir manaya yaklaşılamadığı gibi] kendisi için de medar-ı saadet olacak yegâne ümit bundan başka bir şey olamaz. Kadın kibir ve nahvetin hasıl ettiği o müellim, o küdür-et-efzâ-yı vicdan [vicdan körleştirici] eğlence ve meserretlerle refah hâle erişir zannında bulunmalıdır.

Halkın mümâşâtı [Halkın geçinmesi], birtakım lakaydanın ekseriyetle yalan yere masruf olan methiyatı ve bir gurur-ı nisevî [kadın gururu] ile vücuduna ihtimal verilen türlü türlü güzellik, cazibe, taravet muvaffakiyeti ne kadar adi ne kadar bayağı şeylerdir. Kadının arayacağı şey, zevcinin gözlerinden sudur eden nazarlardır. Kadının vazifesi sade sevmek, sevimliden ibaret değildir, onun, kendi vücudunu nâfi [faydalı] kılacak daha pek çok hizmeti vardır.

Kadın olan sadece kûşe-i iştigale [uğraş köşesine] çekilip yalnız nezaret etmez, idare de eyler. Onun daire-i salahiyyetinde sadakat ve ihlas denilen bir şube daha vardır. Onun daire-i muhabbetinde bulunan mesut ve müreffeh olmalıdır. Fakat şu şartla ki

bu nasibe-i hayat onlara başkalarının eliyle gelmemelidir. Bu emr-i mühimmi eyâdî-i nâ-ehle [ehil olmayan ellere] tevdi etmemelidir. Şayet eder ise arması alınmış bir gemi nasıl batıp nâ-bedid olursa [ortadan kaybolursa] onun da keşti-i saadet ve refahı öylece mahvolur.

Kadın hane denilen meskenin ruhudur. Eğer bu haneyi yüz üstüne bırakacak olursa nakıs kalır. Bu sebeple yalnız kendi başına idare etmeye hilkaten muktedir olduğu o salahiyeti elinden kaçırmamak için sıhhat ve afiyetine de son derece itina etmelidir.

Kadın meşak ve mezâhim [sıkıntı ve zahmetler] önünde durmalı, bir adım geriye atmamalıdır. O hayatın bilcümle teferruatı için yaratılmıştır. Binaenaleyh, onların cümlesini avcunun içine toplayabilir. Muavenet ve nasihate ihtiyacı var ise zevcine müracaat edemez mi? O zevce ki mevki-i mümtaz-ı idarede birinciliği kadınının bırakmak için evinde kendi rızasıyla pîş-i perdede bulunur. Aile riyaseti mutlaka zevç ile zevcenindir. Yalnız biraz zahmetli olan idare-i maişet, pedere terk ve tahsis edilmiştir. İşte kadın zevcine itimat ve emniyet eder, bu zekâ-yı rehnümâ-yı hayat [hayata yol gösteren zekâ] ittihaz eyler ise o vazifeleri ifaya muktedir olur. Kadın hanesinin dâhilini saadetlerle mütebessim bulundurarak zevcini hane-perver ve muhip kılar. Zevç istediği dikkat ve itinaya mazhariyet şartıyla evini sever.

Kadının olup olacağı şey valide ve refikadır. Kadınlar -ne kadar evsaf-ı mütemeyyizeye malik olurlarsa olsunlar- havas-ı fikriyelerini ancak efrad-ı ailelerinin husul-i saadetine sarf etmeye mecburdurlar. Adi görünen vezâife karşı adem-i tenezzül göstermeyecekleri gibi cüziyât-ı gayr-ı mühimmeye [önemsiz, ufak tefek şeylere] karşı da mühimsememek tarikini iltizam edemeyeceklerdir. Kökü killi toprağa daldırılmış nebat çiçek açar ve rayıhasını semaya doğru neşreder. Kadının medar-ı mübâhâti [övünme sebebi] sade güzelliği, zarafet-i endamı, letaferi, zekâ-

veti değildir. Hasâis-i cemile-i kalbiye ve ruhiyesidir [Ruh ve kalp güzelliği özellikleridir].

Şu meal-i vâkıfâne kadın için söylenen akvalin hemen kâffesini camidir. Bahusus son cümleki güzelliği, zarafet-ı endamı, letafet-i cismaniye, zekâveti tasdik etmekle beraber bunları ikinci bir levhaya talik ederek kalp namına evsaf-ı güzidenin vücudunu ehemmiyetli-meham [çok önemli] addediyor, terbiye-i nisvan için şayan-ı dikkat bir hatve-i terakkidir. Evet aile teşkilinde üssü'l-esas [en temel esas] olan şart-ı azami, evsaf-ı kalbiyenin metanet ve güzelliğinde aramalıdır. Kadın bir arıza neticesinde yüzündeki hüsn ve cazibeden mahrum kalabilir. Yani bir dert, bir hastalık onu çirkin bir hâle koyabilir. Fakat maneviyet-i cemile gibi bir yardımcısı olacak olur ise hiçbir zaman nigâh-ı itibardan düşmez, yine güzeldir, yine güzeldir.

***

Baron Estaf “Sahibetü'l-Beyt” nam eserini beş fasl-ı mühimmetfrik etmiştir. Bu beş fasl-ı mühimden birincisi “Methal-i Aile” namında olup hane intihabı ile isticarından, eşya-yı beytiyeden, sayfiyelerden, hizmetçi intihabâtından; ikincisi “Kadın Kadıncık” unvanlı olup evin muvazene-i idariyesinden, hidemâtından, çamaşırhanelerinden, mutfagından, hizmetçilerinden, çocuklardan, üçüncüsü sahibetü'l-beytin ittibâ edeceği âdât ile sofradan, öğle, akşam yemeklerinden, dördüncüsü sahibetü'l-beytin dâhil-i hane-i ifa edeceği vezâiften, beşincisi evin şerait-i sıhhiyesiyle tuvalet ne demek olduğundan, hayvanat-ı ehliyeden, evin içinde bulundurulacak çiçeklerden, lambalardan ve küçük reçeteler unvanı tahatta muharrer eşya, evânî-i züccaciye ve madeniye gibi şeylerin tathîrine müteallik vesâyâdan [vasiyetlerden] bahistir. Karilerimiz

bu beş fasl-ı mühimmenin bir hane teşkilinde haiz olduğu ehemmiyeti takdir ederler. Binaenaleyh, yine bir kadın ağzından olmak üzere bu beşini âlâ vechü'l-infirad [teker teker] nakledeceğiz.

***

Hatt-ı zerrin ile yazılıp evlere taalluk edilmeye şayan olan bir hakikat var ise o da *Taharet ve nezafet sıhhati idame eder, tasarufa riayet refah hâli icap eyler* cümleleridir. Muvazene-i idareye de şart olan senelik veya aylık kazancın veya iradın sene veya ay başında muvazenesini tesis etmektir. Mesela yiyecek, mahrukat, çamaşır, tenvirat, ilh. gibi levazım-ı beytiye üzerine bir hesap tahmini yapılmalıdır. Her gün hesap görülmeli, her nevi masraf küçük bir deftere yazılmalı, ay sonunda muvazene edilmelidir. Fakat hastalık, kırılacak şeyler, hadisat-ı gayr-ı muntazıra [beklenmeyen hadiseler] için bir miktar ihtiyat akçe saklamalıdır. Deftere tutulmadıkça hesabı şaşırmak muhakkaktır.

Hesap muntazam tutulursa hane de muntazam olur. Hele peşin alışveriş kadar intizam-ı maişeti müeddî [sebeplenen] bir çare bulunamaz. Bilakis veresi kadar da bu intizamı haleldar eden bir muzır tasavvur edilemez. Bir hanede veresi [veresiye], elbisedeki delik deşiğle benzer. Malum a. Bu delik deşik derhâl tamir edilmezse büyür.

İrat ve akar çoktur diye muvazeneyle riayet etmemek israf denilen harama münker olur [sürüklenir].

Paranın artığına mahall-i sarf mı bulunamaz? Hastanelere, eytamhanelere, iânât-i hayriyeye, fukarayı itam ve iksâyâ [giydirmeye], umur-ı nafiaya sarf edilen akçe hayır ve sevap namıyla yine sahibine rücu eder.

“Kadın ve Evsaf-ı Umumiyesi” namıyla yazmış olduğumuz muhabede:

Kadın hane denilen cismin ruhudur. Eğer kadın, haneyi yüzüstüne bırakacak olursa intizam bozulur. Bu sebeple yalnız kendi başına idare etmeye hilkaten muktedir olduğu o salahiyeti elinden kaçırmamak için sıhhat ve afiyetine de son derecede itina etmelidir.

demiş idik.

Evet bu iddiada ısrar edeceğiz. Baron Estaf bu bapta yazdığı fasl-ı mahsusta diyor ki:

Kadında iki hasîse-i hilkat vardır. Bu iki meziyet bir arada bulunmadıkça kadın salahiyetini muhafaza edemez. Bu iki meziyetin biri hoş ve güzel görünmek. Diğeri daire-i zevciyete girdiği erkeğe kendisini sevdirmek. Yani kadın “şahsiyet-i maddiye” ve “şahsiyet-i maneviye”sini ispat etmelidir. Biraz daha izah edelim. Kadınlıkta güzellik ile hüsn-i hâl tevem-i itibar [itibar bakımından eş] edilmiştir. Hüsn-i manevi olmadıkça hüsn-i cismani muteber değildir.

Bir kadının zevci üzerinde pek çok tesiri vardır. Fakat bu tesir kadının vicdaniyât-ı halis ve hasenat-ı efaline mukârin olmazsa [samimi vicdan ve davranış güzelliğine yaklaşılmazsa] zail olur.

***

Hilkatin bazı inkişafâtı vardır ki beşeriyet onu kendisine rehber ittihaz eylemiştir. İşte bu inkişafâtın biri de kadının rehberidir. Hüsn-i hâl ve terbiyede bulunmak kadının yed-i ihtiyarındadır.

Kadınlık hakkında müspet bir hakikat var ise o da Baron Estaf'ın icmal ettiği şu cümlelerde meknuzdur [gizlidir]:

Valide, ev kadını, kadın kadıncık olan, birtakım merasim-i tıf-lâne ve temellükât-ı ebleh-firibâneye [ahmakça aldanmaya] kapılarak yaşayan en güzel, en zarif-i endam bir kadından daha güzel olabilir. Onun meziyeti sade bu tefevvukuyla [üstünlüğüyle] kalmaz, bilhassa ilim veya sanat ile perverde olmuş âlîme veya sanatkâr bir kadından daha ziyade havârilk-i dirayet ve ehliyet ile muttasıf olur.

Kadının da bir nuhbe-i âmalı [ideal emelleri] olmalıdır fakat bu nuhbe, ikmal-i vezâif ve taktib-i hakâyık gibi esasa müstenit bulunmalıdır. Kadın hakiki ve ciddi olan bir güzelliği temsil ettirmelidir. İşte erkeğe cidden refik olacak, zevce pek kıymetli muavenetlerde bulunacak, gurur ve mübâhâtında haklı olmakla beraber lütuf ve şefkatinde mütabassır ve muktesit davranan valide sıfatını ihraz edecek kadın böyle bir kadındır.

Görüyor musunuz, Baron Estaf ne kadar müşkülpesent? Fakat ne kadar müşkülpesent olursa olsun madamın telakkiyât ve takrirâtındaki isabet takdir edilir. Zira mumaileyhanın [adı geçen kadınların] beyanatı erkeklerden ziyade kadınlar için munisâne, hayırhahânedir. Hatta kadın ve kadınlığa çire-desti-i kemalâtıyla [kusursuz el yatkınlığıyla] pek güzel yaraştırdığı şu evsaf ve mezayadan dolayı erkeklerin bile nazar-ı hasûdânesini isticlâba gayret ettiği [kıskanç bakışları üzerine çekmeye gayret ettiği] anlaşılır. Onun için Baron Estaf'ın namını bütün meziyet-perverân tevkir eylemiştir [yüceltmıştır]. Bakınız mumaileyhanın eserinin bir sahifesini daha size tercüme edelim:

Manen çirkin olup da aslen dahi haiz-i kıymet olmayan ve ezmine-i atîkanın en meşhur heykeltıraşânı ile ezmine-i ahire mu-savvirinin nakş-i temâsil-i cemal namına vücuda getirdikleri

güzelliğe artık rağbet etmek istemiyoruz. Cismani çirkinlik veya kıymetsizlik de artık bize gayr-ı maddi bir güzellik göstermesin. Kadın fi-mâbad [bundan böyle] iktisap ve muhafaza edeceği ve yahut bâlâda muharrer meziyâtı nefsinde cem ve tezyide yardım eyleyecek şeyleri kendine mâl etmek hususunda ihmal etmeyecektir. Kadın, karşısında hodperestâne ve ena[n]iyetkârâne tertip edilmiş bir şeyi göremediği cihetle layık olmayan fedakârlıklardan hiçbirini yapmamak şartıyla meziyât-ı muharrereyi [yukarıda yazılı meziyetleri] nefsinde cem etmeye maksadına muvaffak olabilir. Evet, kadın kendisinin güzel olmasını ister. Kadın etvarındaki zarafeti ve evzâındaki iffet ve ismeti muhafaza etmeye sâidir [gayret eder]. Fakat suret-i meşruada [meşru şekilde] olarak zevcinin kalbine hulul edebileceğini bildiği gibi o kalpte hüsn-i imtizaç ve hüsn-i hâli ile, safvet-i vicdan ve meziyet-i şahsiyesiyle kaim olabileceğini de bilir. Binaenaleyh, idare-i fikriye ve lisaniyesinde dikkatli davranacaktır.

Bir filer-i saf, bir tasavvur-ı musaffa nâsiyede ayrı bir lümme [alamet] ibda eder. Kelam ruhun mücellasıdır, kadının kelamı, makul-şinaslara mevhub olan tarz-ı makuliyeti haiz [makul insanlara bahşedilmiş olan makul olma tarzına sahip], şefkat kadar latif ve ruh-nevaz olmalıdır.

***

Afiyet ve sıhhatin kadri, kıymeti herkes nezdinde müsellemdir. Biz burada bu kıymet-i cihan-pesendânenen bahsetmeyeceğiz. Ev içindeki kıymetinden bahsedeceğiz.

Mumaileyha diyor ki:

Erkeklerin, ahval-i sıhhiyesinden iştikâ eden hastalıklı kadınlar yanında canları sıkılır olduklarını bilmelidir. Erkeklerin en iyisi bile hastaya bakamaz. Onlar doğar doğmaz ana şefkatine,

ondan sonra da refilzasının lütf-ı dikkat ve himayetine alışırlar. Tabiat, erkeklere kadınların teselli vermek mizacını vermemiştir. Hâlbuki kadınlarda erkeklere teselliyet-bahş olmak ve onların ahval-i ruhiyelerini takviye etmek meziyeti fitridir.

Kadın idame-i sıhhat ve afiyetine hadim olan kuvvete muhtaçtır. Hastalıkla zayıf düşerek döşeginde daima yatan kadın evdeki salahiyetini sairler'e terk etmeye mecbur olur. Bu cihetle hanesini erkeğine bir aşıyan-ı saadet şekil ve suretinde göstermeye muvaffak olamaz. Gündüzün metâib-i sâiyâne [işlerin zahmetleri] ile yorgun kalan ve bin türlü mütalaât tesiri ile adeta hasta olan erkek hanesine avdetinde karşısında parıl parıl parlayan bir yuva, bir lema-ı nazar [bakış parıltısı], bir hande-i teselliyet-âmuz [teselli veren gülüş], bir kelam-ı istifsar [hâl hatır sorma], bir dehen-i muhabbet [sevgi sözü] ve sadakat-şiar [sadıklık] ister.

Bunlar olmadı mı erkeklere ikinci bir yorgunluk daha başlar ki o da hanesine gelmemek ve yorgunluğunu giderecek vesait-i hariciyeye müracaat eylemek tarzında başlayan hâldir. Şu hâlde afiyet ve sıhhatin bir kadın için ne derecede mühim olduğu tezahür eder.

Bir şey daha var. Kadın kendisini seven erkeğin nazarına daima hoş, güzel görünmekle kadınlığını ispat edebilir. Zannedirim ki her kadın da bu emeldedir. Binaenaleyh, kadının sıhhat ve afiyeti biraz mütezelzil olur olmaz [sarsılır sarsılmaz] güzelliği de bozulur.

Güzel olmak kadın için bir vazifedir. İffet ve ismetinin caiz görüldüğü naziki-i eda, zarafet-i kelam, letafet-i etvar gibi şeylerde mezundur. Mamafih bu hâlleriyle sade zevcinin nazarında ispat-ı kıymet edecek zannedilmesin, çocuklarının, etrafındakilerin, mukarrebinin de nazarlarına sevimli, sevgili, hoş meşrep görünecektir.

Demek ki Cenab-ı Vahibü'l-Ataya'nın kendisine ihsan ettiği bu

mevhibe-i dil-âramı [gönlü hoş etme ihsanını] muhafaza etmek için elden geleni diriğ etmeyecek [esirgemeyecek] ve sıhhati hakkında asla kayıtsızlıkta bulunmayacaktır. Artık mutasıl bünyesinin zaafından, nezaketinden bahseden ve daima etvar-ı nahifâneyi siper ittihaz eyleyerek âlemi kendisine acındırmak isteyen bir kadının yanlış yola hizmet ettiğini söylemek fazladır.

Buna karşı siz diyeceksiniz ki:

“Bazen hastalık gelir. Beyanat-ı sâlife [eski söylemler] adeta ‘kadın hasta olmamaya mahkûmdur’ gibi bir netice-i gayr-ı maku-leye müncer oluyor [çekiliyor]. Dünyada böyle kadın olamaz.”

Filvaki, bu itiraz muhiktir [yerindedir]. Doğrudur. Kadın hasta olabilir. Hatta senelerce yatakta da yatar. Fakat o hâlinde bile yine kocasını yanında bulunduracak, hastalığının îras ettiği tahribat ile beraber yine ona güzel ve hüsn-i hâliyle bir yâr-ı bî-bedel görünecek esbaba tevessül etmelidir.

Yani hastalığa tahammül etmesini bilmelidir. Bu ayrıca bir istidat, bir kabiliyettir. Sabır ve tahammül, letafet-i ruhiyesini değiştirmemek için kifayet eder.

Şikâyetler, ahlar, oflar büyük neticelere müncer olamaz. Kadın feryadını, figanını duyurmamak için ağzını kapar. Bilakis soluk çehresine başka bir letafet veren tebessümler içinde ıstırabını uyuşturur. Mümkün olduğu kadar yüzünün işmizazâtını [yüz buruşturmalarını] belli etmez.

Yatağında yattığı hâlde bile nefesine dikkat etmeyi unutmaz. Hem bir hasta kendi hakkında tecviz-i ihmal etmemelidir [ihmale izin vermemelidir]. Eğer mariza [hasta kadın] sevdiğinin enzârına daima hoş görünmek isterse muvaffak olur. O hoş görünmek, güzel görünmek istedikçe bu himmet-i cemilesi [güzel çabası] kalbe daha ziyade tesir eder.

İnsan hastalık hâlinde pek çabuk mağlub-ı hiddet olur.

Saika-i hiddet ile birini azarlarsa huşunet [kabalık] gösterdiğine bile bilahare beyan-ı nedamet etmelidir.

Marifet-i izdivaç ve imtizaca muvafık olan şu vesâyâ-yı akilaneye ittibâ eden kadınların adedi pek az değildir.

Hatta hastalığı daima hiddet ve şiddete meyyal olan öyle kadınlar vardır ki hastalıkları müddetince başka bir güzellik ile idame-i hüsn ve bahâya muvaffak oldukları gibi mehâsin-i kalbiyelerine ait ahval ve keyfiyâtta da daha ziyade güzel olurlar. Güya hastalık esnasında ariz olarak nümâyân olan o uçuk renk başka bir müessirin tesiriyle hâl-i sıhhatindeki hüsn ü an ile becayiş eylemiş gibi görünür veyahut hasta olan cismaniyet değil de maneviyetine maddi bir solukluk gelmiş gibi nazar-ı ihtiram ve meveddet önünde daha mahzun, daha munis, daha reng-âver-i hazan [hazan renkli] bir teravet-i muvakkate [geçici tazeliğe] aşikâr olur. İşte bu hazan-ı muvakkati bahara meylettirecek vasita-i yegâne, sıhhatine ait ittihaz edeceği takayyüdât-ı akılânedir [akıllıca davranışlardır].

Ufak bir baş ağrısını vesile-i hiddet edinerek şakaklarına kahve limon yapıştırmış kadın nazarlara hoş görünmezler.

***

Hayat-ı aile. Bu mevcudiyete şairiyet, felsefe ve hikmet, tababet değil bütün beşeriyet dildâdedir. Nasıl? Bütün beşeriyet mi? Biz bu hayatı yalnız beşeriyete mi tahsis edeceğiz? Hayır. Hayvanat ve nebatat bile bu hayatın meftun-ı tabiiyesidir. Zaten tabiat ve hilkat hayat-ı aile denilen ve saadet-i dünyeviyyenin münteha-yı ikmalî [nihai amacı] olan bu mevcudiyeti vaz ve tesis eylediği için nazar-gâh-ı ehl-i dânişte [irfan ehlinin gözünde] bütün kuvvet ve azame-tiyle temessül eylemiştir. Bu sebeple herhangi kavim de bu hayat-ı intizam üzere cereyan ederse o kavme ebediyet ve adem-i tenâhîye has faaliyet-i harekât ve mevcudiyet-i hasenat nasip olur.

Diyanet-i İslamiye'nin *Hayat-ı Aile* namına bahş ve tanzim eylediği kanun-ı celil pek umumi, pek ziyade vasidir. Hatta ehl-i İslam bir aile efradı tanılmıştır. Müminîn ve müminâta müyesser olan şeref-i uhuvvet [kardeşlik şerefi] nedir? Şu hâlde esası kavâ-nin-i hilkatin en büyüğüne müstenit olan aile hayatını hüsn-i muhafaza etmek cümlemize ahden, dinen büyük bir borçtur.

Evet. Tabiat ve hilkatte incelik, rikkat veyahut azamet ve ulviyet taharri eden şairiyet ile bütün mükevvenâta hükmeden hakâyık-ı külliye-yi birer birer bulmaya haris ve mükib olan [uç-raşan] hikmet, hayat-ı aileyi medh ve ıttırada [düzene] ve tasdik ve tescilde pek ileriye gitmiştir. Yani hayal ve hakikat bir araya gelip de kendilerine bir nişimen-i saadet [saadet yuvası] aradıkları-nda beğene beğene yine bu mevcudiyeti, bu hayatı beğenmişler, hatta beğendiklerini de tababete bildirip esbab-ı safa ve tarab-ı şiir kadar ince, ruh-fezâ, vicdan-firib, hatır-nüvaz ve ahval-i idariye ve tasarrufiyesiyle tesisîyesi hikmet kadar ciddi, makul-şinas, muntazam ve sahîhül-nazar olmak üzere tanzim edilmek için tababetin reyini istimzaç eylemişlerdir [yoklamışlardır].

Tababetin verdiği cevap malumdur. Sıhhat.

Sıhhat olmazsa aile de olmaz. Hasta bir adam ne şairiyet-ten ne de hikmetten anlar. Anlarsa bile bunların istidrakine [kavranmasına] muktedir olamaz. Şu hâlde *aile ve sıhhat* birbirinden ayrılmaz, ıftirak kabul etmez iki münasebet-i zindegânîden başka şey olamaz.

Lehül'-hamd [Allaha şükür], İslâm'da kadr-i sıhhati tarif ve tayin edici pek çok evâmîr ve nesâyih [emirler ve öğütler] vardır. Furkan-ı Kerim, ahâdis-i nebeviye [hadis-i şerifler], akval-i ashab [ashabın sözleri], vesâyâ-yı eimme [imamların vasiyetleri] ve ulemada satır satır, bent bent, kitap kitap tembihat ve ırşadât vardır. Zaten hikmet-i hayat [hayatî meselelerden] ve mükevvenât müminlerin malı değil midir?

***

Meâşir-i İslâm'da kadr-i aileyi îlâ eylemiş [yüceltmış] pek çok kibar nisvan zuhur eylemiştir. Biz bugünkü musahabemizde sahabiyattan Esmâ bint-i Yezidü'l-Ensariye' hazretleriyle Ümmame bintü'l-Haris" hazretlerinden bahsedeceğiz.

Esmâ bint-i Yezidü'l-Ensariye hazretleri ashab-ı kiramdan Yezid ibnü's-Seken el-Eşheli hazretlerinin kerime-i fazilet-i vesimesidir. Fesahat-i lisaniyesiyle [güzel konuşmasıyla] mârûfedir. *Meşahirü'n-nisa* nam-ı telif-gîrinde manzur-ı dide-i istifademiz olduğuna göre [adlı eserinde gördüğümüze göre] müşarünileyha bir gün sair inas-ı ashab [ashab kadınları] taraflarından huzur-ı Hazret-i Risalet-penâhiye gelerek:

---

* Ümmü Seleme (Ümmü Âmir) Esmâ bint Yezîd b. Seken el-Ensâriyye (ö. 30/650 [?]) Kadın sahâbi. -haz. n.

** Rebîa kabilesinin eşrafındandır. Kızına yaptığı tavsiyelerle kitaplara giren hikmetli söz sahibi bir kadındır. -haz. n.

“Ya Rasulallah anam, babam sana feda olsun. Ben huzur-ı saadetine kadınlar tarafından geldim. Hak Teâlâ hazretleri seni bilcümle rical ve nisaya peygamber göndermiştir. Biz sana ve senin Rabbine iman ettik. Lakin biz ki nisvanız. Sizin evlerinizde kapanıp kalmış ve çocuklarınızı karnımızda taşımakta bulunmuşuzdur. Siz ise cuma namazları kılmak ve cevâmi ve cemaate çıkmak, hastegâna gidip hatır sormak, cenazelerde bulunmak ve merreten bade uhrâ [birbirinin ardınca] hac edebilmek gibi faziletlerle bize faik olmuşsunuzdur ve lakin erkek kısmı hac veya umre etmek yahut mücahede ve muharebe eylemek üzere [çatışmak ve savaşmak üzere] hanesinden çıktığı vakitlerde sizin emvalinizi biz hıfzeder ve iplik eğirip esvabınızı imal eyleyiz ve çocuklarınızı besleriz. Bu hâlde bizler o umur-ı hayriye ve mecurenin [hayırlı ve mükafatlı işlerin] ecir ve hayrında sizlere müşârik olamaz mıyız?” diye dehen-küşadı istîfâ olunca [ağzı yardım istercesine açılınca] Hazret-i Resul-i Ekrem efendimiz yanlarında bulunan ashab-ı kirama iltifat ile:

“Siz hiç, bir kadından emr-i dince olan sualinde bunun ifadesinden ahsen bir makale işittiniz mi?” buyurmuşlar ve onlar dahi:

“Ya Rasulallah biz zannetmeyiz ki bir kadın böyle hüsn-i ifadeye yol bulabilsin” dediklerinden sonra hazret-i Nebi-i Müctebâ [seçilmiş peygamber] müşarünileyhaya tevcih-i veçhe-i hitap eyleyerek [yüzüne doğru hitab ederek]:

“Ey hatun anla. Ve taraflarından gelmiş olduğun hatunlara da anlat ki kadın kısmının kocasıyla iyi geçinip zevcinin hoşnutluğunu kazanmak o fezâilin hissine muadildir” kelimât-ı tayyibesiyle nisanın fezâil-i cinsiyesini icmal ve âlâ eylemişlerdir [yüceltmişlerdir]. Fikrimizce bir ev kadınına bundan büyük bir nimet-i hayat ve müjde-i fevz ve necat [bereket ve kurtuluş müjdesi] bulunamaz. Demek ki kadın kendi vazifesini hüsn-i ifaya bezl-i mesai ettikçe [hakkıyla yapmak için yeterli zaman ayırdık-

ça] fazilet ve ulviyette kendisine mülaki olmaktan hâli kalmayacaktır. İşte Hazret-i Esmâ'nın diğer nisvan-ı İslâm'a yadigâr kalmaya vesile olduğu nüsha-ı kübrâ-yı selamet ve saadet [kurtuluş ve saadet için en büyük mirası] budur.

***

İmame Bintü'l-Haris hazretleri Kabile-i Rebia eşrafından Avf bin Muhallimüş-Şeybanî'nin zevcesidir. Müşarünileyha fetânet ve dirayet ve ehliyet-i nisaiyesiyle müştehirdir [zekası, kavrayışı ve kadınlara mahsus yetenekleriyle meşhurdur]. Kızı Ümmü Nas'a ita eylediği nesâyih-i akılânesiyle hikmet-i aileye derece-i vukufunu dünyaya tesellüm ettirmiştir. Müşarünileyha kızını tezviç ettiği esnada:

“Yavrum! Bir kimseye nush ve tavsiye etmek hususu o kimsenin edeb-i terbiyesine ve haysiyet-i asliyesine mebni terk olunmak lazım gele idi, benim de şimdi sana tavsiye etmeme hacet kalmazdı, lakin tavsiye bilene ihtar ve bilmeyene tezkâr [hatırlatma] demek olduğu cihetle herkes hakkında mucib-i menfaattir. Kızım, eğer bir kız ebeveynini servet ve yesarından naşı [servet ve varlığından dolayı] zevçten müstağni ola idi cümleden ziyade senin istiğna etmekliğın lazım gelirdi. Lakin öyle olmayıp erkekler bizim için hulk olunduğu gibi biz de onlar için hulk olunmuşuzdur.

Ey kızım! Sen ananın ve babanın hanesinden ve büyüyüp yürüdüğün yuvadan çıkıp bilmediğın ve ömründe ülfet etmediğın bir adamın evine gidiyorsun. O hâlde o kimsenin rızasını gözetip cariyesi gibi kendisine itaat eyle ki o dahi sana kul köle olsun. Sana ben şimdi on nesne beyan edeceğim. Onları ezber ve mucipleriyle amel eyle. Ta ki zevcin ile hüsn-i muaşerete muvaffak olabilesin.

Birincisi, sana yiyecek ve giyecek her ne getirir ise onu ezcan u dil kabul eylemelisin.

İkincisi, emrettiği şeyleri yapmalı ve nehyedip [yasaklayıp] yapma dediği şeyleri yapmayıp sözünü dinlemelisin.

Üçüncüsü ve dördüncüsü, evin içini, üstünü, başını temiz tutmaya dikkat eyleyip göz görerek veya kokusu alınarak istikrah olunacak şeylerden ihtiraz ve içtinap eylemelisin, ta ki kendinden iğrendirip gözünden düşmeyesin.

Beşincisi, uyuyacağı ve altıncısı, taam eyleyeceği vakitleri aramalısın. Yani bunları hangi vakit ve saatte itiyat etmiş ise [adet edinmişse] o vakitleri gözetip yemeğini, döşeğini hazır etmelisin. Zira açlık insanı ateşlendirir. Uykusuzluk öfke uyandırır.

Yedincisi ve sekizincisi, kocanın malını muhafaza, sarf ve teleften sıyanet ve vikaye etmeli [korumalı] ve itibarını gözetip müteallikâtına [yakınlarına] riayet eylemelisin.

Dokuzuncusu ve onuncusu, hiçbir şeyde ona muhalefet ve sırrını kimseye ifşa etmemelisin. Bundan maada zevcin kederli iken yanında ferahlı dur ve ferah ve neşat vaktinde keder gösterme.”

Hazret-i İmame'nin işbu nesâyih-i aşeresi [on nasihati] bugünkü ailelerce bile düsturu'l-amel ittihaz eylemek [prensip olarak kabul etmek] meziyetini haizdir. Müşarünileyha kızına serd eylediği vesâyâ-yı hakimânesiyle [hikmetli nasihatleriyle] yalnız iyi bir ana değil mükemmel bir zevce olduğunu da ispat eylemiştir. Nisanın aile içinde imrar eylediği devr-i hayat, kızlık ve zevcelik ve analıktan ibaret değil midir? İşte Hazret-i İmame kerimesine verdiği nesâyihin mukaddemâtında kızını mükemmel ve muntazam surette terbiye ettiğini ima ederek tezevvüç âleminde bir kadının zevcine hoş görünmek için tevessül etmesi lazım gelen tariki âlâ-vechü'l-ih-tisar [özetle] beyan ediyor.

***

Zevce namına layık olan kadın gerek refah-ı ailenin teza-yüdüne ve gerek onun muhafazasına var kuvvêtiyle muavenet ey-lemesi bilcümle akvam-ı medeniye nezdinde cay-gîr olan usul-i müstahsene-i zevciyettendir [karı kocalığın herkesçe kabul edilen usullerindendir]. Bu tarz muamele kendi hulus-i niyyâtına [halis niyetlerine] delalet etmekle beraber menfaat-i zatiyesinde tama-mıyla mutabıktır.

Evet. Umumiyetle cari olan bir kaide vardır ki o da fakir aileler meyanında bile para kazanmak hususu erkeğe mevdudur. Filhakika muntazam bir kavim arasında her ne şerait tahtında olursa olsun kadının vazifesi çocuklarını terbiye etmek ve evini tasarruf ve intizamın emrettiği veçhile idare eylemekten ibarettir. Mâhâzâ bu da kâfidir. Gerçi vehleten güzel görünür fakat tamik edilecek olursa pek ziyade ağır olduğu anlaşılır. Çünkü kadın bu vazifesini ifaya say edecek olursa bütün gün meşguliyetten hâli kalamaz.

Zaman olur ki erkek kazanamaz. Ailenin her ihtiyacını ifa edemez. İşte o zaman kadın daire-i mesaisini, daire-i vezâifini tevsi eder. Sevdiklerine muavenet-i ciddiye [ciddi yardımda] bulunur. İkincisi eline alır yahut vesait-i talimiyeye [eğitim araç gereçlerine] müracaatla para kazanır. İşte bu defa da onun saye-i himmetinde hane sefaletten kurtulur.

Şu hâlde evin idaresine bakmak, hizmetkârlara nezaret etmek, evin kâffe-i muamelatına el atmak, refah-ı müşterekin husulüne çalışmak değil midir? Vazifesini anlamış, kendisinden talep edilen muavenetin kıymetini takdire alışmış o kadın ne hodperest ne de tamahkârdır. Bir muktesittir [tutumludur]. Zâd ve zahiresini yazdan tedarik eden karıncaya benzer. Zeki ve akil olan kadın umur-ı iktisadiyede behre-ver olmamış [fay-dalanmamış] olsa bile zekâ ve dirayetiyle onu kendi hanesinde tahsil ve ikmal eder.

Mesela gerek aşçıyı idare etmek ve ona tembihat-ı lazımede bulunmak gerek kendi eliyle taam-ı aileyi ihzar eylemek için yemek pişirmek usulünü öğrenir.

Mesela kendi elbisesiyle efrad-ı ailenin elbisesine, elbisenin süsüne, biçkisine, kumaşına, muhafazasına, dayanmasına dikkat eder.

Beyhude borç etmekten çekinir, korkar.

İşte kadın için bu (mesela) kadını tezyit edecek daha pek çok esbap ve vesâil vardır.

Her çağa göre biçilmiş bir libas-ı fahir-i meziyet vardır. Bu libası kendisine yakıştıran mevzuni-i endam değildir, giymesini bilmek fennidir. Küçük iken başına armudi altınlı, nazar takımlı takıya, sırtına diz kapaklarını aşan hırka, ayağına patik giyen bir kız çocuğuna yedi sekiz, dokuz on yaşlarında böyle bir kıyafet teklif edilse -zannederim ki- epeyce kızar.

Evet. Kızlarımız da kadın kelimelerinden hissedar olmak hususunda acele etmekte haklıdır. Fakat ne çare ki bu iki kelimeyi lisan-ı nezaket haklarında istimal etse bile lisan-ı hakikat, bir kızda meziyet-i nisvaniye namına mevcut olması lâbüd [zorunlu] görünen istidat bulunmadıkça bir türlü irat ve istimal edemiyor. Bu lisan hanım kız, kadın kız demek için bir ev kızında: "Kızlar ana baba yurdunda çalışmaya borçludurlar" cümlesinin nâtik olduğu mananın tamamîyetini görmek istiyor.

Belki hatırlardadır. Bir zamanlar "Figaro Gazetesi ile Kadın Ninem" arasında muhaverât tarzından yine bu zeminde birkaç musahabe yazmış ve bugün rahmet-i ilahiyeye kavuşmuş olan o pak-dâmenin bu bahse taalluku olan mütalaâtını şöylece tasvir etmiş idim:

"Ne okuyorsun oğlum?"

"Figaro gazetesi."

Gülerek dedi ki:

"İyi havadisler var mı?"

"Havadis kısmını daha okumadım. Fakat hazzedeceğiniz bir şey var."

"Nedir?"

"Bir kadınının efkâr-ı mahsusası."

"Bir kadınının efkâr-ı mahsusası mı? Söyle bakayım neler imiş?"

"Kadın diyor ki: Eğer bu zamanda bir kızım ola idi onu talim ve terbiye için pek çok sıkıntı çekecek idim."

"Neden acaba?"

"Sebebini gösteriyor. Diyor ki: Fransa'da şimdiki zamanda ahlak ve yaşayış biraz karışmış, bozulmuş. Onun için kızına vereceği terbiyenin ne türlü bir terbiye olacağını kestiremiyor. Bunu söyledikten sonra gençliğini anlatıyor."

Hanım ninem burada içini çekti. Kemal-i teessürle dedi ki: "Benim anneciğim pek titiz idi. Kendimi bilir bilmez beni işe saldırdı. Evimizde hizmetçimiz, aşçımız var idi. Fakat ne mümkün? Yine ben mutfakta, süpürge elde dört dönerdim. Biraz yorulsam da otursam: Bu kız adam olmayacak diye söylenirdi. Hey yavrum hey! Eski kadınlar kadın idiler. Şimdikiler hanım, hem de buyurucu hanımlar."

Galiba bizim hanım nine Figaro'yu okumuş. Şaşaladım. Dedim ki:

"Hanım nine o kadın da öyle söylüyor."

"Aferin o kadına! Ne diyor bakayım?"

"Diyor ki: 'Bizim zamanımızda kızları talim ve terbiye etmek pek sade idi. Bizi ana olmak üzere büyütürlerdi.'"

"Öyle ya! Kadın ana olmalıdır. Fakât ana var; anacık var."

"Daha diyor ki: Bizi ta küçükten analık vazifesiyle meşgul ederler, daha pek küçük iken yemek pişirmeyi öğretirlerdi.!"

"Öyle ya! O zaman öğrenilmezse ne zaman öğrenilir?"

"Çoraplarımı tamir ederdim."

"O da bir şey mi? Babama öyle güzel çoraplar yapardım ki hem dayanır hem de ayağına yakışırdı. Her bayram bütün iç çamaşırını ben ellerimle hazırlardım. İç gömleğinden tut da başının beyaz takkesine kadar cümlesini ben dikerdim. Kendi elbisemi ben biçer; ben diker; ben yıkar; ben ütülerdim. Hâlâ da öyleyim."

Yalnız ihtiyarlık çamaşır yıkamama mâni oluyor. Onu da gözümün önünde yıkatırım. Gözümün önünde devşirtir; ütüler; sandığa yerleştirtirim. Ne hacet? Sen bilirsin. Fransız kadınının lıaklı var. Bizim genç kızlarımız şimdiler piyanoya, uda, kanuna düştüler. Bunlar da iyi. Fakat elzem olan ev işini bilmektir. Ondan fırsat buldukça çalgıya heves etmeli. İnsan çalgı ile büyür. Evinin saadet-i hâli ile büyür."

Hanım nine felsefesini uzattı. Dedi ki:

"Atalarımızdan kalma bir söz vardır: Rahat yorar; iş eğlendirir."

Yok. Yok. Hanım ninem Figaro'yu mutlaka okumuş. Baksanız a. Figaro ne diyor?

"Gerçi ben çorabımın topuğunu filan tamir ederken sıkıldım. Fakat talim ve terbiyeme memur olanlar böyle işlerde yan çizmeyi nasihat ederler; hatta tamir ettiğim parçayı iri iri, bol bol işlemeyip sıkıca sıkıca işlemekliğimi tembih ederlerdi. İşte benim onlara karşı olan minnettarlığım bana sabır ve tahammül öğrettiklerinden neşet etmiştir. Çorap örerken ettiğim sabır ve tahammülü bilahare sair işlerimde de göstermeye başladım."

***

Baron Estaf da hanım ninemin fikrinde. O da diyor ki:

En zengin ailelerde bile sahabe-i hane olan kadın umur-ı beytiyeyi idare ve nezaret etmek için cüzi bir zaman sarf edecek değildir. Her şeye bir dikkat-i mahsusada bulunmaya borçludur. Kızı ne kadar kıbarâne büyütülmüş olursa olsun her kadının ifasına müteahhit olduğu bu işte kendisine muavenet-i lazımede bulunacaktır.

Babası milyarlar sahibi olan bir kız bile fenn-i tedbir-i menzili "ev idaresi" öğrenmeye -hiç olmazsa umur-ı hayriyeye mebaliğ-i azime sarf ve tahsisi etmek fikrini tervicen [hayır işlerine büyük meblağlar harcama ve tahsis etme fikrini artırarak]- tenezzül etmemek fikrinde bulunamaz.

Böyle bir kız için hiç değil ise günde bir saati işleme, nakış, biçki, dikiş gibi iğne işlerine hasretmeyi arzu etmek lazımedendir. Diktiğini giymese bile isterse fukaraya vererek nail-i mesûbât olur [sevap kazanır]. Bu türlü iştigalât-ı ciddiye onu hayatın her türlü ihtimalâtına karşı hazırlar. Dünyada ne olur ne olmaz var mı yok mu?

On sekizinci asırda zadedân kızları Dam dö Sent Mari Manastırında terbiye edilirlerdi. Burada akaid-i diniye, sarf, hesap derslerinden maada bir evin usul-i idaresine ait bin bir şey öğrenilirdi. Aşçılık talim edildiği gibi sofracılık, hastaya bakmak (tımarcılık) çamaşır yıkamak usulü dahi gösterilirdi. Çamaşır-ları markalarlar; ütülerler, sofrada hizmet ederler, odaları süpürürlerdi.

Her kız bir hafta manastırın varidat ve mesârifâtı defterini tutar; bu usul sayesinde mekûlâtın fiyatı ile bunların adam başına tevzinde ne kadar akçe isabet ettiğini öğrenirdi.

Görüyor musunuz? Madam Estaf ne kadar doğru söylüyor, ne kadar güzel misaller irâe ediyor.

Kadın olacak kız için tedbir-i menzil [ev idaresi] fenninin ehemmiyeti her zaman için aşikârdır. Ev işleri gençliğin temâyülât ve âmaline mâni olmaz. Belki bu temâyülât ve âmalı tasfiye ve takdire etmek suretiyle kuvvetleştirir. Evde tembellik, avarelik can sıkıntısı verir.

Fukara hanelerinde bir ev kızının el işleri bâr-ı aileyi tahfife medar olur [ailenin geçim yükünü hafifletmeye yardımcı

olur], dikiş dikmek, nakış işlemek, örmek, biçmek, ütü yapmak, evde medar-ı ziynet olacak şeyler vücuda getirmek bir kız için medar-ı mübâhât olan meziyâtandır.

Fazilât-ı nisvanemizden birinin kendi eliyle yapmış olduğu bir diz örtüsünü gördüğümüzde şaşırdık. Zarafet ve hüsn-i tabiat-ı mahsul olan bu örtüdeki incelik, renkler arasındaki nispet, resimlerindeki sadelik, kenarlarındaki güzellik o derecede idi ki hayret-i mukadderânenen kendimizi alamayarak:

“Bu dize örtülmez, duvara talik edilir” demişiz.

***

Hanım ninemle Baron Estaf’a bir yardımcı daha var. Fakat bu kadın değil. Dik sözlü, bir kere söyler, bir daha söylemez bir İngiliz muharriri, mumaileyh diyor ki:

Bir kız, sia-i hâli [refahı] ne olursa olsun, dikiş dikmeyi, yemek pişirmeyi, sökükle dikmeyi, yama yapmayı, hayırhahlığı, zamanı takdir etmeyi, itina ile giyinmeyi, ketm-i esrar etmeyi, kendiye itimat etmesini bilmeyi, tembellikten kaçınmayı, çocukları sevmeyi, tatlı tatlı konuşmayı, ihtiyarlara hüürmet etmeyi, hamur yoğurmayı, bir evi intizam üzere tutmayı dedikodudan hoşlanmamayı, evine refah hâl getirmeyi, hastalara bakmayı, ebeveyni, zevci neşesiz ise eğlendirmeyi, manen küüvfü olan bir adamla evlenmeyi, idman edinmeyi, bayılmadan bir fareye bakabilmeyi, romanlar haricinde kitap okumayı, eline ayağına hafif olduğu gibi kalben de merhametli olmayı, sinirine dokunmayacak ayakkabı giymeyi, elhasıl kadın kadıncık namına kesb-i istihkak etmeyi öğrenmeye, bilmeye mecburdur; mecburdur.

Ben size söylemedim mi? Pek dik, tok sözlü değil mi? Madam Estaf İngiliz’in bu ibaresini yazdıktan sonra diyor ki:

Bu bir türlü. Fakat nefis bir türlü. Bir kızdaki matlup ve muntazir olan şemail-i ahlak ve etvarın cümlesi burada karmakarışık münderiç, lakin perişan-edâ değil, neşe-averâne, küllisi güzel bir hiss-i gayret ile muharrer, bu hünerlerin kâffesini nefsinde cem etmiş olan bir kız babasının evinde bir hazine değer. Hem nazra-ârâ [güzel bakışlı] hem de kâr-gûzar [becerikli] bir kadın olur. Hem bu hünerleri bu evsafı her kız nefsinde cem edebilir.

Çalışkan, sadık, hüsn-i niyet sahibi olan bir kız zevcelerin ve anaların en âlâsıdır. Her kızın sabâvetten çıkar çıkmaz hayat-ı hakikiye ve ciddiye doğru yürümesi hayatı-ı insaniyece en ziyade mültezim olan bir mürüvvet-perverliktir. Kızlar hiçbir menfaat-i şahsiyeye mübtênî olmaksızın ana ve babasının kendisi hakkında bî-diriğ eyledikleri ikdamât ve himemât-ı âli-cenabâneyi daima pîş-i mahmedette [şükre vesile] bulundurmakla daha ziyade sevilirler. Onlar da bir zaman sonra muhatı oldukları bu ikdamât ve himemât-ı civan-merdaneyi kendi evlatları haklarında ibzal etmek üzere yetiyecek değiller mi? Bu mukabele-i bi'l-mesel kaidelerini bilmeyen kadın ne tabiin ne de mensup olduğu cemiyetin sevgilisidir.

Gençlikte öğrenmeli. Bu çağda öğrenilen şeyler müddet-i hayat içinde sermayedir. Zira fakr u zarurete zenginlerin de iştirak ettikleri emsal-i adidesi ile sabittir. Fakir bir bîkr-i muallim evinin tahfif-i masakına [darlığını gidermeye] hizmet ederek refah hâline sebep olur.

Size şayan-ı dikkat iki misal arz edeyim. Haşmetli İngiltere kraliçesi hazretleriyle haşmetli çariçe hazretleri pederleri Dük Doglu Gasburg cenaplarının yanlarında bulundukları zamanda yani eyyam-ı bekâretlerinde kendi rubalarını kendileri dikerler, şapkalarını kendileri tezyin ederlerdi. Bu hâlin kibar nisvan-ı Osmâ-

niye'de mevcut olduğunu biz dahi biliriz. Maksat hem tezkâr ve hem de bir nevi ihtardan ibarettir.

Hamiş: "Ev Kadını" unvanı altında yazmakta olduğumuz musahabeler[in] münderecatı ekseriyetle kadr-i nisviyeti bihak-
kın takdir etmiş fazılât-ı nisvanın yadigâr bıraktığı asar ve nesâ-
yih ile kadın kelimesinin muarref olduğu [tarif edildiği] vezâif-i
beytiyeye müteallik mûlahazat ve mûtalaât-ı umumiyyeden mü-
rekkeptir.

Binaenaleyh, bu musahabelerde bir kadının vezâifi ile on-
lara teferru eden mevaddan [yardımcı olan maddelerden] başka
bir şey aranmamak icap eder. Karilerimiz ev kadını musahabe-
lerinden yalnız nevi nisanın meziyât ve fezâiline ait bahislerden
maadasına intizar etmemelidirler. Çünkü bir ev kadını kendi
vezâif-i zevciye ve maderânesini hüsn-i ifaya her zaman mecbur
olup zevcinin vezâif-i zatiyesini ifa etmemesinden dolayı mesul
olamaz. Mesul olanlar, zevcim vazifelerini ifa etmediği için ben
de ifasına çalışmadım diyenlerdir. Bhusus biz makalelerimizde
zevci bir numune-i mükemmeliyet ittihaz ederek kadını ona göre
muhakeme etmiyoruz. Kadını hane denilen maişet-gâh-ı mede-
ninin vaziası [medeni ailenin geçim yeri], müessesesi olmak üzere
nazar-ı ihtiram ve telakkiye alarak evin intizamı, refahı, tedbir
ve idaresi, çocukların terbiyesi gibi mevad-ı esasiyeden onun da
hissesine isabet-i miktarı göstermek için gerek nisvan-ı İslâm'ın
gerek sair fazılât-ı ümemin [ümmetin faziletlerinin], hükemâ ve
ulema ve erbab-ı tetkikten olan zevatın efkâr ve mûtalaât ve te-
dâbirine müracaatla âlâ-kadrü'l-istidâa [istenilen ölçüde] iktitaf
edebildiklerimizi [yetindiklerimizi] yazıyoruz. Şu hâlde zevçler
hakkında da makalât isteyen kariât-ı kiramin bu baptaki mazuri-
yetimizi kabul ve tasdik eylemelerini rica ederiz.

***

Kadın evinin hem hanımı hem de aşçıbaşısıdır. Osmanlı kadınlarında bu meziyet hemen umumi gibidir. Pek çok hanımefendiler vardır ki mutfaklarında çifte aşçı kullandıkları hâlde yine sabah akşam hareme, selamlığa verilen yemekleri nazar-ı muayeneden geçirerek, hatta şüphelendiklerinden bir miktar tadarak aşcının derece-i dikkatini, yemekleri pişirmekteki say ve vukufunu tecrübe ederler, hatta içlerinden pek çoğu ince hamur işleri, tavuk, hindi, balık, midye, lahana, yaprak dolmaları, türlü çorba, sütlü tatlıların envai gibi bizce makbul olan itamenin [yemeklerin] en nefis ve en lezizini pişirmek hususunda en mahir aşçıları bile hayrette bırakırlar. Bu hanımefendilerin reçel ve şurup imalinde izhar ettikleri maharet-i nefais-perverâneye hayran olmamak kabîl değildir. Bazı hususi ziyafetler sırasında: “İçerinin çorbası”, “Bu sakız böreği haremindir”, “Bu muhallebi bize mahsustur, başka yerde yapılamaz”, “Söyleyin de içeriden bize birer gül şurubu yapsınlar” gibi misafirini hem izaz etmek [ağırlamak] ve hem de hakikaten nefis, nadide bir taam veya tatlı ikram etmek için müftehirâne verilen emirler, taam esnasında tezyid-i iştihaya yarayan sözler asılsız değildir. Beyne’r-rüfeka [arkadaşlar arasında]: “Geliriz ama valide hanımdan bir çerkeztavuğu isteriz”, “Geçen sefer sizde yediğimiz türünün hâlâ tadı damağımda”, “Ömrümde öyle yumurta yemedim.” gibi sözler de kadınlarımızın evsaf-ı tabbahanesini [aşçılık meziyetlerini] izah eder.

Şu hâlde bir ev kadınının ihzar-ı taam hususunda aşçıbaşından daha dûn [aşağı] mertebede bulunmaması lazım geldiği anlaşılır. Filvaki, her aşcının her yemeği evin efendisinin hoşuna gitmez. Hatta aşcının pişirışı, tuz, bahar koyuşu yerinde olur da çeşni hususunda muvaffakiyeti az olur. Bunlardan maada kadınlarımızın eli bereketsiz dedikleri aşçılar ekserdir. Hâlbuki ev

kadını envai itamenin nasıl piştiğini bilecek olursa harç vesaire tevziinde iltizam-ı iktisat edeceği cihetle hem aşçının eline hem de evin kilerine bereket gelir. Bundan maada aşçısına tembihat-ı mukteziyede bulunarak yemeklerin tuzu, baharı, şekli, pişkinliği hususunu zevk-i aileye göre tanzime muktedir olur. Öyle değil mi ya? Bazı kimseler külbastı veya şiş kebabı nevinden olan ızgara etlerini suluca, kanlıca ister. Aşçı iyi pişirmekle beraber kuru yapacak olursa mucib-i hoşnudî olmaz. Yorgun bir erkek evine avdetle zevkine gitmeyecek tarzda yapılmış yemekler karşısında bu şey kadar iştihasını kaçırarak, aileden alacağı hazmı yine izale edecek bir şey olamaz.

Bizde bazı hanım vardır ki eve bir aşçı kadın gelir gelmez yemeği evvela kendileri pişirmek suretiyle onlara talim-i hizmet ederler. Ben elimi soğan kokutmam diyenler bu mütalaamızı hoş görmeyeceklerdir. Hâlbuki asıl meselede elini soğanla kokutmak yoktur. Soğanın nasıl soyulup kesildiğini, doğrandığını bilmek vardır. Zühul buyurulmasın [unutulmasın].

Ev hanımı yemek pişirmesin. Fakat yemeklerin tabak veya sahanlara vazına da nezaret etmesin mi? Tencereden tabağa, sahanlara boca edilen yemek ile hüsn-i tertibe riayet edildiği cihetle muntazam duran yemeğin manzarası arasında gözce, iştihaca, pek çok fark vardır. Hele aşçı bulunmadığı veyahut birdenbire hastalandığı takdirde elini soğan kokutmayan hanım çoluğuna çocuğuna, zevcine günlerce ekmek peynir mi yedirecek? Binaenaleyh, kızlarımızın daha hane-i pederde bulundukları zamanlarda mutfağa ait kâffe-i malumata hasr-ı vukuf etmeleri elzemdir.

Muharrire-i şehîre Baron Estaf diyor ki:

Her ihtiyaca kâfi bir mutfak ile mükemmel bir kiler tanzim ve tensik [düzenleme] için ne derecede nüfuz-ı nazar ve zevk-i selim sahibi olmak icap ettiği tariften müstağnidir. Fikir ve zevki

olmayan bir adamın altı ayda mükemmel bir sofraya malik olduğunu bana ispat etsinler açlıktan ölmeye razı olurum.

***

Sia-i hâl [Refah]herkes için bir değildir. Öyle aileler vardır ki derecât-ı refahın aşâğılarında bulunurlar. Mâhâzâ evvel emirde şunu bilmelidir ki *talih* dediğimiz sernüvişt-i ezelinin [alın yazısının] birkaç satırı da hüsn-i tedbirin, hüsn-i istimal-i zekânın; kanaat ve şükr-i hâlin en büyük servet olduğuna dair beyanat-ı İlahiye'yi mutazammındır [ilahi bir beyan içermektedir].

Ev kadını bu nass-ı güzideyi [güzel emri] bilir. Onun için evinde bir tencereden artan veyahut bir tabak kalan et, hamur işi, köfte, komposto gibi şeylerle pilav ve makarna gibi üstüne ilave edilmek ve hüsn-i tanzim edilmekle öteki yemeğe ihzar edilecek ayrıca bir tertip vücuda getirebilir. El sürüldü diye dökmez.

Zaten sia-i hâl de bunu amir değildir. Böyle bekaya aşçının keyf-i israfına bırakılmaz. Fukara ve muhtacın için bunlarda hisse vardır. Ufak bir et parçası, yarım sahan sebze, on-on beş kaşıklık bir çorba ile iki dilim ekmek bir iki aç biçareyi doyurur. Maksat gerek hayra gerek iktisada riayetle mümkün mertebe az şey kaybetmeyi tavsiyedir. Bahusus ailenin ihtiyacına göre yemek hazırlamakta ve ona göre harç kullanmakta kâr vardır. Damlaya damlaya göl olur meseli meşhurdur.

***

Öyle aşçılar vardır ki bunlara aşçılık etmek, tencereleri güzelce temizlemek demek olduğunu öğretmek icap eder. Her yemek piştikçe tencere yıkanmalıdır. Yıkanmazsa evvelce pişen yemeğin kokusu, tadı ötekine geçer. Bahusus iyice temizlenmemiş tence-

relerden pas ve jengar [bakır pası] denilen yeşilimsi madde hasıl olur ki zehirlidir. Lisanımızda bakır çalması [zehirlenmesi] denilen hadise-i müessife işte budur.

Bu kabîl aşçılara sade tencere temizlemesini tavsiye etmemeli; tuz, un gibi maddeleri de eliyle almayıp tahta kaşığıyla almayı da öğretmelidir. Mutfak hanenin en ziyade hüsn-i intizam üzere bulunması elzem olan bir mahallidir. Binaenaleyh, her yemekten sonra kaplar yıkanmalı ve yatmadan evvel mutfak tanzim edilmelidir.

Zira mutfak akşamdan temizlenecek toplu duracak olursa ertesi sabah diğer işler kolaylıkla yapılıp biter.

Alessabah [sabah erkenden] dışarıda işi olan hizmetçi, aşçı ve aile reiselerinin bu (da) fikrimizi beğeneceklerinde şüphe yoktur. Fakat yalnız başına kendi evinin işiyle meşgul olan kadınların yemekten sonra mutfağa girip de yatsıya kadar uğraşması ve zevciyle çocuklarını odalarında bırakması da pek muvafık değildir. Binaenaleyh, yemekten sonra geceyi onlarla beraber geçirir, mutfak işine ertesi sabah bakar. Bilhassa mümkün olabildiği kadar kocası evde bulunmadığı eli yordamlı, becerikli, işgüzar öyle kadınlar vardır ki akşam sofrasını kaldırmakla beraber mutfağına da serian ve muvakkaten düzen verir.

Her kadın bulaşık yıkamasını suret-i münasebette bilemez. Baron Estaf diyor ki:

Evvela tabakları birbiri üzerine koymalı. Bunların içinde bulunan kırıntıları, döküntüleri çıkarmalı. Kolayca ve süratle yıkamak için her şeyi yerli yerince dizmeli.

İptida camdan mamul olanları yıkamalı. Tabakları iyice çalkalatıp sudan geçirmeli. Bulaşık suyunu sık sık değiştirmeli. Gümüş takımlarını sudan geçirdikten sonra silip kurulamayı unutmamalı.

Kiler, mutfakla yemek odasına, salonuna yakın bulunmalıdır. Kilerde duvar dolaplarıyla diğer dolaplar lazımdır. Bu dolapların her gözü ayrı ayrı malzemeye tahsis edilmelidir ki bir şey istenildiği zaman aramaya, oraları alt üst etmeye mahal kalmasın. Mesela üst göze şuruplar, onun altındakine reçeller, kompostolar, onun altına da konserveler, öteki göze kuru hamur işleri, *petifür* denilen hamur şişelere, İngiliz bisküvileri teneke kutulara konur.

Şeker, kahve, çay, çikolata, tane biber, karanfil, tarçın gibi şeyler ayrı ayrı şişelere vaz olunup ağızları iyice kapanır. Diğer baharat, çiçek suları da ayrıca mahallere vaz olunur.

Parça şekerleri teneke kutulara, toz şekeri şişelere, kelle şekerlerini külahları içinde muhafaza etmelidir.

Eğer var ise diğer dolaba da mumlarla kandiller yerleştirilir. Lamba fitilleri madeni kutulara konup bunların yanına da sepet içinde olduğu hâlde makas, lamba silgi bezi, paçavrası, beri tarafına zeytinyağı kandili, daha beri tarafına damacana veya yağ dolu binlik falan dizilir, petrol lambaları ev altında yapılır.

Sabun havadar yerlere, mesela bizde sandık odalarında bulunan raflara dizilip kurutulur.

Hasır ve tüy süpürgeleri gibi mevadı asmak için mahsus yerler yapılır. Elhasıl ev kadını olan kilerini düzeltmesini bilir. Yalnız ihtarât-ı nafia [faydalı uyarılar] kabîlinden olmak üzere şunu söyleyelim ki dolapların gözleriyle raflara beyaz müşemma [muşamba] germelidir. Bunlar kirlenince çabucak yıkanıp temizlenir. Müşemma konulmazsa gayetle temiz kalın kâğıtlar konur, bunlar da kirlenince değiştirilir. Bu kaideye riayet edildiği takdirde dolaplar, raflar yağ, tatlı, ekşi lekelerinden azade kalır.

Kilerde paçavra, yemek havlusu, el havlusu, önlük gibi şeylerin muhafazasına mahsus ayrıca bir de dolap bulundurmaktadır.

Bizde icadı dâî-i muhsinât olacak [hayır dua edilecek] bir şey var ise o da kilerde bir taş tahta ile kalemin bulundurulmasıdır. Ev kadını bu kalem ile taş tahtanın üzerine eksilen zehâir ile tecdidî lazım gelen [yenilenmesi gereken] erzakı işaret eder ve bu hizmetiyle evinin en sadık vekilharcı olur.

Kadınlarımız, *insan evinin hem efendisi hem de hizmetkârı* derler. Gördünüz mü ne kadar doğru imiş! Demek bu kaideye riayet edilecek olursa her şey vaktiyle yerine konur.

Salata yapılacak zeytinyağı, tuz yok; kahve pişirilecek şeker bitmiş demek kadınlığa yaraşmaz. Alamamak zar[u]ret[i] bu müddeadan ayırır.

Çerez, kaymak şekerli kurabiyeler, soğuk etler tozsuz ve sineksiz yerlerde, sık telli kapaklar altında bulundurulur.

Et, sebzevat aşağı kata indirilir. Ekmek beze veya havlulara sarılırsa kurumaz.

Yemişler demirden tel veya tahta kafesler içine, birbirine temas ettirilmemek üzere dizilir. Fakat bu kafesleri toprak üzerine koyup çengel vesair vasıta ile asılır. Limon, portakal, mandarin gibi meyveler bu suretle pek güzel muhafaza edilir. Meyveyi güneşli yerlerde saklamamalıdır. Yalnız havadar olmasına dikkat etmelidir. Fakat havadar olsun diye pencere açmamalı. Odanın başka bir odaya açılan kapısını açıp içeriye hava vermeli.

***

Kışın sebzevatı dondan muhafaza etmek için önceden üzerini kalın bir tabaka kum, bade saman ile örtmelidir. Kuru fasulye, nohut, bakla, mercimek ve emsali torbalarla ambarda hıfzedilir.

Sıcak havada bile eti birkaç gün muhafaza etmek için en iyi tedbir beyaz beze sarıp üzerine biraz halis *eter sülfürik* [lokman

ruhu] dökmeli, bade ağzı iyice kapalı bir kaba koyup serin bir mahalde saklamalı. Et pişince üzerinden eter kokusu da gider.

Tavuk etini muhafaza etmek için tüyünü epeyce yolmalı, karnını boşaltıp ispirotoya batmış ekmek içi ile doldurmalı, bade bir buğday gümesine gömülü pişince bunda ispiroto kokusu uçar.

Balık muhafaza etmek için başını, bağrını sakallarını çıkarıp ispirotolu ekmek içi ile doldurmalı. Beyaz bir beze sarıp serin bir mahale bırakmalı. Av etleri, temizledikten sonra kömür tozuna gömülürse dayanır.

Bir gün evvel pişmiş et suyunda az ekşilik hissedilir edilmez derununa birkaç gram *bikarbonat de sud* [sodyum bikarbonat] eritmek kifayet eder. Bikarbonat de sudun muhafazası için de kaidelidir. Bu maddeden bir litreye bir gram konulursa ekşitmez.

Bu bahse ait olmak üzere ileride mükemmel bir tarifname yazacağız.

***

Ev kadını çamaşır, erzak dolaplarının anahtarlarıyla büfe, kiler vesair malzeme-i beytiyenin mahfuz bulunduğu mahallerin anahtarlarını bir halkaya geçirir. Bu anahtarların yekdiğerinden farklı olması elzemdir.

Bu tedbirden dolayı hizmetçiler gücünmemelidirler. Çünkü kendileri haklı haksız her türlü şüpheden berî olmuş oluyorlar.

Evine göre haftada veya günde bir iktiza eden erzak aşçıya teslim edilir. Erzak ile beraber çamaşır, mum, sabun gibi şeyler de verilir.

Büyük evlerde bu hizmetler için kâhya kadınlar istihdam olunur.

Anahtarları beline takıp şangur şangur gezinmek biraz uyamaz, sabahleyin cepte bulundurulur. Öğleden sonra umur-ı

beytiye muntazam ise bittabi lüzumu kalmaz. O hâlde kilitli bir yere bırakmalı nâgeh zuhur olan hâller müstesnadır. Şıkırdamak üzere topluca cepte bulundurmakta da bir beis yoktur.

Hanede emniyet mütekabile [karşılıklı] olunca bu tedbir zaten hükümsüz kalır, her şeyi kilit altında bulundurmaktan bulundurmaya fark vardır. Sarf ve teleften muhafaza etmek için intizam-ı dikkat becâ [yerinde] ise de idare edeceğim diye fazla ve hasedi andıracak külfetlere tevessül etmek hiçbir veçhile reva değildir.

Ev idaresine taalluk eden mühim işlerin biri de çamaşır yıkamak veyahut yıkatmaktır. Bunu kadınlarımız bildiği gibi erkeklerimiz de bilirler. Alesseher [erkenden] sokağa fırlayanlar çoktur. Çünkü evlerimizde çamaşır denildi mi sair hizmeti kale almak caiz değildir. Hatta yemek bile pişirilmeyip turşu lapası gibi şeylerle alelacele karın doyurmak bir zamanlar âdet olmuştur.

Evi genişçe olup da odalarında bir tanesini çamaşır odası ittihaz etmeye muvafık olan ev kadını epeyce rahat eder. Çamaşırılar tamir edildikten, devşirilip [katlanıp] ütülendikten sonra sırasıyla büyük dolaplara yerleştirilir. Şu hâlde evvela böyle bir odada bulunması elzem olan eşyayı birer birer yazalım:

Büyük dolaplar, birkaç sandalye, ayakaltında bulundurmaya yarayacak birkaç iskemle, bir ütü tahtasına tahammül edecek derecede dayanıklı bir kerevet veya sehpa, yine bu hizmette kullanılmaya mahsus bir masa.

Ütü tahtasının üzeri epeyce gergin, kalın yünden bir kumaş ile örtülü olmalıdır. Bu örtünün pervazları şeritler vasıtasıyla tahtanın iç tarafına sıkıca rapt olunur, büyük örtünün üzerine de bir kat bez geçirilip kıvrım, büklüm olmaması için keza şeritlerle dikişli veya raptedilir. Bu masa kullanılmadığı zaman her türlü tozdan, bulaşık şeylerden muhafaza edilmek üzere mahsus yapılmış bir zarfın [kılıfın] içine konur. Öteki masa da aynı veçhile olup kullanılmadığı zaman onun üzerine keten veya tok bezden bir örtü serilir.

Bunlardan maada çamaşır yamalamak veya dikmek için de ayrıca masa, derununa çivit, nişasta, boraks [sodyum tuzu], zamk gibi maddelerle iplik, düğme, yırtık veya yamaya lazım olacak pamuk, marka yapmaya yarayacak şeyleri koymaya mahsus

küçük bir dolap, tamir edilecek çamaşır için, ütülenecekler için ayrı ayrı, ütülenmişler için de kapaklı sepetler lazımdır. Ütü ile zamanına göre odayı da ısıtmak için mangal vesaire bulunacaktır. Ütülerle ızgaraları, resim ve nakış kalıpları, boruları asacak münasip bir mahal dahi yapılır.

***

Çamaşırımı evde yıkamak veya yıkatmak hariçte yıkatmaktan yarı yarıya ehvendir [iyidir]. Hem evde yıkanırsa daha temiz olur. Biriken çamaşır her hafta yıkanırsa ayda bir küçük boğada yapılır [küllü suya yatırılır]. Sabunu evvelce alıp kuru yerde saklamaktaki kârı her kadın bilir. Hele çamaşır biriktirmek kadar çamaşırı mahveden tedbirsizlik olamaz. Dolapta devşirili duran çamaşırlar giyilmezse sararır, iplikleri çıkar, eskir, çokça birikmiş çamaşırın evleri üç dört gün ayrıca uğraştırdığı malumdur.

Çamaşır, evde çamaşırhane var ise orada, yok ise mutfakta yıkanır. Çamaşır için lazım olan edevat ber-vech-i atidir [aşağıdaki gibidir]:

Galvanize* demirden bir boğada kabı veya tekne, bu boğadanın kaynadığı kazanın yanında ve sehpa üzerinde bulunur.

Çamaşırları sudan geçirmek ve sabunlamak için tekneler.

Çamaşırı koymak için kerevetler veya sehpa

Soda, çivit vesaireyi havi olan şişe veya bez koymak için duvara mıhlı raf,

Bir köşede kömür veya odun.

***

---

* Bir nesneyi altın, gümüş, krom vb. ile kaplamak için bu nesnenin içine batırıldığı banyo. –haz. n.

Kirli çamaşırları; bunlar için hanede tahsis edilmeye şayan olan dam altı odalarına, şirvanlara [tavan arasına] boylu boyuna sermeye dikkat etmelidir. Çamaşırı karma karışık, yığın yığın bir köşe[ye] atmak kadar pis şey olamaz.

Gömllekleri mendilleri ayrı ayrı birer ip veyahut gram Terre à foulon,* leke toprağı katıp cümlesini koymalı, kaynatmalı. Badehu bu mahlutu [karışımı] lekeler üzerine sürüp kurutmalı, kuruttuktan sonra sabunlu su ile tathîr etmeli [temizlemeli].

***

Çamaşır epeyce sudan geçtikten ve lekesi çıktıktan sonra ne zaman istenir ise boğadaya konulabilir.

Baron Estaf boğadayı şöyle tarif ediyor:

Evimde hâlâ eski tekne usulünü terk etmedim. Zira mahsusi olarak yapılmıştır.

Boğadadan bir gün evvel boğada teknesi sehpaş üzerine konur. Sudan geçirilmiş çamaşır bir banyo içine konup tekrar ıslatılır. Ondan sonra takım takım, tabaka tabaka tekne derununa dizilir. Teknenin dibini evvelce sudan geçirilmiş ve çamaşır teknenin dibini sıkıştırmamak için uzun süsen kökleri üzerine serilmiş bez veya paçavralarla tertip edilir. Bu köklerle paçavra ve bezler konmazsa dökülecek boğada çamaşır tabakaları arasında[n] geçip teknenin dip tarafındaki deliğın altında konulmuş banyoya kolay kavi akmaz. Çamaşır tabakaları arasına da süsen kökünün parçalarından ipliğe dizilmiş birer tespîh konur. Bu teknenin dibindeki bez ve paçavradan kalın bir tabaka yapıldığı gibi kâffesini de kalın bezden mamul bir parça ile örtmeyi unutmamalıdır.

* Kumaşları yağdan arındırmak için kullanılan kil. —haz. n.

Boğada bir gün evvel ihzar edilir [hazırlanır]. Yağmur suyu bu bapta pek ziyade işe yarar. Suyunun kuvve-i tathîriyesini ziyadeleştirmek için derinine münasip miktar kül ve soda konur. Soda billurları kendi kendisine erir. Elekten geçen küller sıkı örgülü bir bez torba içinde bulunur. Bu mahlul [eriyik] kazan derununda kaynatılır.

Ertesi gün alessheher ateş yakılır, boğada ısıtılır. Önceden ziyade sıcak olmamak üzere çamaşırın üzerine dökülür. Bunun için uzun kulplu bakır bir kefçe kullanılır.

Yukarıda söylediğimiz veçhile çamaşırlar arasından geçtikten sonra -boğadayı teknenin her tarafına gezdirerek dökmeyi unutmamalı- altındaki delikten banyoya akar. Bu akan su tekrar kazana konur. Boğadanın harareti tedricen tezyit edilir. Bu veçhile beş altı defa tekrar edildikten sonra en sonunda kaynar kaynar bir daha dökülür. Elhasıl bu ameliye çamaşırın miktarına göre icra edilir.

Vakit kaybetmemek için boğadanın tekneden suyu akarken fanilaları ve yazma, prostela [önlük], çorap, peştamal, futa gibi renkli ve boğadaya dayanmayan çamaşırları yıkamalı.

Boğada akıp bittikten sonra tekneyi kalın yünden mamul bir nevi keçe gibi örtü ile sarıp delik de tıkanır. Çamaşır bu veçhile nemnâk bir hararet içinde kaldığından temizlemek kolay olur. Galvanize demirden mamul olan yeni boğada tekneleri daha muvafık daha zahmetsizdir fakat çok kimse tekne usulüyle çamaşırın daha ziyade dayandığı fikrindedir.

Boğadadaki çamaşır ertesi gün sepetlere konup akar bir suda yıkanır. Bade çitilip çivitlenir. Bittabi paçavralar çivitlenmez. Çividi top kullanmak matlup ise evde kullanılmayan bir pamuk çorap parçasına sarılır. Mayi kullanılacak ise bir litre tortusuz

---

* Dar, uzun ve hafif bir yarış kayığı. —haz. n.

yağmur suyuna toz Prusya hafif maisinden yirmi yedi gram ve biraz da kuzukulağı tozu karıştırılmalı. Bu mahluttan bir çay kaşığı büyük bir tekne su için kâfidir."

***

Çamaşırı kurutmak hususunda hiçbir şey açık, güneşli havaya muadil olamaz. Böyle havalarda çarşaf, gömlek, mendil, don gibi doğrudan doğruya vücuda temas eden parçaları dışarıya sermelidir. Hele hava alamayan hastaların çamaşırları için bu usule mütâbaat [uyma] lazımedendir. Güneş ile hava boğada işini görür, pislikleri izale eden emraz-ı cildiye [cildiye hastalıklarına] müptela olanlar çamaşırlarını açığa serdirmekte iltizam-ı dikkat etmelidir.

Çamaşırların tamamen yıkanması ve havada kuruması iğtisal [yıkanma] ile meskenin hıfz-ı sıhate muvafakati derecesinde vücudumuz için elzemdir.

Hava muvafık olmaz veyahut oturulan evin mevki-i icbâtından olarak harice çamaşır sermek uyamaz ise tavan arasında kurutulmalıdır. Bu hâlde evvel emirde tavan arasını iyice süpürmeli, ıslak bir paçavra ile tozunu almalı ve pencerelerini açıp hayli zaman hava aldırılmalıdır. Veyahut odanın birini aynı şerait tahtında [şartlar altında] ihzar edip çamaşırları ortaya sermelidir. Tahta sıırıklar veyahut galvanize demir teller üzerine de serilir. Tahta kısaçlarla tutturulur.

***

Çamaşırhaneye bir daha avdet edelim.

Burada Amerika usulü bir çamaşır yıkamak usulünü tatbik edelim.

Parmak sokulmayacak derecede sıcak elli litre birer tahta sırtık üzerine asmalı. Her sınıf çamaşırını ayrı ayrı koymalı. Kaba çamaşırını ince çamaşırla, pek kirlileri az kirlilerle, boyalıları, beyazlarla karıştırmamak, sırasıyla sudan geçirmek veya boğadaya koymak için bu usule ittibâ edilir.

Dam altı veya şirvanı olmayan hanelerde kirli çamaşırları sepete koyarken su ile veya ter ile ıslak olup olmadığına dikkat etmelidir. Eğer kirli çamaşır nemnâk ise sepete atmadan evvel kurutmalı.

Hafta günlerinden bir günü çamaşır için tayin edip o gün için sebat eylemeli. Çamaşırları sudan geçirmeden evvel laakal [en azından] iki saat su içinde bırakmalıdır. Bu usule riayet edildi mi çamaşır çabuk temizlenir. Çitilemeye, burmaya mahal kalmaz. O hâlde az eskir. Çamaşır yıkayan da o kadar zahmet çekmez, yorulmaz.

Çamaşır sudan geçirildikten sonra az çıkmış lekesi kalmış mı veyahut pas, nem, yanık, yemiş lekeleri gibi çıkmayan lekeler var mı yok mu güzelce muayene etmeli.

***

Nem lekeleri olan çamaşırları:

1- Lekeyi ayrına veyahut süte batırmalı.

2- Lekenin üzerine limon suyu veyahut tuz koymalı.

Bu iki usulden hangi birini tercihen yaparsanız yapınız güneşe maruz bulundurmayı unutmayınız.

3- Henüz nemnâk olduğu zamanda çamaşırını lekeli göreceksiniz olursanız derhâl sabunlayın veyahut lekenin üzerine pek ince dövülmüş tebeşir ekerek iyice ovunuz.

Pas lekeleri için:

1- Lekeyi ıslatın. Üzerine toz hâlde kuzukulağı tozu ekin güneşe koyun. Hamız-ı hummaz yani kuzukulağı tozu zehirli olduğundan çokça yıkayın.

2- Lekeyi kaynar su buharına tutun. Üzerine limon tuzuyla suyu koyun.

3- Derununa pek çok su katılmış zaçyağı ile sarı Prussiate mahlulü, leke bu mahlut derununda ıslandıktan sonra mavi bir leke de husule gelir fakat yıkanınca bir şey kalmaz. Bazen ameliyatı tecdit etmek icap eder. Her ameliyeden sonra iyice yıkamalı.

4- Nemnâk krem tartar." Bade [Sonra] yıkamalı. En müessiri kuzukulağı tozudur. Unutulmasın.

Mürekkep lekeleri için:

Çamaşırınızı koruk mevsiminde mürekkeple lekelediniz ise üzüm tanesi suyuyla ovalayın. Koruk yok ise lekenin üzerinde birkaç yaprak kuzukulağı sahk edin [döverek ezin]. Kuzukulağı bulamazsanız olgun domates veyahut soğan suyu, sirke, limon çok tuzlu su veyahut süt de kifayet eder:

Lekeyi süt ile çıkarmak için lekeye sütü iyice içirmeli.

Bade sütte bir temiz ıslatıp iyice ovmalı. Mürekkep lekesi için kuzukulağı tozu da kullanılır. Lekeyi ıslatıp bu toz ile hafifçe delk etmeli [ovalamalı]. Bade çamaşırı berrak su içine daldırıp güzelce yıkamalı.

Eğer bu lekeler pek eski ise lekenin içine dövülmemiş kuzukulağı tozundan küçük bir parça koyup bükün. Fakat derhâl iyice yıkamayı unutmayın. Ilık suya daldırın. Toz eriyinceye kadar bekleyin. Leke zail olur.

---

* Hidrosiyanik asitten elde edilen tuz. –haz. n.

** Şarap tortusundan elde edilen ve ilâç olarak kullanılan kimyevî madde (Potasyum tartaratın ticari adı). –haz. n.

Hamız lekelerini kaleviler [asidik lekelere alkali] ile muamele etmelidir.

Meyve lekeleri ile çay lekeleri kaynar su ile izale edilir. Bunun için su dökülürken leke bymemek için diğeri kumaşı iyice gergin tutmalıdır. Bu lekeler ve şarap leke[si] için l'eau de javel (javel suyu) pek ziyade müstameldir [kullanılır]. Lekeyi bu su içinde iyice ıslatın. Leke zail olur olmaz kumaşı temiz, soğuk su içine daldırın, lekeli kısımları javel suyu ile ovalayın.

Kaynar su ekseriya meyve lekelerini çıkardığı gibi başka lekeleri de çıkarır. Eğeri bu lekeler yarı çıkmış yarı çıkmamış ise boğada da onların hakkından gelir, boğadaya karşı duran yağlı birtakım lekeler vardır. Bu dayanıklı lekeleri evvela melas yani şeker şerbetine daldırmalı, bade iyice itileyip yıkamalı.

Çamaşır lekelerinin hemen kâffesi yıkanmadan evvel bir yumurta sarısı ile ovulursa çıkar.

Dolapta, sandıkta, gözde dura dura sararmış çamaşırları beyazlatmak için:

Yarım kilo beyaz sabun alıp ateş üzerinde dört litre süt içinde paralamalı. Sabun eridi mi çamaşırı kazana koymalı. Yarım saat kadar sütün içinde kaynatmalı, çamaşırı sütten çektikten sonra derununa atmak için evvelce ihzar edilen sıcak ve köpüklü sabunlu suda yıkamalı. İki kere de soğuk sudan geçirmeli. Fakat ikinci soğuk suya çivit atmalıdır.

Yanık lekelerini çıkarmak için:

Bir iri soğanı dilim dilim kesip sıkarak veyahut dökerek suyunu çıkarmalı. Bu suya 30 gram sabun, bir litrenin dörtte biri sirke ve 30 kilo suya iki kilo sabun. Buna iki kaşık alkali (alcali) ve iki kaşık da terementi [amsakızı] ruhu ilave etmeli. Bunları ufak bir süpürge ile iyice karıştırmalı. Bunun içine

---

* Çamaşır suyu olarak kullanılan ağartıcı madde. –haz. n.

Çamaşırları daldırmalı, banyonun ağızını sıkı sıkıya kapatıp el dokundurmaksızın beş saat öylece bırakmalı. Bu tertip büyük çamaşır içindir. Çamaşır küçüldükçe tertip de ona göre ihzar edilir.

Ondan sonra çamaşırını o mahlut içinde hafif hafif ovarak yıkayınız. Bu sudan çıka[ra]rak üzerine kaynar su dökünüz. itileyiniz. Çamaşır kar gibi beyaz çıkar. Bu usul üzere yıkanan çamaşır yıpra[n]maz. Zira ovar ovma z kiri akar. amaşırını yakmamak için mahlutu hüsn-i tertip etmeye dikkat etmelidir.

Almanya'da, Amerika'da, Belçika'da başka usulde çamaşır yıkanmak bilinmez. Filhakika bu usulde hem zamandan hem işten hem de kömürden istifade edilmektedir.

Amonyak derhâl tebahhur eder [uçar]. Çamaşır kuruyunca terementi de kâmilen zail olur. amaşırını kar gibi beyaz eden ruhtur.

Madam Estaf diyor ki:

Ben bir çamaşırcı kadın tanırım ki ne klor kullandır ne de sabun, bu maddelerin yerine kaynamış patates ile çamaşırları yıkar. Bu usul pek güzeldir. En kirli pamuk, en pis bez Amerika usulü üzere alkali ve terementi ruhuyla yıkanmış amaşırdan [da]ha beyaz oluyor. Fazla olarak fırça da kullanılmıyor, hatta kârı da var. Kuyu suyu ile de temizliyor. Pike kumaşlar için bu nevi yıkama pek muvafıktır. Hele kırmızı pervazlı sofra örtüleri için daha ziyade muvafıktır. Patatesle yıkamayı nazar-ı istiğrap ile görece  olanlar bu nevi çamaşır için atideki usule müracaat edebilirler.

Ilık su derununa biraz tuz boraks atmalı. Boraks soldurmaz. Fakat her parçayı az sabunla ayrı ayrı yıkamalı. Bade derununda az miktarda pişmiş nişasta bulunan suda ır[p]malı. Gölgede kurutmalı. Yahut bir kova ılık su derununa bir çay kaşığı terementi koyup bu türlü çamaşırını on dakika içinde ya-

tırmalı. Suyu çalkalamalı. Renkli işlemeler ile mendiller; garnitürler; böylece yıkanır.

Muslinler içine bir kaşık boraks konulmuş dört litre ılık su içinde yarım saat durdurulur. Bade sabun köpürüğü içinde hafifçe sıkılır. Bu köpürük bu meşak ince beyaz sabun üzerine kaynar su dökerek istihsal olunur fakat bu köpük kullanıldığı zaman soğumuş olmalıdır. Muslinler avuçlar arasında sıkılarak temizlenir. Bükmek, sıkmak, yırtar, üzer.

Çamaşır yıkamak her evde bir günde bitmediği gibi musahabemizde de bir günde bitecek hâlde değildir. Binaenaleyh, fevâid ve müteferriât-ı mütebakiyesini [geri kalan teferruatları] de ayrı bir musahabede arz ve tasrih edeceğiz [açıklayacağız].

Bir zamandan beridir bu bahse devam edemeyişim, bence pek muazzez ve muhterem, bence büyük bir ev kadını olan validemin gaybubet-i ebediyesinden [vefatından] mütehasıl kederlerin fe-veran-ı daimisinden ileri geliyordu. O kederler hâlâ geçmedi, yalnız uyuşmuş, dokundukça derin derin sızlar berelerin acısını andırır bir mahiyet-i ihsasa büründü. Kadınlar hakkında yazdığım makalâta ekseriya onun fikir ve mütalaasına müracaat ederdim. Bu hususta dahi bana rehberlik ederdi. Merhumede Osmanlı terbiye-i nisaiyesinden [kadın eğitiminden] fikr-i sebat olmakla beraber terbiye-i zatiyesinde [bireysel eğitiminde] oldukça makule hizmet etmek fikri yerleşmiş idi. Onun için *alafranga* denilen terbiyeden şayan-ı kabul olanları kendisine izah ettikçe ruy-ı ret göstermezdi. Mâhâzâ her ne yaptımsa yine merhume(ye) tezyinat-ı hariciyeyi anlar idi fakat harici ziynet denildi mi veyahut örtünmeyi bir miktar gevşetmek bahsi açıldı mı şiddetle itiraz ederdi. O terbiye muktezasınca kadın, sokakta şeran cevaz verdiği mer-tebeyi katiyen tecavüz edemezdi. Kol, bel bahsi, şinyon,* kabartma saç, fistoyu fistanı yandan kavrama, taştan taş sığrama gibi biçinim, tarz-ı reftar ve vaz ve edadan bittabi bahsetmezdim.

Bizim kadının iki kıyafet-i esasiyesi vardır. Bunun biri kıyafet-i dâhiliyesi, diğeri kıyafet-i hariciyesidir.

Biz şimdilik kıyafet-i dâhiliyeden bahsedemeyeceğiz. Yalnız hüsn-i muhafazalarına ait iki fayda arz edeceğiz. Kıyafet-i hariciyeden de umumi olarak birkaç söz söyleyeceğiz. Kadın mutlaka kıyafet-i dâhiliyece ne ise kıyafet-i hariciyece odur. Evinde temiz ise sokakta da temizdir. Evinde der[l]i toplu ise sokakta da der[l]i topludur.

---

* Chignon: saç modeli. -haz. n.

Ferace, ikinci bir mevsim-i zuhur aramak üzere sokakta giyilmek mazhariyetinden mahrum kaldı. Mâhâzâ dûş-ı itibardan düşmüş sayılamaz; en kibar, en tekellüflü tuvaletler de daima birinci satire hükmündedir. Çarşaf bu gibi tuvaletlerden feracenin yerini tutamaz. Ekseriya hanımlar çarşaf için hareli *muvar* kumaşlarla benekli taftaları ve bunların da siyah renkli olanlarını tercih etmektedirler. Bu sene kahverengi de modaya dâhil oldu. Sandalda, arabada krem, eflatun, sincabi renkler giyiliyor.

Sia-i hâl [rahatlık] gayet ağır kumaşlardan mamul müteaddit çarşaf giymeye müsaade eder.

Kıyafet-i dâhiliyeye ait melbûsâtta [elbiselerde] iktisat nokta-i nazarından gözetilecek birkaç şey vardır. Mesela her kadının dört beş kat rubayı birden yapamaz. Fakat bir kadının da dört beş kat rubası bulunmalıdır.

Kadın muktesit [tutumlu] olursa bunu kendi kendiliğinden vücuda getirebilir. Yalnız ilk kat ruba ikinci, bir kat daha yapılıncı üçüncü, bir daha yapıldı mı dördüncü mertebeye iner. Fakat bunların ipekten veya kadifeden mamul olması şarttır. Bir parça hüsn-i tabiat, yataktan kalkınca eski bir kadife veya hari-ri [ipekten yapılmış] libas giymeye yan bakar. Bu cihetle vasita-i maişeti mahdud [geçim vasıtası sınırlı] olan kadınlar sade renkleri nazar-giriz olan [dikkat çekmeyen] kumaşlar kullanmalıdırlar.

İki ayakkabı daima lazımdır. Biri hafif, diğeri kar veya çamurda giymek için muhafazalı.

Kadınlar tuvalet-i hususiye, sade ve dayanıklı eşyaya meyledecek olurlarsa az zaman zarfında refah ve suhulete mazhar olurlar.

Refah ve suhulet olmazsa zarafet de olmaz. Zira zarafetin medar-ı istinadı [tek dayanağı] refah ve suhulettir.

---

* Muare: Dalgalı parıltılar verilmiş olan bir kumaş türü, kareli kumaş. –haz. n.

Sadeğî-i mutlak bile zevk-i selime mugayir düşmez. Biçimli, yakışacak bir modele göre biçilmiş basma veya adi yünlüler bile yakışır. Sade yakışmakla kalmaz, bilmeyen kadınları da aldatır. Bilenler de takdir-hân eder [beğenir]. Şehrimizde ekseriya Frenk kadınlarının *jüp, jile, bolero* yapıp kıyafet-i hariciyede kullandıkları kumaşların pek çoğu adi kumaşlar olduğu hâlde hüsn-i zarafet, bedenlerindeki matbuiyete göre kıymetini arttırmaktadır. Mesele biçmek, dikmek ve giymesini bilmektedir. Bazı kadın en pahalı kumaştan yaptığı rubayı ya omuzlarını pot veya hut bel taraflarını düşük yaparak hem kumaşı hem kendilerini refikalarının enzar-ı takdirinden düşürür. Rubanın biçimli olması hoştur. Fakat bu biçim, süs gibi şeyleri hanenin muvazene-i takdiyesine tevfiik edenler elbette daha yakışıklı görünürler. Bu da güç bir şey değildir.

Acaba bunun için ne türlü bir tarike tevessül etmeli?

Tevevül edilecek tarik nezafet-i mükemmele-i şahsiye, rubaların temizliği, saçlarda hüsn-i insicam, renklerde hüsn-i intihap zarif biçkiden ibarettir. Modadan uzaklaşmamalı, modanın hatt-ı müstakimden inhiraf eden kısımlarına dalmamalı. Herkes sinnine [yaşına], simasına, boyuna, teşekkülât-ı uzviyesine [beden yapısına] göre giyinir.

Ciddi bir kadın kendisine hafif, zarif bir tuvalet bir kıyafet yapmasını bilir. Hem az masrafla yapmasını bilir, zahmetten, işten kaçınmaz. Eğer rubası havadan, güneşten, çokça kullanmadan rengini atmış ise, bu kumaşı da çevrilebilen bir kumaş ise çevirir, boyanacak bir kumaş ise boyatır. Rengi atık, manzarası kirli yahut iki üç renge girmiş çarşaf veya ruba giymemek için başka masraftan hissedilmeyecek derecede kısararak veyahut başka türlü bir idare ile artırarak buna muvaffak olur. Kirli, rengi soluk ruba pek çirkindir.

İşte tuvaletten anlaşılabacak, çocukların -aynı şerait tah-tında olarak- zarif, temiz ve haklarında dikkat-i mütemadiyede

bulunduğu[nu] efhâm edecek asar-ı takayyüt ile perverde olmuş görünmeleridir.

***

Ekseriya evlerde kışa mahsus kalın rubalar sandıklardan çıkarılırken bir veya ikisinin sandığı cihetine gidilir. Bunlar ya bir fakire verilerek sevindirilir. Yahut alıkonur. Bu rubalar da ya ilk biçimlerden, ilk parlaklıklarından düşmüş, modası geçmiş yahut haylice kullanılmış, parasını hak etmiş, eskiliği bütün meydana çıkmış rubalardır.

Mâhâzâ bu kabil rubalar fukara için daha pek çok işe yarar. Hanımlık bu nevi muavenetlerde baştan aşağıya tamir edip temizce vermektedir.

Kabil-i tamir olan ayakkabıları fakir bir kunduracıya birkaç para tedarik eder yahut bir fakirenin ayağını bir müddet buzlu çamurlardan, karlardan muhafaza eyler. Muavenet saatleri pek kıymetli zamanlardır.

İki eski çift çoraptan bir çift yeni çorap çıkartan kadınlar vardır. Yahut ayağı çıplak olanlara sıcak iki çift çorap olur. Eski gömlekler, gecelikler de böyledir. Bunların didik didik olmayanları temizce saklanıp terleme için kullanılır yahut büyük şeylerde hidemât-ı beytiyede [ev işlerinde] kullanılabilir.

Sandıkları, dolaplar[ı] işe yarayan elbise vesaire ile doldurmakta fayda yerine mazarrat vardır. Bu eskiler tavan sakinlerini buralara alıştırırlar. O zaman bunlar arasında kıymetli rubalar da mahvolur. Bir de lazım olmayan şeylerle evi doldurmak zevk-i intizama mugayirdir. Bu tarz her mevsim için caridir.

***

Fakr-ı hâl içinde bulunan ailelerde ananın, babanın giydiği rubaları bir vakit sonra çocuklar da giyerler hatta bazı Frenk kadınları kocalarının modası geçmiş siyah siyah rubalarından kendilerine ceket ve bez perkal,* basma rubalarından zarif önlükler yaparlar.

Muktesit kadınlar rubalarını son parçasına varıncaya kadar kabil-i istifade hâle koymayı bilirler. Perkal gibi sıkı bez ve basmaları keserken mobilya silmek için parçalar ayırır, bunları yıkar, yumuşatırlar. Çuha parçaları da mobilyaları ovmaya yarar.

***

En dikkatli kadınlar bile kazaen rubalarını lekeleyebilirler. Bittabi bu hâle canları sıkılır fakat müsterih olsunlar bu lekeler pek çabuk çıkar.

Çamurla lekelenmiş *ipek* kumaşlar ekseriya pek güçlkle temizlenir. Bunun için lekeyi biraz su ile rutubetlendirip üzerine toz hâlinde *krem tartar* bastırmalı, birkaç dakika sonra çitilemeli. Eğer kumaşın rengi atacak renklerden ise krem tartarı çok durdurmamalı. Leke vernik boya, reçine lekesi ise *eter*, *benzin* veyahut sabun ile gayet hafif olarak ovmalı. Meyve suyu olup da rengini bozmuş ise yine korkmayın, amonyak ona reng-i evvelini iade eder. Siyah ipek, soğuk siyah çay içinde ıslanmış sünger ile temizlenir.

Siyah ipekli hatta siyah yünlü rubalar üzerindeki ter lekeler[ini] gidermek için bu lekeler hafif *hamız-ı hummaz* mahlulü ile çitilemeli. Bade berrak suda yıkayıp kuru çuhalarla, yünlülerdeki muhtelif lekeleri çıkarmak için evvel emirde lekenin nevini

---

* Percale: Yatak örtüsü. –haz. n.

anlamalı. Eğer su ile çıkacak ise iyice suya batırmalı, yağ lekesi ise derununa benzin ilave edilmiş amonyak ile iyice tertip etmeli, birkaç dakika bıraktıktan sonra daha nemi kurumadan üzerini bir tabaka manyezi ile bastırıp dakikalarca parmakla ovmalı. Bade kurutmalı, fırça ile manyeziyi çıkarmalı.

Koyu renkli yünlülerin cümlesi öküz ödü ile pek güzel yıkanır sıcak suya bir miktar yeşil sabun atıp halletmeli ve köpürdükten sonra öd torbasını akıtmalı yünlüler hem temizlenir hem de parlar.

Çıkmayan çamur lekelerini çıkarmak için bir yumurta sarısını biraz sabunla ve ılık su içinde eritmeli. Ilık suda hallolmuş ve derununa birkaç damla ispirto katılmış yumurta sarısı kahve lekelerini çıkarır. Kumaşın nesci [dokuması] ne kadar narin olursa olsun halel gelmez.

Çuha rubalardaki lekelerle yakalar siyah sabunla fırçalanarak temizlenir, bade çöğen suyu içinde ıslanmış ayrık kökü fırçasıyla yıkamalı.

Rubalarda muhafaza-i taravet, dikkatle fırçalamak ve bir saat kadar havaya maruz bulundurduktan sonra toz olmayan bir yerde asmakla olur. Rubaları çıkarır çıkarmaz dolaba veya sandığa tıkama[ma]lı.

Yünlülerle kürkleri böceklerden muhafaza için Hint kestanesi, karanfil başı, kâfûrî, biber vesair böcek öldüren maddelerle beraber saklamalı. Rubaları sandıklara koyarken beyaz örtülerle sarmalı. Buruşmasın diye dolapta veya sair mahallere asılan rubaların ceplerine böcek öldüren maddelerden koymalıdır. İlk baharda kalın rubalar süpürüldükten sonra saklanır.

---

* Magnezyum oksit. –haz. n.

** Kafur ağacının yakından elde edilen beyaz, yarı şeffaf, kolayca parçalanan ıtırli maddeden yapılmış olan. –haz. n.

Basma, perkal rubalar, derununa patates rendelenmiş suda yıkanır[sa] hem temizlenir hem de renkleri atmaz.

Siyah dantelalar birada yıkanır, nemli iken üzerine açık renk muslin örtülerek ütülenir. *Alanson, İngiltere, Venedik* puvanları *dantela* ekmek içi veya gliserin ile temizlenir.

Altın, gümüş huliyât [süs eşyaları] sabunlu su ile, fırça ile yüzde yirmi beş bakır halitayı [karışımı] havi olan müzeyyenât dahi biraz amonyak ilavesiyle tathîr olunur.

Saat iki buçuk. Kamer, lodosun cevfi-i semaya [gökyüzüne] yığıldığı bulutlar arasında. Güya oralarda sairfilmenam [uyurgezer] bir dest-i meşal-dâr [meşale tutan el] ağır ağır yürüyor. Odanın camlarına hariçten serpilmiş birkaç dolgunca katre süzülerek birer eser-i nemnâk bırakmış.

Vücut yorgun, meyyal-i hâb [uykuya istekli]. Etrafın rutubeti ile daha ziyade bozulmaya müstait aşağıdan hazin en tatlı bir *bayati* nağmesine bürünmüş adeta mevzun ve mukaffa, kendisine mahsus bir aheng-i garibâne ile mühtez [titrek] ve müessir bir seda geliyor. Buna derince, ağır fakat bir sathın döşemelere temas-ı da imisinden mütevellit yeknesak bir gürültü inzimam ediyor [ekleniyor]. O hâldeyim ki kımıldamak ihtimali yok. Annesi Osman'a, "kızım, hafideme [kız torunuma] ninni söylüyor. Ben biliyorum. Yaramaz olmuş. Olur olmaz mevâid ile uyumuyormuş." (diyor).

Ne mahzun ne takat-rübâ bir beste-i mihribani. Ne kadar hoş ne kadar masumane bir temenni:

*"Dağda gezer bağcı baba: ninni
Arkasında yeşil aba: ninni
Himmet edin uyusun: ninni
Cennetteki hacı baba: ninni"*

Hatimeye vücut veren seda-yı ninni cümlesinden muharrik. Ananın bütün kuvve-i istirhamı o sesler içinde muhtefî, ben bu şiirin mealini henüz anlar gibi oluyorum. İki üç yaşlarında iken aynı nagamât, aynı kelimât ile ufacık beynimde birtakım eşkâl-i acibe peyda olurdu, bunları kaybetmemek için gözlerimi yumardım. O hayal şimdi bir daha avdet eyliyor:

Tenha, zemini çemenli, üzeri tümsek tümsek etrafı karanlıklarla çevrilmiş bir yer. Yarasalar uçuşuyor. Uzun boylu, başın-

da temiz bir imame yahut bir kisve-i Mevlâna üzerine sarılmış bir destar. Beyaz yüzlü, kaşlı, bıyıklı, sakallı, mavi gözlü. Evet, arkasında yeşil aba bir pir-i ruhani geziniyor. Validemin bu şiir-i ahenkdar ile zihnime ilkâ ettiği [yerleştirdiği] tasvir-i hayali hem korkunç hem sevimli idi. Onun dehan-ı şefkatinden:

“Dağda gezer bağcı baba”

mısraı çıkar çıkmaz çeşm-i batın-ı temaşa [derununu gören gözleri] önünde bu şekil irtisam eder [canlandırır]. Her zaman o tümsek yerin aynı noktasından yürümeye başlar, her zaman iri, akı parlak mavi gözlerini bana çevirerek nağmenin kuvvet ve şiddetine göre latif ve gazup [hiddetli] bir eda ile bakarak, dudaklarını oynatarak elindeki asa ile yalnız beni görüyormuş gibi ilerilere doğru ihtizaz eder [sallanır] dururdu.

Hatırıma geliyor. Ben de bir iki ninni ile uyumaz idim. Bir , iki sevdiğim kıta daha var idi. Onları da ister idim:

*“Karga karga gık demiş
Çık yollara bak demiş”*

Şu meal bana daimî surette bir karganın geniş mermer bir avlu derununda gezindiğini temsil ederdi. Zannedirim ki bir misafirlikte munis, boynu veya ayağı çingiraklı, alaca karga görmüş-tüm. İşte onun hayal-i hırâmanını [edalı yürümesinin hayalini] seyretmek pek hoşuma giderdi. Onun da siyah gagası bana bir şeyler söyleyecek imiş gibi açılıp kapanırdı. Osman da bana çekmiş. Bir iki ninni ile uyumuyor. Bu defa evvelkisinin yerine daha kalınca, daha tiz bir ses kaim oldu. Bir başkası yahut yine o idi.

*“Dandini dandini yoğurdu
Seni kimler doğurdu?
Ne olaydın ikiz olaydın
Bir evde sekiz olaydın*

*Dördü dümbelek çalaydı
Dördü de sema döneydi
Annesi kah kah güleydi
Babası da poh poh diyeydi"*

Bila-ihthiyar güldüm. Evet. Ola idi ne mürüvvet ne dernek olurdu. Kopan kahkahalardan babanın pohpohlarından geçilmezdi. Fakat bunun sekizini birden nasıl uyutacaklar!

Ömrümde bu kadar rehavet-efzâ-yı ruh olan [ruhu rahatlatan] nagamât-ı mütetâbie [peş peşe nağme] işitmedim desem caiz. Göz kapaklarım düşüyor, elimdeki sigaranın dumanları ağır ağır yükseliyor garın biraz evvel beyazı andıran şulesi kırmızıya meyyal bir zebâne-i asfar [işe yaramaz alev] hâlinde, tütecek imiş gibi bir atalet-i iştigal [tembellik] var. O terennümât hâlâ berdevam. Fakat pek uzaklardan gelir. Arada anlaşılmayan kelimeler de var.

*"Dandini dandini danalı kuzu
Nereden...kınalı kuzu"*

***

İnceli, kalınlı bir ses. Güya âmed şüd eden [gidip gelen] Neveser vapurunun düdüğü tarzında çingirak gibi bir kahkaha. Gözümün ta içine fıldır fıldır bakan ziya-bâr neşe, yumuk, kara iki göz. Osman gelmiş.

Meğer o ninniler yavruda beni uyutmuş.

En güzide, en âram-bahşa-yı hatır olan [gönle huzur verici] ana kucağında yatarak, iki kol arasında sallanarak uyumaktaki safa-yı sabâvet [çocukluk huzuru] ne takdir olunur ne de tamamı tamamına bilinir. Acaba bu ninni, ufak bir patırtı veya ses üzerine uyanan çocukta ne türlü bir uyuşukluk husule getiri-

yor? Ne zaman bu seda-yı muhaddiri [sakinleştirici sesi] duyacak olsam hiss-i şefkat-i maderin [anne şevkati hissinin] nevha-ger [matemle feryat eden] olduğuna inanır gibi olurum.

Şehirde oturduğum senelerde bir gece son derecede müteessir olmuş adeta uyuyamamış idim. Alt tarafımızdaki komşunun küçücüğü hasta idi. Yaz gecesi. Evlerimizin bahçeleri bir sırada olduğu cihetle ananın seda-yı hüzn-âveri geliyordu. Açık, sakit bir gece. Çocuğun bile avaz-ı bitabı işitiliyor. Fakat benim sımâh-ı dikkatimde harhara-i vâpesin [son nefes] gibi hıraşan [kulak tırmalayıcı] bir aks-i menhus [uğursuz ses] uyanıdırıyordu. Bir aralık hiçbir ses işitilmez oldu, bu sükût beni son derece ezdi.

Biçarenin salıncağa eğilerek yavrusunun nefesini dinlediğini farz ettim, bütün vücudum incimad edecek imişçesine [donup kalırcasına] titriyordu. Her tarafı dinliyor, her taraftan bir figan veya bir enin-i mustaribâne geleceğine inanıyordum. Yalnız bir ses, madeni bir şeyin diğer madeni bir şeye temasından hasıl olan tiz, kısık düdüklerin sesini andıran bir gıcırtı beni teselliye ediyordu. Bundan salıncağın sallandığını, halkaların öttüğünü anlıyordum.

Kendi kendiliğinden zuhur eden bu tahassüs [hislenme], bu intizar en sonra büyücek bir teessürle beni harap etti. Boğuk, perdedar-ı gam [gam taşıyıcısı], yorgun bir ses, yine o makam-ı hüzn-âverle mükedder, rencide, endişe-nâk bir ruh-ı müşfikin kâffe-i yeisini ihsas eder bir surette yine bir ninni parçası tutturdu:

*"Dandini dandini danadan
Bir ay doğmuş anadan
Eksilmesin aradan
Bağışlasın yaradan"*

Gözümle görmüş gibi biliyorum. Zavalıcık lisan-ı ümid-perverinden çıkan son mısraın nâlık olduğu samimiyet-i müsterihâne ile ağlıyordu. Bu dört mısraın dördü de onun için bir mazi-i hakikiyi, bir hâl-i müessifi, bir istikbal-i inşaîyi, elhasıl pek sevimli bir hayat-ı keşmekeşi bir anda hikâye ve tasvir ediyordu.

Anaların sürur ve teessürü mutlaka ninelerin tarz-ı terennümünde münderiçtir. Sade sürur ve teessürünü arada sırada hissettikleri hiddet ve gazap da bu nagamâta dâhildir:

"Dandini dandini danası da bey

Anası da keklik babası toy

Yandım piştim ne yaman soy"

Validelik bu. Hem valide hem evin ikinci derece büyüğü. Henüz genç. Fakat o nev-nihal-i ismet [masum taze] daha bahara tesadüf eder etmez pür-berk ü bâr olmuş, iki gonca açmış, birisi biveş [benzersiz], henüz koklanmıyor. Birisi gülgün bir çehre ile arz-ı inkişaf ediyor, diğeri daha ufak, kıvrıcık lepiska saçlı; top top, halka halka, büküm büküm bir serpuş, tabii ki buy-ı masumiyet her bir tar-ı latifinden [saç telinden] intişar ediyor. El, temas ettiği zaman ince, yumuşak, gayrimuntazam bir kümeye dokunuyor. Dudak her tarafında bir buse-gâh-ı iştîyak buluyor, gözleri parlak, inıtafı [dönmesi] seri, nazarı bir neşve-i câvidaniye mazhar, insan muttasıl gülüyor zanneder. Daha garibi var. O bakış, o nigâh-ı iltifat-cû [iltifat dolu bakışlar] gibi taalluk etse güldürür. Güldürmezse bile tebessüm ettirir. Kendini sevdirebilir. Ufak ağzı, dudakları soluk değil. Bir hande o gülizârı sevimli, şapır şapır öptürecek hâle sokar. Mücessem bir mudhike [komedi]. Onun komediyaları saf, nazik, hikmet-âmuz büyüklük minyatürü. Onun dediği reddedilmez. Güler, oynar, bağırır, sıçrar, bir yerde durmaz, bir saat oturmaz. Şen, neşeli, kahkahalarından geçilmez. Sürur ve hüznü müsavi. Birden diğerine derhâl intikal eder. Ağlarken, daha gözyaşları kırmızı yanaklarından inerken güler. Daha aks-i hande hasıl olmadan ağlar.

Validesi için safa-yı can. Ötekiler mektebe gidiyor. Hane-de yalnız. Kiminle konuşacak, bundan iyi tercüman-ı ruh olur mu? Henüz çetrefil konuşuyor. Bir başka lisan söylüyor. O keli-

* Ahmed Rasim, Hikâye-i Müntahabe, "Mini Mini Yaramaz", *İkdam*, 3 Cemâzi-yelâhîr 1312/ 18 Teşrinisânî 1310/ 30 Teşrinisânî 1894, S. 121; s. 3-4.

meler mana-yı mevzuunu tecessüm ettirircesine mutasavvıt [ses veriyor]. Anlatamazsa eli ayağı var. İstedğini, anasını yerinden kaldırarak ufak elinin mini mini parmağıyla gösteriyor. Her şeye dikkatli. Hiçbir şeyi unutmuyor. Son derece mukallit. Bir seda kulağında ebediyen çınıyor zannedilir. Revanici, şekerci, muhal-lebici, simitçi, kuşlokumcu, illa oyuncakçı ile aşına-yı ezeli imiş gibi onları derhâl tanıyor. Seslerinden biliyor.

Bir ses onu derhâl pencereye koşturur. Minderin kenarında bir mücahede-i nefsanîye ki tarif kabul etmez. Daha nerede? O kamet ile birdenbire mindere çıkılır mı? O bacaklar istediği surette kavis çevirmeye müsait hâlde değil. Hele düşmek tehlikesi daima mevcut. Fakat telaş içinde. Onu düşünmeye zamanı mı var? Çıkamazsa bir feryad-ı can- güdaz ile istimdat eder [yardım diler], ağlayacak hâle gelir. Mesut kadın, saniyede tebdil eden bu manzara-i zihayat ile meşgul olur. Eğlenir. Güler, sevinir, günde birkaç defa onun için azap ve eziyete düşer. Ne çare? İnsan sevdiği vücudun kahrına her an tahammül etmeye alışmış. Ötekiler de böyle değil mi idi? Şimdi unuttu gitti. İkisi de büyüdü. Evlat yetiştirmek kadar tatlı bir amel var mı? Hane velvelesiz olmuyor. Bir çocuk gürültüsü en harabını mamur eder. O da benim fikrimde. Çocuklarını gördükçe bahtiyarâne güler, bütün gün mekteptekilerini için için düşünür. Hocaları dövüyor mu, azar işitiyorlar mı, diye oturduğu yerde endişe içinde kalır.

Nasılsa bugün içinde bir sıkıntısı var. Sol gözü seğiriyor. Acaba bir şeyi mi var?

Öğle oldu. Mekteptekiler gelmedi. Artık hasbihâl lazım değil mi? Belki derslerini bitirmemişlerdir. Belki daha sokaklardırlar. Çocukluk bu. Yolda gelirken oyuna dalıyorlar. Ah! Ah! Yaramazlar. O kadar nasihat edildiği hâlde yine dinlemezler. Onlar da ne yapsın? Evde ders, mektepte ders, babaları sert, ya okurlar yahut öldürürüm diyor. Öldürmez a. Döver. Niçin dayak yesin-

ler? O kadar naz ve eziyet ile büyüttüğü o taze vücutlar şiddetli tokatlara, yumruklara tahammül ederler mi? Yazık değil mi? Dayak onları soldurur. Ağlatır. Gözlerinin ferî söner.

Lakin... Küçük nerede? Nahit nereye gitmiş? Şimdi burada oynuyordu. Gülüyordu. Daha şimdi koşuyor, bir şeyler mırılda-
nıyordu.

“Nahit!”

Ses yok.

“Neredesin Nahit?”

Yine ses yok. Bahçeye çıkmış olmalı. Öyle ya. Çocukluk oyun ile başlar. Çocuk oyun ile büyür. Hava da ne kadar güzel! Sonbahar. Güneşi gayet latif, ortalık az serin. Ayva ağaçları henüz yapraklarını döküyor. Bir gürültü var. Tavuklar birbirine giriyor. Yaramaz Nahit hayvanlara rahat vermez ki.

Kapı çalındı. En büyüğü girdi. Dokuz yaşlarında bir bıkır-i masum [masum çocuk]. Gözleri yaşlı, daha içeriye atar atmaz:

“Anne! Kardeşimi hoca salıvermedi” diye ağlamaya başladı. Acaba niçin? Besbelli dersini bilememiş. Evet, bu cezaya katlanmalı ki akşam gelince pederine söylerim diyerek, korkutularak dersine çalışsın da böyle ara sıra bir lokma yemeği insana zehir etmesin. Fakat ortada Nahit yok. Yemek yenecek. Bu nerede kalmış? Bahçede değil mi ya? Hayır odalara bakın. Oralarda da yok. Ufak bir endişe. Ana kız birbirine enzar-ı mütereddidâne ile bakıyorlar. Birbirinden bir şey sormak istiyorlar. Küçük nereye gitmiş? Mutlaka bahçededir. Deminden tavuklarla oynuyordu.

“Nahit! Nahit!”

Ah! Ah! Ses vermiyor. Biraz inatçıdır. Ablası acele acele bahçeye koştu. Aranıyor. Kimseler yok. Yine bir tavuk patırtısı. Zavallı kız! Odalara koşuyor. Yok, büyük odada oyuncakları duruyor. Lakin kendisi nerede?

Endişe büyüdü. Nahit kaybolmuş, sokağa çıkamaz. Kapıyı açmak değil, zembereğine yetişemez. Evin içinde ama nerede? Bahçeye mi çıkmıştı? Eyvah! Biçare kadın şimdi anladı. Nazarı derhâl değişti. Ürperme bütün saçlarını dimdik etti. Gözlerine hun-i keder [keder kanı] doldu. Bir saniye evvelki şetaretini kaybetti. Derin bir keder, takat-fersâ bir elem beynini yakıyor. Kalbini eziyor. Bütün kuvâ-yı vücudiyesi mahvoldu. Durduğu yerde iri iri terler döküyor. Bir şey düşünemiyor. Şaşaladı. Sersem oldu. Dimağında bin velvele-i hıred-sûz [beyin yakan velvele] var.

Yavaş yavaş bahçeye doğru ilerledi. Endişesini, hareketini büyük kızından saklamak istiyor. O ana kadar hissetmediği bir teessür, bir acı ona hayatın kadrini anlattı. Nahit mutlaka bir kazaya uğramıştır. Orada bir kuyu var. Orada bir muhatara-i daime

[sürekli tehlike] duruyor. Orada bir maktel-i etfal [çocuk ölüm mahalli] görünüyor. Evet, Nahit bakayım derken düşmüştür.

Ah! Hiç o yaşta çocuk yalnız başına salıverilir mi? Daha o nezaret-i maderden uzak bulunacak çağa gelmemişti. Şimdi ne yapmalı?

Valide bir azm-ı metinâne ile yürüdü. Meyus olanlarda görülen bir his ile kuyunun başına kadar geldi. Evet. Kapağı açık. Eğildi. Nazarı o hufre-i zulmânide [karanlık kuyuda] bir şeyler aradı. Derin, zift parıltısını andıran sönük bir lema var. Değil, bir parıltı. Ara sıra kayboluyor. Yine görünüyor. O seda ne? Heyhat! Bir inilti var. Kadın bir hücum-ı asabi ile doğruldu. Fart-ı kederden gözleri karardı. Bağırdı. Mümkün değil. Güya bir el muttasıl han[ç]eresini tazyik ediyor. Nefesi daraldı. Bu hâl-i ruha târî olan bir keder-i azim. Bir dakikalık adem-i takayyüt [dikkatsizlik] neticesi değil mi? Bir hata, bir sehv, bir dalgınlık o aşıyan-ı mamuru yıktı. Teessürün ne faydası var? Bilmeyerek döndü, ağlayamıyor. Gözleri kurumuş nazarı sönmüş. Birini göremiyor. Evet. Hâlâ o seğirme devam ediyor. Fakat sağ gözünde ümitsiz bir ruh, rencide bir kalp, zebun bir vücut, mükedder bir beyin, müteessir bir valide.

Büyük kız bunların cümlesini anladı. Bir feryat! O sakın duvarları çınılattı. Kardeşi kuyuya düşmüş. Bedbaht! Zevcine ne yüzle bakacak? Nazarında cihanın ehemmiyeti yok. Onu kim düşünür? Nahit, o gonca-i emel soldu. Yıprandı. Hazır bir kabre düştü. Kanlı kuyu. Bu ev pek meşum [uğursuz]. Artık oturulmaz.

Bir türlü kuyunun başından ayrılamıyor. Muttasıl oraya bakıyor. Bir nazar-ı hırs ile o makteli [cinayet yerini] esasında yıkacak derecede asar-ı gazap gösteriyor. Hatırına bir şey geldi. Acaba ne geldi? Bir ümit. Bir kuyucu çağırtmalı. Be[l]ki sağdır. Sağ olsun da ne olursa olsun!

Bu sefer daha metin adımlarla içeriye girdi. Telaş ile merdivenden çıkarak çarşafını almak için odaya daldı. Fakat ne çabuk kesiliyor. Hafakan boğacak gibi bir hâller geçiriyor. Bir girye-i elem o matem-nümâ didelerinden boşandı. Nahit'in oyuncakları orada. Hıçkırıyor. Ay! O kalın perde oynuyor. Rüzgâr mı dersiniz? Hayır. Acaba kedi sineklerle mi uğraşıyor? Zannetmem. Kadının nazarı değişti. Ufak bir halecan birdenbire kesb-i şiddet etti.

Ne var? O hail birdenbire açıldı. Perde kalktı. O, Nahit! Güler yüzüyle görünerek "Ce" demesin mi?

Ben size onun ne komedyalar oynadığı[nı] söylemedim mi? Daha o yaşta iken saklambaca meraklı. O herkesin feryadına bakar mı? Küçük aklıyla perdeyi indirmiş, gizlenmiş.

Bir derâguş o mihriban-ı kerime mini mini yaramazın kabahatini unutturdu. Yine o çehre güldü.

Analık hiss-i kerim ve fazılı her kalb-i nisada aynı kerem aynı fazilet ile cevelan etmiyor. Gerçi kadınlar bu hiss-i âliye mazhariyetle şeref-i maddi ve manevinin kendilerine münhasır olduğunu pek haklı olarak iddia ediyorlar. Dünyada evlat muhabbeti denilen muhabbet-i müşfika-i insaniyede kendilerinden daha müterakki vicdan bulunmadığını kemal-i iftihar ile söyleyip hatta ispat dahi eyliyorlar. Fakat analık hissini ne olduğunu, bu hiss-i bâtın-ı ulviyetin [içsel hissini] ne türlü menba-ı şefkatten nebean etmesi [fişkırması] icap ettiğini ekseriyetle bilemiyorlar. Ben ananın bana ne kadar düşkün olduğunu idrak ettiğim zamanlarda onun düşkünlüğünü tetkik edecek kuvve-i istimzaciye [anlama kuvvetine] malik değil idim. Yalnız kalbime mahkuk kalan birkaç manzaradan bu hiss-i rahm ve şefkat-perverin çocuklar için maye-i hayat [hayat sebebi] olduğunu şimdi anlıyorum. İyi-ce hatırımdadır. Tifodan yatıyordum. Evimiz iki katlı idi. Günlerce hummadan bitap kalmış, hastalığın seyr-i müthiş arasında baygınlık, dalgınlık hâllerini geçirerek hayattan bir nefes ile nişan verecek derekeye inmişim. Bu müddet o mader-i mihribana bin türlü endişe vermiş, korkutmuş, ağlatmış, iştahasını unut[tur]muş, uykusunu haram etmiş, onu da zayıflatmış, yüksündürmüş, sokaklarda oynayan el çocuklarına nazar-ı gıpta ile baktırmış, hâl-i sıhhate erişirsem mektebe yollamayacağına, dövüp azarlamayacağına, ne isterse[m] sonra cümlesini yapacağına,

* Bu yazı bazı değişikliklerle dört farklı gazetede yayımlanmıştır: Ahmet Rasim, Musahabe, "Analık", *Sabah*, 27 Safer 1320/ 22 Mayıs 1318/ 4 Haziran 1902, S. 4521, s. 3; Ahmet Rasim, "Analık", *Hanımlara Mahsus Gazete*, 6 Rebiyülevvel 1320/ 30 Mayıs 1318/ 12 Haziran 1902, S. 365, s. 1-2; Ahmet Rasim, "Musahabe", "Analık", *Servet*, 27 Safer 1320/22 Mayıs 1318/4 Haziran 1902, S.1445, s. 2-3; Ahmet Rasim, Musahabe, "Analık", *Musavver Fen ve Edeb*, 28 Safer 1320/ 23 Mayıs 1318, S. 136, s. 1.

benden gayrı kimseye bakmayacağına yemin ettirir imiş. Bu keyfiyât-i müşfikâneyi bana on-on beş [sene] sonra anlattığı zaman yine o hüsün, yine o acı, yine o gönül üzüntüsü asarı yüzünden nümâyân oluyordu. Diyordu ki:

“Rasim o zaman olaydı ben şimdiye kadar yaşayamazdım. Allah bilir a. Belki o vakit kederimden, kahrımdan ağlardım. Tam bir buçuk ay evin kapısından dışarıya çıkmadım. Sade evin kapısından değil hemen hemen odasından da çıkmadım. İlaçlarını saati saatine verdim. Vücudu yatmadan yara oldu. Pamuklarını değiştirim. Çamaşırı terden ıslanır, onları değiştirim. Bir tarafından bir tarafına çeviririm. Aman Yarabbi! Son haftası buna bir dalgınlık geldi. Tam bir hafta gözlerini açmadı. Yemedi içmedi. Bir ölü, yalnız nefes alıyor. Dudakları kapandı. Gözlerinin kenarı örümceklendi. Morardı. Her sabah hekim gelir, boynunu bükerek gider, ben ağlarım. Dulluğumun, fakir hâlimin yegâne medar-ı teselliyeti karşımda ölüyor. Ölüm hâlleri geçiriyor. Dünyada başka kimsem yok. Galiba çamaşır getirecektim, sandıktan bohçayı çıkarırken aşağıdan “Anne!” diye bir ses geldi. Kendimi oda kapısından nasıl attığımı, merdivenlerden nasıl indiğimi, odaya nasıl girdiğimi bilemiyorum. Öyle ya; tamam dokuz gün söz söylememiş yatıyordu. Bir de baktım ki yine gözleri kapalı, ağzı kapalı. Eyvah! Aldandım. Kulağıma bir ses geldi dedim. Bir köşeye çekilerek ağlamaya başladım. Ayağım incinmiş, şişmiş, ağrıyordu. O esnada bir daha: ‘Anne!’ diye bağırdı. Ayağımın ağrısına bakmayarak yatağının yanına gittim. Su istiyordu, tülbendi ıslatarak verdim. Emzirdim. Derhâl hekime haber yolladım. Adamcağız benim ked[eri]me vâkıf olduğundan bir fenalıktan korkarak gelmemek istemiş. Her ne ise yine geldi. Muayene ettikten sonra bana dönerek:

‘Müsterih ol! Hemşire, çocuk kurtuldu’ dedi. Ben ne söyleyeceğimi şaşırıp derhâl eteklerini öpmüşüm...”

Bu nakş-ı sade o hiss-i şefkati tasvir edemez. Yalnız bir fikr-i iptidai verebilir. İhtimal ki karinden ekseri bana şu hatırayı şu sahifeler üzerine döktüren sebebi bilmezler. Şimdi onu da izah edeyim. Nakledeceğim hikâye daha pek yenidir. Validemin hareket-i müşfikânesiyle taban tabana zıttır.

Geçen cumartesi günü benim mama dadıların aheng-i rebii [bahar şenliğini] karşılamak için kıra çıktıkları gün idi. Malum a, o gün Kâğıthane, Veliefendi gibi mesireler mutadın hilafında izdihamlı olur. İşte o gün o mesirelere giden kadınlar arasında evladı hanede firaş-ı ihtizara [ölüm döşeğine] yatmış bir kadın var imiş. Bu kadın o sabah hastasını komşulara ısmarlamış, “Ben gidiyorum. Kuzum komşu hanım, sen su filan isterse ver” demiş, Kâğıthane’ye yollanmış. Kayıkta gezmiş, eğlenmiş, mama dadıların cümbüşlerini seyretmiş, akşam olunca yorgun argın eve dönmüş, köşenin başında oğlanın vefat ettiği haberini almış. Artık istediği kadar ağlasın, sızlasın değil mi?

Şu vakaya mümasil pek çok vakalar görülmektedir. Fakat bu daha pek yeni. İhtimal ki biraz mübalağalıdır. Fakat mübalağalı da olsa yine bir ipucu var. Vicdan-ı merhamete karşı pek ağır gelen bir redâet [fenalık] var. Anaların o şefkatli, o sevimli mahlukların nazar-ı nefretle bakacakları bir hadise-i gayr-ı tabiiye görünüyor. Gizli değil, pek açık bir şefkatsizlik rûnümâ-yı hissiyat-ı insaniyeye [insanlık hislerinin ortaya çıkmasına] karşı büyük bir darbenin aks-i tesiri işitiliyor. İnsanın yüreği sızlıyor.

Pek samimi, pek ziyade ciddi sevdiğim bir doktorum vardı ki kendisiyle hemen her gün görüşür, konuşurum. Aramızdaki mülâhazaları yazsam adeta büyücek, sevimli bir cilt teşkil eder. İsmi yazmadığım hâlini tasvir etmeyi niyet ettiğimdendir. O da benim gibi gözlüklüdür. Burada ikmal-i tahsil etmiş, Paris'te beş sene çalışmış, namını garbın en ziyade güzide müellifât-ı tıbbiyesinden [tıp kitaplarından] kemal-i hürmetle ifa etmiş, yani Paris'te boşuna gezmemiş, evine, bir de hastanesine giderek geceyi gündüze katmış, Osmanlı bir tabib-i hazık [mahir hekim] olarak memleketine dönmüş, burada da çalışıyor. Kendi şubesinde şöhreti var. Haluk, mükerrerem, mültefittir. Yalnız terbiye-i zatiyesi onu şarlatan kılmaktan men ettiği cihetle ziyadece mahcupdur. Hatta bu mahcubiyetini bazı yerlerde, bazı hususta korkaklığa kadar tenzil eder. Hıfzıssıhha-i ammeye [halk sağlığına] dair fikir almak emeliyle daima mübaheseye girerim. Fevkalade istifade ederim. Şen, latifeye meyyal olduğu cihetle mübahesâtında ortaya tatlı zeminler bulur. O mertebe dirayet ve münasebetle düşünür ki hitamında zihinde kalan meal, muntazam, ciddi, latif bir ders hâlinde mütecelli olur fakat dün böyle değil idi. Doktora tesadüfümde pek ziyade telaşlı gördüm. Kızmış, kızarmış, terlemiş müteessif merak ettim. Birdenbire:

“Doktor ne oldun? Nen var” [diye] sordum. Vay! Doktor asabi. Kordona bağlı olan gözlüğü “Bırak Allah'ı seversen!” cümle-i müteessifânesini irat ederken elleriyle icra ettiği hareket esnasında da düştü. Başını o suretle sarstı ki püskülü bir iki defa döndükten sonra aşık gibi fesinin tepesine bek oturdu [sağlamca oturdu].

Şaşırdım. Doktorun mizacı, huyu değişmiş. Bunda mutlaka bir şey var. Anlamak derdinde olduğum için dedim ki:

“Bana ne hiddetleniyorsun? Ne kusur etmişim?” O hiddet arasında gülerek baktı. Dedi ki:

“Sana ne hiddet edeyim? Kendime hiddetleniyorum.”

“Niçin?”

“Evvela treni kaçırdım, saniyen derse geç kaldım.”

“Erken davranırsın.”

“Ya insanı kendi hâline bırakıyorlar mı? Aman! İyi ki sana tesadüf ettim.”

“İyi oldu... Ben söyleyeyim. Sen yaz, bizdeki analar okusunlar.”

“Okumazlar.”

“Emin ol. Okurlar. İyi bir sernâme [başlık] bul.”

“Maşallah! Doktorsun, sade tabip değil nabz-ı aşına imişsin de. Ne ise anlat bakalım.”

“Sabahleyin kalktım. Daha yüzümü yıkamamıştım. Çat çat kapı! Aşağıdan bir ses!”

“Doktor Bey burada mı?”

“Burada.”

“Biraz gelir misiniz?”

“Ne var? Aman doktor bey, beyefendi selam etti çabuk geliniz.”

“Akşam görüştük. Bir şeyi yok idi. Birdenbire hastalandı mı?”

“Hayır küçük bey hastalandı, fena hâlde merak ediyor.”

“Gelirim.”

“Aman çabuk gelsin” dedi.

“Daha yüzümü yıkamadım. Biraz dur! Giyineyim dedim. Sevdiğim bir zat olduğu için ben de telaşa düştüm. Derhâl giyindim. Yola çıktık. Eve geldik. Kapının zilini çeker çekmez içeriden bir feryat! Nasıl feryat? Kaba, pürüzlü bir ses ‘e...e...’ diye ötüyor. Bir tepinme. Hırçın, yaramaz, haşarı bir çocuk ev

halkını peşine takmış, sürükleyip duruyor. Sofaya yatıp tepiniyor. Bağırıyor:

‘Göstermem, göstermem!’ diye ayaklarını güm güm vuruyor. Beni görünce öyle bir çığlık kopardı ki evin içi çın çın öttü. Biçare dostum, mütehayyir, müteessif, lahavle-hân [lahavle çekiyor].”

“Oğlum! Yavrum! Doktor Bey amcan bir şey yapmayacak! Sade bakıp gidecek.”

“Mümkün mü? Söz anlatmak kabil mi? Çocuk o derece şımarık o derece tabipten müteeffir [nefret ediyor] ki tarif kabul etmez. Bana atfettiği nazar-ı hainâne; zavallı yavrunun, hele benim için yanına yanaşmak muhal. Kımıldanınca feryat ediyor.”

“Oğlum! Yapma gel! Amca Bey’in baksın.”

“Dinleyen kim, en nihayet lalası, beybabası sıkı sıkıya tuttular. Yanımıza getirdiler. Boğazından mustarip imiş. Merak edilecek hastalık da. Fakat ağzını açtırabilirsen açtır. Çenelerini kilitledi. Haricen yokladım... Bir şey yok. Ufak bir soğuk algınlığı, bademcikler iltihaplanmış. Biraz hararet var. Var ama ben [bir] kere gırtlakçı görmeliyim. Yoksa teşhisi vaz edemem.”

“Sonra.”

“Sonra tam bir saat uğraştım. Rica, niyaz ederek para, saat, çakı göstererek baktım bir şey değişmiş. “

Ben on yedi senelik doktorum. Bunun on senesini burada geçirdim. Şehrimizde hangi çocuğu muayene etmek icap etse şu hâlin mütenevvi [ilginç] derecâtına tesadüf ediyorum. Avrupa’da bir yaşında, bir buçuk yaşında çocuklar hekim: “Aç ağzını bakayım” der demez hançereyi tamamen gösterecek vaziyette açar, hatta bir de “a” diye bağırır ki bizim işimize yarayan asıl bu sedadır.

---

* Metinde, anlam ve bağlamdan da anlaşılacağı üzere sehven beş (بش) yazılmış. –haz. n.

Onların böyle ağız açıp “a” diye bağırımları analarının hıfzıssıhha-i etfale [çocuk sağlığına] verdikleri ehemmiyet semeresidir [meyvesidir]. Bizde yakın zamana kadar evde çocuğu yaramazlıktan men maksadıyla: “Şimdi seni hekime veririm” diye umacı yerine koyarlardı. Hıfzıssıhhaya vâkıf olan analar çocuklarına tabibin en büyük dost olduğunu öğretenlerdir.

Biz hıfzıssıhha der demez soğuk almamak, çok yememek gibi şeyler anlıyoruz. Hıfzıssıhha bir fennin ismidir. Onun ferde hiçbir faydası yoktur. Faydası olan şey o ferdin sıhhat[i] nasıl tamam olur onu anlamasıdır.

Ben Paris’te iken hastaneye her gün elli altmış çocuk gelir, muayene ederdik. İlk defa muayeneye başladığım gün son derece şaşırdım. Sekiz yaşında bir kız çocuğu. Tıpkı bunun gibi boğazı ağrıyor. “Ağzını aç!” der demez açtı ve bir eliyle cebinden bir kâğıt çıkarıp tutuşturdu. Baktım. Bir not! Anası tutmuş. Çocuk bir buçuk yaşında boğmaca öksürüğü olmuş. Dört yaşında kızamık çıkarmış, biraz güç geçirmiş. Tabiatı daima müteakabbız [kırılğan] imiş. Hiddeti esnasında alâim-i barize-i asabiye [açıkça sinir krizleri] gösterirmiş. Hatta pek ziyade hiddetlenirse bayılır-mış. Ötesini berisini yırtarmış. Sebzeye düşkün imiş. Gördün mü anayı? O hastalığı biliyor. Ciğerparesinin tabiat ve mizacını birer birer zapt etmiş. Artık benim teşhisime ihtiyaç yok. Ben yalnız reçeteyi yazıp verdim. Bu not çocuğun müddet-i ömrünce beraber gezdireceği bir tezkiredir.

Birader reçeteyi verdim. Çocuk gitmedi. “Ne duruyorsun?” diye sordum. “Rica ederim doktor. Sonra validem darılır. Hastalığımı lütfen şu kartın üzerine yazın, tarihini de atın.” demesin mi? Bravo! Derhâl yazdım. Müteşekkîrâne, memnunâne veda ederek gitti. Üç gün sonra gelerek bir daha teşekkür etti. Artık iyi olmuştu. Şimdi sen bunu tavsiye edersen yüz anada bir ana dikkat edip bu usule riayet ederse yine biz kazanmış oluruz.

“Aferin doktor!”

“Aferin ya! Biz hastaya memur değiliz. Efradın hasta olmamasına memuruz.”

Koca doktor. Derdini döktü. Biraz hiddetini geçirdi. Şimdi şu musahabeyi okursa bilmem beğenir mi beğenmez mi? Beğenir mutlaka; takılır, beğenmezse üç saat kritik dinlemeye mahkûmum.

TERBİYE-İ KAVMİYE VE TERBİYE-İ ŞAHSİYE

Tedbir-i ömür, bütün zevi'l-ervahın [canlıların] doğduktan ölünceye kadar idame ve iktihâmına [tahammülüne] mecbur bulundukları “mücadele-i maişet”i idare edecek kavânin ve usul-i mergubenin suret-i infaz ve ittihazını [kanun ve önemli usullerin uygulama ve kullanım şeklini] gösterir. Beşer, bu kavânin ve usul-i mergubenin tabiat-ı hayat ve hayat-ı tabiat ile olan münasebatını tayin etmek için sarf-ı mâhasal ederek [sonuç almaya çalışarak] bugünkü *Terbiye ve Marifet* namındaki imtiyaz-ı mahsus[u] ihraz etmiştir. Bu imtiyazın tebayi-i insaniye ve ekâlîm-i arziyeye [çeşitli milletlere] tatbikinde görülen ihtilaf, aslen haiz olduğu evsaf ve şeraite zerre kadar hâlel getirmemiş ve dünyanın her tarafında *terbiye ve marifet* beşeri vahşet ve bedâvetten [vahşetten ve bedevilikten] kurtaran heyet-i içtimaiye düstur-ı kebirinin [toplumsal hayat kanununun] birinci maddesini teşkil etmiştir.

Ezmine-i kadimeden beri hükemâ ve ulemanın kâffesi terbiye ve marifetin ehemmiyet ve şiddet-i lüzumunu tasdik etmişlerdir. Kütüb-i atîka-i Sankiriyeden [Sanskritçe] *Hitu Padeza* yani maarif-i müfide namında kitapta:

“Marifet ve terbiye hazâin-i cihanın en kıymettarıdır. Zira ne çalınır ne terk edilir, ne garip” kaydı vardır.

Eflatun:

“Terbiye ve tahsil kiram-ı beşerin ahz ve iktisap edebileceği güzel bir şeydir” diyor.

Hazret-i Süleyman'a müstenit olan:

“Akıl ve hikmeti bulan, zekâ ve dirayet içinde terakki eyleyen adam mesuttur. Onunla icra edilen bey ü şîrâ [alışveriş] muamelesi akçe ile icra edilen bey ü şîrâdan daha iyi ve bu suretle

istihsal edilen temettü [elde edilen fayda] halis altından daha kıymettardır. Akıl ve hikmet incilerden ziyade haiz-i revac-ı itibar [itibari kıymete sahip] olup dünyada malikiyeti matlup ve mültezim olan ne kadar şey varsa cümlesine faiktir.

Yed-i yemininde [sağ elinde] uzun günler, yed-i yesarında [sol elinde] servet ve ikbal ve şeref ve şan var. Onun caddeleri daima ferah-bahş-ı hâtır olan yollardır.

Güzergâhları saadet-i hâl ile meşhundur. Kavl-i âliyesi [mübarek sözü] terbiye ve marifetin ne suretle nazar-ı imana alındığını ispat ediyor.

Nur-ı mübin-i İslam'ın ilim ve marifet ve terbiye-i ictimaiye üzerine işrak ettiği füyûzât-ı gayr-ı mütenâhîyenin [sonsuz ilim ve irfanın] hülasatü'l-hülasa-i celili [en yüce özü] 'mehtten lahde kadar taleb-i ilim ve marifet olunuz" hadis-i mübecceldir."

Fakat bu sözler, bu türlü akval-i âliye aslındaki tesiri birdenbire insaniyete infaz edememiştir. Pek çok zaman aleyhine cari efkâr ve mütalaât deveran etmiştir.

Ciddi ve hakiki surette tetkik edilecek olursa vukua gelen cinayâtın en zayıf kısmı seyyie-i ahlakiyeden [ahlaki çöküntülerden] veyahut nâkâbil-i tahammül-i teşevvukât [arzulara engel olamamaktan] ve ihtirasât-ı nefsanîyeden ileri geldiği tezahür eyler.

Esbab-ı azime-i cinayât [suçların en büyük sebebi] iştret ile cehalette karar kılmıştır. Bu ana kadar tahsil-i mecburi istihsal olunan netâyic-i hüsne sade çocukların mektepte hüsün ve ahlak öğrenmelerinden, nezafet ve taharet ve intizama alışmalarından mütevellit değildir. Bilhassa sokaklardaki sû-i emsallerden mahfuz kalarak canilik ve serserilik gibi avarız-ı menfureye [kötü olaylara] karşı bir himaye-i kaviyeye mazhariyetlerinden

---

* "Utlu bu'l-ilme mine'l-mehdi ile'l-lahdi" – haz. n.

neşet etmiştir. Bu hâl her derbar-ı medenide [medeni memleketlerde] aynı suretle görülmüş ve aynı suretle tasdik edilmiştir. Fakat elimizde her zaman cevabının itası lazımeden olan üç büyük sual var. Bu üç sual doğrudan doğruya yanlışı mı? Bu güzel mi çirkin mi? Terbiye-i kavmiyemiz bu sualin kâffesine cevap vermek için bize muayyen ve zahîr [yardımcı] olmalıdır. Bunun için en birinci vasıta usul ve tedrisatımızın, kitap ve tabiatın nâtik olduğu meal-i zinde-i sıhhat ve selamet [sağlık, selamet ve zindeliğin anlamı] üzerine kâfi derecede tesis edilmesidir. Bir hekim-i garbî diyor ki:

“Okuma, yazma ve hesap etme usulünü bilmek bir terbiye teşkil etmez. Nasıl ki sade bıçak, çatal, kaşık ile insanın karnı doymaz. Beni klasik terbiyeye itiraz ediyor diye itham ediyorlar. Bu doğru değil. Yunan ve Latin asar-ı bakiyesi her nevi tahsilde gayetle mühim bir kısım teşkil eder. Onların kıymetini tenzil veyahut nazar-ı müsamaha ile görmek abestir. ‘Bizde de Arabi ve Farisi aynı mevki-i ehemmiyette bulunmaktadır. Fakat yalnız onlar kifayet edemez. Biz ekseriya bundan yirmi asır evvel efkâr-ı mübdia [benzersiz düşünce] erbabının ne türlü tabirât ve ifadâtı istimal ettiklerini öğrenmek ile dem-güzar oluyoruz [zaman geçiriyoruz]. Asar-ı mezkûrede mündemiç olan efkârı unutarak metnin kavâid-i sarfiyeye tatbikine [dilbilgisi kurallarını uygulamaya] ehemmiyet verilmek şartıyla vakit geçiriyoruz. Bu usul-i müttehaze [benimsenen usul] ile de çocuklar ne Latince ne de Yunanca tekellüm edebiliyorlar. Dahası var. Abes abes üzerine olarak vasıta-i taallümü [eğitim araç gereçlerini] son derece bî-faide ve gayr-ı müsmir [faydasız ve verimsiz] kılan cihet çocuklara Romalıların, Yunanilerin suret-i telaffuzlarından başka bir suret-i telaffuziye öğretilmesidir.”

Eski filozoflar faaliyete münhasır olan mesailin mülahazat-ı şifahiye [sözlü düşünceler] ile hal ve tanzim edileceği zu-

munda [tahmininde] pek ziyade acele etmişlerdir. Plutark'ın meselesi malumdur. Tavuk mu yumurtadan çıktı, yumurta mı tavuktan çıktı; son fartiye [aşırılığı] ispat etmek için getirdiği delil bugün handelerle okunmaktadır. Daima tavuk yumurtası denirmiş de yumurtanın tavuğu denmez imiş. Onun için yumurta tavuktan çıkmış imiş. Terbiye-i medeniyesini bilen bir fert terbiye-i kavmiyesini ikmal etmiş bir şahıstır. Zira terbiye-i medeniye yaşamayı öğrenmek, dirayet ve muhakeme-i selimede bulunmak, para namında elden ele geçen vasıta-i mübadeleyi namuskârâne takdir etmek, teneffüs ve istirahat zamanlarını tayin etmek, sıhhatini muhafaza eylemek, terbiye-i kavmiye ve zatiyesinden hariç çıkmamak, vazife-i içtimaiye ve hayat-ı içtimaiyesini bilmek, cehd ü gayret etmek, hasâil ve resm-i cemileden mütehasıl [güzel huy ve tarzda ortaya çıkan] faydaları israf etmemek, asayiş-i ruh ve vicdan içinde yaşamak, kıraati müfit olan kitapları okumak, o kitaplarla ahlak için bir kütüphane vücuda getirmek, elhasıl hubb-ı diyanetle muttasıf olmak [din sevgisine sahip olmak] meziyetlerini takviye eder. Dünyada bir ferdin hayatından da bundan ziyadesini talep etmek fazladır.

Son

---

* Mestrius Plutarchus: Yunan tarihçi ve filozof. –haz. n.

"Sizi hem gönlüm hem gözüm arıyor. Gönlüm hissiyat-ı rekabetten müteazzi, gözüm cemalinizden mahrum. Şimdi odanızdayım. Fakat siz yoksunuz. Bu yokluk beni mahvediyor. Şu hâlin nâtik olduğu tenhai, beni nelere sevk etti... Bunlar nâkâbil-i icradır. Beni ne derece zalimane bir surette aldatmış olduğunuzu biliyorsunuz a. Artık safiyet-i kalbinize inanamayacağım. Ne feci his! Siz beni terk ettiğiniz hâlde ben sizi terk edemiyorum. Arıyorum, bulamıyorum."

Matbuat hayatımızın en renkli simalarından ve Türkçenin en önemli fıkra yazarlarından olan Ahmet Rasim'in çeşitli metinlerinden oluşan bu seçki, dönemin atmosferini özgün diliyle okuyucularla buluşturuyor. Ahmet Rasim'in on dokuzuncu yüzyıl sonunda kaleme aldığı eserlerden kurmaca özelliği taşıyanlar melodram rengi ve dokusuyla karşımıza çıkarken kurmaca dışı metinler dönemin sosyal hayatını geniş bir perspektifle değerlendirme imkânı sunuyor. Kurmaca seven okurları aşk, evlilik ve tutkuyu hissedecekleri metinler beklerken fıkra özelliği taşıyan metinler de Osmanlı'da kadının ve bir kurum olarak ailenin nasıl yapılandığını gündelik hayat pratikleri üzerinden incelemek isteyen dönem araştırmacıları için eşsiz malzeme vaat ediyor.

